رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

الحمد للہ کہ ایں

کلیات بلاغت آیات مخزن رموز سرمد موسوم بہ

کلیاتِ احمدؐ

نتیجۂ فکر قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین حضرت شاہ حافظ احمد حسین خاں صاحب

قادری چشتی شاہجہانپوری المتخلص بہ احمد نور اللہ مرقدہٗ

مرتبہٗ عالیجناب حاجی علی حسین خاں صاحب برادرزادہٗ مصنف رئیس شاہجہانپور

محلہ ہاتھی تھان

در مطبع نظامی بدایوں سنہ ۱۹۱۲ء مطبوع شد

نظام الدین حسین پرنٹر

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE17102
ALIGARH
CHECKED 1996-97

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم
نحمدہٗ ونصلی علیٰ رسولہ الکریم

ہرگز نمیرد آنکہ دلش زندہ شد بعشق * ثبت است بر جریدۂ عالم دوامِ ما

اللہ تعالےٰ عز اسمہ نے انسان کا نام دنیا میں باقی رہنے کے جو ذرائع پیدا کیے اُن میں اولاد روحانی و اولاد معنوی کا مرتبہ سب سے فائق ہے اور جیسا ان دونوں ذریعوں سے انسان کا نام عزت کے ساتھ یادگار عالم رہتا ہے کسی اور ذریعہ سے نہیں رہتا وہ ہزار ہزار صاحب کمال جو اپنے زمانہ میں آسمان شہرت پر ماہتاب و آفتاب بنکر چمکے ہونگے آج پردۂ خاک میں پنہاں ہیں اور اس وجہ سے کہ اُنھوں نے اولاد روحانی و معنوی میں سے کوئی یادگار نہیں چھوڑا اُن کے ناموں سے بھی کوئی واقف نہیں برخلاف ان کے جن حضرات نے کوئی یادگار چھوڑا ہے اُن کے نام نامی و اسم گرامی آج بھی ویسے ہی روشن و درخشاں ہیں جیسے کہ

اُن کے زمانوں میں تھے بلکہ اُس سے بھی زیادہ - الحمد للہ کہ میرے پیر و مرشد حضرت حافظ احمد حسین خاں علیہ الرحمۃ والغفران بھی اُنھیں مقدس بزرگوں میں سے ہیں اور آپ نے کثیر التعداد اولاد روحانی (مریدین) کے ساتھ اولاد معنوی بھی اس رتبہ کی چھوڑی ہے کہ باید وشاید۔ یعنی کلام بلاغت نظام۔ حضرت قبلہ و کعبہ علے اللہ مقامہ کے حیات میں معتقدین و مریدین بلکہ دیگر شائقین کا بھی بڑا اصرار رہا کہ حضور ممدوح کا پاکیزہ و دلپذیر شاہد کلام زیر طبع سے آراستہ ہو کر نظر افروز شائقین ہو لیکن حضرت ممدوح علیہ الرحمہ نے بوجہ خوئے انکسار و فروتنی اپنی حیات جسمانی میں اس طرف توجہ مبذول نہ فرمائی حضور ممدوح کی وفات کے بعد اس وجہ سے کہ مجھے نسبت برادر زادگی کے علاوہ شرف بیعت بھی حاصل ہے سب سے بڑھکر میرا فرض تھا کہ میں یہ ضروری کام انجام دوں اور شائقین کی تمنا پوری کرنے کی کوشش کروں لیکن کچھ ایسے اسباب پیش آتے رہے کہ مجھے کسی طرح موقعہ نہ ملا ادھر تو یہ حالت تھی اور اُدھر شائقین کے اصرار و تقاضہ ہائے بسیار کی کیفیت اس حد تک پہنچی کہ بمجبوری قلمی نسخے پیش کرنے کی ضرورت پیش آئی لیکن آخر کب تک ظاہر ہے کہ یہ کام ایسا نہیں ہے جس پر ہمیشہ عملدرآمد کیا جاسکے پس یہی مناسب معلوم ہوا کہ جہاں تک جلد ممکن ہو یہ گوہر آبدار سفینہ قرطاس میں لگا کر شائقین باتمکین کے

سامنے پیش کر دیئے جائیں اللہ تعالیٰ کا ہزار ہزار بلکہ بیحد و بیشمار شکر ہے کہ اس نے
مجھے اس خدمت سے سبکدوش ہونے کا موقعہ دیا اور وہ دُرِ منثور جن کی ہزاروں نظریں
مشتاق تھیں اس سلک میں منسلک کرکے پیش کرنے کا فخر مجھے حاصل ہوا اس موقعہ پہ
جناب حضرت حافظ میاں علیہ الرحمۃ والغفران کے مفصل حالات و کمالات (جن کے
لیے ایک دفتر چاہیے) کا اظہار تو میرا مقصود نہیں ہاں اتنا عرض کر دینا بے موقعہ
بھی نہ ہوگا کہ حضرت ممدوح اپنے والد ماجد جناب غلام قادر خاں مرحوم کے منجھلے بیٹے تھے
بتاریخ ۲۷ شعبان سنہ ۱۲۴۶ ہجری بروز جمعہ آپ کی ولادت ہوئی قرآن شریف حفظ کرنے
کے بعد آپ نے دینیات کی تکمیل کی چونکہ ذات بابرکات آنجناب کو تصوف و فقر سے
فطری ذوق تھا اس لیے بعد فراغ علوم مشائخ عظام کی زاویہ نشینی اختیار کی اور
اُس دَور کے عظیم الشان صوفی باصفا حضرت مولانا غلام امام خاں علیہ الرحمۃ والغفران
سے (جو حضرت مولانا سرفراز علی گورکھپوری قدس سرہ کے خلیفہ تھے) شرف بیعت حاصل
کیا اور غیر معمولی مدت تک ریاضات و مجاہدات میں مشغول رہنے کے بعد خرقہ
خلافت سے مشرف ہوئے اور چاروں سلسلہ میں بیعت لینے کی اجازت عطا
کی گئی ابتدائے عمر میں آنجناب نے سیاحت بھی کی تھی کشمیر و نیپال وغیرہ تک
پیادہ پا تشریف لے گئے اور حج بیت اللہ و زیارت مدینہ منورہ سے مشرف ہوئے

اور مشاہیر اولیا کی زیارت سے فیضیاب ہو کر آخر زمانہ میں جب آپ نے گوشہ نشینی
اختیار کی تو پھر باستثنائے شرکت عرس حضرات خواجگان رحمۃ اللہ علیہ کبھی خانقاہ
سے قدم شریف باہر نہ نکالا حتے کہ تخمیناً چوراسی سال کی عمر میں خرقۂ خلافت میرے
منجھلے بھائی محمد طاہر حسین خاں صاحب مدظلہ کو عطا فرما کر بعارضۂ فالج بتاریخ ۲۶ ذی الحجہ
۱۳۲۹ھ ہجری بشب جمعہ اس جہان فانی سے عالم جاودانی کی طرف رحلت فرمائی
اور جس روز آپ دنیا میں تشریف لائے تھے اُسی روز یعنی جمعہ کو قبل نماز اپنی
خانقاہ واقع شاہجہانپور محلہ ہاتھی تھان میں مدفون ہوئے علی العموم تو آپ عبادت
اور تعلیم و تلقین مریدین ہی میں مصروف رہتے تھے لیکن بحالت ذوق و شوق
کبھی کچھ نظم بھی فرمالیا کرتے تھے جس کے متعلق از راہ تواضع و انکسار اکثر فرمایا کرتے تھے
کہ میں شاعر نہیں ہوں اور فن شعر سے مجھے آگاہی نہیں ہے صرف دلی جذبات
کا اظہار کر لیا کرتا ہوں اور بات بھی یہی ہے کہ اہل حال کو رسمی قیل و قال سے
زیادہ تعلق نہیں ہوا کرتا اُن کے محل مقصود کا کنگرہ اس سے نہایت بلند ہے ممکن
ہے کہ اس لحاظ سے حضرت ممدوح کا کلام ایک محقق فن کا کلام نہ سمجھا جائے لیکن اس
میں کلام نہیں کہ جو صاحب دل اس پر نظر کرے گا اُسے یہ توحید و تصوف کا ایک
بحر ذخار اور دلی جذبات کا ایک آئینہ مصفا نظر آئیگا اور مستعد طبیعتوں کے ساتھ وہی

سلوک کریگا جو نسیم سحر کا جھونکا غنچہ ہائے سربستہ و ناشگفتہ کے ساتھ کیا کرتا ہی آب
ہیں آپ کو زیادہ تکلیف نہیں دیتا بسم اللہ کیجئے اور ورق لوٹ کر دیوان
ملاحظہ فرمائیے۔

شعر

للہ الحمد ہر آں چیز کہ خاطر میخواست ✤ آخر آمد ز پس پردۂ تقدیر پدید

طالب دعا فلاح دارین خاکسار حاجی علی حسین خاں خلف محمد مظفر حسین خاں مرحوم
ساکن شاہجہانپور محلہ ہاتھی تھان

۷۸۶

قصاید فارسی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

چوں رسی اے قاصدِ بادِ صبا — در حضورِ حضرتِ جانانِ ما

آستاں بوس و بزاری عرض کن — کاے جمالت دردمنداں را دوا

بے رخِ جاں بخش تو زاریم و زار — تیرِ غم کردہ مشبّک سینہ را

سوختہ جاں از آتشِ سودائے تو — ہمچو مجنوں کردہ شیدا مرا

راحتِ جانِ مریضِ خویش باش — اے مسیحائے دلِ بیمارِ ما

اے جمالت نورِ جانِ عاشقاں — وز رخِ تو حسنِ خوباں را ضیا

عشق خود از ہر زبان در ہر لغت — می کند حسن و جمالت را ثنا

اے جمالت ربِّ ارباب آمدہ — سجدہ آرد پیشِ تو ہر مہ لقا

پیش تابِ آفتابِ روئے تو — ذرہ وش ہر حسن گویاں ربّنا

ہمچو انجم مہ رخاں محوِ تو اند
آمدہ نورِ رخت شمس الضحیٰ

کے تواند بدن تو را مانند حور
از جمالت گشتہ خیرہ دیدہ ہا

گر نظر پرّد بسویش ز اضطرار
چوں پرِ جبریل سوزد بالہا

انفس و آفاق ظلِّ روئے اوست
لیلۃ الاسرائے ست آں زلفِ دوتا

شد محبت شرحِ صدرِ عاشقاں
بود عشق انّا فتحنا بابہا

بیدلی گم گشتہ ام در راہِ عشق
باش بہرِ جانِ من نورِ ہدیٰ

آتشِ شوقم دلِ من سوختہ
آب چشمم ریخت چشمِ را ابنا

اے جمالِ روح پرور یک زماں
شو چو روح اللہ طبیبِ جانِ ما

عشقِ تو آمد خلیلِ جانِ من
سوئے ایں یعقوب اے یوسف بیا

گریہا دارم بشفقت چوں شعیب
داشت چوں داؤد جانم نالہا

سوخت جانم ہمچو طور از عشقِ تو
مست و حیرانم چو موسےٰ از لقا

ہمچو مجنوں صد گریباں چاک شد
در غم و سودائے آں لیلائے ما

تیشہ زن بر جانِ خود فرہاد وش
بیدلاں از عشقِ آں شیریں لقا

جامہ در گل از تو بلبل در فغاں
شمع سوزاں جاں فشاں پروانہا

چاک شد جاں را گریباں چوں سحر
عشق بیروں شد از و ہمچوں ضیا

صد چو ما در عشقِ او گم گشته اند — پیش خور لا شے بود ماه و سہا

آں جمالش ہمچو خورشید آمده — واں صفاتش مہرِ ذاتش را ضیا

ذاتِ واحد واں صفت ہا بیشمار — تا نداند کس مر او را منتہے

ظاہر و باطن جمال و حسنِ دوست — شد محیطِ عاشقانِ با صفا

ق

از پس و از پیش و بیرون و دروں — وز یسار و از یمین تحت و علا

آمد و بگرفت جسم و جانِ شاں — آں محیطِ بیکراں بحرِ صفا

عاشقاں خود غرقِ بحرِ حیرت اند — محوِ جاناں گشته جاں سر تا بپا

ہمچو انجم آفتابِ روے دوست — کرد فانی ہستیٔ عشاق را

می کند خود نورِ خورشیدِ قدم — محوِ حادث ہمچو انجم در ضحے

چشم خیره می کند شوخیٔ حسن — آں چناں که برق سازد از سنا

از شعاع و شوخیٔ حسنِ ازل — جانِ عاشق شد درو فانی ولا

بے نشاں کرد ست عشقِ بے نشاں — آں دلے را کاندرو بگرفت جا

بہرِ فانی ہر مکاں شد لا مکاں — گشت باقی روحِ او اندر بقا

جاں شده مدہوش از مستیٔ شوق — روح چوں آئینه شد محوِ لقا

گہ نشانے می دمد از بوئے یار — باده از مستیٔ چشمِ فتنه زا

عندلیب از لحن خوش اندر سماع — گل ز فرطِ شوق بدریده قبا

گشته پنہاں ہمچو مستی در شراب — شد عیاں مانند حسنِ دلربا

نوحه گر در نالۂ عشاق بود — خنده زن اندر بتانِ مه لقا

عقل اندر کوئے او گمراه شد — فہم را و وہم را بشکسته پا

دستگیرم باش اے عشق از جنوں — جانِ ما از قید دانش کن رہا

من از عقلِ بخیه گر تنگ آمدم — دست من گیر اے جنوں بہرِ خدا

نیست در بازارِ او حیله گری — او لبن سوداش جاں کردن فدا

کار مردانست جاں دادن بعشق — پند گیر از شهسوارِ کربلا

نیست عاشق آنکه او ترسد ز جاں — جاں دہی شد کارِ مردانِ خدا

ساقیا از جرعۂ مستم بکن — تا پرم از مستیش سوئے عُلا

قطرۂ زاں باده در کامم بریز — کاب حیوانیست ہمانا در بقا

آتشے در ہوش و عقل من بزن — زاں شرابِ آتشینم ساقیا

باده افزوں ده نه تا بیخود شوم — جاں رہد از قید این چون و چرا

آنچناں در بحرِ مستی غرق کن — تا نشناسم زمیں را از سما

تا ز دامِ عقل جاں گردد خلاص — تا رہد دل از غمِ ننگ و حیا

اندریں رہ گر بسیم پا زنیم ۔۔۔ نیست جز عشق او کارے مرا

از جنونِ عشق و از سوزِ درون ۔۔۔ شکل مجنوں گشتہ ام سر تا بپا

ہمچو من شد صد ہزاراں بیقرار ۔۔۔ از پے نظارہ ات اے دلربا

خوبرویاں پرتوِ حسنِ تواند ۔۔۔ ہست ہر جانے بعشقت مبتلا

حسن را خود کار با فتنہ گریست ۔۔۔ عشق رسوا بر سرِ بازارہا

ہاے و ہوئے از سودائی ویست ۔۔۔ از ہمی دان شورِ عشقش دیوانہ را

در عیاں عشق آہ و واویلا کند ۔۔۔ در نہاں با یار دارد قصہ ہا

عشق دلال است از بہرِ وصال ۔۔۔ عشق گشتہ سوئے دلبر رہنما

عشق جاں را سوئے جاناں می برد ۔۔۔ بر بساطِ دوست او را ہست جا

شہپر او جاں پرد سوئے قدس ۔۔۔ عشق بال و نیست مرغِ روح را

بہر جاں پیدا شدہ میلِ قدم ۔۔۔ کردہ زیں حادث بروں نشو و نما

جاں ز لائے آب و گل بیروں جہید ۔۔۔ سوئے بالا برکشودہ بال ہا

ایں تعلق ہائے پستی را شکست ۔۔۔ تا شدہ پیدا بجاں میلِ علا

طائرِ عشق است قدسی آشیاں ۔۔۔ نیست او را غیر جانِ پاک جا

چونکہ ہست او از صفاتِ ذاتِ حق ۔۔۔ برتر است از عرش و کرسی و [illegible]

کے همای لامکاں آید بدام
جز کہ خود را اندرو فانی کنی
غیرتش مر غیر دلبر را بسوخت
دوست را از غیر خود غیرت بود
هستی و همی حجاب دوست بود
از همه بیزار بد زاں رو یافته است
تا توئی حق از تو باشد در حجاب
اینکه هستت مینماید نیست ست
زین عدم گردید اصل هر وجود
جوش زد یکبار بحر بیکراں
جمله عالم ریخت آں بحر رواں
در حقیقت عشق آمد جوش بحر
عاشقاں چوں غرق بحر وحدت اند
عشق اول فانی مطلق کند
مرده از خود بجاناں زنده است

آنکه پروازش بود تا بی منتها
پس بذات پاک او یابی بقا
زین سبب عاشق شد از هستی فنا
ره بعشقش جان خود را کن فدا
گشت بیخود شد بہ دلبر آشنا
در حضور حضرت معشوق جا
چوں خودی اشکست پیدا شد خدا
نیستی هستی ست کو دارد بقا
زو مدد هائیست جاں را از ابتدا
زو برآمد صد هزاراں موجها
ایں جهان و آنجهاں ما و شما
سو بخواں تو کنت کنزاً مخفیا
یافته زاں غرقه دُرّ بے بها
بعد استهلاک می بخشد بقا
سینهٔ آئینه از نور شد ملا

عاشقاں آئینۂ ذاتِ وے اند عشق باشد حسن دلبر را بہا

غزل

آیتی از روے تو شمس الضحیٰ
شد نشانِ حسن تو بدر الدجیٰ

عاشقاں خود محو حسنِ دلبر ند
ہمچو انجم پیش خور فانی دلا

اندریں آئینہ جانِ عکس اوست
ہست خورشیدے نہاں زیر ردا

زو نشاں جستم شدم من بے نشاں
رفتم از خود او چو آمد پیش ما

مے بخوردہ عشق در روزِ الست
مست و آزاد است از قیدِ بلیٰ

چند تازی اے فلک بر رقص خود
رقص جاں بنگر بروں از دہر و جا

حسنِ او جانست عشقِ من تن ست
نیست ممکن تن ز جاں گردد جدا

در نہاں چوں سوز جانِ عاشقاں
در عیاں گلگونۂ ہر مہ لقا

احمدا ایں ہائے وہوئے عاشقاں
پرتوی میداں ز حسنِ دلربا

جانِ عاشق پر ز جاناں بودہ است
ہمچو عکسے داں دلِ آئینہ را

چوں پری آمد درونِ دل نشست
خانہ خالی یافت زاں بگرفت جا

در لباسِ عاشقاں پنہاں شدہ
وز زبانِ نے دلاں کردہ نوا

یا پری خود بود و آدم پردہ بود
ہمچو خور در تابشِ خود شد نہاں

ہمچو جاں در ہر دلے پنہاں شدہ
عقل در ادراک و دانش گشتہ گم

رہرواں خود غرقِ بحرِ حیرت اند
ہمچو حسنِ دوست چوں آئینہ اند

عاشقاں مرآتِ حسنِ دلبر اند
دلبراں را طالبِ عشاق داں

خود شکارِ عاشقاں شد ایں بتاں
عشق پیدا کن کہ تا بارت دہند

ورنداری عشق با عاشق نشیں
عشق جو از عاشقِ گم گشتہ دل

عشق خود نورست نورانی کند
ظلمتِ ہستی ز پاکاں در ربود

کارِ مرداں است اندر راہِ عشق
خویش واند اصل کارِ خویش را

واں شعاعِ نور او اوی را روا
چوں نظر در دیدہ ہا اور است جا

فہم را اگر دیدہ اعمے دیدہ ہا
کیست آنکس تا کہ داند آشنا

پیشِ خور مرآت بود پر از ضیا
دوست دارد خود بدو آئینہ را

سوئے عاشق ہست میلِ شاں بسا
در نہاں با بیدلانش دو وفا

در حریم بارگاہِ دلربا
تا بیابی عشق زاں یارِ صفا

ہست ذاتش معدنِ مہر و وفا
آں ولے را کاندرو [illegible]

یا فتند ایشاں لقب [illegible]
سربازاں ز اول [illegible]

گر خلیل عشق هستی احمدا
همچو اسمعیل کن جان را فدا

غزل

چون سحر از پرده‌های شب بر اندازد نقاب
در صبوحی ساقیا ده جام می چون آفتاب

تا سوخته جانان را خوش معطر زان مشام
بادهٔ گلرنگ ده بویش بود چون مشک ناب

پر کنم جامی به زان باده چون ارغوان
کز خمار او بمانم تا ابد مست و خراب

سوخت جانم ز آتش عشق از رهِ لطف و کرم
ساقیا از آب رحمت بهر من آور شتاب

مست کن چندان که تا از خود شوم من بی‌خبر
برده ام زین عقل پر افسون خود در پیچ و تاب

بخش آزادی ز غم جان خمار آلوده را
شاد کامم کن دمی زان بادهٔ گلرنگ ناب

چشم مخمور بکف جامِ شرابِ آتشین
وقتِ صبح گلرنگ خود آتش بزن در شیخ و شاب

قطرهٔ زان باده چند ساقی بکامم بیخته
تا دمی بر درِ پیر خدا باشم خراب

ای رسولِ عاشقان وی قاصد بیدلان
مژده از وصل جانان سوی من آمد شتاب

غزل

از فراقِ دوست و غمهایش جگر گردید آب — همچو ابری میچکد از چشمها یم خونِ ناب

حیف جانم سالها در این تمنا سوخته — کی بود آن ماه رو آید به پیشم بی‌نقاب

وای بر جانی که باشد مبتلای عشقِ تو — رفت عمری بر مراد خود نگشته کامیاب

سینه بریان دیده گریان دارم اندر عشقِ او — آه زین جانِ پر آتش آه زین چشمِ پر آب

هست از عمری به عشقِ دوست جانم بیقرار — ز آتشِ سودای او دارم دلِ پر اضطراب

آه چون این عشقِ خوبان را برون سازم ز دل — گرچه میگوئی ز رحمت ناصحا قولِ ثواب

در هوای سرو قد آن خم شدم مانندِ چنگ — گشته ام پیری ز غم کو شاهدی عمرِ شباب

همچو بلبل ناله دارم بعشقِ گلرخان — چون ندرو آتش خودم بهرِ رخِ چون ماهتاب

برقِ حسنِ لاله رویان خرمنِ جانم بسوخت — اشکِ خونی میچکد از چشمِ من همچون سحاب

دلبرانِ بوستان دعوای خوبی می‌کنند — شوخ خرامانِ چمن تا از حیا گردد گلاب

جامِ می در دستِ ساقی و حریفان باده نوش — مطربان در بزمِ مستان تا سحر بزن رباب

لاله‌گون اشکم میِ احمر بود از بهرِ من — نقل دارم ای حریفان زین دلِ همچون کباب

باش دایم احمدا خاکِ درِ پیرِ مغان — تا ز روی رحمتِ خود بر تو سازد فتحِ باب

غزل

صبحدم چوں مہرتاباں افگند از رخ نقاب — روشنی روی انجم زو شود بے آب و تاب

شاہدِ معنی اگر آید بہ پیش بے حجاب — از وجودِ تو اثر باقی نماند ہیچ باب

جوش زد بحرِ حقیقت چوں درونِ خویشتن — گشت ظاہر آبِ معنی صورتِ موج و حباب

جز کہ نقشِ آب دیگر صورتی ظاہر نشد — ہر چہ غیرِ بحر بینی آں ہمہ باشد سراب

غیرتِ ذاتیؐ او خود نامِ غیریت ربود — سوخت نورِ نجم و مہ از روزِ نورِ آفتاب

نورِ مہ اندر حقیقت نورِ خورشید است و بس — مہرتاباں جلوہ گر شد در لباسِ ماہتاب

ہستیِ تو نقشِ وہم است در لوحِ خیال — آنچنانکہ نائماں بینند عالمہا بخواب

در شہودِ خویشتن پنہاں شدہ مانندِ خور — شعشۂ نورِ رخش شد روئے خویش را نقاب

تابشِ نورِ رخش بارِ حجابِ دیدہ شد — در ردائے نورِ خود پنہاں شدہ خود آفتاب

او چو جانست و نہاں ظاہر از و مانندِ جسم — جسم را باشد ز جاں جملہ سکون و اضطراب

از کمالِ خویش ظاہر در جمالِ خود نہاں — ہمچو جاں پیدا و پنہاں ہمچو بو اندر گلاب

روئے خود پوشیدہ دارد در ظہورِ خویشتن — در لباسِ برف و ژالہ گشت پنہاں شکلِ آب

کن تجلی بر دلم اے شعشۂ نورِ یقیں — اے سہیلِ معرفت از مشرقِ جاں خوش بتاب

ہر جمال اندر جہاں آئینۂ حسنِ وے است — ہست ہر عشقی ز آتشہای او در التہاب

گوہرِ تابانست ذاتش ہستیِ عالم صدف — فکر کن پنہاں شدہ اندر صدف دُرِّ خوش آب

عشق سودای تو بی ننگ دلم را کرده — عاشق روی تو رسوای سر کوی تو بود

ای بعشق تو دو چیز آفت جانم گشته — اس یکی روی تو بود و دگری خوی تو بود

گرچه پوشیده باشوی لیکه تو فاشی در خلق — همچو خورشید عیان روشنی روی تو

ایضاً

عشق تو در دل من پرتو روی تو بود — طرب روح من از شمیم از بوی تو بود

ساکنان حرم و دیر و کلیسا و کنشت — همه را سجده جان در خم ابروی تو بود

به عیان و به نهان و به حقیقت به مجاز — روی مخلوق دو عالم طرف روی تو بود

بنده زلف و رخت کافر و مومن هر دو — برتر از دیر و کلیسا و حرم کوی تو بود

بحر ذخار جمالت دل عاشق چو حباب — عشق موج تو بود اشک [illegible] جوی تو بود

ظاهر و باطن ما را شده چونکه محیط — رو بهر سو که نهادیم همان سوی تو بود

چونکه در انفس و آفاق تو آیات است — پس بهر سو که بدیدیم رخ نیکوی تو بود

از عدم تا بوجود و ز قدم تا به حدوث — عکس حسن تو بود پرتو روی تو بود

گشته حیران دلش از کفر و ز ایمان فارغ — هر که وارفته و شوریده سر از بوی تو بود

دیده احمد بیدل ز تماشای جمال — همچو آئینه پر از پرتو روی تو بود

جان من با عدم صرف تو ی محض وجود — هستیم همچو حبابی بسر جوی تو بود

گردنِ هر دو جهان بستهٔ تارِ زلفت
دلِ عشاقِ تو آویختهٔ مویِ تو بود

نکهتِ کاکلِ مشکینِ تو آورد صبا
دلِ من مستِ ز خود رفته از آن بویِ تو بود

رویِ تو قبلهٔ من کعبهٔ جانم کویت
سجده گاهِ منِ بیدل خمِ ابرویِ تو بود

خرمنِ جانِ من از برقِ جمالِ تو بسوخت
نظرم خیره ز خورشید دلش رویِ تو بود

دل و دین برده ز من بیخود و دیوانه شدم
کمترین شوخیِ آن غمزهٔ جادویِ تو بود

چون پری در دلِ ما خانهٔ خود ساخته
هایِ و هویِ لبِ ما غلغلهٔ هویِ تو بود

سالها رفت که تا این دلِ مشتاق مرا
آرزویِ نظری بر رخِ نیکویِ تو بود

تفرقه از دلِ عشاقِ تو مهرِ تو ربود
همچو کعبه همه کس را رخِ جان سویِ تو بود

نیست گشتم چو تو در سینهٔ من گنجیدی
هرزه گردیِ دلم جمله تگاپویِ تو بود

ساقیا جامِ پیم دادی و مستم کردی
که رهایی ز خودی باعثِ نیرویِ تو بود

هر کسی کامده از چاهِ طبیعت بیرون
دانم ای عشق که آن قوتِ بازویِ تو بود

هر چه آید بدلم موج ز بحرِ تو بود
راهِ پنهان بچمِ جانِ من از جویِ تو بود

خاک گشتم بامیدی که بپایت برسم
در دلِ من هوسِ بوسهٔ زانویِ تو بود

جنبشِ شاخ ز خود نیست مگر از باد است
رقصِ عشاقِ تو هم از طرب و طویِ تو بود

بهوایِ تو دل از نقشِ دگر ساده شد
این همه جودِ تو بود و همه جادویِ تو بود

یاد ر آید ای حریفان از من حسرت زده | وای بر جائی که او از بزم جانان دور بود

احمدا گر عاشقی از تیغ جانان سر متاب
کشتن عشاق اندر کوی او دستور بود

ایضاً

جان شوریده سران شیفتهٔ روی تو بود | دل دیوانهٔ ما بستهٔ گیسوی تو بود
جان گرفتار کمند خم گیسوی تو بود | پای بند دل من سلسله موی تو بود
آنکه زد زخم بدل تیغ دو ابروی تو بود | وانکه شد دام دلم حلقهٔ گیسوی تو بود
در دلم ناله چو بلبل ز گل روی تو بود | مستی و شور جنونم همه از بوی تو بود
چون کتان چاک دلم از قمر روی تو بود | زخم چون شانه بجانم ز غم موی تو بود
مستی جان من از نکهت گیسوی تو بود | بند مجنون دلم سلسلهٔ موی تو بود
قتل عشاق تو از تیغ دو ابروی تو بود | غارت دین و دلم نرگس جادوی تو بود
چونکه زنجیر دلم حلقهٔ گیسوی تو بود | دل دیوانه فتاده بسر کوی تو بود
دیده را از سر حسرت نظری سوی تو بود | جان خود ساده شده آینهٔ روی تو بود
ابروت کعبهٔ ایمان جهانست از آن | از همه سو دل عشاق کشان سوی تو بود
محرم شیخ مقیم ست و برهمن در دیر | معتکف جان حزینم بسر کوی تو بود

گر خراباتی شدم زاهد بمن طعنه مزن — گر ز اول روز هم بکار عاشقی مامور بود

بیدلی و ننگ و رسوائی و بدنامی تمام — عاشقان را از قضا و از قدر منشور بود

آفتاب معرفت بر عقل و بر دلها بتافت — آنکه نادیده جمالش چشم جانش کور بود

چاشنی درد عشقش جان زاهد چون نداشت — گر زند طعنه بحال عاشقان معذور بود

واعظ مجلس که جانش حرف بمعنی بود — بی خبر از جبه و دستار خود مغرور بود

مدعی از طیلسان و شمله تن آراسته — لیکه جانش بی قبای سر یزدان عور بود

از جمالش کان حیات جانست منعم می کند — پند ناصح در دماغم ناله ناقور بود

هر که در آمد بکوی عشق زو بیرون رفت — جان عشاقش بکنج بیخودی محصور بود

بیدلان عشق را خاک درش خلد برین است — کوی جانان عاشقان را رشک فغفور بود

هر که در راه محبت جان خود را باخته — غیرت عشاق در رشک شبلی و منصور بود

هر که را آن ماهرو در کار عشق خویش داشت — بالیقین از سوی جانان جان او ماجور بود

یاد یار مهربانم راحت جان من است — با خیال غیر او دل خانهٔ زنبور بود

گر فدا کردم بپایش جان عجب از وی مدار — زانکه از احسان ساقی جان ما مشکور بود

با مریضان غمش حسنش مسیحائی نکرد — عقل و روح و جان به عشقش بهر یکی رنجور بود

چونکه صبح وصل جانان سوی جان من نتافت — بی جمالش روز هجرم چون شب دیجور بود

هر که دیده چشم مستش در زمان بیخود شده　　خم عشقش تندتر از بادهٔ انگور بود

پیر عقل از بزم او خرقه سلامت کی برد　　که ز فرط بیخودی از هر طرف محصور بود

در مضمار محبت زیرکی کاری نکرد　　زانکه افلاطون دانش خود دران رنجور بود

آه زان یاری که یوسف پرتو حسن و بهجت　　نی جمالش دیدهٔ یعقوب جان نی نور بود

از تماشای جمالش پر طرب عالم شده　　جان و روح عاشقانش پر نشاط و سور بود

دوش اندر بزم آن سلطان خوبان هر حریف　　از نگاه مست ساقی بیخود و مخمور بود

آسمان در رقص آمد و زمین بیخود شده　　عقل و روح و جان و دل جمله از و مسرور بود

خُم جان عاشقان از بادهٔ اسرار حق　　دوش اندر جوش همچون سینهٔ منصور بود

هر دل مرده ز بانگ او حیات تازه یافت　　نالهٔ مطربان ارواح را چون صور بود

تابش خورشید رویش ظلمت دلها ببرد　　از وفور جوش رحمت هر گنه مغفور بود

آتش عشق رخ او پرده‌های غیب سوخت　　ظلمت دوری ز جان عاشقانش دور بود

اضطراب دل نقاب از روی جانان برگشود　　گشت پیدا آنچه اندر پرده‌ها مستور بود

سینهٔ عشاق او از عکس خورشید جمال　　همچو آئینه ز فرط بیخودی معمور بود

محو حسنش از نظر بر خویش و بر غیری نماند　　بیخودی عشق گویا یک شب دیجور بود

از نگاه مست ساقی و سرود مطربان　　هر یکی در بزم جانان بیخود و مخمور بود

تا یکے این اہمال دردمن — یکدمے آرام جانم آرزوست

ای لبش آب حیات جان من — یک تبسم زاں دہانم آرزوست

زاہدا این زہد و تقوی مر ترا — جلوهٔ حسن بتانم آرزوست

عقلم از عشقش شود زیر و زبر — شوخی فتنه نشانم آرزوست

احمدا خاک رهِ میخانه ایم
همتِ پیر مغانم آرزوست

غزل

شور افگندن بعالم چونکه خود منظور بود — جلوه کرد آں حسن را که چشمها مستور بود

آں پری از دیدهٔ خود خویشتن مستور بود — لیکه میل دیدنِ حسن خودش منظور بود

عشق را آئینه کرد و خویش را در وی پدید — شد عیاں ہر انچه اندر پرده ها مستور بود

چوں نظر کرده درونِ آئینه خود را بدید — زانکه آوازه عکسِ حسنِ آں پری معمور بود

دید خود را در نهادش شورشی پیدا شده — کز فغان و آه او جمله جهاں پر شور بود

عاشقانِ بیدلاں را از تجلی جمال — عقل و روح و جان و دلها سوخته چوں طور بود

آه از تیرِ نگاهش بسکه دلها خوں شده — غمزه اش از بهر زخم جان ما ساطور بود

در حقیقت گر چه بیرنگی ست اصل رنگها — هست بیرنگی چو خمره رنگها همچون [illegible]

این جهان و صورتش شکل خیال خویش دان — هر چه می بینی ازین عالم بود مانند خواب

در حقیقت نیستی هستی ست و هستی نیستی — زین عدم اصل وجود است و وجود آمد سراب

اصل جام و مینا میدان که صوت سرمدیست — زیر دل عشاق را جنبش و هر بانگ رباب

منکر عشق ار چه طعنه میزند بر عاشقان — کی گذارد سیر خود را ماه از بانگ کلاب

زهد خشک زاهدان خود و فخر بیمعنی ست — عاشقان را در عشق و سینهٔ ایشان کباب

عشق هست آتش خیال غیر دلبر را بسوخت — آنچنانکه میشود رجم شیاطین از شهاب

هستی و هی حجاب است و جانان بوده است — چون خیال جان عاشق اندرین افتد [illegible]

قطرهٔ هستی خود را محو کن در بحر دوست — تا شود این قطره مایه ات در خوشاب

بسته ام چندان خیال گلرخی در جان خویش — کز دل شوریده ام آید همین بوی گلاب

چونکه جانان را بجان عاشقان قرب [illegible] — پس چرا اندیشه ها می [illegible] پیچ و تاب

بوالعجب کاری که جستم دور و او نزدیک بود — چونکه آمد پیش من آنماه رو رفتم بخواب

بیشک از چاه گمان بیرون جهد جان عزیز — گر دلت را از یقین حبل المتین شد دستیاب

آن چه بیرو چون تجلی کرد بر شان یقین — کرده بحر عاشقان از قرب شد فتح باب

محو حسن یار را تقلیب کی تلوین دهد — صاحب تمکین همیشه بری ست از انقلاب

خانه نشان گشت هر آنکس که نشان جست ز تو
بهر گم گشتن عشاق عدم کوی تو بود

نالهٔ عاشق فانی که بپرواز هستی نشست
دائم ای ماه که چون فاخته کوکوی تو بود

ساقیا مستی عشقم چو نگه پیهم در جام
کاندرو عکس جمال رخ نیکوی تو بود

گر جنون حمله کند [illegible] شد دلم
از پی بند دلم سلسلهٔ موی تو بود

نالها نیست مرا هر سحری از غم تو
شیفتهٔ بلبل جانم به گل روی تو بود

تا ابد زنده نگردد نزد هم روح الله
هر که او کشتهٔ زان تیغ دو ابروی تو بود

عاشق سوخته جان را چه کلیسا چه حرم
هر کجا روی نهد شیفتهٔ روی تو بود

این دل شیفته از ننگ ز ناموس رهید
مست از عشق تو رسوای سر کوی تو بود

وحشی عشق تو با غیر نگیرد آرام
لامکان جای خرام و رم آهوی تو بود

خوش رسیدی به سر دوست تو ای طائر عشق
مهر آن ماه لقا بال تو بازوی تو بود

کشتن عاشق و غارتگری دین و دل
خصلت طبع و دل آن ناز و جفاجوی تو بود

طمع دارد دل احمد نظری لطف ز تو
زانکه مداح تو ای شاه و ثناگوی تو بود

قصیده در بیان خمخانهٔ عشق و مراتب جوشش بادهٔ او

دل برده ز من بت ستمگار — شیرین سخنی و شوخ و عیار

زان حسن و جمال رفتم از خویش — بی‌هوش به سر نه ماند دستار

در سینه ز عشق آتش افروخت — دل همچو خلیل گشت در نار

یک بار از من [illegible] بوده — جز آه نه ماند در دل زار

[illegible] ده ز غمزه در جان — زان خسته سنان شده دل افگار

در چشم هزار فتنه دارد — زان بر لب خلق هست زنهار

از حسن شده محیط جانها — وز زلف بکرده دل گرفتار

جان کرده بسان روح در دل — گر دیده بچشم نور ابصار

چون سوز نهانست [illegible] آهم — پیدا است ز رنگ زرد رخسار

چون مهر که دیده اش نه بیند — پوشیده شده در عین اظهار

در تابش خود نهان چو خورشید — گردید روان ز رویش انوار

خود شدت قرب بعد گشته — در دیدن جانست دیده را عار

در جسم چو جان ز چشم پنهان — در دیده بسان نور ابصار

در عشق نهان چو سوز عاشق — در حسن نهان چو رنگ گلنار

در نالهٔ بلبلان فغان زد — گشته به چمن بهار گلزار

در شمع ز حسن چهره افروخت / پروانه از وست در دم نار

پنهاں شده زیر آهِ عشاق / از بهر بتان ست رنگِ رخسار

در صحنِ چمن برنگِ گل بود / افغاں بدرونِ بلبلِ زار

گلگونهٔ حسن یوسف آمد / یعقوب بدیده دیدش انوار

شد رونقِ حسن روئے لیلے / گر دید بقیس نالهٔ زار

چوں روح حیات جسم وجاں هاست / آرائش رنگِ روی و رخسار

بنگر به عیاں شهود شاهد / پیدا است هر انچه بود اسرار

غزل

بود آں بت مست ناز و طرار / از بادهٔ حسنِ خویش سرشار

گو نرگسِ او بخواب ناز است / صد فتنه بخلق از وست بیدار

آں مایهٔ حسن و ناز و خوبی / واں راحتِ عاشقانِ بیمار

در حجلهٔ ناز خویش خفته / جبریل نداشت اندراں بار

آمیختهٔ حسن و عشق باهم / واں ناز و نیاز غرق اسرار

چوں غنچه درونِ خویش پنهاں / فارغ ز نوائے بلبلِ زار

خود ناظرِ خویش و خویش منظور	آئینۂ خویش و خویش دیدار
جز ہستیٔ مطلقش دگر نہ	بہ تر ز تجلیات استتار
آنجا عدم و وجود یکساں	آں جسم بود نہ جان باآثار
آں اصل وجود و ہستیٔ محض	واں مصدرِ علم و عقل و انوار
دلہا ز خدنگِ غمزہ مجروح	جانہا بہ کمند او گرفتار
از ناز خراب کردہ جانہا	دلہا شدہ پائمالِ رفتار

احمدؔ بہ بیان و شرح حسنش
لال ست زبانِ قال و گفتار

در بیان خمخانۂ عشق کہ مجہول النعت است و مسمّیٰ بحضرت احدیت الجمع

زاں بادۂ تند داد ساقی	تا ہوشش برفت و نیز دستار
آنجا نہ اشارتے نہ رمزے	جز حیرت و محو نیست دگر کار
از خویش خبر نہ از دگر کس	نے مست بجود نہ بود ہوشیار

برتر ز عدم وجود محض ست — فارغ ز مقال و بحث و تکرار
برتر ز خیال و وہم و فکر ست — کے درک عقول را درآں بار
زاں بحر عدم چو موج برخاست — بیروں شده عشق زو بہ یکبار
آں جوشش عشق بود در وے — چوں باده درون خم خمار
ایں عشق کہ بود گنج مخفی — زو جوشش بجود چو بحر یکبار
چوں بحر ہزار موج برخاست — زاں قلزم بے کنار زخّار
بر شکل حباب و موج و قطره — اشکال ازو بخاست بسیار
در ذات حباب گر بہ بینی — آبے ست گرفت شکل یکبار
از روئے تشخص ست فانی — باقیست بذات بحر ذخار
بیصورتیش گرفت صورت — بیرنگ برنگ کرده اظہار
از حسن خراب کرده جانہا — دل برده ز رنگ روئے رخسار
از آتش عشق سوخت جانہا — دل کرده بزلف خود گرفتار
تنہا بہ غمش نہ من خرابم — صد ہمچو منی بہ عشق او خوار
از برق جمال آں پری رو — آہے ست مرا بہ لب شرربار
زاں نرگس مست جان ست مخمور — دل جوشش زند چو خم خمّار

غزل

محویم بہ حسن آئینہ وار — حیران جمال روئے دلدار

دل دیدہ تجلی جمالش — چوں آئینہ محو شد بدیدار

آئینہ جان عاشقانش — پرشد ز جمال مہر دلدار

از شدت تاب مہر رویش — گم گشتہ چو نجم عاشق زار

جاں محو شدہ بہ حسن جاناں — دل گشتہ فدائے روئے دلدار

جز مہر رخش دگر نماندہ — چیزے بخیال عاشق زار

اے مایۂ حسن و ناز و خوبی — از روئے چو مہر پردہ بردار

یک جلوہ بکن وگر بچشم — تا جاں بکنیم بر تو ایثار

بنما رخ خویش و ہوش من بر — کن از مے عشق مست و سرشار

اول نقشے کہ عشق بنوشت — جانہا ہمہ شد رہین خمار

احمد کہ اسیر زلف یاریم — افتادہ مرا باآں پری کار

جوش اول خم عشق مسمے بحضرت جمیع وحدت

چون بادۂ ناب داد ساقی — افزود مشاهده و دیدار

زد بادہ عشق جوشش اول — تا کرد بجوش جنبش اسرار

وان معدنِ علم و عقل اول — وان اصل و اصولِ روح و انوار

علم ست در و تعین اجمال — تفصیل نداشت اندران باد

خود عین تجلی و تعین ست — هم عین مشاهده نه استار

هم اصل جمال و هم جلال ست — هم مبدا هر صفات و آثار

برتر ز گمان تعین حرف ست — آنجا نبود حجاب را بار

آن معدنِ علم و عقل محض ست — آن عین حیات و عین ابصار

اے ساقیٔ جان بیار بادہ — تا باز شویم مست و سرشار

دل رقص کند ز عشق و مستی — تا چرخ زند چو چرخ دوار

ما مست و خراب جامِ عشقیم — در میکدہ ام گرو دستار

از خرقہ و زهد توبہ کردیم — تسبیح گذاشتیم و زنار

رسوا شدہ ایم ما بہ عشقش — در کوچہ و برزن و ببازار

یا هم شبکی چو یار و ساقی — دانم کہ مراست بخت بیدار

خاکِ درِ پیر میکدہ را — چترم بکنند بخشد دادار

از بادۂ عشق ہر کہ شد مست — تا حشر دلش نگشت ہشیار
اے عشق دلیل وصل من باش — از روئے حبیب پردہ بردار
آئینۂ حسن یار مائی — جلوہ گہ روئے خوب دلدار
اے عشق ہزار نام داری — ہر اسم ترا ہزار اسرار
وصفے کہ کنم ازاں برونی — ہم مظہر و مظہرے و اظہار
اے مبدا و اے معاد جانہا — دلہا بہ کمندِ تو گرفتار
اے مخزنِ ہر سرور و ہر غم — وے اصلِ وجودِ نور و ہم نار
یک ذات و صفات بے نہایت — کج رائے و فضول کرد انکار
یک عم بخواندش یکے خال — یک آدم و اسمِ اوست بسیار
نوریست بذاتِ خویش سازج — شد مبدا و اصلِ جملہ انوار
آبی ست در اصل صاف و سادہ — زو ژالہ و برف دارد آثار
ہر جزو بہ کل شدہ است راجع — زیں والہ دل ست سوئے دلدار

غزل

ما سوختۂ محبت یار — شیدائے جمالِ روی دلدار

از هستی خود خبر نداریم	محویم بحسن روی آں یار
دیوانه شدیم در هوایش	اشنا و مرا بآں پری کار
جانم برد بو حسن جاناں	دل برده ز من جمالِ دلدار
در گلشن حسن مثل بلبل	داریم ز عشق نالهٔ زار
ز د برق جمال آتشِ عشق	تا خرمنِ جاں بسوخت یکبار
پامال ز نار کرد جانها	وانگاه ز خون ماست انکار
از عشق تو بوده ام در آتش	چوں گبر که دائماست در نار
عشق آمد و رفت عقل و ہوشم	در کوی بتاں فتاده ام خوار
از عشقِ تو گل قبا دریده	بلبل بفغان و نالهٔ زار
چوں زنده احمدا تو بے روح	برده دلِ تو بتانِ طرّار

جوشِ ثانی بادهٔ عشق مسمی بحضرت واحدیت

ساقی ز شراب ناب افزود	خود مستی و ذوق شوق و اسرار
زد بادهٔ عشق جوشِ ثانی	در ملک تجلّیات و انوار
اعیان بدرون علم جا یافت	ہر سرّ نہاں گرفت اظہار

تفصیل گرفت جملهٔ اجمال — ظاہر شده آنچه بود استتار

خود جملهٔ صفات کرده بخشش — از سمع و ارادت و ہم ابصار

ظَهَرَتْ بِهٖ اُمَّهَاتُ سَبْعٌ — زو جملهٔ صفات کرده اظہار

اسما و صفات در تجلی — جبار و ودود و نیز قہار

اینجاست مقام انس و ہیبت — ہم معدنِ مہر و قہر و انوار

ساقی قدحی بده دگربار — تا افگنم از سرور دستار

یک جرعه بکام جان من ریز — وز باده شکن خمار پندار

در جام بریز خون شیشه — ساقی پیٔ عاشقانِ خونخوار

جان مست بکن ز جامِ توحید — وز شرک خفی دلم برون آر

تا محو شویم ما به عشقش — از سینه خیال غیر بردار

تا باز رہیم من از من و تو — زین ہستیٔ و ہمیم برون آر

غیر تو دگری بچشم ناید — از دیده خیال غیر بردار

تو باشی و غیر تو نباشد — دلدار شو و مشو دل آزار

زان برقِ جمال سوخت جانم — داریم چو ابر چشم خونبار

سیلاب ز خون روان است از چشم — دل موج زند چو بحر زخّار

شد گیسوی او کمندِ جانها — دامی ست درست و دل گرفتار

از آتشِ عشق جانِ من سوخت — کو آبِ زلالِ وصلِ آن یار

قربان بکنیم جان بدعوت — مهمانِ دل ست عشقِ دلدار

او آنِ من ست و آنِ اویم — ما کالهٔ عشق او خریدار

مرآتِ جمال و حسنِ یاریم — ما آئینه او مرا خریدار

غزل

اے یار بیا سوئے منِ زار — بے روئے تو جان ماست بیمار

شد آبِ جگر ز دردِ عشقت — دل خون شده ست و دیده خونبار

در عشقِ تو گشته ایم رسوا — در هجرِ تو خسته ایم و هم خوار

افسوس فتاده جانِ مسکین — در دستِ ستمگرِ جفاکار

زخمی ست بدل ز تیرِ غمزه — جان در خمِ زلفِ او گرفتار

محویم بحسنِ روئے جانان — رستیم ز قیل و قال و گفتار

هستیم بعشقِ یار بیخود — رستیم ز کسب و از همه کار

گشتیم شکارِ ترکِ خوبان — هستیم اسیرِ زلفِ خمدار

ما ست و خراب جامِ عشقیم | چشم ساقی مراست خمار
از آتشِ عشق جانست سوزاں | وز ورد دل ست دیدہ خونبار
احمدؔ اثری ست عشقِ او را | تا گم شدہ ایم ما با سرار

جوش ثالث بادۂ عشق مسمیٰ بہ حضرت ارتسام

ساقی قدحے دگر مدد کن | افروختہ ارتسام رخسار
زد بادۂ عشق جوش ثالث | گشتہ چو حباب چرخ دوّار
ظاہر شدہ این قلوب و ارواح | پوشیدہ بخود لباس انوار
افعال بذات اوست پیدا | آمد بظہور از و ہمہ کار
ناظر بجمالِ لوحِ محفوظ | شایستۂ ذوق و شوق و انوار
ہم صاحب کشف و وحی و الہام | آگاہ ز نفث روح و اسرار
افعال تمام از و بخیزد | ہر فعل بذاتِ او در اظہار
عکسِ خط تست نقطۂ جاں | گردیم بگرد خود چو پرکار
جز جانِ خراب در نگنجی | دیار توئی و دل ترا دار
گفتا کہ بغیر دل نہ گنجم | بنگر کہ دل ست جائے دلدار

صد حرف کنی و کم نگردد | دانم که دل است بحر ذخار

از سینه هزار شکل خیزد | گه رنگ گل آید و گهی خار

صد موج ز سینه سر بر آرد | هر موج و لیست دُرِّ شهوار

از معدنِ دل هزار الفاظ | بیرون بنهاده سر در اظهار

آمد به برون ز بحر بیرنگ | اشکال هزار و رنگ بسیار

در خویش نگشته بیش و نے کم | دل قلزم و هست بحر ذخّار

نا ید بخیال وسعتِ دل | تا چیست دل و چه دارد اسرار

تو جانی و جانِ ماست جایت | جان و دلِ ما ترا بود دار

آں بادهٔ ناب ساقیا ریز | در جام دلم برنگِ گلنار

تا مست شویم و فارغ از غم | در میکده رهن ساز دستار

ای عشق بیا و دست من گیر | بازم برساں بکوئے دلدار

جاں مست بکن ز بادهٔ خویش | بازم برہاں ز ننگ و از عار

ز اندیشه ننگ دل شود پاک | در خرقه و زهد آیدم عار

ای عشق اگر به هستی من | آتش بزنی سنم سزاوار

از هر چه جز او ست نیست گردد | غیر آں بتِ ماه رو نه بگذار

بے عشق تو خانہ بے چراغ است — نے مہر بدیدہ نیست انوار

بے مہر تو طالع واژگون است — نے عشق تو بخت نیست بیدار

بے مہر دل است سنگ خارا — یا ہیزم خشک قابلِ نار

از عشق ہر آنکہ بو نبردہ — خود مردہ دل است یا کہ بیمار

خود طالبِ جاہ و ننگ و ناموس — چون زاغ نشستہ گرد مردار

این بندۂ دوزخ و بہشتند — عاشق نہ طلب کند بجز یار

در خرقۂ تو نہانست زاہد — خود بینیِ تو بجائے زنّار

دانی دلِ خویش گر تو اصل — صوفی بدماغ تست پندار

از ہستیِ تو چو ذرہ باقیست — بیدان بیقین کہ ہست زنار

گر علم دو کون جمع آری — غالب آئی بہ بحث و تکرار

چون سِرّ تو شد بحق نہ ساکن — باشد ہمہ قیل و قال و گفتار

ای دل مددے طلب ز ساقی — کز ہمّتِ او بہ آیدت کار

اے پیک بیار مژدۂ وصل — تا جان بکنیم بر تو ایثار

این مردہ تنم بہ رو بجانان — کو مردِ خداست نیک کردار

مردیم در آرزوئے رویت — یکبار ز رخ نقاب بردار

بازآ و مرا بدست خود کش | تا سر بہ نہیم زیر تلوار
چشمے کہ ز عشق خون بگرید | از نیست دو دست ہست انہار
چوں خاک بہ نالہ عشق گشتیم | روئید بجاں ہزار گلنار
خوں ریخت ہزار مثل حلاج | عشق است بذات خویش خونخوار

غزل

ماییم ز درد عشق بیمار | وز سوختگان مہر دلدار
آلودہ بخوں دو چشم دایم | زخمی ست بدل ز غمزۂ یار
افتادہ بکوئے یار بسمل | از درد محبتیم بیمار
سودازدۂ جنون عشقیم | رسوا شدہ بکوئے دلدار
داریم ز درد چشم پرخوں | کاریست مرا بعشق خونخوار
دیوانۂ حسن آں پری رو | شوریدہ سریم و خستہ و خوار
جاں گشتہ اسیر دام جاناں | زنجیر دل است زلف دلدار
آہے ست بلب و چشم پر اشک | از عشق شدہ ایم بیدل و زار
بے روی تو نیست چشم روشن | بے عشق تو نیست بخت بیدار

احمدؒ زجمالِ آں پریرو
دیوانہ شدیم بیخود و زار

جوش رابع بادۂ عشق مسمیٰ بحضرت مثال

ساقی قدحے شراب در دہ
دیدیم بجام عکس رخسار

زد بادۂ عشق جوش رابع
تا شکل خیال بست دستار

رو کردہ ز غیب در شہادت
پوشیدہ ہر انچہ بود اسرار

صورت بگرفت نور بیرنگ
ارواح در آمدہ در انظار

تنزیہ نہاں شدہ بہ تشبیہ
جسم آمدہ بہرِ روح ستار

تقیید برِ دہ رنگِ اطلاق
آئینہ برفت زیر زنجار

ظاہر شدہ خلق و حق نہاں شد
پنہاں شدہ گنج زیر دیوار

آں نور لطیف شد ممثل
ہر شکل خیال و وحیِ جبار

تا دیدہ باطنش بہ بیند
آمد بہ بصیرت و در انظار

اسرار قلوب کردہ ظاہر
آوردہ بجسم وحی و اسرار

اسرار نہاں از دست افشا
زو غیب بنہہ گرفتہ اظہار

آرندهٔ غیب در شهادت — اظهار کنندهٔ هر اسرار
آن جسم لطیف بی تجزّی — پوشیده بجود لباس انوار
از عالم روح سوی اجساد — آرد خبری بحسن اطوار
از سرّ نهان و غیب ملکوت — وز وحی خدا و دیگر اسرار
از هر چه به قلب آید او را — آرد سوی جسم و سوی گفتار
یک رخ سوی قلب و یک بجسم است — برزخ بمیان خاک و انوار
رازی که نهان بغیب بوده — از ذات وی آمده در اظهار
از بادهٔ سرور بخش ساقی — وز سرکشی خمار بردار
ای مهر سپهر عشق بازی — هستی مرا چو سایه بردار
ما غیر ترا عدم شماریم — ما را بوجود تست اقرار
ما دیده بروی تو گشادیم — از غیر تو جان ماست بیزار
جز هستی او دگر عدم دان — هستی تو بیگمان ست پندار
زاهد بتو وعده است فردا — امروز مراست نقد دیدار
از بهر تو عشق دشت پُر خار — بهر دل ماست همچو گلزار
این عشق که درس بی زبانی ست — در مدرسه اش نه بحث و تکرار

ای دل تو اگر مریض عشقی | روح القدس آیدت به تیمار
سلطانی ہر دو کون دارد | عاشق کہ باوست یار ہموار
جانے کہ بیار ہست مشغول | باشد ز خیالِ غیر بیزار
یک لحظہ ز یاد نیست غافل | دیوانہ بکار خویش ہشیار
خفتند بدو چشم و دل نہ خسپد | دایم دلِ عاشق ست بیدار

غزل

داریم بہ عشقِ آں دل آزار | صد آہ و دو چشم تر دلِ زار
مجروحِ خدنگِ چشم شوخیم | ہستیم اسیرِ زلفِ خمدار
دیدیم بہ جام عکس ساقی | مستیم ازاں شراب دیدار
دیدم رخِ تو شدم مسلماں | عشقِ دل من شکست زنّار
آں روئے چو مصحفِ ماست | دیدیم رخت شدیم دیندار
در حضرتِ یار جانست حاضر | دل سجدہ کند حضورِ دلدار
رفتیم بہ دل ز ننگ و ناموس | گشتیم بعشقِ دلبراں خوار
رندیم و خراب در خرابات | از بہر بتاں شدیم زنّار

ابروی بتانست سجده گاهم | خود کعبهٔ ماست کوے دلدار
عشق بتِ ماهروست خرم | چشم ساقی مراست خمار
مستیم ز چشم مستِ ساقی | هستیم خرابِ عشقِ دلدار
گردید کمندِ جاں خمِ زلف | بستند هزار دل بیک تار

احمدؔ ترسم ز راز دلبر
گر فاش کنم کشند بر دار

جوش خامس بادۂ عشق مسمے بحضرت شهادت

ساقی قدحے ز باده بردار | مست آمده سوئے بزم دلدار
زد بادۂ عشق جوش خامس | تا صورت غیب یافت اظهار
جانے که ز چشمها نهاں بود | چوں جسم بدیده شد بدیدار
از غیب چو اسپ را رواں کرد | در ملکِ شهادت آمد آں یار
گردید نشان و شکلِ اجساد | پوشیده لباسِ جسم اسرار
آمد بظهور ۳ موالید | حیوان و نبات و نیز اشجار
شد جوهر قلب جسم محسوس | صورت بگرفت سرّ و انوار

چوں حرف و حوز الہ شکل بگرفت — آں آب لطیف مثل اعجاز
ہر شے بکمال خویش نادر — بر وحدت ذات او بگفتار
آں چیز کہ از نظر نہاں بود — رو کردہ ز غیب سوئے اظہار
پوشیدہ لباس جسم اعیان — ظاہر شدہ آنچہ بود اسرار
تکمیل گرفت در شہادت — آں حسن و جمال روئے دلدار
بے مثل بہ مثل بستہ تمثال — بیرنگ برنگ گشتہ انصار
اطلاق بقید میل کردہ — اسرار گرفتہ شکل اظہار
ارواح گرفت شکل اجساد — عکسے بنمود آئینہ وار
مائیم چو لفظ اوست معنی — مضمون ست نہاں بزیر اشعار
حق ہستی مطلق ست و عالم — موہوم وجود ماست پندار
دلبردہ ز عاشقاں بہر شاں — ہر شان ویست نادر اسرار

غزل

ما سجدہ کنیم دیدہ دیدار — زاہد بکند بسوئے دیوار
مائیم خراب عشق آں یار — دلدادہ حسن روئے دلدار

اے عشق بیا و مونسم شو — ہستیم ز عقلِ خویش بیزار

بدمست مرا بکن چو منصور — تا سر بنہیم بر سرِ دار

مطرب بنواز نغمہ امروز — تا رقص کنیم چو چرخِ دوّار

جانہا ہمہ یک بکن ز مستی — تا چرخ زنیم مثلِ پرکار

بر آتشِ نہ ہر دم آبِ مے ریز — تا خاک شوم بکوئے خمّار

از بادہ غرورِ توبہ بشکن — بدمست مرا ببر ببازار

عشقم چو قضا ز آسمان است — پس سوئے بتاں رویم ناچار

قسّامِ ازل نصیبِ ما کرد — رسوا شدہ ام بکوئے خمّار

دانیم شعارِ ورع ما نیز — اما نشدست بخت ہموار

با بختِ سیہ فتادہ کارم — بر جیبِ ورع کنیم چوں کار

ہر چند دلم بکرد فریاد — ایں عشق مرا نداد زنہار

دل جذب کند جمالِ محبوب — از خود برویم سوئے دلدار

از ہستیِ خویش احمدا خیز
وے گفت مرا بگوش آں یار

جوشِ سادس بادۂ عشق مسمّٰے بحضرت انسانِ کامل

ساقی ز شراب ناب گلرنگ
در ده که ببزم آمد آن یار

زد بادهٔ عشق جوش ساده
بگرفت کمال حسن دلدار

دلبر بکمال حسن آراست
با ناز و ادا و رنگ رخسار

دل برده ز خلق جمله عالم
آن حسن و جمال روئے دلدار

مجموعهٔ جمله عالم آمد
شد مند ز حسنش تمام اسرار

از روح بود محیط عالم
شد مرکز دائره چو پرکار

کونین درون او بگنجد
در صورت قطره بحر زخّار

گردید ازین خلیفة الله
بر تخت جهان نشسته شهوار

خود سجده برائے او ملک کرد
از سرّ خداست ذاتش اسرار

خورشید بشکل ذرّه آمد
تابنده ز حق در وست انوار

در ارض و سما که حق نه گنجد
گفتا دل او مرا بود دار

کونین بذات اوست قائم
گردید خلیفه و سپهدار

هم عاشق خویش و خویش معشوق
مطلوب خود است و خود طلبگار

عالم همه جسم او چو جانست
ذاتش پے چشمهاست ابصار

چون تن که بزیر حکم جانست
کونین بدام او گرفتار

جز در دل تنگِ ما نگنجی
دل نیست مگر ترا دار

این کوہ و فلک زمین بکردہ
از حملِ امانتِ تو انکار

خواندی چو مرا ظلوم جاہل
دشنام خوش است از لبِ یار

زنہار نہ عقل ام رساند
کے پشہ تو بار کوہ بردار

از تست عطار ہر عزیمت
گوہر توئی و توئی خریدار

از من عدم و وجود من نیست
از تست تجلیات و استار

بر ہستیٔ ما بکن تجلّی
تا محو شویم ما با سرار

تو باشی و غیرِ تو نباشد
این علم بجان خستہ بگمار

یک جلوہ کن و مرا ز من بر
نے پردہ در آ حجاب بردار

تو با منی و منت بجویم
عشق من و تو بود عجب کار

مائیم و با توئی نداییم
عقل آمدہ پیش سرِّ تو خوار

آمد حیرت مرا ز من برد
ہستیٔ مرا شکست پندار

احمد حذرے کن از رقیباں
تا این نہ بسرت کشند بر دار

غزل

ای ز دردِ عشقِ تو بیمارِ جاں دارم ہنوز
داشتم مهرِ تو در دل ہمچناں دارم ہنوز

خاک گردیدم ز غم لیکن درونِ جانِ خویش
آرزوی دیدنت ای دلستاں دارم ہنوز

سالها بگذشت بر من تا که بیمارِ ویم
ہمچو نے از دردِ عشقِ او فغاں دارم ہنوز

من بدل از ترکِ چشمی خورده ام تیرِ نگاه
کز جراحتهاش چشمِ خوں فشاں دارم ہنوز

هر سحر از دردِ عشقت ای گلِ خندانِ من
نالها از سوزِ جاں چوں بلبلاں دارم ہنوز

عمرِ من پیری شده تا گشته ام خاکِ درش
وای جانِ من دلش نامهرباں دارم ہنوز

گرچه خوردم زخمها در عشقِ یارِ نازنیں
لیکه میلِ دیدنِ آں جانِ جاں دارم ہنوز

اینکه می بینی ز چشم اشکِ خونی ای حریف
در جگر از زخمِ تیغِ او نشاں دارم ہنوز

عشقِ خوباں در دلم آخر قضاءِ آسماں ست
خاک گشتم لیکه مهرِ دلبراں دارم ہنوز

خورده ام روزی ز خُمِّ بادهٔ آتش یکجرعه
زاں بجاں من منّتِ پیرِ مغاں دارم ہنوز

پیشِ خورشیدِ رخت مانندِ انجم گم شوم
عمر شد لیکن آرزو پنہاں بجاں دارم ہنوز

تن فتاده بر زمین و روحِ جاں سوی فلک
در مکانم قیدِ و شوقِ لامکاں دارم ہنوز

روزِ اوّل چوں نظر کردم بخورشیدِ رخش
آتشِ از عشقِ او در دل نہاں دارم ہنوز

پیشِ ترکِ چشمِ او نخچیر وش بیجاں شدم
دل ہدف زاں تیرِ غمزہ ہمچناں دارم ہنوز

آنکه بود آرامِ دل آرامِ جانِ من بود
در غمِ آں جانِ جاں بیمارِ جاں دارم ہنوز

باش یک شب مونسِ جانِ حزین ای نازنین		بیقرار از عشقِ تو روحِ رواں دارم ہنوز
تافتہ بر جانِ من چوں عکسِ خورشیدِ رخش		از شعاعش پرتوی آئینہ ساں دارم ہنوز
در ہوای بے‌نشاں گردیدہ ام من بے‌نشاں		گشتہ ام گم لیک عشقِ بے‌نشاں دارم ہنوز
در غمِ تو ہمچو فانی ز آرزوہا مردہ ام		آرزوی دیدنِ تو ہمچناں دارم ہنوز
من بہ عشقِ لالہ رویاں خوں بسی بگریستم		رخ برنگِ زعفراں اشکِ ارغواں دارم ہنوز
گشتہ عمری تا کہ خود را من شکارش کردہ ام		پیشِ تیغش جاں بزیرِ امتحاں دارم ہنوز
در غمِ عشقِ تو جانم روز و شب گریہ کناں		سیلِ خوں از چشمِ خود ہردم رواں دارم ہنوز
پیشِ خورشیدِ رخش مانند سایہ گم شدم		چوں قمر از نورِ ذاتِ او نشاں دارم ہنوز
در ازل از دستِ ساقی خوردہ ام یکجرعہ		در دلِ خود ای حریفاں سکرِ آں دارم ہنوز
خرقہ و سجّادہ افگندہ بکوی می فروش		اعتکافِ خویش در دیرِ مغاں دارم ہنوز
کعبۂ من کوی یار و قبلۂ من روی دوست		سجدہ سوی طاقِ ابروی بتاں دارم ہنوز
ترک کردہ زہد و تقوی از سرِ مستی و شوق		وقتِ خوش با ساقیاں و میکشاں دارم ہنوز
بادہ دہ ساقی ز پندِ واعظانم دل گرفت		تنگ جاں از صحبتِ این ناکساں دارم ہنوز
عشقِ خوباں از منِ بیکس قرارِ دل ربود		خار در دل در ہوای گلرخاں دارم ہنوز
دل بطرّاری ربودہ از منِ سادہ سلیم		تا صدای الاماں از جورِ شاں دارم ہنوز

سوخت جان و روح من از برق حسن دلبران
مدتی شد ز آتش او دل طپان دارم هنوز

ای جمال گلرخان شد گلشن دل پایمال
از تطاول های غم در جان خزان دارم هنوز

دوش من از ترک چشمی خورده ام تیر نگاه
در جگر از غمزه اش زخم سنان دارم هنوز

آه ای دل کی توصل آن گل رخسار سیم
زانکه حایل خار هستی درمیان دارم هنوز

گم نگشته هیچکه خود بجز خارست دل
تا ز چشم از موج او سیلی روان دارم هنوز

در دلم احمد که میل شاهد و ساقی نهفت
پیر گشتم لیکه عشق خود جوان دارم هنوز

ایضاً

درد دلم بپیش غم دلربا مپرس
رنگ رخم نگر دگر از حال ما مپرس

عشق پری رخان ز دلم شهرم ریخته
ننگ گشته ایم ز ما از حیا مپرس

چه در جفای یار به چشمش گذاشتیم
ما بنده ایم ز ما جز وفا مپرس

از حسن آن نگار و جمالش چگویمت
دلها ز زار بین تو از آن دلربا مپرس

آیا جمال من [illegible]
از کشته مسیح بلا از دوا مپرس

از مهر و مهری دگران غم نمی خوریم
بیگانگی که کرد خود آن آشنا مپرس

آلوده بخون مژه ام رنگ زرد بین
بنگر بحال زار ز آه و بکا مپرس

میرزیم ما ز درد و دوری عشق سرخوشیم
رو خواجه کار خویش کن از حال ما مپرس

چشمم چو ابر و برق جمالش مرا بس است
از گریه‌های ابر و ز برق و سنا مپرس

ما عاشقان روی دلارام بوده ایم
از خوی حسن قصه جور و وفا مپرس

ما واله جمال دل آرای دلبریم
دلدادگان به بین که از دلربا مپرس

این عشق ما چو عشقه گرفتست شاخ و بل
شد بیخ بسته است نشو و نما مپرس

جان سوخته ز تابش خورشید روی او
این خیرگی چشم نگر و ز ضیا مپرس

عاشق به پیش یار چو انجم به پیش خور
در ابتدا عدم شده از انتها مپرس

گم گشته ایم ما به تجلی آن جمال
از جلوه‌های حسن آن مه لقا مپرس

دور از چگونه و چون سوی بیچون همی رویم
محویم ما به عشق و ز چون و چرا مپرس

از رنگها گذشته به بیرنگ گم شدیم
از جلوه‌های رنگ و هم از لونها مپرس

از چشم اعتبار نگر اینکه می‌رود
آنچه گذشته در ازل از ابتدا مپرس

بکشای چشم دل بنگر جلوه جمال
آنجا دمی ببین تو ز سر خدا مپرس

ای دل بیا و هستی دنیای خویش را
کن عشق حق بسوز و از ما سوا مپرس

شد آصف از اثر [illegible]
[illegible] ما مپرس

بینم ز دور آدم و در روی نهان پری است
اسرار شاه بین تو ز حالِ گدا مپرس

هر دم تصوری ز دلم سر بر آورد
آید بصد لباس بر چشم ما مپرس

در خون همچو نور نظر بس عجب بود
شرحی بکن ز روح و دگر از خدا مپرس

یار آمده چو عشق نشسته درون جان
یکبار دیده هستی ما را از ما مپرس

حالِ گلی که گلشنِ ما است جای او
از بیدلان بپرس و ز بادِ صبا مپرس

ای دل ز غیر عشق سعادت طلب مکن
در پیش ظلِّ عشق ز بالِ هما مپرس

تقوی و زهد ثمرهٔ عقل است زاهدا
از بیدلانِ عشق روا نا روا مپرس

با مهوشان بپیر مغان و دل غمیم و شاد
از ما ز زهد و ورع و ز نور و صفا مپرس

حیران حسنِ یار چو آئینه گشته ایم
صوفی ز عاشقان ز فنا و بقا مپرس

ساقی دیار و بزم حریفانِ باده نوش
از حلت و ز حرمتِ می واعظا مپرس

اسرارِ عشق و لذتِ ساقی و جام می
رو از حریف پرس ز نا آشنا مپرس

مرگ و حیات ما چو بهجر و وصال اوست
خور بادهٔ وصال و ز آبِ بقا مپرس

نی جام و باده وقت چو و عزیز رفت
زود آ قضا بکن دگر از ما مضی مپرس

نار و نعیم قبله و ایمان زاهد است
از بیدلانِ عشق ز خوف و رجا مپرس

از بهر سیر یار دلِ سوخته ست جا
خوش این کنایتی ست عبدالهوی مپرس

ای دل اگر طلب کنی اسرارِ عشقِ دوست
از شوخ چشمِ پرفن زاهلِ تقا مپرس

عشق است کارِ مردی و مردانِ حق دلا
از کارزار و جنگ ز خواجه سرا مپرس

آنانکه گم شدند به عشق و هوای دوست
زیشان ز غیر یار و ز دیگر هوا مپرس

عاشق نثارِ یار بکرده جهان و جان
از اهلِ بخل هیچ ز جود و سخا مپرس

زنجیرِ قهر گردنِ دلها به بسته است
از جانِ مبتلا بجز از ابتلا مپرس

خالی ز خویش باش و پر از سرِّ آن نگار
از عرش و لامکان و دگر از خلا مپرس

آئینه ساده گشت پر از عکسِ شهد
از جانِ پُر خیال ز وحیِ خدا مپرس

موسیٰ ست روح و عشق بدستش بود عصا
اسرارِ روح اینهمه دان از عصا مپرس

از همتِ شریف طلا و سیم و هم جهول
دونِ همتیِ چرخ نگر و ز ابا مپرس

احرام بهرِ منزلِ دلدار بسته ایم
از ما ز کعبه و ز صفا و ز منا مپرس

بیرون و اندرون پس و پیش شد محیط
سرّیست بوالعجب همه تن و دلکشا مپرس

ما چشمِ مستِ ساقیِ مخمور دیده ایم
بی باده سرخوشیم ز مستیِ ما مپرس

چشمی که تر ز عشق بود جان فدای او
زین خشک چشم بهر محبت و لا مپرس

احمد رهینِ الفتِ دلدار گشته ایم
از ما بهر یار بجز از رضا مپرس

ایضاً

دوش دیدم بری مغبچه باده فروش
روی همچون قمر و زلف چو زنار بدوش

رفتم از خویش چو دیدم رخِ خورشید وشش
زد دلم تاب و توان رفت ز سر عقل و هوش

گفتم ای جانِ جهان گرد سرت برگردم
گفت خاموش شو ای بوالهوس باده فروش

سینهٔ خویش بکن پاک تو از ما و منی
وانگهی پیش من آ ورنه تو چندان مخروش

اگر از بادهٔ عشقم بدلت ذوقی هست
بیکی جرعهٔ می خرقهٔ هستی بفروش

من از این پاک سخنش بیخود و بدمست شدم
که درونِ سرِ من نی خردم ماند و نه هوش

عاشقان گرد مه چاردهش حلقه زده
بود در هر طرفی ناله و فریاد و خروش

پر خمار از می عشقش بجهان رندانند
کز ازل مست شده تا بقیامت مدهوش

رند از بادهٔ عشقش همه مستند و خراب
نه که زاهد که بود همت او زهد فروش

عاشقانی که چو از بادهٔ عشقش مستند
همه در جوش و خروش و همه در نوشانوش

دل و جانم ز می مهر رخش مست شده
خون چکان از مژه ها سینه چو دیگ اندر جوش

چون مرا دید ز خود رفته و مدهوش شده
نزد من آمد و بگرفت مرا در آغوش

گفت خوش نیست چنین پرده دریِ اسرار
رو چو منصور نئی پردگیِ راز مکوش

ضبط کن آنچہ ترا پیر مغاں گفت نہاں
رازِ پنہانیِ جانانہ تو ارزاں مفروش

پرطرب باش ز صہبائے محبت ہر دم
بادۂ مہر و وفا با رخِ جانانہ بنوش

در ازل قسمتِ تو بارِ محبت کردند
حاملش باش چنیں گفت مرا دوش سروش

جہد کن از دل و جاں گر قدم صدق تراست
تا بوصلش برسی ای دلِ من نیک بکوش

ایں چہ رازیست کہ جاں گشتہ از دست و خراب
ایں چہ سرّیست کہ گردیدہ دلم زود ہوش

پاکسانیکہ ہمہ بستہ نار ند و نعیم
کم ز عشقش سخنے گوی و ہلا باش خموش

احمدا کن حذر از گوش رقیبانِ راز
سرّ خود فاش مکن فتنہ شاں دارد گوش

ایضاً

بہرِ تماشای رخش عشّاق شیدا ہر طرف
جانہا ز حسنِ شوخِ او دارند غوغا ہر طرف

دلہا بشوقش از طربِ رقصاں شدہ مانند طور
دیدارِ خوباں آمدہ صد مثلِ موسیٰ ہر طرف

ز آہ و فغانِ عاشقاں عالم شدہ پرشور وش
ہر دم ز چشمِ شوخِ او فتنہ است برپا ہر طرف

پیشِ جمالِ روے او ہر جاں شدہ حیرت زدہ
دیدہ ہمہ مثلِ آئینہ محوِ تماشا ہر طرف

وی از شعاعِ حسنِ او در تابِ خورشید رخش
روشن شدہ کون و مکاں و بوادہ و صحرا ہر طرف

بوده هجوم عاشقان گرد سرای آن پری / دیوانگان عشق او سر پر ز سوداها هر طرف

دیده ز درد عشق او عشاق را شد خون فشان / ز اشک چشم عاشقان سیلاب دریاها هر طرف

بوده جمال آن صنم غارتگر ایمان و دین / از عشق حسن روی او آشفته دلها هر طرف

در کربلای عشق او هر عاشق دیوانه / میداد جان خویش را خود بی‌محابا هر طرف

از خانه چون آمد برون در خلق غوغائی فتاد / در عالم از حسن رخش شور است برپا هر طرف

گرد سرای آن پری عشاق او از فرط شوق / کرده نثار مقدمش جان بی تحاشا هر طرف

جان بر لب و دیده به ره قومی ز رنجوران عشق / شد مجتمع با صد چنین بهر مسیحا هر طرف

شوریدگان عشق او افتاده اندر کوی او / از بهر یک نظارهٔ آن روی زیبا هر طرف

از بهر مجنونان او کز خویشتن بگذشته اند / در هر نظر جلوه کنان صد حسن لیلی هر طرف

پروانه وش از بیدلی برگرد شمع روی او / هر عاشق از جوش جنون میداد جانها هر طرف

بهر مریضان غمش حسنش چو روح الله بود / جم غفیر عاشقان بهر مداوا هر طرف

از قامت رعنای او قایم قیامت گشته بود / مضطر گروه عاشقان جان ناشکیبا هر طرف

بهر خدای ما هر یکدم نقاب از رخ گشا / استاده قوم عاشقان با صد تمنا هر طرف

در عشق او تنها نه من آشفته و شیدا شدم / دیوانهٔ حسن رخش نادان و دانا هر طرف

جان‌های عشاق رخش روشن شده مانند طور / زان پرتو روی نکو نور تجلی هر طرف

جانہا مسحور کردہ سحر ست اندر چشم تو — مفتون حسن روی تو شد پیر و برنا ہر طرف

با چشم مست و پر خمار آمد سوی بزم آن نگار — عشاق بیخود آمدہ چون مست صہبا ہر طرف

از برق حسنِ آن پری و ز شعشعہ نور رخش — جان سوختہ عشاق را چون طور سینا ہر طرف

در عشقِ روی آن نگار از عاشقانش صد ہزار — آشفتہ و حیرت زدہ بودند چون ما ہر طرف

دیدہ جمال آن پری وان شوخی وان دلبری — ہر عاقل و فرزانہ گردید شیدا ہر طرف

در عشق آن روی نکو افتادہ اندر کوی او — ہم زاہد و ہم عابد و ہم گبر و ترسا ہر طرف

زان نرگسِ پر از خمار و چشم میگون نگار — بدمست جانہا آمدہ پرجوش دلہا ہر طرف

از عشقِ حسنِ آن پری زان سحر و زان جادوگری — افتادہ شور اندر جہان برخاست غوغا ہر طرف

ہر دم برای بیخودان تابان تجلی جمال — از بہرِ عشاق رخش صد ماہ سیما ہر طرف

آئینہ حسنِ رخش چون انفس و آفاق بود — عکس جمالِ روی او گشتہ ہویدا ہر طرف

یکبار از کتم عدم چون بحر عشقش جوش زد — آن گنج مخفی ازل گردید پیدا ہر طرف

دل قلزم آمد بی کنارا امواج خیز زد ہزار — این چشم و گوش و عقل و ہوش انہار و دریا ہر طرف

از دردِ عشق و سوز دل جانہا بفریاد آمدہ — در حسن پر آشوب او شوریست ہر جا ہر طرف

شوریدگانِ عشق او پیشِ جمالِ آن پری — دیوانہ و حیرت زدہ مثل مرایا ہر طرف

راز نہانی ازل چون بود پنہان در عدم — از جوشش عشق و جنون گردید افشا ہر طرف

دیوانه و بیخود شده دلها بعشق آن پری — از غایت شوریدگی عشاق رسوا هر طرف

احمد برای جرعه در بزم آن ساقی جان
هر عاشق شوریده سرمست تقاضا هر طرف

ایضاً

دل ربود از من بت شیرین لقای خوش خصال — عالم آشوبی به ناز و خوبی و حسن و جمال

گاه بیهوشم نماید مانند موسی از جمال — گاه میسوزد دلم چون طور از نار جلال

گاه میسازد ز تیغ هجر جان من هلاک — گاه زنده میکند روح من از بوی وصال

گاه میگوید برو از پیش من غوغا مکن — گاه میگوید که ای شوریده سر این سو تعال

گاه میگوید که این همپای تو خوش آیدم — گاه میگوید که ای بی صبر خود چندین منال

میزند زخمی بدل گاهی که تا آهی کنم — گاه مرهم مینهد تا زخم گیرد اندمال

سخت حیرانم ز جذبهٔ آن جان جهان — گاه خواند گاه راند چیست این امر و حال

میبرد هر جا که میخواهد خود آن یار عزیز — سخت افتاده است اندر گردن جانم عقال

چون پر کاهی بدست صرصر دل مبتلاست — میکند هر لحظه از رنگی برنگی انتقال

هر زمان بادی وزد از غیب هر جانب دلم — گه نسیم و گاه صرصر گه دبور و گه شمال

کیست آن تا پیش چار ریش گوید کہ ہم　　　عقل مبہوت است آنجا ناطقہ گنگ است و لال

فہم سرگردانست از اسرار قرب و بعد او　　　ای بری از قیل و قال و اتصال و انفصال

این ہمہ یا خود توئی جز حیرت آنجا ہیچ نیست　　　کے بکویت راہ یابد وہم و عقل و خیال

برتر است آن عالم از نور و ظلام روز و شب　　　نیست آنجا وقت و ساعت نیست آنجا ماہ و سال

نیست آنجا ہیچ شئی جز ہستئ مطلق دگر　　　عالم بیرنگ باشد برتر از وہم و خیال

میوزد بادے از و بر جان و بر دل ہر زمان　　　عالم اجسام از وی می پذیرد انفعال

عالم بی مثل و بیچون گرچہ از دیدن بریست　　　لیک دارد جلوہ ہا در شان تشبیہ و مثال

فہم از ادراک ذات روح گو عاجز بود　　　لیک ظاہر میشود در صورت و شکل خیال

ساقیا از مستئ می وہم ہستیم شکن　　　تو کریمی بر گدایان کی گران باشد سوال

ما ز عمری اندرین غم روز و شب افتادہ ایم　　　باز رہان مرا اے جان عالم زین ملال

سوختم از تف ہجرت ای مراد عاشقان　　　تشنگان وصل را باشد لبت آب زلال

با بجان ای جان جان محتاج دیدار توایم　　　بہر مسکینان شہان را صد بود جود و نوال

روح ما را از ازل آغاز از مہر تو بود　　　گر دم آخر در آئی خوش بود ما را مآل

اے فلک بر رفعت خود اینقدر نازی مکن　　　بار عشقش را نگر دارد این ضعفی احتمال

ہمچو انجم پیش خورشید رخش گم گشتہ ام　　　از وجود من نشان باقیست گو شکل ہلال

من نیم در هست تابِ آفتابِ روی دوست
تا توانی خویشتن را محوِ حسنِ یار کن
در حضورِ حضرتش گر یاد از خویش آوری
چون نشیمن ساختی در تنگنای این حدوث
همچو دزدان اندرین قیدِ شبیهه محبوس آمدی
هر زمان بر قصرِ شاهِ جان صلای میزنند
هیچ هیچ ای دل ز علم حضرتِ پیرِ مغان
بیدلان سوخته را فکرِ غیرِ یار نیست
عاشقان بنگر ببین نقدِ وقتِ خود شدند
عاشقِ دلداده را دل سوی آن دلدار رفت
بادهٔ عشقش که جانِ مرده را بخشد سرور
تا دل و دین را فدای حسنِ جانان کرده ایم
غارتِ ایمان و دینِ عاشقان از ناز کرد
من چه گویم از جمالِ آن نگارِ نازنین
ای بی‌پروا ز نگاهی کارِ عالم کن تمام

هستیِ ذره ز نورِ شمس وا رود انفعال
فکرِ کم کن از سرور و حزن و از هجر و وصال
بهرِ جانِ خستهٔ تو نکبت است و هم نکال
برگشا سوی قِدَم ای مرغِ عرشی پر و بال
چون فراموشت شده شاهیِ ملکِ بیزوال
کای غریبِ بینوا و تشنه لب ای بی‌نوال
تا دمِ آخر بکن فرمانِ او را امتثال
عاشقان را جز خیالِ دوست نبود اشتغال
ماضی و مستقبل آنجا نیست حاشا غیرِ حال
میکند هر لحظه جانش سوی جانان ارتحال
نزدِ ملا شد حرام و نزدِ عاشق شد حلال
زو مپرس از بیدلان تو از کمال و از زوال
صد هزاران دل ربود آن شوخ از غنج و دلال
صد هزاران جان ز نازِ خویش کرده پایمال
زانکه خونِ عاشقان گشتست بهرِ تو حلال

ای جمالت برتر از مدح و ثنای عالم است — لیکه هر کس حسب فهم خود کند قال و مقال

سوختم از آتش سودای عشقش سالها — از نگارم ده خبر ای قاصد فرخنده فال

آنکه من از بهر او صحرانوردی می کنم — کی بدام من در افتد یارب آن وحشی غزال

نالها کردیم از درماندگی خویش ما — گوش نکند ناله ام کس آه شد قحط الرجال

پند دادن عاشق دیوانه را سودی نداشت — حضرت ناصح که هست اندر دماغش اختلال

گاه باشد کان پری رو نور چشم من شود — ای دل محزون ز درد هجر او چندان منال

هوشدار احمد درین عالم بهر هستی حق
هستی و همی برای جان تو آمد وبال

ایضاً

بوی یاری از صبا بشنیده ام — بیخود و بدمست زو گردیده ام

مست گشتم چون پیمبر از اویس — رفت از دستم دل شوریده ام

بوی از پیراهن یوسف رسید — گشت چون یعقوب روشن دیده ام

یا که بوی کاکل لیلی ست این — تا چو مجنون زان قبا بدریده ام

پرده های غیب را بدرید عشق — راز رازی پردگی زو دیده ام

چونکہ عنقا را نشاں پیدا نبود ‏ ‏ ‏ عشق گوید تا بدو برسیدہ ام

پس بہ شوقِ دل سرِ ایں نامہ را ‏ ‏ ‏ من بنامِ عشق آغازیدہ ام

من ز سرِ کنت کنزاً مخفیاً ‏ ‏ ‏ شوخیِ ایں عشق را فہمیدہ ام

عشقم آورد از عدم سوئے وجود ‏ ‏ ‏ بوئیِ دردِ دل ازو بوئیدہ ام

قدسیاں از دردِ عشقش مفلس اند ‏ ‏ ‏ در ازل ایں درد را بخریدہ ام

چرخ زاں بار را امانت کرد ابا ‏ ‏ ‏ حاملِ او من بجاں گردیدہ ام

می نگنجد آنکہ در ارض وسما ‏ ‏ ‏ من ورا در خویش گنجانیدہ ام

منکہ مسجودِ ملک بودم کنوں ‏ ‏ ‏ بندۂ روئے بتاں گردیدہ ام

از برائے آں نگارِ نازنین ‏ ‏ ‏ بس تعبہا کاں بجاں بکشیدہ ام

زیں تنالم تا نرنجد یارِ من ‏ ‏ ‏ از ملولیِ دلش ترسیدہ ام

ہمچو مجنوں از جنونِ عشقِ خویش ‏ ‏ ‏ صد گریبانِ حیا بدریدہ ام

از برائے یک نظر بر روئے او ‏ ‏ ‏ سالہا در کوئیِ او گردیدہ ام

ایضاً

صبر نکند ایں دلِ شوریدہ ام ‏ ‏ ‏ تا نہ بیند روئے جاناں دیدہ ام

یکدم ای یوسف بسوئے من بیا
بازآ بہ نشیں میانِ جانِ من
گرنہادارم بعشقت چوں شعیبؑ
در غمِ آں لالہ رو مانندِ ابر
کے گذارم عشق آں جانِ جہاں

ریخت چوں یعقوب نورِ دیدہ ام
خانۂ تست ایں دلِ شوریدہ ام
وز غمت داؤدؑ وساں نالیدہ ام
اشک چوں از چشمِ خود باریدہ ام
بہرِ جاناں را بدل ورزیدہ ام

احمدا ایں ہائے وہوا رزان مدان
عشقِ او را من بجاں بخریدہ ام

یارمن با جانِ من ہمراز بود
آنکہ صبر از جانِ من بربودہ است
گشتہ ام رسوا سرِ بازار ہا
کے اثر ایں آہِ سوزانِ مرا
دل ز دستم رفت ای صاحبدلاں
کے ز کامم لذتش بیروں رود
عشقِ من از کفر و ایماں فارغ است
کفر و ایماں در برو ی من بہ است

چوں ننالم دور از وگردیدہ ام
من ز بی صبری خود کالیدہ ام
از جنوں بے پا و سر گردیدہ ام
نالہ ام گوید بدو نرسیدہ ام
ہیتے بہرِ دلِ شوریدہ ام
چاشنی دردِ او بہ چشیدہ ام
چوں بری از غیرِ او گردیدہ ام
دیدہ ہر دو کز جنوں ژولیدہ ام

ساقیا از جرعهٔ مستم بکن
فرحش راحت باد جان و دیده ام

مست کن چندانکه تا از خود رہم
راحتے یابد دلِ شوریده ام

غزل

حسنِ روئے آں پری را دیده ام
زار و دیوانه از و گردیده ام

در ہوائے آں غزالِ خوش خرام
در کہ و صحرا بسے بدویده ام

با بتانِ ماه وشش خوش خلوتے
در خراباتِ مغاں بگزیده ام

در پئے آں رشکِ لیلیٰ روز و شب
ہمچو مجنوں کو بکو بدویده ام

حالِ بارِ محبت چوں شدم
بس ملامتها بجو دل کشیده ام

عشقِ او جانِ مرا بے ننگ کرد
خرقهٔ ناموس را بدریده ام

احمدا در عشقِ آں شیریں لقا
سالہا من کوهِ غم کاویده ام

جاں فدائے آنکه دل شیدای اوست
عشقِ او از جان و دل بگزیده ام

جان و دل یک پرتوِ خورشیدِ اوست
مستم از وی ہست از و گردیده ام

در جسم او چو جان نزدیک بود
رخ نه بیند چشم و نورِ دیده ام

چشم و نورِ چشم با ہم اقرب اند
گفت چشم از نورِ خود پوشیده ام

او بما از جانِ من نزدیک هست
گر نه بینم مهرِ تیره دیده ام

با شما من از شما گفت اقربم
سرِّ رمزِ یار را فهمیده ام

میدهٔ تو هم معا و تو منم
تو مرائی من ترا گردیده ام

گشته ام در ظاهر و باطن محیط
من شما را نورِ جان و دیده ام

کُلُّ شَیءٍ هَالِکٌ اِلَّا وَجهَهٗ
گم درونِ هستیش گردیده ام

او ز باطن سوئے ظاهر آمده
اینست سرِّ دلبر بگزیده ام

آمد و رفت از کجا من از کجا
چوں ارادت من بخود جنبیده ام

بوده ام در ذات اول بی نشاں
در مقامِ حیرت آرامیده ام

گشته ام من بعد اسما و صفات
در تجلیهائے خود جنبیده ام

صورتِ افعال گشتم بعد ازاں
همچو سبزه در درون روئیده ام

بعده اندر شهادت آمدم
صورتِ لون و جسد گردیده ام

مرغ عرشم آشیانم قدس بود
از نشیمن ناگهاں پریده ام

روح قدسم لامکانم جائے بود
هی مقید در مکان گردیده ام

جسم عالم را منم مانند روح
مثلِ جاں نورِ دل و هم دیده ام

جوشش عشق ست اینکه کرد افشای راز
ورنه اندر ذاتِ خود پوشیده ام

شور عشق ست اینکه در عالم فتاد
همچو دیگ از تف او جوشیده ام

عشق آمد راز جانرا فاش کرد
از جنون این خرقه را بدریده ام

طرفه آں سری که از گفتن بر است
دوش از پیر مغاں بشنیده ام

ساقیا از باده بیخود کن مرا
مهر تو در جان و دل بگزیده ام

مست کن چندانکه از گفتن بهم
از تو ساقی حل مشکل دیده ام

غزل

سالها عشق بتاں ورزیده ام
زانکه سر حق در ایشاں دیده ام

باد و چشم خویش در باغ شهود
از جمال گلرخاں گل چیده ام

عشق من از پر تو حسن بت است
من دریں آئینه رویش دیده ام

از دم مطرب که جانم مست شد
ناله جان سوز نی بشنیده ام

از شعاع و تابش خورشید حسن
سوخت نور چشم من در دیده ام

چوں تو حسنے در نظر نامد مرا
گرد عالم من بسے گردیده ام

دل بجستم گفت از عشق احمدا
من ز چشمت خوں شده بچکیده ام

عشق آمد شور در عالم فگند
آه من بے پرده زو گردیده ام

عشق آرا ز پنهاں فاشش کرد | ورنه از چشم جهاں پوشیده ام

کنز مخفی بودم اندر غیب من | شهرهٔ عالم کنوں گردیده ام

روح حقم از عدم برمیده ام | در وجود خلق آرامیده ام

چوں نفخت فیه من روحی بگفت | در تنِ آدم ازاں بخشیده ام

پرتوی بودم ز خورشید جمال | در سحابِ تن کنوں پوشیده ام

بوده ام پاشندهٔ ملک قدم | مسکنِ حادث کنوں بگزیده ام

در مقامِ ذات بودم بے نشاں | چوں ارادت در نهاں جنبیده ام

آمدم اول بجبروتِ صفات | صورتِ سمع و بصر گردیده ام

پس سفر کردم بملکِ ارتسام | ثوب ملکوتی ببر بکشیده ام

آمدم آنگه باقلیمِ مثال | جامهاے نور را پوشیده ام

بعد ازاں در ملک ناسوت آمدم | در لباسِ خلق آرامیده ام

وز رهِ انسانِ کامل ختم شد | تا در آخر صورتش گردیده ام

شخص کامل آں رسول اکرم ست | جمله استعداد در وے دیده ام

تا قیامت تابش قایم بود | در قبایش هر زماں پوشیده ام

سکه در الوان اقسام آمدم | نقشها بر لوحِ خود بکشیده ام

هر زمان تجدیدِ امثالِ من ست / هر زمان شانِ دگر گردیده ام

آمده بیرنگ اندر قیدِ رنگ / زین اسیری پُر غم و رنجیده ام

حُبِّ حق خود باعثِ اظهار بود / ورنه گنجی سخت تر پوشیده ام

اضطرارِ عشق شور افگنده است / منکه بی پرده از و گردیده ام

متّحد در اصل بودم من بدو / لیکه در صورت جدا گردیده ام

او مرا بر حُسنِ خود عاشق نمود / در دلِ دلدار خود بگزیده ام

خود منم مشاطهٔ حسن و جمال / بر رخش گلگونه گردیده ام

حسن و عشق این عاشق یکدیگر اند / مائلم او من بدو گردیده ام

جان و تن را هست باهم اتحاد / او چو جان و من چو تن گردیده ام

او چو جان بی تن نمی گیرد قرار / من چو تن بی روح او ژولیده ام

او نهان مانند جان در تن شده / من چو تن از تخمِ جان روئیده ام

اینهمه تنزیه و تشبیه وی است / او چو خور من نورِ خور گردیده ام

نورِ خور از ذاتِ خور کی شد جدا / از وجودِ جان چو نورِ دیده ام

جملهٔ عالم پرتوِ نورِ ویست / گر ندیدستی نگر از دیده ام

در حقیقت ماه را خود نور نیست / گوید او از نورِ خور زائیده ام

نیست هستی مرکسے را غیر او | نیست بودم هست ازو گردیده ام
هادی عشاق شد نور یقین | من ز جودش از گمان برهیده ام
شد یقین آئینه روئے حبیب | اندرین آئینه رویش دیده ام

سر بنه احمد به پائے پیر ره
خاک راهش با دو کحل دیده ام

غزل

با ماه رخے امشب مهمانِ خراباتم | خورشید بکف دارم سلطانِ خراباتم
سودائے می و ساقی دارم بدرونِ دو | از بهر خریداران دوکانِ خراباتم
درخلوتِ می نوشان تا غیر کسے ناید | باچند خراباتے دربانِ خراباتم
از غایتِ بدمستی گم گشته ام از هستی | آئینه نما بیچو حیرانِ خراباتم
این عشق بمن گفت روحم تنِ عاشق | من زنده کنِ دلها من جانِ خراباتم
برقِ رخِ مهرو می زد شعله بجانِ من | گفتم تو کئی گفتا لمعانِ خراباتم
صد داغ ز عشق او چون لاله بدل دارم | گلزار محبت ام بستانِ خراباتم
از صحبت بر زاهد حقا که دلم بگرفت | مشتاق حریفان و رندانِ خراباتم

در عاشقی و رندی می نوشی و مدهوشی — من صدر ملامت ام دیوان خراباتم

از صدق و نیاز دل خاک ره عشاقم — در مشرب و در ملت پیران خراباتم

ای زاهد ظاهر بین بر خویش همی نازی — تو بندهٔ خود بینی من آن خراباتم

صد زخم زند عشقش بر جانم از مستی — چون گوی ز چوگانش گردان خراباتم

در دیر مغان روزی دیدم صنم کافر — گفتم تو کئی گفتا سلطان خراباتم

پیمانه نه بگذارم زان عهد که بربستم — اشکسته نگردد تا پیمان خراباتم

من مست نیم لیکن خاک در خمّارم — من رند نیم اما حیران خراباتم

چون چرخ همیگردم بر گرد بتان زاهد — تا حشر نگردد کم دوران خراباتم

با باده بگفتم من جان مست ز بوی تست — خندید و بگفتا من ریحان خراباتم

ای پیر مغان سویم نظری ز کرم فرما — بگذاشته تنهایم یاران خراباتم

تا حشر ز جان من عشقت نرود ساقی — وز دل نه برون گردد میلان خراباتم

در مدرسهٔ عشقش از بهر کتاب دل — دیباچهٔ الفت ام عنوان خراباتم

این تهمت سیاه من برگشته ز راه دین — گر رندی و قلاشی جویان خراباتم

در عین پریشانی جمعیت دل دیدم — تا بستهٔ خم زلف خوبان خراباتم

چون روز ازل ما را کردند خراباتی — دارد دل پر وحشت جولان خراباتم

ای زاهد خوش سیرت شایسته کردی | من رند خراباتی شایان خراباتم
چون اهرمن این خشم یاریست دیهیم زد | تا والهٔ و شیدای قتّان خراباتم
وی چشم بمن گفته خون ریختم بنگر | من چشمهٔ الفت ام سیلان خراباتم
از مستی می احمد زین هستی خود رستم | هم کاسهٔ می نوش و رندان خراباتم

غزل

گر بخت من یاری کند خاک ره جانان شوم | در پای چشم من نهد ممنون آن احسان شوم
بنمای رخ تا پیش تو چون آینه حیران شوم | خالی ز نقش خویشتن پر جلوهٔ جانان شوم
وی گفت آن جان جهان با من که ای شیدای ما | جان کن بعشق من فدا تا من ترا خود جان شوم
در حشر خورشید رخش گر جلوه آرد پیش | مانند انجم من ز جان در نور او پنهان شوم
یکدم اگر لبهای او دمساز گردد با لبم | تا از دم او همچو نی بیخویشتن نالان شوم
خوش آن دمی باشد که من از پرتو مهر رخش | مانند ذرّه سر بسر تابنده و رخشان شوم
ای باده وحدت دمی در کن بجامم تا زمان | تا خرقهٔ هستی خود بر افگنم عریان شوم
چون مرغ عرشی آشیان الله رفرای لامکان | از پر و بال عشق او همچون پری پران شوم
شو جلوه گر در چشم من یکبار ای نور جمال | تا پیش روی خوب تو چون آینه حیران شوم

خود مطرب مجلس اگر در نغمه آرد نام یار — مانند صوفی از طرب در رقص رقصان شوم

از ناز گفت آن بت بمن در کفر عشقم جان بده — خود ای مسلمان تا ترا من قوت ایمان شوم

ای کعبهٔ دلدادگان در کوی خود راهم بده — تا چون طواف حاجیان گرد تو گردان شوم

گفتم که ای دلبر شبی شو شمع بزم من بگفت — گر جان کنی قربان من در خانه ات مهمان شوم

یکبار ای خورشید جان از هستی من بر بر آر — چون ذره تابان شوم چون صبح تا خندان شوم

در عشق آن جان جهان بگذارم این کون و مکان — در جان بیازم در رهش سر حلقهٔ رندان شوم

گفت ای مسیح جان ما ای سوخته سویم بیا — حزن ترا شادی کنم درد ترا درمان شوم

سویم بیا تا باشمت هر جا دلیل راه تو — گر فانی عشقم شوی من بهر تو برهان شوم

حسنت مسیح جان من مهرت بود آب بقا — میرم اگر در عشق تو من حی جاویدان شوم

دی گفت عشق او بمن خوش خلوتی با یار کن — خوش خوش نشین در خلوتش من بهر تو دربان شوم

در خلوتی عشاق او کی بار یابد جبرئیل — گفتا اگر بالا پرم با بال و پر سوزان شوم

غم دیده ام من سالها از عشق تو شیرین لقا — یکبار در چشمم بیا کز دیدنت شادان شوم

گر ای گل خندان من رخ پوشی از چشمان من — مانند بلبل هر سحر از درد تو نالان شوم

کی باشد ای جان جهان بر یار باشم همنشین — با آن نگار نازنین یکبار همدستان شوم

از صرصر عالم کجا میرد چراغ عشق من — لیکن بچشم ناقصان شمعی تهِ دامان شوم

ناگاه پای جان من شد بستهٔ دام شیون / از قید تعین گر رهم در ملک دل سلطان شوم

ساقی ز چشم مست خود جان مرا بدست کن / تا زو ستانی تن من نیز از مستان شوم

زاهد بتان ماهرو آئینهٔ حسن حق اند / بینم رخ ایشان از این تا صاحب عرفان شوم

بار امانت را نگر زاهد که انسان حامل است / عشق بتان ورزم اگر من نیز از انسان شوم

احمدؔ اگر در خانه ام آن ماهرو مهمان شود / صد بار گردم گرد او وز جان و دل قربان شوم

٢٨٩

در نعت

ای سرپرآرای ربِّ ذو المنن / فخر تو بر ملکِ ارواح ست و تن

قدسیان گردِ سرایت از ادب / ربِّ سلّم ربِّ سلّم بانگ زن

انبیا پروانه وش بر گردِ تو / تو چو شمعی در میانِ انجمن

چونکه ابرِ رحمتی بحرِ کرم / رشحهٔ زال در دهانِ من فگن

از طرب روحانیان رقص آورند / بر جمالِ روی تو ای بوالحسن

گر برد بویت بگورستان صبا / مرده از مستی بدر راند کفن

عاشقان مشتاقِ دیدارِ تو اند / پرده بردار از رخ ای جانانِ من

باش ساقی بهر جانِ پر غمم / از طرب خنان و خمارِ من شکن

غزل

ای ظہورِ ذاتِ ربِّ ذوالمنن ظلِ نورِ تست ارواح و بدن

ہستیِ کون و مکاں قائم بہ تست تو چو روحی جملہ عالم چون بدن

مستیِ عشاق تو بر بوی تست چوں اویس و بوی جانش از یمن

جان سراپا مدحتِ تو بی زباں نعت تو بیروں ز لب ہست و دہن

ای گلِ خنداں باغِ ذوالجلال بلبلِ سدره ز شوقت نعره زن

پرتوِ حسنِ تو ہر خوباں بیافت گشت زاں دیوانہ قیس و کوہکن

از کمینہ امتِ تو احمد است سایۂ رحمت بجانِ او فگن

سوزشِ عشقش ربوده عقلِ من چوں نباشم زاہدا توبہ شکن

عاشقاں را پیشِ شمعِ روی یار ہمچو پروانہ بباید سوختن

داغہای سینۂ عشاقِ تو گشتہ چوں گلہا شگفتہ در چمن

بلبلاں نالاں بہ شوقِ روی تو گل بعشقِ تو دریده پیرہن

ہست حیراں نرگس از چشمِ خوشت شرم دارد از رخت برگِ سمن

ہست جانم را تمنا اے کریم باشد از بہرِ تو مرگ و زیستن

ساغرے از لطف در کامم بریز — کز طرب جان نقص آرد در بدن
از کہ ترسم چوں پناہ من توئی — غم چہ دارم چوں توئی اقبالِ من
یک نظر فرما ز رحمت سوئے من — تا رہد جانِ من از رنج و محن
از کرم بابِ یقیں بر من کشا — تا رہائی یابم از اوہام و ظن
جز بتوفیق تو اے بحرِ عطا — نیست آساں از خودی بیروں شدن
احمدِ عاصی شفاعت خواہ تست — لرزد از خوفِ گناہ خویشتن

غزل

رشکِ ماہِ چاردہ شد روئے تو — میفریبد مشک را گیسوئے تو
چرخ سرگرداں بجستجوئے تو — غیرتِ قوسِ قزح ابروئے تو
مہر و مہ گشتہ غلامِ روئے تو — ہست ترکِ آسماں ہندوئے تو
اے حیاتِ جاں جمالِ روئے تو — راحتِ روح ست بوئے موئے تو
سوخت جاں از برقِ حسنِ روئے تو — خاک گردیدیم اندر کوئے تو
ہست مقناطیسِ حسنِ روئے تو — میکشد جانہائے عاشق سوئے تو
اشکبارم بزمِ عشقِ روئے تو — تشنہ لب ہستم میانِ جوئے تو

دل ربوده نرگس جادوی تو | کرد شیران را شکار آهوی تو

گل گریبان دریده عشق روی تو | مست بلبل در چمن از بوی تو

از غم تو لاله را در سینه داغ | شد پریشان سنبل از گیسوی تو

آمدی گلگونهٔ حسن بتان | شد نهان در عشق هائی هوی تو

سوختی از ناز جان عاشقان | چون ننالم جان من از خوی تو

از من بیچارهٔ و سادهٔ سلیم | دل ربوده چشم پرجادوی تو

آمدم من از برائے جستجو | وی دل من گم شده در کوی تو

چون جمال تو آلهٔ عاشقانست | زین سبب هر جانست واله سوی تو

زان چو انجم پیش تو گم گشته ایم | تا نشیند چون توئی پهلوی تو

ما رمیت از رمیت شد گواه | جنبش فانیست از نیروی تو

ما همه یک قطرهٔ بحر تو ایم | راه دارد خصم جان با جوی تو

ای زشفقت جان طربناک آمده | مست و بیخود در سماع و طوی تو

گشته‌ام خاک درت از فرط شوق | تا زنم من بوسه بر زانوی تو

از دل و جان گشته‌ای جان جهان | عاشقان محو رخ نیکوی تو

جهان یابکے گذاری در ملال | چونکه احمد هست باحسن گوی تو

غیرتِ شمس الضحی شد روی تو
لیلة القدر آمدہ گیسوئے تو

از شعاعِ آفتابِ روئے تو
رشکِ خاور گشت جاناں کوئے تو

ہر سحر آئیم میانِ کوئے تو
تا در آید در مشامم بوئے تو

کعبۂ جانہاست جاناں کوئے تو
سجدہا آریم سوئے روئے تو

زندہ ایم ای جانِ ما در بوی تو
روح تازہ شد ز بوی ہوئے تو

بی نیازی از برائے عاشقاں
ایں بتاں آموختند از خوئے تو

اشک چوں سیلاب دل آتشکدہ
بہر عاشق ہست ایں جلدوئے تو

دیدہ احمد در جمالِ دلبراں
جلوۂ خورشیدِ حسنِ روئے تو

عاشقاں شیدا بحسنِ روئے تو
دلبراں پابستۂ گیسوئے تو

ای صبا با آں نگارِ من بگو
سوختم در آرزوئے روئے تو

ای ہمای قدس سوئیم باز پر
جاں فدا بر بال و بر بازوئے تو

قدسیاں دیوانۂ حسنِ تو اند
جملہ سرگرداں بجستجوئے تو

بہرِ دیدارت نمازی می کنم
سجدہ گاہے مانندِ ابروئے تو

شد نگاہِ مستِ تو سحرِ حلال
برد عقلم چشمِ پرجادوئے تو

نالہا دارم چو بلبل جانِ من
ای گلِ خنداں بیادروئے تو

ازغم من بی نیازی میکند — بخت من آموختہ ہم خوئے تو
حاملِ بارِ محبت کردہ — نیست آں قوت جز از نیروئے تو
ہمچو آدم گشت از جنت جدا — دور گشتم از بہشتِ روئے تو
ہستم از عمرے مقیمِ کوئے تو — بو کہ آید در مشامم بوئے تو
ای ز جاں روحانیاں محوِ تو اند — ہمچو آئینہ بہ پیشِ روئے تو
بستہ جانم بتارِ زلفِ خویش — بہر دل زنجیر شد گیسوئے تو
گل بہ عشق تو دریدہ پیرہن — مست بلبل شد ز بوئی موئے تو
صد ہزاراں جاں فشاں پروانہ وار — ای پری وش پیش شمع روئی تو
ما بہ عشقِ روئے تو دل دادہ ایم — او فتادہ بیخود اندر کوئے تو
بادہ ہائی عشق تو نوشیدہ ام — مست جانِ مست از نشاطِ خوئے تو
سوئی رویت سجدہ ہا آرد جہاں — طاقِ طاعت آمدہ ابروئے تو
والہ و شیدا است دل بر روئے تو — مست جانِ عاشقاں از بوئے تو
گشتہ ام مجنوں بہ عشقِ روئے تو — آمدہ زنجیرِ دل گیسوئے تو
ہمچو نی خالی شدم از خویشتن — ہائی و ہوئی است ہائی ہوئی تو
از دہانِ ہیچو داں چوں نافہ — می بر آید ہر زماں گو گوئے تو

همچو پیران دستگیرم بوده
جان ز عیب آورده سوی شهود
جذب حسن است آنکه جان خسته را
سحر کردی سکرت ابصار را
عشق من عکسی ست حسن روی تو
حال زار عاشقان را درنگر
یک نسیم خود مکن از من دریغ
ای مراد عاشقان دیدار تو
از غم عشقت نجاتی نی مرا
احمد مسکین ز جان مشتاق تست
گم شدم ای جان بجست و جوی تو
عشق ما را خود توئی بخت جوان
ای محبت بیکسان را کس توئی
هستی وهمی که اصلش هیچ نیست
از هزاران عاشق جان سوخته

آفرین ای عشق بر بازوی تو
بود ای عشق این همه نیروی تو
موکشان آورد سوی کوی تو
در نظر نامد مرا جز روی تو
آمده از سوز جانم بوی تو
های وهو دارند اندر کوی تو
میرسم ای جان من بر بوی تو
راحت جانست چین موی تو
دام دلها آمده گیسوی تو
کی بود تا آنکه بیند روی تو
رفتم از خود چونکه دیدم روی تو
ناتوانائیم از نیروی تو
تازه داریم بر بازوی تو
گشت ابری آفتاب روی تو
می برد دل زلف عنبر بوی تو

نالم از عشق تو همی ترسد دلم　　جان من از بی نیازی خوی تو
قمریان در جستجو کوکو کنان　　بلبلان از شوق مدحت گوی تو
قبلهٔ عشاق حسن روی تست　　میکشد از هر طرف دل سوی تو
کشتگان عشق تو در خاک و خون　　اوفتاده کربلا شد کوی تو

باز آ در چشم احمد جلوه کن
مرهمم شد محبت و بوی تو

غزل

چهره چون شمع بصد ناز برافروخته　　مثل پروانه دل شیفته ام سوخته
دیدهٔ جان من از دیدن تو خیره شده　　همچو خورشید بصد جلوه رخ افروخته
یکی جلوه ربودی دل صد همچو منی　　طرز طراری و شوخی زکه آموخته
رشک حسنت که تا باز نه بیند رخ غیر　　دیدهٔ جان مرا باز نمط دوخته
به بهای نظری سوی تو جان ارزانست　　لیک دانسته ترا ناسره نفروخته
شه خوبان برکاتی دل مسکین خوش کن　　زانکه سرمایهٔ از حسن بس اندوخته
بنمش شمع صفت ای دل من میسوزی　　تا ز پروانه چنین سوختن آموخته

چون نه بینم دگری را چو توئی نورِ بصر
بهوای رخِ خوبِ آن گلِ خندان ایدل
باهمه روی نکو با همه این حسن و جمال
بیکی جلوهٔ حسنِ رخِ خود ای مه رو
از پی سوختنِ جانِ منِ دیوانه
چونی ای جانِ من و وای دلِ دیوانهٔ من
ای دلِ گم شدهٔ من چه ترا پیش آمد
بهوای رخِ او ای دلِ شوریدهٔ من
تا کی ای دوست من از دردِ محبت نالم
شعلهٔ حسن که چون برق برافروخته
حرمِ دینِ من و مصحفِ ایمانم سوخت
بر درِ دیرِ مغان بهرِ بتی خیمه زده
شهرهٔ خلق شدی بهوسِ شاهد و می
چشم دارا ز کرمش نه اینکه تو از راه بناز
همچو لاله بدلم داغ ز عشقِ تو فتاد

تا درونِ نظرم نورِ خود افروخته
مایهٔ درد چو بلبل بدل اندوخته
کشتنِ دلشدگان از که تو آموخته
بربودی دلِ من جانِ مرا سوخته
ای پری چهره تو چون شمعِ رخ افروخته
سبقِ عشق بگو تا ز که آموخته
تا چو مجنون بغمِ لیلیِ خود سوخته
مایهٔ دردِ محبت بخود اندوخته
جانِ بیچارهٔ مرا ز آتشِ غم سوخته
خرمنِ هستیِ عشاق از آن سوخته
آه زان شعله که از حسن برافروخته
کعبهٔ دین بکفِ ساحره بفروخته
طبلِ رندی و ملامت بجهان کوفته
سالها خاکِ درِ پیرِ مغان رفته
تو چو گل چهره بصد ناز برافروخته

ما دلِ شیفته در عشقِ تو بفروخته ایم | تو که صد خوبی و صد حسن برافروخته
نگاهی دلِ ما دیدیم بربودی ای شوخ | چشم را ساحری از بهرِ من آموخته
احمدا سوزِ دل و درد جگر آه و فغان | تا یک سرمایهٔ عشقش بدل اندوخته
روی چون مهر بصد تاب برافروخته | تا چو انجم همه تن هستیِ من سوخته
ز آتشِ عشق هم از شعلهٔ حسنِ رخ خویش | ز دلم دغدغه و پردهٔ چشم سوخته
ای دلِ من بچه پابندِ صور گردیدی | سبقِ بی صوری هیچ نیاموخته
سوخت کثرت بدرونِ نظرم هیچو هم | تا تو خورشید رخِ خویش برافروخته
هیچو آئینه بهر جلوهٔ او ای احمد | حیرت و بیخودی و گمشدن آموخته

ایضاً

چون پری آمده در هستیِ من نشستی | دیدهٔ جانِ من از دیدنِ رخ دوخته
چشمِ خلق از رخِ پاکِ تو نه بیند چه عجب | دیدهٔ جانِ من از دیده فرو دوخته
ز کجائی و کئی ای دلِ من فکر بکن | علم از مبدء ارواح نیاموخته
مبدء تو چه بود باز معادِ تو چیست | غافل از اصلِ خود و دیده از آن دوخته
از کجا آمدی اصلِ خود و تو ز چیست | علمِ تحقیق ز کس هیچ نیاموخته

چیست هستی چو خودی چیست وجود من و تو — مایه وسوسه و وهم در آن اندوخته

اینکه بینی نظر تست و خیال دل و تو — اینهمه علم ز سرمایه در آموخته

وسعت عرش درون دل و جان میداری — از نفسها تو قبا تنگ بخود دوخته

باز هستی و ترا قدس نشیمن بوده — روشن از بوم درین کنج در آموخته

روح هستی و مسجود ملایک بودی — آه ارزان در نایاب تو بفروخته

ذات تو نور قدیم است عدم اصل وجود — وهم این هستی حادث بدل اندوخته

لوح ساده تر ازل آمدی و باز اینجا — نقش هستی بدل خویش در اندوخته

تن چو روح است و جهان هیچو بدن آمده است — علم تحقیق ز استاد نه آموخته

گرچه تا دید نظر لیک محیط جسم است — روح ما را صفت ذات خود آموخته

تن چو جانست و بود هستی من هیچ خیال — ای دل من ز حق این علم در آموخته

قطره هستی خود را تو بقلزم انداز — چه درین خاک کده خاک در اندوخته

از عدم تا بوجود تو مددهاست بسی — مایه هستی خود از عدم اندوخته

روح ساده بجهان آمدی و نفس زکی — از هوا و ز هوس این همه اندوخته

صورت نقش جهان عکس خیال تو بود — این درست است مگر از خواب در آموخته

مثل خوابست جهان عکس خیال دل من — خواب دان هرچه که زین علم در آموخته

جانم که پاکست ز آلودگی نقش و خیال ‏ ‏ ‏ این همه تفرقه از وهم در اندوخته

آه زین رنگ که بیرنگی جان گم کرده ‏ ‏ ‏ آه ای هوش چرا این سبق آموخته

آه ای عقل که از عشق تو دور افتادی ‏ ‏ ‏ آه ای دل که تو زین درد و الم سوخته

آه ای دل بهوای که هرا میسوزی ‏ ‏ ‏ آه ای جان ز که این سوختن آموخته

آه ای دیده تو چون روی کسی میدیدی ‏ ‏ ‏ تا که از آتش عشقش دل من سوخته

آه زان آتش عشق که دلم سوخت ازو ‏ ‏ ‏ آه زان شعله که در جان من افروخته

آه ای دیده تو چون اشک ز غم میریزی ‏ ‏ ‏ آه ای دل بغم عشق که تو سوخته

آه زان یار که هجران مرا کرد پسند ‏ ‏ ‏ آه ای جان که تو اندر غم او سوخته

آه و صد آه درین دار حیات ای احمد ‏ ‏ ‏ غیر از درد و الم هیچ نه اندوخته

دیگر

پرده بروی خویش نه ما چون کشیده ‏ ‏ ‏ پیراهن شکیب دل ما دریده

ما بیدلان ز عشق تو سرگشته و خراب ‏ ‏ ‏ تو چون نقاب بر رخ زیبا کشیده

با ما بگو که منتظرانیم قاصدا ‏ ‏ ‏ از حال یار ما خبری گر شنیده

میرم آ ز غم تو نه پرسی ز حال ما ‏ ‏ ‏ ای شمع چون تو سوزش پروانه دیده

کویت گذاشته تو بگو ما کجا رویم
نامد به هیچگاه ترا دامنش بدست
بودی بخویش مرد توانا و سرو قد
اندر جهان که جاو جانهاست حسن تو
طعنه مزن بحال من زار زاہدا
از حسن آن نگار ترا نیست سیری
ما از جنون عشق گریبان دریده ام
ما بر جمال روی تو عاشق نگشته ایم
اشک ارغوان و رنگ رخ من چو زعفران
کے دیده و شنیده بیکجاست زاہدا

از آتش محبت و از سوز عشق یار
آرزوگہت هیچ اثر بر دلش نکرد
بی صبر و بی سکون ز غم عشق گشته ایم
هر چند پیری و ز سرت عاشقی نرفت
ما خود شکار تیر نگاه تو گشته ایم

چون بی درم بتا دل ما را خریده
ای دل تو سالها به پی او دویده
اکنون چو چنگ از غم عشقش خمیده
والها بزور عشق سوی خود کشیده
افسوس میکنم که تو او را ندیده
هر چند سالها بغم او طپیده
تو از فراق جامهٔ جانم دریده
خود سوی خویش این دل ما را کشیده
ای دل ز باغ عشق گل داغ چیده
ما دیده ایم از دگران تو شنیده
از راه دیده خون شده این دل چکیده
صد سال ای دل از غم او طپیده
پیراهن ثبات و قرارم دریده
پستان ام عشق به طفلی مکیده
تو چون ز ما چو آهوی وحشی رمیده

صد آفرین بیا زوے تو ای جنونِ عشق
کین خرقہاے زہد ریا را دریدہ

بر لوحِ جاں چو وسوسہ صد نقش میکنی
ہستیم آنچناں کہ مرا آفریدہ

گر راست و ر کجیم ہمہ صنعِ دستِ تست
آنیم ہمچناں کہ تو نقشے کشیدہ

در پردہ حیا ز حقیقت نہاں شدست
خود عودِ نورِ دیدہ یعقوب دیدہ

جز یار نیست کار تو ای عشق با کسے
پیوند او شدہ ز ہمہ یا بریدہ

چوں طور ہستیت بیقیں پارہ بشدے
دانم مگر تجلی حسنش ندیدہ

ای بس عجب ز عشق تو بی روح ماندہ ام
از دشنہ فراق رگِ جاں بریدہ

احمد فغاں و شورِ تو خود نیست بی سبب
شاید کہ چاشنیِ وصالش چشیدہ

ایضاً

ز جمالِ روح پرور چو نقاب برکشائی
ببری ز عاشقاں دل بجمالِ دلربائی

بنعیمِ تو ای نگارم بلب است جانِ زارم
بسرِ تو حیات یابم ز دو رہم اگر درآئی

دلِ عاشقانِ شیدا بربودہ تو ای جان
بجمال دلفریبی بہزار خوشنمائی

نگرم اگر برویت دلِ من بود ز جستم
چو نہاں شوی ز چشمم غم و دردِ من فزائی

به یکی نظر برویت دو هزار جان نیارزد — بره تو جان چه باشد تو بسی گران بهائی
شده ز دیده پنهان چو پری ز چشم آدم — ز خیال هم را بدرت نشد رسائی
دل من بعشقت ای گل بفغانست همچو بلبل — تو گهی نپرسی از من که چه درد مبتلائی
تو بسان روح ای جان همه تن حیات جانی — بمثال نور دیده بدرون چشمهائی
بخمار چشم میگون ز نگاه مست ایجان — بهزار خوش و مستی بدلم دری کشائی
نه کسی بهره خود را بسلامتی ز کویت — دل خلق میستانی بهزار دلربائی
ز سر حکیم دانا که بعشق مستگر آمد — بهزار علم و دانش تو کلاه میربائی
بخدا که در دو عالم توئی آفتاب دلها — تو بچشمها چو نوری پی تیره جان ضیائی
دل من ز روز اوّل بجمال تست شیدا — رخ خویش باز بنما بدیده دا آشنائی
تو مسیح جان مائی بجمال حسن و خوبی — ز برای دردمندان که دوا و هم شفائی
همش تمام عمرت شده صرف وای ایدل — نه نجات شد تر از و تو هنوز مبتلائی
به بلای عشق صبا بشنوای دل حزینم — چو اسیر دام یاری و بدست پرجفائی
بسلاسل محبت چو به بسته اند پایت — نه اسیر دام خوبان تبود گهی رهائی
گرت است هوای وصل صنمی ست ایدل من — ز برای خواری غم تو بعشق او سزائی
ملامت و ز خواری دل من چه ننگداری — نه تو شیخ وقت اهستی نه تو صدر پارسائی

ز حرم برآ و رو کن سوی کوی میفروشان — ز محبت آتشی زن تو بخرقه ریایی

نه کسی به قیل و قالی بوصال او رسیده — بسپار جان بجانان بگذار ژاژ خایی

تو باین غرور زاهد هوس بهشت داری — نرسی بعرش هرگز که تو طایر هوایی

خبری ببر بمسجد بر زاهدان خودبین — که سوی بت طبیعت مکنید جبهه سایی

ز هوا دمی جدا شو نفسی ز خود برون آ — برسی ببال عشقش سوی اوج کبریایی

غزل

تو باین جمال و خوبی بکمال دلربایی — دل عاشقان شیدا ببری بخودنمایی

ز جمال دلفریبت دو جهان شدست برهم — که بسحر نرگس خود تو عجیب فتنه زایی

بنگاه عاشقانت ز جمال تست پیدا — که صنعت الهی همه نور کبریایی

مکن آه و شور و افغان ز جفا و جور خوبان — که بتان دلربا را روشی ست بیوفایی

تو بهوای روی آن گل دل و جان چو وقف کن — تو بچند همچو بلبل به غمش سخن سرایی

حذری بکن ز خوبان که بزهد دشمنانند — ﺳ گذر ز کوی ایشان که تو مرد پارسایی

چو شنید نالهایم بت من بگفت با من — تو چه درد داری احمد بفغان بگو چرایی

نه بشب قرار در تو نه بروز صبر در دل — که بدرد عشق دلبر همه وقت مبتلایی

بوصال آن پریرو هوسی فضول داری
پشیمان بار یابی که فقیر و بینوائی

نه پری نه بال داری چو پری بسوی قصرش
نه به بخت تو سعادت که کند ید و رسائی

ز جفای تیغ جانان ز بلای عشق دلبر
چو شدی شهید ای جان تو بعین کربلائی

همه بیدلان بافغان که دلم ببرده دلبر
بمثال دزد پنهان دل عاشقان ربائی

چو درآمدی بجانم شب من چو روز کردی
که به من تیره دل تو عجیب کیمیائی

چو مکان و جا گرفتی به درون جان عاشق
تو اگرچه عشق برتر ز همه مکان و جائی

نه ز خلق این جهانی نه ز جنس آسمانی
بمن عشق حال برگو تو کئی و از کجائی

تو که نادر و غریبی بجهان نبی عجیبی
بصفات و جوهر خود همه سایهٔ همائی

تو ز جان و تن برونی ز چگون چنان فزونی
نه عرض نه قسم جوهر نه خلا و نی ملائی

تو همای لایزالی به فضای بی مثالی
ببری دل شکسته سوی اوج کبریائی

دل مبتلای غم را ز الم همی رهانی
که ببازوی تو باشد همه قوت خدائی

چه ثنای تو بگویم که ز مدحها برونی
بکمال ذاتی خود تو مهیج وجود ثنائی

ز تو هست دلبرانم همه شور و نالهٔ من
چو پری ز جان عاشق بفغان همی برآئی

همه شور عاشقانت ز دم تو هست هر دم
شده نهان به لبها بمثال بانگ نائی

بخم دلم چو باده همه جوش می‌زنی تو
بمثال مستی می ز فغان من برآئی

همه دل به تست شیدا ز جمال تو نشان نی
همه جاست شور عشقت تو بگو کدام جائی

نه ترا قیاس باید نه حواس درک سازد
بمثال در نگنجی ز همین همان ورائی

نه کسی بجهد و کوشش به نشان تو رسیده
تو خدائی و بسوی دل طالبان خود آئی

ز برای جمله اسما صفا تو ئی مسمی
پی هر کمال ذاتی تو بجز لیس منتهائی

تو منزهی ز صورت ز مثال و از تشبیه
تو ز چند و چون بروئی ز همین همان ورائی

تو نه اینی و نه آنی نه همینی و همانی
ز تو ئی منی بروئی همه این تو ئی و مائی

همه هستی دو عالم چو حباب بحر باشد
نه منی ماست الا ز تو هست این انائی

تو ئی همچو جان و عالم بمثال جسم باشد
چه درست آشکارا تو چو روح در خفائی

بمثال مهر تابان که شده روانش نور شی
پی ستر ذاتی تو بجز لیس خود ردائی

بدرون جانم ای جان تو چو عشق نقش بستی
بحیات و مرگ هر دو ز تو نیستم رهائی

بدل شکسته من نظری ز لطف فرما
که برای مستمندان تو کریم و مرتجائی

شده ام اسیر زلفت بمثال جان عاشق
ز کمند تو دلم را نبود دگر رهائی

به محبت نگاری دل من بسوخت احمد
به بیان هجر و وصلش تو هنوز مبتلائی

ایضاً

شاه همه خوبانی در خوبی و زیبائی — روح همه عشاقی جان همه جانهائی

چون جلوه کنان آئی با روی دل آرامی — از من ببری یکسر آرام و شکیبائی

ای راحت جان من گر از تو جدا گردم — چون عشق بدلهائی در دیده چو بینائی

ای نور نگاه من بی روی دل افروزت — جان بر لب من آمد باید که تو باز آئی

ایمان ببری غارت صد خانه کنی ویران — چون تو نه کسی باشد در شوخی و رعنائی

رنگ همه گلهائی حسن همه خوبانی — تو جوشش عشقی تو مستی صهبائی

در تفرقهٔ عالم من جمع ترا دیدم — گر دیده شود وا آئینهٔ یکتائی

کی علم ترا اندر کی عقل ترا یابد — چون تو شده پنهان در شدت پیدائی

فرخنده دمی باشد میمون نفسی باشد — جائی که رسید از جا گم گشته بی جائی

مدحی که ترا گویم برتر تو از آن هستی — چیزیکه ترا سازم زان وصف مبرائی

دردی که بدل دارم جز تو نبود دارو — آرام همه دلها هم راحت جانهائی

جانها به فغان آمد از شورش عشق تو — بی صبر و سکون گشته بی تاب و توانائی

در قتل من مسکین جز جرم محبت نی — در هر طرفی غوغا یک خلق تماشائی

هر آنچه که می بینی آن هست طلسم ستا — مرئی همه گم گردد گم گم نشود رائی

عشق آمده در جانم سودائی جهانم کرد — از ننگ چه غم دارد شوریده و رسوائی

ما رند خراباتی در کوی بتان ساکن
بیهوده بد نامی فارغ ز خود آرائی

شوریده سر عاشق از ننگ کجا ترسد
تا شیوهٔ عشق آمد خو در رندی و رسوائی

ای حسن ترا هر دم صد گونه تجلی ها
هر لحظه بنشان تو در دیدهٔ من آئی

جانے که ترا ای جان در کسوت مجنوں دید
باللّٰه شود مجنوں داند که تو لیلائی

هر چند ترا نهایت در نفس و آفاق است
بے نور یقین لیکن در دیده نمی آئی

از شورش عشق او چون نی بفغان هستم
این نالهٔ زار من میدان ز دم نائی

دیوانه دلِ عاشق جز یار نه آرامد
پابند کسے کی شد این وحشی صحرائی

مستغرق عشق او در قلزم بیرنگی
صد بار زند غوطه چون ماهی دریائی

قربان شوم ست ساقی یک جرعه اگر ده
تا از کرمت جانم ببرید ز من و مائی

ایضاً

کن زنده جانم ای صبا از بوی گیسوی کسے
چون مرده ام از حسرت لعل سخن گوئی کسے

من عاشق شوریده سر از کفر و ایمان برترم
دینم شده مهر کسے ایمان من روی کسے

آمد سجود زاهداں سوئی حریم کعبه
شد سجده گاه عاشقاں محراب ابروی کسے

روح دو عالم آمده ریحان زلف عنبرین
صد جان عاشق بسته شد در تار یک موی کسے

شد ترک چشم نازنین غارتگر ایمان من — وز دیدہ دین و دل زمن یک بت لعبت ہندوی کسے

شد مذہبم عشق کسے شد مشربم مہر کسے — شد قبلہ ام روی کسے شد کعبہ ام کوی کسے

دیدم گل خوش رنگ را خاری خلیدہ در دلم — صد فتنہ آمد بہر من از روی نیکوی کسے

این نالہ و افغان من بے سود آمد احمدا — چون کشتن بیدادگان شد شیوہ و خوی کسے

ایضاً

آمد نسیم گلستان سوئے من از کوی کسے — شد پرسرور و پرطرب جان من از بوی کسے

از اندرون از برون گردیدہ ام بی چند و چون — رفت از سرم ہوش و خرد از سحر جادوی کسے

آمد چو اصل رنگہای رنگی و بیجور قی — رو یکی بی سوی دلا این ست رہ سوی کسے

از مصحف و آیت چون شمس و آفاق شد — والشمس وان روی کسے واللیل گیسوی کسے

لیلی کجا مجنون کجا بود آن تجلی جمال — در من جنون عشق وان از زور بازوی کسے

شد سایہ افگن بر سرم آن جان جانا بیچون پری — آید ز ہای و ہوی من وز آہ من بوی کسے

بر ہای و ہوی عاشقان ہم نالہای زارشان
کے رحم آرد احمدا چون جور شد خوی کسے

غزلیات

بسم الله الرحمن الرحیم

ساقیا از بادهٔ خود مست کن جانِ مرا ‌ ‌ وز طرب بشکن خمارِ حزن و حرمان مرا

جلوه گر شو پیشِ من ای آفتابِ روی خویش ‌ ‌ باش نورِ دیدهٔ مشتاق و حیرانِ مرا

عشقِ خوبان را نهان چون جان بدل میداشتم ‌ ‌ فاش ای چشم نمودی رازِ پنهان مرا

سالها چون زاهدان من پیشهٔ تقوی داشتم ‌ ‌ تا به پیمانه شکستی عشق پیمانِ مرا

زآتشِ حسنِ رخِ او گرچه ای جان سوختی ‌ ‌ بر دلِ او کی اثر این آهِ سوزانِ مرا

از یکی غمزه هزاران دین و دل بربودهٔ ‌ ‌ بردهٔ در غارت ای طرّار ایمانِ مرا

نالها دارم چو نی من از دمِ یارِ عزیز ‌ ‌ فهم نکند هیچکس اسرارِ افغانِ مرا

زآتشِ دل خرقهٔ زهد و ریا را سوختیم ‌ ‌ از قبای عشق پوشان جسمِ عریانِ مرا

کن تجلی بر دلم ای مایهٔ نورِ یقین ‌ ‌ روشنی افزا برحمت چشمِ عرفانِ مرا

ای قدم از نورِ خود هستیِ حادث محو کن ‌ ‌ وی وجوب از من بر این وهمِ امکانِ مرا

باش تنها بهرِ دلم ای ملهمِ اسرارِ غیب ‌ ‌ پُر ز دردِ عشق ساز اشعارِ دیوانِ مرا

بی تو بینالم چو بلبل ای گلِ خندانِ من ‌ ‌ چون خزان عشقِ تو آتش زد گلستانِ مرا

باز آ چون محبت در دلِ احمد نشین — ساز آباد از رخِ خود جانِ ویران مرا

ایضاً

ساقیٔ فرخنده رو خیز و بده جام را — وز میٔ خود مست کن این دلِ ناکام را

بر سرِ بامم شبی جلوه کن ای ماه رو — وز رخِ چون آفتاب صبح کن شام را

در رہِ عشقت اگر خلق ملامت کنند — لیک چہ پروای تنگ چشی منِ بدنام را

مامنِ دلدادگان چون درِ پیرِ مغان ست — ای دلِ من غم مخور گردشِ ایام را

قبلۂ من روے تو کعبۂ من کوے تست — بستہ ام از دلے بہرِ تو احرام را

از منِ شوریدہ سر بردہ آرامِ جان — بارِ دگر جلوہ دہ روے دل آرام را

بادۂ عشقش بنوش نعرہ چو بلبل بزن — خیز و تماشا بکن شاہدِ گلفام را

کے سرِ او جست پر مرغِ خیالات و عقل — سوختہ نارِ جلال شہپرِ اوہام را

ز آتشِ حسنِ رخش سوختہ ام ای صبا — کن خبر از حالِ من سروِ گل اندام را

ای دلِ من در غمش چونکہ تو کم سوختی — ز آتشِ مہرِ رخش پختہ کن این خام را

احمدا گر اے صنم لائقِ انعام نیست — از کرمِ عامِ خویش خاص کن این عام را

ایضاً

ایکه بس شبہا برو زآمد برین سودائے ما
کم نشد از صد یکی زین بیقراری ہائے ما

سوختی از نازہای مہرو دلِ شیدائے ما
نالہا داریم و نکنی گوشِ این ہیہائے ما

بے جمالِ دلفروزِ آفتاب روئے تو
سوختہ جان و دلِ ما آتش سودائے ما

چند نالم می نپرسی ہیچ از حالِ دلم
خاک گردیدیم در عشقِ رخت ای وائے ما

چہرۂ زردم نگر و زحالِ زارِ ما مپرس
عاشقی و بیدلی پیداست از سیمائے ما

ما کہ در عشقِ بتان از خانمان آوارہ ایم
گشت زین دیرِ مغان و کوی خوبان جائے ما

ای حریف از دردِ جان و بیدلیٔ ما مپرس
دل ربود از ما جمالِ دلبرِ زیبائے ما

مفلسیم و بی نوا خانہ گرو دکان خراب
عشقِ غارتگیر بردہ این ہمہ کالائے ما

آن پری چہرہ کہ ما مجنون و شیدای وییم
کے خبر جانِ ترا ای عاقل از لیلائے ما

ای اسیرِ ننگ بودہ و بستہ نام و نشان
بگذر از خود بیخودی ہم صحبتِ دریائے ما

در ہوائے آن پری رو ما ز جان گم گشتہ ایم
گشت ہیجائی ز حیرانی عشقش جائے ما

چون دمِ نائی درونِ نی نہان گردیدہ ایم
از دہانِ عشق بشنو در جہان غوغائے ما

احمدا از گردشِ دورِ زمان فکری مکن

شد در پیر مغاں ماوائی ملجائے ما

ایضاً

رحمی نہ در دلہا رب بتاں را — بیچیرم کشتہ این ہیجان را

ساقی بجادہ رطل گران را — تا روندانیم ایں راہ آن را

للہ یاراں از حال زارم — آگاہ سازید آں مہربان را

کردیم نقش دین و دل خود — در عشق جاناں دادیم جان را

آر د بنالہ ایں دردِ جانم — چوں ضبط سازم آہ و فغان را

سینہ سپر شد از بہر غمزہ — جانم ہدف گشت زخمِ سنان را

مائیم و رندی و ہم عشق خوباں — زہد است و تقوی مر زاہدان را

احمدؔ بہ عشقِ آں ماہ پیکر
ایثار کردیم جان و جہاں را

ایضاً

صنما بحالِ زارم نظرے بکن خدارا — کہ نماند بے تو صبرے دلِ ناشکیب را

بدرون پردهٔ دل غم عشق بود پنهان
نمود اشک چشم همه راز آشکارا

زجمال دلفروزت نفسی نقاب برکش
مکار بهر قتلم دم خنجر جفا را

بجمال و حسن و خوبی تو مسیح جان مائی
بمریض خویش لله برسان دمی دوا را

چه کنم من عمر فانی چو توئی حیات باقی
تو چو نور چشم مائی چه کنم دگر ضیا را

بجمال دلفروزت بجمال دلربائی
که نماند در دل من بجز از توکس نگارا

بغمت مریض هستم بصد عجز بر نشستم
چه بود که دستگیری چو من شکسته پا را

تو که شاه حسن و خوبی به سریر دلربائی
زجمال ده زکوتی من بینوا گدا را

نسیم زلف مشکین دل من حیات یابد
سحری رسان بجانم به شمیم خود صبا را

به یکی سنان غمزه دو هزار خون بریزی
بکمال حسن و خوبی دل تست سنگ خارا

به محبت نگاری به بلای عشق شادم
همه عیش ای حریفان همه دلبران شمارا

تو به قرب ما چو جانی که بدیده می نیائی
دل عاشقانت حیران بجمال تست یارا

به تو زنده‌ایم ای جان که توئی حیات جانم
توئی نور دیده من بتو بنگرم نگارا

هوسی است در سر من که به عشق تو دهم جان
زشکسته جان احمد به پذیر این دعا را

غزل

به عشقت جانِ من بیمار شد بیمارتر بادا
وگر دل از محبت زار گشته زارتر بادا

ز رسوائی و بدنامی کجا ترسد دلِ عاشق
به سودای محبت خوار اگر شد خوارتر بادا

ز دی زخمی بجانم آنچنان کز وی دلم خون شد
دو چشم گر ازان خونبار شد خونبارتر بادا

پی غارتگری جانِ عاشق زلفِ هندویش
بشوخی ها اگر طرّار شد طرّارتر بادا

اگر آن چشم پرفتنه به تیرِ غمزه‌های خود
برائی عاشقان خونخوار شد خونخوارتر بادا

بعیاری و شوخی خونِ عاشق ریخته آن بت
دو چشمِ او بخونِ عاشقان عیّارتر بادا

ز تیغِ نازِ آن دلبر دلِ شوریدهٔ عاشق
چه غم دارد اگر افگار شد افگارتر بادا

دلِ شوریدهٔ عاشق ز دستِ ساقیِ مهرو
بجامِ عشق اگر میخوار شد میخوارتر بادا

ز صهبای محبت و ز دو چشمِ پرخمارِ او
دلِ عاشق اگر سرشار شد سرشارتر بادا

مترس ای دل براهِ عاشقی از ننگِ رسوائی
خوشا گر رازِ تو اظهار شد اظهارتر بادا

درآمد عشقِ تو در دل همه پیوند بگسسته
غمت بهرِ دلم غمخوار شد غمخوارتر بادا

تمامی منکران و زاهدانِ خشک ای ساقی
بآبِ بادهٔ تو خرقه و دستار تر بادا

ز صهبائی که ساقی مست کرده جانِ احمد را
چو منصورم خمار از بادهٔ اسرار تر بادا

غزل

شوخی که آموخته شاهدان را / کز غمزه جان سوخته عاشقان را

این رهزنان این ترک چشمان / غارت بکرده ایمان و جان را

یا رب که آرام جانم ربوده / سوهیم بیا بیدآن دلستان را

از جور ای بت تا چند نالم / کشتی به غمزه این نیمجان را

هر کس که دیده باغ جمالت / دیگر نه بیند او گلستان را

بی شمع رویت روشن که سازد / این ظلمت هجر و تیره شبان را

از جام عشقش بیخود چو گشتم / دیدم همین جا من لامکان را

این رنگ زردم وین آه سردم / خود فاش کرده راز نهان را

کی از ملامت ترسد دل ما / تا ترک سازیم عشق بتان را

بیند جمالش چشم یقینم / زاهد بکرده قبله گمان را

احمد ز حال سوز درونی
تا چند گوئی در کش زبان را

ایضاً

عشق جبارست بر ارواح ما — آنچنانکه خلق در حکم قضا
چیست انجم پیش مهر نیمروز — حکم قاضی راست او مقضی و ولا
همچو گوی جان پیش صولجان — تا همی پرّاندش تحت و علا
جبل جبّاری شده و پر اجهار — همچو اشتر گویدش هین و بیا
دام خس انداخته بد نام من — تا ملامت باشد ما را صلا
از دل ما سر بر آرد وحی وار — از غم و از حزن و از لطف و عطا
تا دگر گردد مرا این چشم و گوش — تا دگر گردد دل و فهم و ذکا
کیست آن تا دم زند چون ذرّه — پیش تاب حضرت شمس الضحی
این منی و مای ما چون سراب — پیش بحر قلزم بی منتهی
یک دمی ای مهر تابان خوش بتاب — ذرّه ها را بشکن این وهم انا
تا به پیشت محو گردند این همه — ماه رو یکدم نقاب از رخ گشا
ای ناکامی ما در عشق تو — وای جانم ولی درد بی دوا
داغ عشقت چون نهادی بر دلم — مرهمی شو هم پی این زخمها
کشف کن ای هادی اسرار خویش — نیز بسپار این عدم هستی نما

احمدؐ و محمود و حامد وصفِ اوست
ذاتِ پاکش مدحِ ما را مقتضے

غزل

یارِ رخ چون مہر اے جانانِ ما — باش نورِ دیدۂ حیرانِ ما

تو چو جانی جان ندیدہ ہیچکس — زین نمی آئی تو در چشمانِ ما

کس ندیدہ روح را از چشمِ سر — دیدنش خواہی ببین ایمانِ ما

یار چون عشق آمد و در دل نشست — آنِ او گشتیم شدہ او آنِ ما

ای پری در این جہان و آنجہان — عشقت آمد حجّت و برہانِ ما

آنکہ کردہ سینہ ام را پر ز داغ — شد بہار و رونقِ بستانِ ما

بہرِ تست ای ماہِ من شام و سحر — درد و آہ نالہ و افغانِ ما

از جمالِ ہمچو ماہِ چہاردہ — ساز روشن کلبۂ احزانِ ما

ہمچو بلبل نالہا دارم بسے — در غمِ تو اے گلِ خندانِ ما

صبر نکند یکدم و یک لحظہ — بے جمالت دیدۂ گریانِ ما

ای حیاتِ عاشقان دیدارِ تو — حسنِ تو بودست روح و جانِ ما

جانِ و دل را تا بقربانت کنم
شو برحمت یکشبی مهمانِ ما

در دلِ شیدای ما آتش زده
شعلهٔ حسنِ رخِ جانانِ ما

گم شدن در عشقِ تو توحید است
دیدنِ رویت بود عرفانِ ما

دیدنِ دلدار احمد دین ماست
هست مهر آن صنم ایمانِ ما

غزل

ز آتش سودای مهر تو جگر گردید آب
اشکِ خون میریزد از چشمم بشفقت چون سحاب

گشته چون حسنِ بتان غارتگرِ دین و دلم
بر درِ دیرِ مغان افتاده ام مست و خراب

فتنهٔ خلقِ جهان خود آفتِ عشقِ تو شد
در فغان و ناله آمد از تو جانِ شیخ و شاب

بیرخ چون لاله ات ای سرو گل اندام من
میرود از چشمِ من هر لحظه سیلِ خونِ ناب

عشقِ خوبان مردگانِ گورِ تن را زنده کرد
قوتِ دلهای پیران آمده حسنِ شباب

فتنهٔ دین و دلِ عشاق چشمِ شوخ اوست
وز نگاهِ مست نازش صد هزاران جان خراب

در کمندِ زلفِ خود چون گردنِ جان بسته
بندهٔ رومی توایم و تو شد او ندر قاب

ساقیا زین هوشیاری بس خمار آلوده ام
غرق کن هستیِ من در بحرِ مستیِ شراب

احمدا در مدرسه من درسِ عشقش میکنم
مصحفِ روی حسیناں بس بود مارا کتاب

غزل

گر حقیقت از جمالِ خود براندازد نقاب — از وجودِ تو نشاں باقی نماند هیچ باب
تابشِ خورشیدِ معنی چشمهارا خیره کرد — در ردایِ نورِ خود پنهاں شده خود آفتاب
ایں وجود و هستیِ ما جز گمان و وهم نیست — هستیِ حق بحر باشد هستیِ عالم سراب
در ازل چوں بحرِ معنی موج زد در خویشتن — سر برون آورد زو جمله جهاں مثلِ حباب

هوشِ احمد ساقیا از بادهٔ توحید بر
یکدو ساغر ده که تا جانش شود مست و خراب

غزل

دی صبا پر مشک آمد سویم از کوی حبیب — مست و شیدا شد دلم زاں نکهتِ گیسوی حبیب
یک نگاهِ مستِ او صد دین و دل کرده خراب — سحر دارد بهرِ جانها چشمِ جادوی حبیب
کعبهٔ شوریدگان و بیدلاں شد کوی دوست — قبلهٔ جانهای عشاق آمده روی حبیب

صد ہزاراں عاقلاں در دامِ زلفِ او اسیر
گشت زنجیرِ دلِ عشاق گیسوئے حبیب

بنگر از چشمِ حقیقت بنگر از چشمِ مجاز
ہست سروِ لایزالی قدِّ دلجوئے حبیب

کاکلِ مشکینِ جاناں دامِ دلہا آمدہ
بستہ چوں زنجیرِ جانِ عاشقاں موئے حبیب

عاشقِ گم گشتہ دل را جاں نہ بیند سوئے رسید
پس بہر سوئے کہ رو آرد بود سوئے حبیب

سجدۂ زاہد بسوئے سنگ و دیوار است و خشت
سجدۂ عاشق بود بر جلوۂ روئے حبیب

ہر یکے را در جہاں طاقِ عبادت دیگرست
سجدہ گاہِ عاشقاں محرابِ ابروئے حبیب

عاشقاں را داشتہ غارتگرِ دین و دل اند
ترکِ چشمِ مست نازو زلفِ ہندوئے حبیب

من نیم تنہا قتیلِ بے نیازی ہائے او
صد ہزاراں ہست جا احمدؒ کشتۂ خوئے حبیب

غزل

بوئے یارِ مہربانم آرزوست
راحتِ روح و روانم آرزوست

خرقہ و شملہ چہ کار آید مرا
دردِ دل سوزِ نہانم آرزوست

چاشنیٔ غمزہ ات نہ رود زدل
زخمِ دیگر زاں سنانم آرزوست

کردہ ام سینہ ہدف ای ترکِ مست
تیرِ زابروئے کمانم آرزوست

از دل و جاں پیشِ شمعِ روئے تو
سوختن پروانہ سانم آرزوست

بیخودم کن زاں دو چشمِ مستِ ناز
یک نظرای جان جانم آرزوست

مثلِ موسیٰ بر سرِ طورِ یقین
زاں تجلّیٔ عیانم آرزوست

نیست گشتن اندرونِ ہستیش
گم شدن در بے نشانم آرزوست

تا جمالش بینم از چشمِ یقیں
برتر از وہم و گمانم آرزوست

نیست گردم او نشیند جائے من
از دمش چوں نے فغانم آرزوست

احمدا چوں گشتۂ در عشقِ پیر
عزّتِ بختِ جوانم آرزوست

غزل

ایکہ دردِ عشقِ تو در جانِ ما درمانِ ماست
آتشِ مہرِ تو در دل روشنیِ جانِ ماست

شعلہ زد عاقبت تا عقل و جانِ من بسوخت
آتشی از عشق کاں در سینۂ سوزانِ ماست

بے جمالِ دلفروزت اے مہِ تابانِ من
سیلِ خوں ہر دم رواں از دیدۂ گریانِ ماست

عکسِ حسنِ آں پری رو با کمالِ آب و تاب
ہمچو آئینہ درونِ دیدۂ حیرانِ ماست

زخمہائی کاں زدی بر دل ز تیرِ غمزہ ہا
خوں چکاں از چشم و آلودہ از دامانِ ماست

بیخودی و محو و حیرانی نشانِ عشقِ اوست
گم شدن در عشقِ آن جانِ جهان برهانِ ماست

میدمد در جانِ من چون صبحدم خود آن پری
تا از و این های و هوی و ناله و افغانِ ماست

جان چه باشد صد هزاران جان بقربانش کنم
کان حیاتِ عاشقان جانِ جهان مهمانِ ماست

کم نشد هر چند آب چشم بر وی ریختم
آتشی کان از سرِ سودای او در جانِ ماست

ناله و افغانِ جانِ عاشقان اندر جهان
یک علم از حسنِ روی حضرتِ جانانِ ماست

انفس و آفاقِ احمد چون تجلی گاه اوست
عشقِ ما و حسنِ خوبان صورتِ عرفانِ ماست

روی هر دلبر تجلی گاه حسن روی اوست
نکهتی کان آورد باد صبا آن بوی اوست

پرتو خورشید روشن هر چه هست بگرفته است
پس بهر سو که آوردیم رو آن سوی اوست

قبلهٔ دل کعبهٔ جان روی آن جانِ جهانست
سجده گاهِ عاشقان طاقِ خمِ ابروی اوست

میل هر دل بجمالِ حسن [illegible] است
منزل [illegible] از کوی اوست

آنکه [illegible]
وانکه پر بوده دل من نکهتِ گیسوی اوست

[illegible] آن [illegible] است
جانِ خلقِ دو جهان بستهٔ تارِ موی اوست

ترک چشم مست او غارتگر جانهای ماست
وانکه دزدیده دل و دین طرهٔ هندوی اوست

از [illegible] جان عاشقان را [illegible] سوخته
سحرهای چشم خوبان غمزهٔ جادوی اوست

احمدا باکه بگویم حال آن [illegible] شوخ

شیوهٔ عاشق کشی و بے نیازی خوی اوست

بیا بیا که دل و دیده هر دو خانهٔ تست
تو نور چشم منی چشم آشیانهٔ تست

دل و جگر همه پیشِ تو کرده ایم هدف
تو تیرِ غمزه بزن سینه ام نشانهٔ تست

بجستجوی دلِ فرهاد برده و ز قیس
جمالِ لیلیٰ و شیرین یکے بهانهٔ تست

سجودِ کافر و مومن همه بسوئے تو بود
وجودِ دیر و حرم سنگِ آستانهٔ تست

ز روی ماهِ خالِ حسنِ روئے تو پیدا
فغانِ دل شده گلبانگ عاشقانهٔ تست

جنونِ عشق ترا ایک جهان تماشائی
بهر طرف بزبانِ همه فسانهٔ تست

زدی درونِ دلم آتشی چو پروانه
بجسمِ شمع رخان شعلهٔ و زبانهٔ تست

ز دستِ عشق بدل زخمه می زنی پنهان
فغانِ بربطِ جانم یکے ترانهٔ تست

تو شهسوارِ جمالی و کاکلِ مشکیں
سمندِ عشق مرا اینک تازیانهٔ تست

برای رندِ خرابات و عاشقِ بدنام
سرور و مستیٔ عشق از مئے مغانهٔ تست

محبتِ تو بجا نهاست گوهرِ نادر
هم اشک عاشقِ بیدل دُرِ خزانهٔ تست

چو زلف و خال که بر روئے و پیچ و مه داری
بصیدِ مرغِ دلم طرفه دام و دانهٔ تست

حریفِ بزمِ محبت ندیمِ خسرو دیت
غریقِ بحرِ حقیقت دُرِ یگانهٔ تست

سرودِ عشقِ تو گشته فغان و نالهٔ من
حسینِ دردِ دلم چنگ و هم چغانهٔ تست

بری ز حسنِ دلم را نگہم کشی بدر داد — بکشتنِ منِ بیچارہ خوش بہانۂ تست

دلا بعشق و غمِ گلرخانِ گلشنِ دہر — چو بلبلاں ہمہ گلبانگِ عاشقانۂ تست

ربودہ دلِ احمدؐ بہ غمزۂ شیریں
بجانِ وی ہمہ افسونِ ساحرانۂ تست

ایضاً

ساقیا آں راحِ ریحانی کجاست — پر خمارم مستیٔ جانی کجاست

آں لبِ چوں لعلِ رمانی کجاست — تشنہ کامم آبِ حیوانی کجاست

منکہ رندم خرقہ را آتش زدم — در دلِ من ننگِ عریانی کجاست

عاشقیم و بہرِ دیدار آمدیم — اے خلیل امروز مہمانی کجاست

گر جمالِ مہرِ حسنش دیدہ — در تو چوں آئینہ حیرانی کجاست

ہمچو یعقوبم شدہ دیدہ سپید — آں جمالِ ماہِ کنعانی کجاست

سوختم از عشقِ ایں سنگیں دلاں — بہرِ ایں دل راحتِ جانی کجاست

آنکہ شد بارِ امانت را حمول — جو منش آں رحمِ انسانی کجاست

متحد بودیم با جانانِ جاں — اے دریغ آں عہدِ روحانی کجاست

ای خلیفه زاده مسجود ملک
بر رخ تو فر سلطانی کجاست

حق شناسی را بره دعوی مکن
در دل تو ذوق عرفانی کجاست

خورده از نفس خود بنگ غرور
مستی آن خم یزدانی کجاست

جانت اندر بند دیوی شد اسیر
سیر روحی بهر یزدانی کجاست

جان فدا کردند بر دین اهل دین
ای مسلمانان مسلمانی کجاست

مست کرده آنکه جان بایزید
آن مئی پر جوش سبحانی کجاست

عشق آید خانمان ویران کند
گر تو داری عشق ویرانی کجاست

غیر او را چون بلال راهی دهی
ای ظلم بنگر که دربانی کجاست

رحمتی کان گبر و مومن را گرفت
ای رحیم آن رحم رحمانی کجاست

آنکه جانت برده از یک جلوهٔ
احمدا آن شکل روحانی کجاست

ایضاً

از تپ عشق و بال الغیاث
می کند در سینه من انبعاث

اشک ویران عشق خونم ریخته
نیست کس بهر چاره‌ام مستغاث

هرکه ومه اندرین سودا خراب — بستهٔ زلفش ذکور و هم اناث
عشق خونم میخورد خود سے در یغ — آنچنانکه مرد ماں شاخ گیاه
مایهٔ درد و بلا اند و خستیم — نیست اندر خانه ام جز این اثاث
اے دلم از درد وا ویلا مکن — شیوهٔ مرداں نباشد ابتثاث

غم مخور از جور هجرش احمدا
از کرم روزی شود یارب غیاث

دیگر

کشتهٔ جورِ نگارم الغیاث — نو بجاں صد زخم دارم الغیاث
دل ربود از من نگارم الغیاث — باز کشته خوار و زارم الغیاث
آنکه بود آرامِ جانِ من سے بیقرار — از دلم برده قرارم الغیاث
خون دل خورده بجاں آتش زده — الغیاث از جور یارم الغیاث
سے جمالِ زلف و زِ گلر خاں — من سراپا خار خارم الغیاث
دین و دل بردند این غارت گراں — وز ستم ها کشته زارم الغیاث
از تطاول هائے زلفِ دلبراں — بس پریشاں روزگارم الغیاث

در ہوائے لالہ رویاں ہمچو ابر	خوں ز چشم خویش بارم الغیاث
عشق خوباں خون جانم ریختہ	نالہا زیں درد دارم الغیاث
یک دو جامم دہ ز غم آزاد کن	ساقیا سر پر خمارم الغیاث

ترک چشم مست تیر غمزہ زد
احمدؔ از آں دلفگارم الغیاث

ایضاً

اے ز جور چشم جاناں الغیاث	زور غمزہ زخم در جاں الغیاث
نے بحالت ای حیات جان ما	نالہا داریم و افغاں الغیاث
وحشت سودائے زلف دلبراں	کرد جانم را پریشاں الغیاث
از فراق آں نگار ماہ رو	ہمچو نے ہستیم نالاں الغیاث
آں ستمگر خون جانم ریختہ	از سنان تیر مژگاں الغیاث
ہمچو طراراں دلم بردہ بتاں	ہم نہاں دزدیدہ ایماں الغیاث
لشکر غمزہ بتان سنگدل	کعبہ جاں کردہ ویراں الغیاث
ما ریضان را سنان غمزہ ات	منخلہ در جاں چو پیکاں الغیاث

ساقیا از بادهٔ جامم مست کن | سخت از ہوشم پریشان الغیاث

ہستیٔ وہمی بروں آوردہ سر | رخ حقیقت کردہ پنہان الغیاث

جان احمدؐ ہمچو پروانہ بسوخت
نے رخت ای شمع خندان الغیاث

از محبت بیقرارم الغیاث | دل از و پر درد دارم الغیاث

من ز زورِ عشق زارم الغیاث | روز و شب زو بیقرارم الغیاث

با فغان و نالہ ہا کارِ من است | دائما در اضطرارم الغیاث

سوختہ جانِ غریبان بیدریغ | آتشِ حسنِ نگارم الغیاث

در جگر صد تیر از غمزہ زدہ | زنک چشم مست یارم الغیاث

آہ در عشقِ بتانِ ماہ رو | سر بسر رسوا و خوارم الغیاث

من بجانِ خویش از تیرِ غمش | ای حریفان زخم دارم الغیاث

گفتہ ام حق لیکہ این حق ناشناس | کردہ ناحق سر بدارم الغیاث

احمدا در دامِ زلفِ دلبران
او فتادہ چوں شکارم الغیاث

ایضاً

سوخت جانم عشقِ خوباں الغیاث ... ریخت خونم تیغِ ہجراں الغیاث

ای پری در عشقِ تو دستِ جنوں ... می درد جاں را گریباں الغیاث

گشت چوں یعقوب چشمِ من سپید ... از غمت ای ماہِ کنعاں الغیاث

ای حقیقت باش کشتیبانِ من ... میشوم من غرقِ طوفاں الغیاث

آفتابِ ذات از فرطِ شعاع ... گشته شمعِ زیرِ داماں الغیاث

صبحِ وصلِ روز ما را شام کرد ... ظلمتِ شب‌ہای ہجراں الغیاث

یار زخشمِ لن ترانی می زند ... دیده ام دیدارِ جویاں الغیاث

شورشِ عشق ست از حسنِ پری ... زاں چو نی داریم افغاں الغیاث

نالۂ بے از دمِ نائی بود ... عشق نالاں جسم برجاں الغیاث

فتنۂ حسن ست و من رسوائے شهر ... سوی دارم برده ناداں الغیاث

مصحفِ ایمانِ احمدؐ سوختی
از ستم ای نامسلماں الغیاث

ایضاً

بہ عشقش سر فدا کردن چو حلاج ... روانِ عاشقاں را ہست معراج

پریروئی بعون لشکر حسن — تمامی ملک جاں را کرد تاراج

تو در خوبی و زیبائی شہ حسن — جمالت بر سر خوباں بود تاج

بہ تخت جاں چو شاہ حسن بنشست — ازاں خانہ خرد را کردہ اخراج

جمالش از ہمہ خوبان عالم — ستاند ہمچو شہ از ہر یکے باج

بت من از برائے تیر غمزہ — دل عشاق را کردست آماج

پئے تاراج کردن ملک دلہا — ز غمزہ حسن تو بفرستہ افواج

بخود چوں جوش زد بحر حقیقت — دو عالم سر برآوردہ چو امواج

دل احمد بتاں سوئے جمالت
برائے یک نظر گردید محتاج

ایضاً

ساقی قدحے بدہ ازاں راح — کو مست کند قلوب و ارواح

از مستی و از نشاطے ریزہ — در کاسہ روح ما چو اقداح

اے مطرب عشق نغمہ کن ساز — تا رقص کنند جملہ اشباح

افسردگی دل پریشاں — از بادہ در آر سوئے اصلاح

از بہرِ کشادنِ دلِ تنگ — داری تو بدستِ خویش مفتاح
از کلکِ بیخودی تو حک کن — نقشے کہ گرفتہ اند الواح
بردار ز من تو ظلمتِ ہجر — از حسنِ رخت چو نورِ اصباح
جانند ز مہرِ تو زجاجہ — عشقِ تو درو بسانِ مصباح

احمدؔ بدرِ تو سر نہادہ
دارد جانش بتو صد الحاح

ایضاً

بدیدم دی رخِ زیبائے فرّخ — جمالِ دلربا سیمائے فرّخ
جنونے کز غمِ عشقِ تو باشد — مبارک وحشتے سودائے فرّخ
چو مے جانِ مرا مستی فزودہ — خمارِ نرگسِ شہلائے فرّخ
ببالِ بیخودی پرواز کردم — رسیدم تا مقام و جائے فرّخ
ز قیدِ ننگ ساقی جاں رہا کرد — بیک جامِ مئی و صہبائے فرّخ
نظر کن از فرح بر داغِ سینہ — بباغِ دل بہ بیں گلہائے فرّخ
دلی کو آئینہ ساں محوِ حسن است — چو مجنوں پرشد از لیلائے فرّخ

بحسنِ روئے خود صبرم ربوده | قرارم از قدِ بالائے فرّخ

بہ عشقِ یار عمرِ خود کند صرف | زہے عاقل زہے دانائے فرّخ

دلم بردہ بیکے سرو روانی | بباغے با قدِ رعنائے فرّخ

بیا احمدؐ چو مرداں جاں فدا کن
بہ حسنِ یارِ دل آرائے فرّخ

دیگر

ورغمِ عشق تو گریاں دیدۂ یعقوب باد | در بلا ہا یار من صبرِ دلِ ایوب باد

سر زسودای محبت والہ و شوریده به | وز فروغِ حسن جاں در فتنہ و آشوب باد

تن زجوشِ عشق اندر چرخ ہو رقصاں ہمچو طور | سوختہ جاں از تجلیٔ جمالِ خوب باد

روح من از راحِ عشق تو بود مخمور و مست | جان من از سیلیٔ اجلالِ تو مضروب باد

کم مبادا لذت زخم سنان غمزہ ات | چاشنیٔ جورِ تو جان مرا محبوب باد

چشم جان و علم و عقل و فہم من آہا ہر و | از تماشای جمالِ غیر تو محجوب باد

دل ز فرطِ شوق و مستی شرابِ بیخودی | دست افشاں از سرور و از طرب پاکوب باد

ہوش من مدہوش باد از مئے مہِ حبیب | وز جنونِ عشق و سودا عقل من مغلوب باد

دل ز تنگی کشاکش ہائے عقل آزادہ بہ — جانِ من درکارِ بارِ عشق خوش اسلوب باد
شعرہایم در حضورِ حضرتِ جانانِ ما — بہرِ اظہارِ غمِ دل نامہ و مکتوب باد

آرزو دارد دلِ شیدای احمدؐ روزِ حشر
با سگانِ کوی او ہستی من منسوب باد

ایضاً

جاں فدائے حضرتِ جانانہ باد — دل ز فکرِ غیرِ او ویرانہ باد
ہمچو مجنوں از جنونِ عشقِ تو — ہر کہ دیوانہ نشد دیوانہ باد
با ہمہ تقدیسِ جبریلِ امیں — پیشِ شمعِ روئے تو پروانہ باد
ہر دلِ افسردہ اے ساقیِ عشق — از دو چشمِ مستِ تو مستانہ باد
خرقۂ سالوس و زہدِ خشکِ ما — دائما رہنِ می و پیمانہ باد
در غمت چشمی کہ خونِ دل بریخت — پر ز خونِ آں دیدہ ہا را خانہ باد
دردِ عشقت شد نصیبِ دوستاں — دور از غمِ جانِ ہر بیگانہ باد
اندرونِ جانِ من از عشقِ تو — صد جنوں چوں آستینِ حنانہ باد
آتشِ عشقِ تو نورِ جانِ ماست — زیں چراغ آباد دل را خانہ باد

احمدؔ ادائم دعا کن ہر سحر
مہر رویش شمع ایں کاشانہ باد

ایضاً

خوش آں شیدا کہ شیدائی تو باشد
خوش آں رسوا کہ رسوائے تو باشد

خوش آں جائے کہ مہ بنشست دروے
خوش آں دل کاندرو جائے تو باشد

خوش آں سینہ خوش آں سر کاندرونش
ز عشق و سوز و سودائے تو باشد

نہ بیند سوئے حوران بہشتی
کسے کو در تماشائے تو باشد

حیاتِ عاشقانِ بیدل و زار
جمالِ روح افزائے تو باشد

فرشتہ گر جمالت را بہ بیند
فدائے روئے زیبائے تو باشد

ملائک سجدہ می آرند کانجا
نشانے از کفِ پائے تو باشد

ز غوغائے قیامت کی بترسد
ہر آنکو مست و شیدائے تو باشد

کند عشاق را زیں عشق فانی
کہ تا ہستی نہ ہمتائے تو باشد

نہ ترسد ہمچو منصور از سرِ دار
کسے کو مست صہبائے تو باشد

جہاں آئینہ و خوبی عالم
ز عکسِ روئے زیبائے تو باشد

هر آں کو شد بہ بحرِ بیخودی غرق
گرامی دُرِّ دریائے تو باشد

بگیر احمدؐ دستِ پیرِ خرابات
کہ آں ملجا و ماوائے تو باشد

ایضاً

آنکہ دل بردہ ز من نکہتِ گیسوئے تو بود
وانکہ زد زخم بجاں غمزۂ جادوئے تو بود

مثلِ پروانہ پئے شمعِ رخت سوختہ ام
نالۂ بلبلِ جانم ز گلِ روئے تو بود

دینِ من دیدنِ تو مہرِ تو ایمانِ من است
قبلۂ من رخِ تو کعبۂ من کوئے تو بود

زلفِ مشکینِ تو زنجیرِ جنونم گشتہ
مسکنِ ایں دلِ دیوانہ سرِ کوئے تو بود

چوں پری آمدہ در سوخ وطن ساختۂ
بود فانوسِ دلم شمع در و روئے تو بود

قصرِ عشقِ تو بود بیخودی و بیرنگی
حیرت و گم شدن اندر پیچ و خمِ کوئے تو بود

آنکہ از احمدِ مسکیں دل و دیں غارت برد
شوخیِ غمزہ و آں طرۂ ہندوئے تو بود

دیگر

آفتابِ روئے جاناں پردہ از رخ چوں کشود
ہمچو انجم جانِ من محوِ شعاعِ حسن بود

از فروغِ جلوہ وز تابشِ خورشیدِ حسن
سوخت جان و دیدہ ہا عقل شد کور و کبود

عاشقاں را زاں تجلیٔ جمالِ بے مثال
غرق جاں در بحرِ وحدت بود و دیدہ در شہود

ساقی آمد باد و چشمِ مست و جامِ می بدست
زاں شرابِ کہنہ ہوشِ اہلِ مجلس در ربود

از سرودِ مطرب و از نغمہ ہائے دلنواز
جانِ عاشق ہمچو گردوں در سماع و رقص بود

نالۂ نے ہمچو اسرافیل جاں را زندہ کرد
اہتزاز آمد میانِ روح زاں بانگِ سرود

من ز خود رفتم ہمہ پرس احمدؔ ز من زاں وقت و حال
بیخودی آمد بجانہا وین دو چشمِ سر غنود

دیگر

آں جانِ عاشقاں بسوئے خانہ میرود
جانم ز بیدلی پئے جانانہ میرود

آں شوخ را نگر کہ چہ مستانہ میرود
خلقے بپیش چو عاشقِ دیوانہ میرود

آں ماہرو کہ روشنیٔ جاں جمالِ اوست
با رخ چو مہر و طلعتِ شاہانہ میرود

بے اختیار دل سوئے دلدار می کشد
وز اضطرار جاں سوئے جانانہ میرود

از سوئے کشتگان و شہیدانِ تیغِ ناز
رو یک طرف بکردہ و بیگانہ میرود

هر آں کو شد به بحرِ بیخودی غرق — گرامی دُرِّ دریائے تو باشد

بگیر احمدؐ درِ پیرِ خرابات
کہ آں ملجاؤ ماوائے تو باشد

ایضاً

آنکه دل بربوده از من نکهتِ گیسوئے تو بود — وانکه زد زخم بجاں غمزهٔ جادوئے تو بود
مثلِ پروانہ پئے شمعِ رخت سوخته ام — نالهٔ بلبلِ جانم ز گلِ روئے تو بود
دینِ من دیدنِ تو مهرِ تو ایمانِ من است — قبلهٔ من رخِ تو کعبهٔ من کوئے تو بود
زلفِ مشکینِ تو زنجیرِ جنونم گشته — مسکنِ ایں دلِ دیوانہ سرِ کوئے تو بود
چوں پری آمده در سوخ وطن ساخته — بود فانوسِ قلم شمع در روئے تو بود
قصرِ عشقِ تو بود بیخودی و بیرنگی — حیرت و گم شدن از پیچ و خمِ کوئے تو بود

آنکه از احمدِ مسکیں دل و دیں غارت برد
شوخئ غمزه و آں طرهٔ هندوئے تو بود

دیگر

آفتابِ روئے جانان پردہ از رخ چوں کشود
ہمچو انجم جانِ من محوِ شعاعِ حُسن بود

از فروغِ جلوۂ واز تابشِ خورشیدِ حُسن
سوختہ جان ودیدہ ہائے عقل شد کور وکبود

عاشقاں را زاں تجلیِ جمالِ بے مثال
غرق جان در بحرِ وحدت بود ودیدہ در شہود

ساقی آمد باد و چشمِ مست وجامِ می بدست
زاں شرابِ کہنہ ہوشِ اہلِ مجلس در ربود

از سرودِ مطرب واز نغمہ ہائے دلنواز
جانِ عاشق ہمچو گردوں در سماع ورقص بود

نالۂ نے ہمچو اسرافیل جان را زندہ کرد
اہتزار آمد میانِ روح زاں بانگِ سرود

من ز خود رفتم ہپرس احمد ز من آں وقت وحال
بیخودی آمد بجا نہا وین دو چشمِ سر غنود

دیگر

آں جانِ عاشقاں بسوئے خانہ میرود
جانم ز بی دلی پئے جانانہ میرود

آں شوخ را نگر کہ چہ مستانہ میرود
خلقے پیش چو عاشقِ دیوانہ میرود

آں ماہرو کہ روشنیِ جان جمالِ اوست
بارخ چو مہر وطلعتِ شاہانہ میرود

بے اختیار دل سوی دلدار می کشد
وز اضطرار جاں سوئے جانانہ میرود

از سوی کشتگان وشہیدانِ تیغِ ناز
رو یک طرف بکردہ و بیگانہ میرود

جانہای عاشقاں ز سر ناز سوختہ | دلہا بہ زلف بستہ و مستانہ میرود
عاشق نہ چھوڑدی کسی شمع جمالِ دوست | بے اختیار صورتِ پروانہ میرود
سوز و ہزار بار اگر جانِ عاشقاں | کے عشق شمع از دلِ پروانہ میرود
از وحشتِ جنون محبت ہر عاشقے | بگریختہ ز خلق بویرانہ میرود
زاہد بہ عشق ساقی مہرو و شوقِ مے | خرقہ گرو نہادہ بہ میخانہ میرود
عاشق چو یافت لذتِ ساقی و جام مے | بیخود بسوی بادہ و پیمانہ میرود
چوں شکل دلفریب بتاں دید یک نظر | زاہد ز کعبہ جانبِ بتخانہ میرود

شوریدہ سر چو دید مرا آں نگارِ من
خندید و گفت احمدؔ دیوانہ میرود

ایضاً

نہ یارے کہ جانم بجاناں رساند | مریضِ دلم را بدرماں رساند
خدارا من زار و بیمار دل را | کسے تا بآں راحتِ جاں رساند
صبا کو کہ تا نگہتے زاں گل تر | بایں بلبلِ زار و نالاں رساند
حیات دلم ست لبِ لعلِ جاناں | نہ خضرے کہ تا آبِ حیواں رساند

زورِ دل وگریہ ہمچو ابرم
بآں ماہ چوں برقِ خنداں رساند

کجا قاصدے تا بآں راحتِ جاں
حکایاتِ حالِ پریشاں رساند

خدارا کسے تا بہ آں آئینہ رو
حدیثے ازیں چشمِ حیراں رساند

چو یعقوبؑ ایں جانِ مشتاق مارا
بآں یوسفِ ماہ کنعاں رساند

نہ پیکے کہ از حالِ زارِ دلِ من
خبر پیشِ آں شاہ خوباں رساند

صبا را بگو بلبلِ جانِ مارا
بآں روئے رشکِ گلستاں رساند

من از صحبتِ زاہداں تنگ جانم
مرا کس بسوئے بزمِ رنداں رساند

کجا ہست ساقی کہ تا جانِ مارا
بہ میخانۂ مے پرستاں رساند

چو قطرہ مرا سوئے بحرِ معانی
چو ذرہ بہ آں مہرِ رخشاں رساند

نہ ہمدمے رفیقے کہ تا جان اشہر
بآں روئے چوں ماہ تاباں رساند

ایضاً

جز آں مہ درِ دل شیدا نہ گنجد
بجانم غیر ایں سودا نہ گنجد

دلِ عاشق ز فکرِ غیر خالی ست
درونِ قیس جز لیلیٰ نہ گنجد

به بزم می پرستان حقیقت — خمار و سُکر چوں صهبا نه گنجد

بجز حیرت من و ما را گذر نیست — که اوی و توئی آنجا نه گنجد

عجب مائی بے مائی ست کانجا — خیالِ لا و هم الّا نه گنجد

برو در بحرِ وحدت قطره انداز — تعدد اندراں یکتا نه گنجد

چو آئینه به پیشِ حسنِ رویش — بجز حیرانی دلها نه گنجد

بکن نفی وجودِ غیرِ او را — که در سلطانیش همتا نه گنجد

دراں میداں پرِ جبریل سوزد — کسے در قوس اَو ادنیٰ نه گنجد

بهنگامِ تجلی گشت بیهوش — در آنجا هستیٔ موسےٰ نه گنجد

به بحر انداز احمدؐ قطرهٔ خویش — که اندر کوزه ات دریا نه گنجد

ایضاً

هزاراں موج از دریا بر آمد — به شکلِ هر عدو یکتا بر آمد

چه بیرنگی لباسِ رنگ پوشید — پس عین الجمع تا شتی بر آمد

[illegible] باعیاں باده ها داد — مسمیٰ صورتِ اسما بر آمد

سوئ تشبیہ مائل گشت تنزیہہ ‎ نہانی ہا ہمہ پیدا برآمد

عجب بے مثل ہر بستہ است تمثال ‎ کہ روح القدس پیشم تا برآمد

نہاں شد در لباسِ خوبرویاں ‎ پس آنکہ بارخِ زیبا برآمد

باول چوں قبائے جسم پوشید ‎ بشکلِ آدمؑ و حوّا برآمد

گہے کردہ تجلی برسرِ طور ‎ گہے شکلِ یدِ بیضا برآمد

بکرد از نفس خود احیائ اموات ‎ چو روحی از دمِ عیسےٰ برآمد

تجلی کردہ در ارواح و اجساد ‎ شہنشاہانہ از بطحےٰ برآمد

درونِ حسن لیلےٰ جلوہ کرد ‎ چو مجنوں سر پر از سودا برآمد

ز مستی ہا قبا بدریدہ چوں گل ‎ چو بلبل بادلِ شیدا برآمد

ز حسنِ دلبراں با فتنہ پرداخت ‎ بعالم صورتِ غوغا برآمد

برآمد در لباسِ عشق بازاں ‎ بہر بازار ہا رسوا برآمد

بروئ گلرخاں گلگونہ حسن ‎ چو درد و سوز از دلہا برآمد

میانِ باغِ چشم و گلشنِ دل ‎ چو سروے باقدِ رعنا برآمد

چو بادہ جوشہا زد در خمِ جاں ‎ بدل چوں مستیِ صہبا برآمد

بہر جا جلوہ حسنِ رخِ اوست ‎ یقیں میداں کہ بے ہمتا برآمد

بچشمِ فکر چوں دیدیم احمدؐ
برآمد او ولی سنے ما برآمد

ایضاً

مهرش بدرونِ دل چوں روح روان باشد — وان شوقِ لقای او یک مونسِ جان باشد

چشمیکه سوی دلبرِ دل نگران باشد — دیدارِ رخش بهتر از جان و جهان باشد

آن حسنِ دل افروزش وان نازِ جهان سوزش — تا قبلهٔ ارواحِ صاحب نظران باشد

در عشق زخود رفتن دل دادن و گم گشتن — این شیوهٔ عشّاق و هم اهلِ دلان باشد

اندر دلِ خود عاشق صد عیش و طرب دارد — از مستیِ عشقِ او این پیر جوان باشد

جائیکه دلِ عاشق تا مسکنِ خود کرده — آن منزلِ او برتر از وهم و گمان باشد

جائی که بکرده جا در خلوتِ بیرنگی — تا مسکنِ او بیرون از کون و مکان باشد

اسرارِ محبت کان در عاشق و معشوق است — علمی است که او بیرون از شرح و بیان باشد

در عینِ پریشانی جمعیتِ دل دارد — سرسبز گلستانش در عینِ خزان باشد

در خلوتِ بیچونیشان کی وهم و گمان گنجد — آنجا نه چنین باشد آنجا نه چنان باشد

هر عاشقِ دلداده در گوشه بر اُفتاده — در عشقِ تو گم گشته بی نام و نشان باشد

اندر رہِ آں دلبر جاں باختنے احمدؔ
ایں کار ز خود رفتہ ہم در دلکشاں باشد

ایضاً

دلا چو لفظِ موہوم ایں جہاں باشد
بحسبِ علمِ تو در چشمِ من نہاں باشد

ہمیں کہ علمِ دلِ تست آنچہ می نگری
بداں جہانِ تو در جانِ تو نہاں باشد

بیا و پاک بکن لوحِ دل ز نقش و نگار
کہ جانِ سادہ نشانی ز بی نشاں باشد

محبتِ دلِ عاشق ز کنزِ مخفی است
نشانِ حسنِ ازل حسنِ دلبراں باشد

بعشقِ آں گلِ خنداں بگلشنِ ہستی
فغان و نالۂ من ہمچو بلبلاں باشد

چگویم از غمِ دل تا ز آتشِ شوقش
برائے شمعِ رخی سینہ ام طپاں باشد

بہ حسن و صورتِ نو نو برد دلم آں شوخ
چو بنگرم بتفکر ہماں ہماں باشد

گہے بصورتِ شمع و گہے برنگِ گلے
ہماں جمال بدیں شکل ہا عیاں باشد

در اصلِ خویش ہماں نورِ سادہ و بیرنگ
بدیدۂ تو بہ تمثالہا عیاں باشد

ہمہ نقوش بداں صورتِ خیالی تست
کہ ہیئتش بکشیدہ بلوحِ جاں باشد

در آں خیال کہ طبعِ تو ہست مصروفش
دراں بہ پیری و حشرِ تو ہم دراں باشد

بهر خیال که خسپی در وشوی بیدار / فنا و حشرِ تو در ذاتِ تو نهان باشد

جحیم و دوزخِ تو خوئ زشت تو آمد / صفاتِ نیک پئے جانِ تو جنان باشد

چنانکه جانِ تو پنهان است اندرین جسمت / بهشت و دوزخِ تو خود درونِ جان باشد

تو آن دُری که ملک از تو شرم میدارند / کجا بهمتِ تو کوه و آسمان باشد

هزار حیف که تو قدرِ خود نمیدانی / همه جمال و کمالِ تو رائگان باشد

درین حیات تو ارزان خریده خود را / عجب دُری که بهایت بسے گران باشد

بکشتِ زارِ دلِ خویش انچه میکاری / بحشر و نشر ترا ثمره اش عیان باشد

هر آن شرف که تو داری ندید جن و ملک / کجا بعقلِ سلیم تو قدرِ آن باشد

بگیر دامنِ ساقی بدست دل احمدؔ
که روزِ عسرت و تنگی ترا امان باشد

ایضاً

می ربائی جانِ من از حسنِ دلدارِ دگر / میفزائی بهر جانم هر دم آزارِ دگر

از برائی مستیِ جانهائی مخمورانِ عشق / ساغرِ دیگر بود هم خمر و خمّارِ دگر

هر که بیخود آمده در عشقِ آن جانِ جهان / سرزند از سینه اش هر لحظه اسرارِ دگر

عشقِ او ہر لحظہ از جوشِ جنون ہمچوں پری
از دہانِ عاشقاں آید بگفتارِ دگر

درمیانِ جانِ من چوں بادہ جوشی میزند
از دہا ہم ہر خود آرزو باظہارِ دگر

از برائی عاشقانش آمدہ از سوئے غیب
ہر زماں چشمِ دگر ہر لحظہ دیدارِ دگر

از پئے افزایشِ سودائے جانِ عاشقاں
حسنِ دیگر باشد و ہم زلف و رخسارِ دگر

ہر جا نہا ہر دمی تازہ خیال ست و مثال
ہر زماں شمعِ دگر ہر لحظہ ابصارِ دگر

در لباسِ حسنِ خوباں ہمچو جاں پنہاں شدہ
وز فغانِ عاشقاں او راست اظہارِ دگر

در دلِ عشاق ہر دم شعلۂ تازہ زند
دودِ آہِ عاشقاں بودست از نارِ دگر

آنکہ جانت سوخت احمدؐ آتشِ دیگر بود
خوردنِ خونِ دلت را ہست خونخوارِ دگر

دیگر

بہ شوخی حسنِ روئے یار بہتر
بدردِ عشق جانم زار بہتر

ز تیرِ غمزہائے آں پری رو
دلِ دیوانہ ام افگار بہتر

پئے دزدیدنِ دین و دلِ ما
بتانِ شوخ و ہم طرار بہتر

اگر زخمی زند بر جانِ عاشق
ز تیرِ غمزہ آں عیار بہتر

بہ عشقِ ایں بتانِ ماہ پیکر	بپوشد زاہد انند زنّار بہتر
برائے خوردنِ خونِ دلِ ما	بتاں را دیدہ خونخوار بہتر
بہ بتخانہ برائے یک دو جامے	گرو گشتہ اگر دستار بہتر
اگر در عشقِ آں رشکِ حسیناں	شوم رسوا سرِ بازار بہتر
بدیں تسبیح و ایں زہدِ ریائی	ز مسجد خانۂ خمّار بہتر
سرے کاں پر ز سودایش نباشد	بہ نزدِ عاشقاں بردار بہتر
بہ شبہائے دراز حزن و ہجراں	غمِ او بہرِ من غمخوار بہتر
بعشقِ نرگسِ بیمارِ جاناں	دلِ شوریدہ ام بیمار بہتر
برائے من بہ عشقِ خوبرویاں	دلِ پر درد و جانِ زار بہتر
بعشقِ او اگر از کسب مانم	مرا از جملہ کار و بار بہتر

مرا احمدؐ ز حورانِ بہشتی
تماشائے جمالِ یار بہتر

الف

در عشقِ آں جانِ جہاں جاں راست سودائے دگر	مجنونِ شیدا گشتہ ام بحسنِ لیلائے دگر

زاہد مرا رہ میزند توبہ کنم او بشکند
دزدیدہ دین و دل ز من طرار و رعنائے دگر

دل می بَرَد ہر زمان از جلوہ ہائے خویشتن
در سینہ ہا از عشق او سوزی و سودائے دگر

از پرتوِ حسنِ رخش ہر سو بجلوہ مہ رخے
وز عشق او در ہر طرف خواری و رسوائے دگر

در عشق او دیوانہ ام وز خویشتن بیگانہ ام
بربود از من جانِ من حسنِ دلارائے دگر

دردش بود درمانِ من مہرش بود ایمانِ من
چوں کرد جا در جانِ من پیچ و خم جائے دگر

یار یکہ شیدائی ویم رسوا از سودائے ویم
جز این حسینانِ جہاں حسنی ست زیبائے دگر

ای کعبہ من کوئی اودی قبلہ من روئے او
کے در دلِ شیدائے من جز وی تمنائے دگر

از عشق می نوشش آمدم زاں مست و مدہوش آمدم
دارد ز مستی جانِ من شوری و غوغائے دگر

از ہستی خود رستہ ام با بیخودی پیوستہ ام
خورد دست جانِ خستہ ام امروز صہبائے دگر

مانندِ موسیٰ ہوشِ من بربود آں رشکِ چمن
دیدم تجلیِ رخش بر طور سینائے دگر

جاں می پرد از بیخودی ہر دم ببالِ عشقِ او
بیروں از این ارض و سما پیدا جہاں جائے دگر

موسیٰ تجلیِ خدا در وادیِ ایمن بدید
من دیدہ ام بر شاخِ گل جلوہ بصحرائے دگر

دیوانہ و شوریدہ ام وز خویشتن ببریدہ ام
از بیخودی و بیدلی جاں دیدہ اقصائے دگر

در بحر غوطہ خوردہ ام گوہر بدست آوردہ ام
جز ہفت این قلزم بدل بود ہست دریائے دگر

اوئی دمد در جانِ من این جملہ گفتار و سخن
از من مپرس این ہا دہو اینست بہائے دگر

حیراں مشو ای چارہ گر ہستی ز درماں بےخبر ۔ بہرِ علاجِ دردِ دل باشد مسیحائے دگر

احمد بہ عشقِ دلبراں افسانۂ عالم شدی
چوں تو نباشد در جہاں رندی و رسوائے دگر

ایضاً

ای جمالت را بہردم جلوہ و شانے دگر ۔ ہر زماں جانِ مرا از عشق افغانِ دگر

می نماید ہر در آئینہ ہائے رنگ رنگ ۔ صورت و شکلِ دگر ہم شان و الوانِ دگر

بہرِ مہمانانِ عشقش از شرابِ جانِ جاں ۔ کاسہ کاسہ بادۂ ذوق است از خوانِ دگر

چوں بسوزد جانِ ما از شعلۂ حسنِ رخش ۔ کاں ہمہ جلوہ ہا دارد بہر آنِ دگر

دل ربود از عاشقاں اندر گلستانِ شہود ۔ ہر چمن شاخِ گلے سروِ خرامانِ دگر

عاشقانِ خویش را از ہجر و وصلِ خویشتن ۔ می کُشد از غمزہ ہا و می دہد جانِ دگر

ہست اندر خانۂ جانم ز ذوقِ عشقِ او ۔ یک عزیزِ نادر و ہر لحظہ مہمانِ دگر

عاشقاں را ہر دم و ہر ساعتی پیشِ رخش ۔ خود یقینِ دیگر ست تازہ ایمانِ دگر

ای گلِ خنداں بہ عشقت بلبلِ جانِ مرا ۔ شد چنیں گلشن نشیمن در گلستانِ دگر

احمدا از بہرِ رفعِ ظلمتِ شبہائے غم

یاد روئے یار من شمعِ شبستانِ دگر

ایضاً

مپرس از من ز حالِ زارم امروز
ز دردِ هجر او بیمارم امروز

چگونه جانِ من یابد رهائی
اسیرِ دامِ زلفِ یارم امروز

ربوده آں پری دین و دلِ من
بدستِ ساحرِ طرارم امروز

ز عشقِ آں پری رو گشته هم من
رهینِ حسنِ آں عیارم امروز

ز چشمِ خود به عشقِ آں گل اندام
بسانِ ابر خوں میبارم امروز

بدیدارِ بتانِ ماهِ پیکر
بگردِ بت کده زوارم امروز

بهستی و برندی در رهِ عشق
چناں رسوا سرِ بازارم امروز

ز مخموری بجانِ پاک ساقی
که من خاکِ درِ خمارم امروز

درونِ خود ز فرحت می نگنجم
چو آمد از درم دلدارم امروز

ز دیدارِ جمالِ روئے ساقی
بحمد الله که بر خوردارم امروز

ز مستی و خرابی در خمِ جاں
بجوش آمد مئے اسرارم امروز

دهن از گفتنِ حق کے ببندم
چو منصور ار کنی بر دارم امروز

درد عشقش چو سنے اندر دلِ من | من از و مہاش در گفتارم امروز

نہ چوں احمدؔ بہ بختِ خویش نازم
کہ شاد از دولتِ دیدارم امروز

ایضاً

کم نہ شد از آبِ دیدہ آتشِ جانم ہنوز | در ترقی ہست ای وا سوزِ پنہانم ہنوز

می زند شعلہ از عشقِ تو در جانم ہنوز | جوی خوں از دیدہ در ہجرِ تو حیرانم ہنوز

شعلہ زن چوں آتشِ عشق است در جانم ہنوز | تا ز دردِ سوزِ جانِ خویش نالانم ہنوز

شد دلِ من خوں ز دردِ ہجرِ آں رشکِ چمن | تا چو بلبل زاں رخِ گلگوں در افغانم ہنوز

مثلِ پروانہ بہ عشقِ روی خوبت سوختم | سالہا شد کز غمت چوں شمع گریانم ہنوز

پیشِ خورشیدِ جمالت چشمِ جانم خیرہ شد | تا چو آئینہ ز تابِ حسن حیرانم ہنوز

خندہا از نازِ خوبی میزنی مانندِ برق | من بگریہ از غمت چوں ابرِ نیسانم ہنوز

سالہا شد تا کہ جانم سوختہ در انتظار | لیک نامد در برم ای وائے جانانم ہنوز

خوردہ ام روزِ ازل یک جرعہ از جامِ عشق | می زند صد جوش آں می در خمِ جانم ہنوز

چوں دمیدی نالہا دمِ خود در جانِ من | ہمچو نے تا از دمِ عشقِ تو نالانم ہنوز

خرقهٔ زهد ریارا چون گرو کردم بمی / من بصد رندی گرفته‌هاش عریانم هنوز

گشته جان خسته‌ام در دام زلف او اسیر / زین دل شوریدهٔ خویش و پریشانم هنوز

مردم اندر حسرتش لیکن ندیدم روی او / اندرین غم خون ز چشم خویش میرانم هنوز

روی خوبت دیدم و لیکن فدا کردم نجان / از گرانجانی خود والله پشیمانم هنوز

میزند زخمه بجانم عشق تو یا چون رباب / تا ازان زخم نهان در شور و افغانم هنوز

گرچه خوردم زخم‌ها از غمزه‌اش احمد بدل
لیکه شوق دیدنش باقیست در جانم هنوز

ایضاً

چگویمت ز دل زار و حال سوز و گداز / که هست قصهٔ من چو حدیث عشق دراز

بآن جمال که دلها خراب عشق ویند / ربود جان مرا هم بصد کرشمه و ناز

بجان من ز غم عشقت آنچه میگذرد / ز حال خویش چه گویم که نیست محرم راز

اگر هلاک کنی در به آتشم سوزی / امید نیست که این دل ز عشقت آید باز

چه این نماز که زاهد تو سر به سنگ نهی / بیا و سجده بدیدار دوست کن به نیاز

چو شوق ساز که دریک قدم بیار رسی / طریق زهد و ورع خود رهیست دور و دراز

بعشقِ تو همه خویشان شدند بیگانه | کسی نماند مرا غیرِ عشقِ تو دمساز

اسیرِ دام شوی گر بخال و خط نگری | ببین بچشمِ حقیقت مرو براهِ مجاز

نشیمنِ تو نه این تنگنای هستی شد | ببالِ عشق سوی قصرِ دوست کن پرواز

غلام بندهٔ خود را ز کوی خویش مران | که بر درِ تو نهادیم سر ز روی نیاز

غریقِ بحرِ حقیقت شو احمد از دل و جان
که تا رهی ز مجاز و ازین نشیب و فراز

ایضاً

عاشقِ دیوانه ام از درد و درمانم مپرس | بندهٔ جانانه ام از کفر و ایمانم مپرس

آتشِ عشقِ رخِ او سوخته جانِ مرا | دود و آهِ من نگر وز سوزِ پنهانم مپرس

همچو واله ز حسنِ روی جانان گشته ام | همچو آیینه ز حالِ چشمِ حیرانم مپرس

خرقه و دستار را من رهنِ باده کرده ام | هستیِ جانم نگر وز جسمِ عریانم مپرس

من به عشقش گشته ام آواره و بی خانمان | برده سامانم جنون از ساز و سامانم مپرس

من ز سودای محبت واله و دیوانه ام | وحشتم بنگر تو از حالِ پریشانم مپرس

عشقِ او همچون پری در جانِ من شوری فگند | در جنونم مبتلا از آفتِ جانم مپرس

از جمالِ دلربایش شرح کردن کے توان
حالِ زارِ من نگر وز حسنِ جانانم مپرس

ہمچو آئینہ بہ پیشِ جلوہ ہایش گم شدم
عشقِ او برہانِ من دیگر ز برہانم مپرس

عشقِ او در جانِ من چوں نے دمِ خود می دمد
نالہا دارم از و وز شور و افغانم مپرس

چند گوی احمدا چوں خوں ز چشمِ تو روانست
حالِ زارِ من نگر وز چشمِ گریانم مپرس

ایضاً

از ہمہ عیشِ دو جہاں ساقیٔ گلعذار بس
بہرِ نشاطِ جانِ من بادۂ خوشگوار بس

چونکہ نگاہِ مستِ او کم ز شرابِ ناب نیست
بہرِ سرور و مستیم نرگسِ پرخمار بس

از رخِ ہمچو مہر خود پردہ اگر بر افگند
از پئے روشنیٔ جان جلوۂ آں نگار بس

مہرِ رخش درون دل دولتِ جانِ من بود
از ہمہ آرزو مرا آنکہ ہوائے یار بس

ز آتشِ عشق جملہ تن آہ کہ لالہ زار شد
بہرِ تفرجِ دلم سینۂ داغدار بس

چونکہ ز پندِ واعظاں سخت فسردہ شد دلم
بسکہ حریفِ بزمِ من رندِ شراب خوار بس

در غمِ عشقِ آں پری بہرِ دلِ حزینِ من
از ہمہ علت و مرض رحمتِ انتظار بس

برقِ جمالِ دلبراں آتشِ جانِ بیدلاں
ابرِ بہارِ عاشقاں دیدۂ اشکبار بس

هست مرا به دو جهان عشقِ رخش رفیقِ دل — مونسِ جان و همدمم گشت خیالِ یار بس

غربتِ عشق و خواریش خوشترم از وطن بود — خاکِ درِ تو ای صنم خانهٔ من و دیار بس

بهرِ فرو نشاندنِ آتشِ جانِ خسته ام — سیلِ سرشکِ دیده ام آبِ دو چشمِ زار بس

هست جمالِ گلرخان گلشنِ جانِ عاشقان — باغِ دلِ شکستگان جلوهٔ آن نگار بس

خونِ جگر شرابِ من وین دلِ من کبابِ من — بیخودی و فراموشی دلبرِ همکنار بس

شوقِ جمالش احمدا هست حریفِ بزمِ من — یا درخِ نگارِ من مونس و غمگسار بس

ایضاً

جور یکه کرد بر دلم آن مه‌لقا مپرس — ما را ز وصلِ خویش بکرده جدا مپرس

مانندِ نی به شور و فغانم ز هجرِ یار — اسرارِ دردِ جانِ من و ناله‌ها مپرس

یاریکه خلق شیفتهٔ حسنِ روی اوست — دلهای زارِ بین تو از آن دلربا مپرس

دل را ربوده و باز نپرسید حالِ من — بیگانگی که کرد خود آن آشنا مپرس

خون میخورم به عشقِ رخش ای حریفِ من — عالم خراب بنگر و زان مه‌لقا مپرس

ای شاهِ حسن در غمِ تو جان همی دهم — آخر که گفت تا تو ز حالِ گدا مپرس

در خلق شور این همه از سحرِ چشم اوست
تا چند کرد فتنه بدلها بیا مپرس

اسرارِ حسن و عشق که در بلبل و گل ست
از عندلیب پرس ز بادِ صبا مپرس

این قصه‌هائے عشق حدیثی ست نا تمام
از ابتدا مپرس و هم از انتها مپرس

جبّارِ عشق آمده از بهرِ قلب و روح
از مبتلا ز خوبها چه زاو سزا مپرس

در خلوتے که غیر نبوده کسے در آں
رفت است آنچه با من و او ماجرا مپرس

ما زاں شرابِ دوش که خوردیم بیخودیم
مستیم و بیخودیم ز اسرارِ ما مپرس

ما مستِ عشقِ ساقیِ گلفام بوده ایم
از ما ز زهد و ورع تو ای پارسا مپرس

از آتشِ فراقِ رخِ یار سوختیم
احمدؔ ز رنج اوای آں بیوفا مپرس

ایضاً

روز اول چوں خم باده زده در خویش خوش
زاں شراب [illegible] تند تیز ما ست از جا نهان خروش

ساقیِ باده پرستاں بخت چوں جام مے
جاں شده بیست از وی عقلها مانده نه هوش

زاں شرابِ ارغوانی عقل مدهوش آمده
غلغل افتاده در جانها و در [illegible] خروش

ساقیا زاں باده گلرنگ جام مست کن
آنچناں که بیخودی نے عقل ماند نه هوش

ساقیا زاں بادهٔ منصور در کامم بریز
کز سرِ مستیِ او تا سر بر اندازم ز دوش

آه زاں باده که ساقی آتش اندر وی زند بجاں
آه زاں وقتی که جان چوں خم می آید به جوش

کرده جانِ خلق را در دامِ زلفِ خود اسیر
با رخِ چوں ماه و زاں کاکل که افگنده بدوش

هر طرف سوزی و دردی ز آتشِ سودای عشق
هر طرف یک ماه روی دلفریبی می فروش

هر دمی آں می درونِ خم جانها جوش زن
هر زماں نالنده از وی در سینه ها جوش و خروش

هر دلی را هر زماں رنگی و بوی دیگر ست
بهر جانها هر دمی زاں باده صد جوش و خروش

هر زماں دل از جهانی در جهانی می رود
رازِ غیبی را کجا ایں عقل داند یا که هوش

سرّ جانها چونکه پنهاں کرده ستّارانِ غیب
پس نهاں او راست ای دل تا تو هم باشی خموش

آدمی کے قدر دریابد معانی را ابد
عاجز آمد احمدؐ از ادراکِ آں هر عقل و هوش

ایضاً

بادهٔ الفت بنوش و ساکنِ میخانه باش
یارِ رنداں شو حریفِ ساغر و پیمانه باش

ساغرِ عشرت ز دستِ ساقیِ ما نوش کن
مست و بیهوش از دو چشمِ دلبرِ مستانه باش

خرقهٔ زهد و ریا را سوز و مستوری مکن
در خرابی ها و رندی شهره و افسانه باش

ز آتش عشق رخ او سوختن کن اختیار
شمع روی یار را از جان و دل پروانه باش

از ملامت های عالم فکر بدنامی مکن
حسن گیسوی آن پری رخسار را دیوانه باش

سوخته چون طاوس پیش جلوهٔ جانانه شو
بیقرار از عشق او چون آتشین خانه باش

با خیال حسن لیلی خلوتی از غیر کن
سر پر از سودا چو مجنون ساکن پروانه باش

شو خلیل حق بت هستی خود را درشکن
خواه بنشین در حرم یا ساکن بتخانه باش

عقل را در عشق آن لیلای معنی کن فدا
همچو مجنون در محبت با جنون همخانه باش

از تعددهای این امواج کثرت درگذر
در تک دریای وحدت چون در یکدانه باش

جان فدا کن بر جمال ساقی مه‌روی خویش
عاشق و دلدادهٔ آن طلعت شاهانه باش

مایهٔ هستی خود را در رهش ایثار کن
در طریق عشق بازی مرد حق مردانه باش

در خرابات مغان بنشین چرا با دوست می
با بتان شو آشنا وز خویشتن بیگانه باش

ای جمال دلفروزت رشک ماه چارده
یک شبی از لطف و رحمت شمع این کاشانه باش

عقل را بگذار احمدؔ در شراب عشق دوست
پر ز جوش و مستی و دل چون خم خمخانه باش

ایضاً

دلِ من مست گشته دوش از صهبای دیدارش — چو موسی رفت هوشم زان تجلی های انوارش

در آمد پیش من مخمور چشمی بر سرِ راهی — دلِ من رفت از دستم چو دیدم مست اسرارش

کجا یابد شفا ای دل ز افسونِ دمِ عیسیٰ — هر آن جانی که گردیده مریضِ چشمِ بیمارش

هر آن زاهد که میزد طعنه ها بر عاشقِ بیدل — خراب و مست دیدم دوش اندر کوی خمارش

مپرس ای دل ز حالِ بلبلِ بیجان به عشقِ گل — ز هجر و آتشِ غم سوخته گردیده گلزارش

بدیدم واعظان را دوش اندر کوی خمارش — ز فرطِ شوقِ دل گردیده رهن باده دستارش

ز عشاقش چه سوداها چه شوریده چه شیدائی — همه ها را به بسته جان بتارِ زلفِ طرارش

در آمد بر سرِ عاشق پریرو از رهِ رافت — فتاده بر سرِ راهی چو دیده بیخود و زارش

هر آن جانی که شد مغرور بر تقوی و زهدِ خود — یقین میدان که هست آن رشته تسبیح زنارش

ز مخموری ساقی بیخود و بیخویش گردیدم — چو دیدم از شرابِ حسنِ خود بد مست و سرشارش

نکردی فاش از منصور رازِ یارِ جانی را — بزندی رقیبان بی تحاشا بر سرِ دارش

عجب نبود که احمد زنده گردد بعد مرگِ خود
بر آید بر سرِ گورش اگر یکباره دلدارش

ایضاً

کے بود کز درد ہجر ایں نہجاں یابد خلاص
وین دل بیمار از جور بتاں یابد خلاص

طائر جانم شدہ در بند زلف او اسیر
آہ ایں وحشی کجا از قید شاں یابد خلاص

جلوہ کن پیش چشم زاہداں تا جان شاں
از جمال و خوبی حور جناں یابد خلاص

غرق حیرت کن چو آئینہ ز حسن روی خویش
تا دل من از خیال این و آں یابد خلاص

کن تجلی بر دلم اے مایہ نور یقیں
تا کہ جان من ازین وہم و گماں یابد خلاص

بر سر موری نہادی کوہ عشق خویش را
محو کن تا جاں ازیں بار گراں یابد خلاص

ساقیا از آب بادہ جان من سیراب کن
آں چناں کیں دل ز فکر و بندان یابد خلاص

روی بنما زانکہ جاں در آرزویت سوختہ
تا دل شوریدہ زیں سوز نہاں یابد خلاص

در دل بریان من صد تیر از غمزہ زدہ
احمدا کے جان ازین زخم سنان یابد خلاص

ایضاً

ربود از من شکیب و صبرم بدلفریبی جمال عارض
بہ حسن جاناں کہ در دل من چو جان نشستہ خیال عارض

شکستہ رنگی نصیب رخسار گل بصحن چمن ز رویش
ندیدہ چشمی بحسن و خوبی بباغ عالم مثال عارض

چگویم از حسن آں پریرو و زاں کمال و جمال رویش
کہ خط کشیدہ بخوبی مہ بخط عارض بخال عارض

شعاع مهر جمالِ جانان نگاه دل را بکرد خیره
مثال خورشید چشم عاجز ز چشم و جاه و جلال عارض

بحیرتم من چه گویم او را که عقل حیرانست در جمالش
بسان روح و روانست حسنش چه آورد کس مثالِ عارض

نشسته در جانِ من پریوش بسانِ نورِ نظر بدیده
بهر جهت رخ که آورم من بود بدانسو آلِ عارض

بشوقِ دیدن هلاک گشتم بیک نظر تا رخش به بینم
شود نصیبِ نظر الٰهی برحمتِ تو وصالِ عارض

بفرطِ الفت بطیبِ خاطر بعشقِ حسنش دلِ پریشان
بجنبش آرد چو جانِ مجنون همیشه قال و مقالِ عارض

چه سحر دارد دو چشمِ جادو که دل ربوده بیک نگاهی
مپرس احمد ز خوبیٔ او بیان چه سازم جمالِ عارض

ایضاً

عشق اگر نه آورد بر دل و روح انبساط
جاں نرهد ز حزن و غم کی برود سوی نشاط

روزِ ازل بنورِ خویش کرد چو عشق انبساط
زو بگرفت رابطه ذاتِ محیط با انحاط

دامنِ عشق گیر تا سوی نجات آردت
گر تو روی براهِ او راست بود همین صراط

زود برو به بیخودی هستیٔ تو وبالِ تست
فکرِ سفر بکن ولا خانه مکن درین رباط

هر دل و عقل و جان نیش خورد ز بهرِ نوش
ز آتشِ هجر غم مخور عشق ترا دهد نشاط

باده بخور بهر زمان بیخود و مست باش از آن
تا که سرورِ جانِ تو هیچ نگیرد انحطاط

گام بنہ بہ بیخودی باش جدا از ما و من
احمدؐ اگر تو عاقلی ساز با و نہ اختلاط

ایضاً

از جمالِ خوبرویاں کور چشماں را چہ حظ
در سرور و ذوقِ ایماں نا مسلماں را چہ حظ

حسنِ گل را از برای چشم بلبل ساختند
از جمالش دیدہ تاریکِ زاغاں را چہ حظ

بادۂ عشقش برائے بیدلاں گشتہ خمیر
زاہدانِ خود فروش و خشک طبعاں را چہ حظ

حسنِ یوسفؑ از برائے دیدہ یعقوب بود
زاں جمال و خوبیٔ او جانِ اخواں را چہ حظ

علم و حکمت از برای جانِ دانایان بود
زاں حریصانان و ابن البطن ناداں را چہ حظ

صوتِ خوش راحت بہ بخشد ہر دل پُر درد را
زاں جمادی الطبع و ہم افسردہ جاناں را چہ حظ

جانِ احمدؐ را علم از وحیِ حق افراشتند
بولہب بوجہل کور و تیرہ جاناں را چہ حظ

ایضاً

ز آتشِ مہرِ رخِ تو سینہ سوزانم چو شمع
ہم ز دردِ عشق تو ای دوست گریانم چو شمع

بی جمالِ دلفروزت زیستن کی خوش بود
جلوه گر شو تا به پیشت جان برافشانم چو شمع

آرزو دارم که یک شب شمعِ بزمِ من شوی
از فراقِ روی خود هر شب بسوزانم چو شمع

عمرِ من بگذشت تا از هجرِ خود میسوزیم
در ظلمت جز سوختن دیگر نمیدانم چو شمع

نی فروغِ حسنِ تو در ظلمتِ هجرم هلاک
ساز روشن از رخِ خود خانهٔ جانم چو شمع

همچو ماهِ چارده یک شب ز بامِ من برآ
وز فروغِ روی خود روشن کن ایوانم چو شمع

سوختم در هجرِ تو از آبِ وصلِ خود بیار
آتشی کان از دلم برخاست بنشانم چو شمع

یک شبی مهمانِ من شو از کرم ای ماهِ من
روشنی بخش از رخِ خود در شبستانم چو شمع

مردن اندر عشقِ جانان چون حیاتِ عاشقانست
میسپارم جان به پیشش باز خندانم چو شمع

سالها من آتشِ عشقِ تو پنهان داشتم
شعله برخاست تا که از گریبانم چو شمع

در دل و در جسم دارم از تپِ غم آتشی
سوختهٔ عشقِ رخت پیدا و پنهانم چو شمع

دودِ آه و آتشِ دل راز گورِ من نگر
در کفن پنهانست احمد شعلهٔ جانم چو شمع

ایضاً

منم از کفر و از اسلام فارغ
بعشقِ او ز ننگ و نام فارغ

دل من تا که این جان است در تن / مبادا از می و از جام فارغ

به عشق مهوشی شد این دل من / ز آغاز و هم از انجام فارغ

به شوق دیدن زلف و رخ او / شده جانم ز صبح و شام فارغ

به عشقم مبتلا کردی که گشتم / ز مدح خلق و از دشنام فارغ

بکن بجود مرا چندانکه باشم / ز رنج و راحت و آرام فارغ

مده پندم که هرگز نیستم من / ز عشق آن بت گلفام فارغ

شدم چون نقطهٔ پرکار و گشتم / ز دور و گردش ایام فارغ

ز رسوایی و خواری در ره عشق / مبادا عاشق بدنام فارغ

ز عشق دلبران هرگز نگرده / دل پر درد و خون آشام فارغ

ز حسرت های عشق آن پری رو / مبادا این دل ناکام فارغ

چنان احمد یقین در خویش دارم / که جانم هست از اوهام فارغ

ایضاً

از آتش سوخته روح و روان بهر طرف / عاشق زار روی اوست پریشان بهر طرف

ساقی بیدلاں چو داد جام شراب پر طرب
مست و خراب ز و شده باده کشاں بهر طرف

دیده جمال دلفریب آں بت گلعذار را
عاشق و بیدلاں از و نعره زناں بهر طرف

عاشق و بیدلان او رقص بکرده همچو طور
زانکه تجلی جمال بود عیاں بهر طرف

آئینه وش بحیرت اند بیخود و بے خبر ز خویش
محو جمال روی او دل شدگاں بهر طرف

هست ز جلوه بخش روح و روان عاشقاں
غرق به بحر بیخودی آئینه ساں بهر طرف

پرده فگن ز روی خود زانکه پی جمال تو
منتظر اند عاشقاں گریه کناں بهر طرف

دیده عشق بر کشا آیت حق نظاره کن
زانکه ز حسن بے نشاں هست نشاں بهر طرف

نه ز سر اقدم برون حالت کشتگان نگر
هست ز خون عاشقاں سیل رواں بهر طرف

در دل عاشقان خویش تیر ز غمزه چون زدی
هست ز جان بیدلاں آه و فغاں بهر طرف

احمد از آن دو چشم مست نیست فقط توی خراب
فتنه خلق حسن او دوست فغاں بهر طرف

ایضاً

سوخته جان مرا آتش سودای عشق
ریخته خون دلم نشتر غم های عشق

در غم آں جان جاں هست دلم پر فغاں
گوش کن از من چو نی ناله شبهای عشق

تا شدم صحرای حریف از پئی لیلای خویش
صورت مجنون شدم بادیه پیمائے عشق

جوش بجان آمده هر دم و هر لحظه نو
موج زند در دلم قلزم و دریائے عشق

خانه گرو کرده ام رخت همه خورده ام
نیست ز املاک من غیر کالائے عشق

چهره زنده دم نگر دیده پر از اشک خون
واله و شیدا ستم بهر رخ زیبائے عشق

هر که شده مست از و باز نشد هوشیار
کے بسر آرد خمار مستی صهبائے عشق

سر نهانی عجب آنچه که در پرده بود
فاش بعالم شده جمله ز غوغائے عشق

ای ز ازل تا ابد هر چه گرفته ظهور
نشو و نما یافته جمله ز انشائے عشق

سر ازل عشق دان راز نهان کنت کنز
آیت یزدان بود مصحف سیمائے عشق

هست تجلی ذات مظهر جمله صفات
نیست کسے در ظهور همسر و همتائے عشق

اینهمه ارض و سما قطره به بحرش بود
وسعت گردون نشست دون بر پهنائے عشق

اسم هزاران هزار آنچه که در عالم است
اوست مسمی بحق اینهمه اسمائے عشق

عقل بسے پر کشاد لیکه ندید اوج او
نے مددش کس ندید منزل والائے عشق

کس نه رسیده بحق غیر ببال یقین
کس نه پریده بخویش جانب اقصائے عشق

بے پر و بال آمده طائر روح کسے
آنکه ندارد بدل حاجت و پروائے عشق

هر چه که در ذات خویش مسکن او لامکان نشست
در همه دل خانه اش در همه جا جائے عشق

بیخود و شوریده سر عاشق و شیدا بهوی
احمدا گر بنگری شد دل آرای عشق

ایضاً

عشق معراج حقیقت را بود همچون براق
می برد تا روح عاشق را برون زین نه رواق

دیده های عقل از مهر رخش خیره شود
انجم هستی ز تابش آید اندر احتراق

محو ساز در عشق ای دل هستی موهوم را
نیست و نابود گردی چون قمر اندر محاق

ای دل نالان مشو زین درد و او یلا مکن
قدر وصل یار افزاید بجان هجر و فراق

در هوا و آرزو بیت عمر آخر شد مرا
آه جان خسته ام را سوختی از اشتیاق

من بعشق روی تو بس جفت غمها گشته ام
تو بخوبی و جمال خویش هستی فرد و طاق

در دمی از یک کرشمه خرقهٔ زاهد برند
مطرب و ساقی اگر سازند با هم اتفاق

آتش عشقت بسوزد از دلت چرک هوا
نیز سازد پاک جانت از ریا و از نفاق

بس خوشا جانی که کلی این تعلقها بسوخت
شاد آن دل کو بداده زال دنیا را طلاق

در حیات خویش نازد و فخر از بیداتشی ست
بعد مردن کو مرا آن جاه و شان و طمطراق

سرّ دلبر را مکن فاش احمدا هشیار باش

کیں رقیباں چوں شیاطین میکنندش استراق

ایضاً

کو حریفی تا بگویم ماجرائے اشتیاق
کہ بعمری خود ندیدم من سوائے اشتیاق

در حیات خود نشد روزی مرا جز آرزو
مادر گیتی مرا زادہ برائے اشتیاق

دل برای دیدن دلدار خود مشتاق ماند
چشم جان من ندیدہ جز لقائے اشتیاق

یاد دلبر آمدہ چوں جان درون دل نشست
عاقبت ایں سینۂ من شد سرائے اشتیاق

یاد یار مہرباں خود مونس جانم شدہ
شکرہا دارد دل من بر وفائے اشتیاق

با کہ گویم حال زار خود بعشق آں صنم
دردہا دارم درون جاں ورائے اشتیاق

تا ز وصل آں گل خنداں جدا گردیدہ ام
ہمچو بلبل بشنو از من نالہائے اشتیاق

آرزوی جان عاشق سُلّم قصر ویست
میرسد تا وصل جاناں منتہائے اشتیاق

عاشقاں را حزن و غمہا صیقل آئینہ ہست
از وفاہا خوشتر آمد خود جفائے اشتیاق

بہر قلب ناقصاں اکسیر اعظم بودہ است
خاک حسرت را کند زر کیمیائے اشتیاق

آنکہ مشتاق است بہر یار بیشش اقرب است
نیست دارو بہر وصلش ما سوائے اشتیاق

سنگ از عاشق نگاہی ہای و ہو از دیگری
آں پری پنہاں شدہ زیر پردۂ اشتیاق

احمدؔ از دردِ ہجر آں پری چندان منال
بوی وصلِ یار یابی گہ بجاے اشتیاق

ایضاً

بیا ساقی بدہ جامِ طربناک
کہ تا جاں برجہد زیں کوزۂ خاک

زمستی میت بیخویش گردم
برقص آیدتنِ من ہمچو افلاک

زننگِ خلق و از ناموس رستم
زخواری ہای عشقت نیستم باک

ہرآں بادہ کہ جانرا مست سازد
برای سم خود بینی ست تریاک

بعشقت از سرِ شرم و حیا ریخت
زمستی جانِ من گردید بیباک

زفکرِ غیر خالی می کند دل
محبت آتش آمد سوخت خاشاک

بہ جانِ پر کدر کے عشق آید
سزاوارِ محبت شد دلِ پاک

بکوی دوست مردانہ قدم نہ
بسے خوں ریختہ ایں عشقِ سفاک

نباشد درس او جز نیست گشتن
فزوں است علم ایں از فہم و ادراک

زصہبائے محبت جام برگیر
طربناک آیدت ایں جانِ غمناک

شعارِ عاشقاں دوں ہمتی نیست

بیا احمدؒ دریں رہ باش چالاک

ایضاً

به عشقش جان و دل بنجور هر یک | زگریه چشمها بے نور هر یک
بسینه اشک هایم بود پنهان | زغم بے پرده شد مستور هر یک
به بزمش عاشقانِ بیدل آتش | زچشم مست او مخمور هر یک
زجوشِ عشق او مستانه اسرار | شده بردار چوں منصور هر یک
دمیده صد طرب در جانِ عشاق | صدائے مطرباں چوں صور هر یک
سنانِ غمزه ات وان تیرِ مژگان | برائے قتل ما ساطور هر یک
دلِ عشاقِ او زان شعلهٔ حُسن | بخود ها سوختند چوں طور هر یک
شد از روزِ ازل ارواحِ عشاق | بکارِ عاشقی مامور هر یک
دلِ دلدادگان از جام عشقش | زمستی پُر نشاط و سور هر یک
خداوندانِ معنی بدر حق اند | نمایندت هلال از دور هر یک
چو آئینه روانِ عاشقانش | زعکسِ حسن او معمور هر یک
خیالاتے که غیر یار باشد | برائے زخم جاں زنبور هر یک

توئی احمدؔ به غم ها مبتلائے
رفیقانت نگر مسرور هر یک

ایضاً

به عشقت گشته ام بیمار اینک	دو چشمم بے تو شد خونبار اینک
ز شفقت گر نه پرسی حالِ زارم	دهم جاں در غمت ناچار اینک
ز رندی و ز مستیم چه پرسی	بجامِ مے گرو دستار اینک
بجرمِ عشقِ تو دلداده را	کشند ایں ظالماں بر دار اینک
جهاں پامال کرده از سرِ ناز	قیامت قامتِ دلدار اینک
دل و جانی سوخته از شعله حسن	بشوخی آتشیں رخسار اینک
بگردِ کوئے تو آغشته در خوں	فتاده عاشقانِ زار اینک
به چشمِ مست جانها کرده مخمور	حریفاں خانهٔ خمار اینک
بتا در عشقِ تو خوں گشت دلها	گواهش دیده خونبار اینک
شب و روز است از عشق و جنونم	بکوئیت شورِ مجنوں وار اینک
مریضِ عشق را از ناتوانی	به لب رسید جاں زار اینک

شہیدانِ غمت افتادہ در خاک — زخوں ہر سو رواں انہار اینک

بہ طوفِ کوئے تو عشاق مشغول — مثالِ حاجیاں زوار اینک

زمین و آسماں جوئی نیابی — بروں آ از خودی دلدار اینک

بہ عشقت اے پری بیچارہ احمدؒ — شدہ رسوا سرِ بازار اینک

ایضاً

بُردہ آں آرامِ جاں آرامِ دل — کے بود تا شود پیدا بکامِ دل

در شکنجِ گیسوش بستند جاں — واں خمِ زلفش بود تا شد دامِ دل

در ہوائے آں پری رو گم شدم — تا نماند نزدِ من جز نامِ دل

دیدنِ خوباں خطائے چشم بود — [illegible]

جاں ز آتشہائے عشقش سوختہ — [illegible]

جانِ من در نارِ حسرت سوختہ — یافتہ ایم از بتاں ناکامِ دل

جاں ز صہبائے محبت مست باد — پر ز عکسِ روئے ساقی جامِ دل

کن تجلی بر من اے نورِ یقیں — تا رہد از ظلمتِ ادبامِ دل

سوختم از آتشِ عشق ای صبا		سوی آن دلبر ببر پیغامِ دل
جان ز سوزِ عشق صافی میشود		وز محبت پخته گردد خامِ دل

احمدا شد صرف عمرم در غمش
بخت کوتا یار باشد رامِ دل

ایضاً

خیمه زد در ملکِ جانم عشق با جاه و جلال		عقل و هوش از لشکرِ او جمله گشته پایمال
لیلیِ جان آمده خود سوی مشتاقانِ خویش		دل ربوده از هر یکی مجنون بصد غنج و دلال
دلبری کان حسنِ او نادیده چشمِ جانِ کس		آمده در پیشِ مشتاقانِ خود آن خوش خصال
پیوسته پاپانی تجلی های حسنِ یار را		چشم و دل خیره شده تا تابِ خورشیدِ جمال
هر زمان فی ست تازه حسنِ روی یار را		آتشِ عشق مرا هر لحظه نو و صد اشتعال
او به هر شانی بهر دم عاشقان را دل برد		گاه از ناز و کرشمه گه ز حسنِ خط و خال
از خطابِ جانِ جان خود امرِ ما نافذ بود		جان کنند چون چاکران فرمانِ او را امتثال
عالمِ بی رنگ و صورت رخ بکرده سوی رنگ		باز سوی مسندِ خود زود آرد ارتحال
فیض ها از معدنِ جان سوی جانها میرسد		زود شاد آن کس که هم با دم جوارح انفعال

بهر عالم هر زمان تجدید امثال آمده — همچو جوی آب نو نو میشود آب زلال

چاشنی جلوه هایش در گلو آمد رسن — بس بهر شانی بگوید عاشقان این سو تعال

آه مارا همچو اشتر هر طرف بر می کشد — تا به جبر انداخته در گردنِ جانم عقال

احمدا اسرارِ جان ناید بفهمِ هیچ کس
در ثنای سرِّ ذاتش ناطقه گنگ ست و لال

ایضاً

بپرس ای گل ز حالِ زارِ بلبل — بغم خون شد دلِ بیمارِ بلبل

صبا بوی از آن گل سوی من آر — که جز تو نیست کس غمخوارِ بلبل

الا ای گل ز آتش هاے عشقت — خلیل آساست اندر نارِ بلبل

به عشقت ای گلِ خندان چو صنعان — شده رسوا سرِ بازارِ بلبل

شعارِ عشق مخموری و مستی ست — کند اسرار زان اظهارِ بلبل

جمالِ گل به پرده چون نگنجد — زند گلبانگ زین ناچار بلبل

جهان زیر و زبر از جوشِ عشق ست — دریده گل قبا و زارِ بلبل

بگنجانید در دل حسنِ گل را — کجا داند کسی اسرارِ بلبل

بہ بانگِ بلبل آباد ست گلشن | جہاں روشن بود زانوارِ بلبل
بفرطِ جوشش الفت جانِ خودرا | بہ چین گل کند ایثارِ بلبل
بیادِ دوست دایم ہست مشغول | کجا خسپد دلِ بیدارِ بلبل
ازاں نکہت دلش مخمور گردد | کہ بوی گل بود خمّارِ بلبل
فغاں کم کن زنجید تا دلِ گل | ز طبع نازکش ہوشدارِ بلبل
ز وصلِ دوست بر خوردار گردد | کجا این بختِ ناہموارِ بلبل

تو احمدؔ پیش آں کز عشق عاریست
بگوی از دلِ افگارِ بلبل

ایضاً

ز تیرِ نگاہش دلم گشتہ بسمل | بسے زخم دارم ز غمزہ درین دل
شدم غرق در بحرِ عشق تواے جاں | بحیرت درم تا نہ پیداست ساحل
چگویم من اے یار کز درد عشقت | جگر آب گردید و ہم گشتہ خون دل
چو قلم کنی خوں بہایم وصالت | دگر بخت کوتاہ خوردم تیغ قاتل
خیالِ پری وشت جا کردہ در جاں | شد از مہر رویش دل و سینہ منزل

بگردِ دلِ خویش گردم چو مجنون ‌‌ ‌ خیالش چو لیلی ست جانم چو محمل

زمین و سما تا اباکرد ازوے ‌‌ ‌ ببار محبت دلم گشت حامل

عجیب است اسرارِ خاکِ وجودت ‌‌ ‌ نسے گل بر دمیده از زیرِ این گل

تو اسرارِ انسان و روحش چه دانی ‌‌ ‌ نهانست خورشید در زیرِ این گل

خود از وهمِ تو گشته مطلق مقید ‌‌ ‌ رمید از تو حق خانه کردی بباطل

همان لوحِ ساده که پاک از نقوش است ‌‌ ‌ بنقش و نگاریست پیشت مماثل

ز حادث بسوئے قِدم نه قدم را ‌‌ ‌ چرا کین حدوث است در خویش آفل

عدم آمده چونکه اصلِ وجودت ‌‌ ‌ شده عقل و هوشِ تو از اصل غافل

چو اصلِ وجود آمده لا تعین ‌‌ ‌ به تعیین ها از چه داری مشاغل

بذات و صفات و علوی و سفلی ‌‌ ‌ تن و جانِ تو هر دو را گشته شامل

چو تنزیه و تشبیه را جمع سازی ‌‌ ‌ بنزدِ محقق توئی مردِ واصل

زرندئ عشقش چه گویم احمدؔ
برایں زاهدِ عقل افتاد مشکل

ایضاً

سالہا عشقِ بتاں ورزیدہ ام — زانکہ سرِّ حق درایشاں دیدہ ام
با دو چشمِ خویش در باغِ شہود — از جمالِ گلرخاں گل چیدہ ام
عشقِ من از پرتوِ حسنِ وی است — من دریں آئینہ رویش دیدہ ام
زاہدا من در جنونِ عشقِ خویش — خرقۂ سالوس را بدریدہ ام
از دمِ مطرب کہ جانم مست شد — نالۂ جاں سوزِ نی بشنیدہ ام
با بتِ مہرو دریں دیرِ مغاں — پیرپاخوش خلوتی بگزیدہ ام
در پئے آں طائرِ قدس آشیاں — در مکان ولامکاں گردیدہ ام
مستیم از چشمِ مستِ ساقی است — جامِ می از چشمِ او نوشیدہ ام
پائے دل بستند از زنجیرِ زلف — من برائے او بسر دویدہ ام
عشق آمد راز جاں را فاش کرد — ورنہ از چشمِ جہاں پوشیدہ ام

دل بجستم گفت از عشقِ احمدؐا
من ز چشمت خوں شدہ بچکیدہ ام

ما والۂ حسنِ روئے یاریم — شوریدۂ عشقِ آں نگاریم
از دردِ محبتِ تو زاریم — وز آتشِ عشق بیقراریم
ما صیدِ خدنگِ ترکِ مستیم — زخمیِ نگاہِ چشمِ یاریم

گشتیم اسیر زلف خوبان — افتاده بدام چون شکاریم

آوارهٔ کوی خوبرویان — گم گشته ز خانه و دیاریم

شد فتنهٔ جان ما دو چشمش — کز وی همه تن خراب و خواریم

رسوا شده ایم ما به عشقش — از بسکه زبون روزگاریم

ای شوخ بما چه سحر کردی — کز عشق رخ تو خوار و زاریم

با نالهٔ و آه همچو بلبل — آشفتهٔ حسن گلعذاریم

آتش زدهٔ ز عشق در جان — زان سوز نهان در اضطراریم

پروانه نمط ز بی‌قراری — بر شمع رخ تو جان نثاریم

دیدیم رخ تو جان ندادیم — زین بخت سیاه شرمساریم

ای ساقی میکشان و مستان — یک جام بده که در خماریم

لب بر لب ما بنه که تا ما — این جان حزین بتو سپاریم

صد زخم زده ز غمزه در جان — زان تیر نگاه دلفگاریم

گفتن نتوان حدیث عشقش — بر سر حبیب راز داریم

ساقی قدحی شراب در ده — تا مست ز جیب سر برآریم

احمدؔ نه بخود خراب عشقیم

اُفتادہ برون ز اختیاریم

ایضاً

ما بادہ کشِ نرگسِ مخمورِ بتانیم	رنداں مست فتادہ بخرابات مغانیم
لفظے کہ کشیدیم ازاں ہیچ نگشتیم	در روزِ ازل آنچہ کہ بودیم ہمانیم
جز شاہدِ می بادگرے کار نداریم	عہدیکہ بہ پیمانہ بہ بستیم برآنیم
چوں بادہ درونِ خمِ جانِ ما ہمہ جوشیم	وز مستیِ صہبائے تو در شور و فغانیم
از مستیِ عشقِ تو رسیدیم ز ناموس	فارغ ز غمِ ننگ و ہم از نام و نشانیم
چوں طور دو صد دل بیکے جلوہ بسوزی	از شعلۂ حسنِ رخِ تو سوختہ جانیم
وابستۂ زلفِ تو شد آزاد ز ہر قید	پیریم ز غم لیکہ بعشقِ تو جوانیم
در دیدۂ جانم چو جمالش شدہ مشہود	حیرت زدہ چوں آئینہ زاں مہر عیانیم

احمدؐ بہ خرابات بکردی رہِ دیں گم
از رندیِ تو آہ چہ رسوائے جہانیم

ایضاً

زمهرش از دلم بیرون رود تا جان به تن دارم — نه زان کم مهر امید وفای خویشتن دارم

بگلزار جهان میلم بسوی هیچ گل نبود — بجان خود چو قمری عشق سرو سیمتن دارم

تو باشی و نباشد جز تو در جان من محزون — که بس وحشت ز پندار و خیال ما و من دارم

صبا زان طرهٔ مشکین نسیمی سوی من آور — که در جان آرزوی غیرت مشک ختن دارم

یقین دارم که از مهر تو باشد گور من روشن — که عشق تو بسینه همچو شمع انجمن دارم

چو بلبل نالها دارم ز عشق آن گل خندان — بسینه داغ هاے مهر آن شاخ چمن دارم

دلم غماز راز تو چو منصور میخواهد — ولیکن مهر خاموشی بصد گون بر دهن دارم

اگر بینی زعشقش را من همچو مجنون شوی ناصح — خموشم لیکه با این پندهای تو سخن دارم

گر آئی بر سر خاکم به بینی دود آه من — که از عشق تو من آتش نهان زیر کفن دارم

قمیص یوسف مصری شده پوشش برای من — که روشن دیدهٔ یعقوب جان زان پیرهن دارم

غریبم آمدم من احمدا از ملک بیرنگی — ازین نیرنگ بیزارم بدل شوق وطن دارم

ایضاً

باشاهد و باساقی مهمان خراباتم — صد عیش طرب دارم سلطان خراباتم

من مستم و سرشارم رسوا سر بازارم
نے خرقہ و دستارم عریانِ خراباتم

من آئینہ یارم گنجینہ اسرارم
بحرِ گہرِ حقم من کانِ خراباتم

از نار و جنان جستم وز شک و یقین رستم
آیاتِ حقیقت ام برہانِ خراباتم

من رندم و قلاشم سر حلقہ اوباشم
فارغ ز غمِ سامان سامانِ خراباتم

می نوشم و می جوشم شد ننگ فراموشم
از صدرنشینانِ ایوانِ خراباتم

ویران کنِ ہر مسجد آتش زنِ ہر دیرم
کفرم پئے خودبینی ایمانِ خراباتم

در خواب خوشم ای دل از مستیِ عشقِ او
من ہستیِ ہر ہستم عرفانِ خراباتم

از خرقہ ہای تر شستم کز بوی ریای او
آلودہ نگردد تا دامانِ خراباتم

من عاشقِ بدنامم مشہور بیدہ و ناکامم
نے کافرم و نے مومن حیرانِ خراباتم

من محوِ رخِ یارم آشفتۂ دیدارم
حیرت زدۂ عشقم من شانِ خراباتم

در دشتِ حیرانی ہر چند بپریدم
لیکن بنظر نامد پایانِ خراباتم

احمدؐ بخدا باقی من شہرۂ ہر شہرم
افسانۂ رندی ام داستانِ خراباتم

ایضاً

در عشق تو گم گشته و بی نام و نشانیم
حیرت زده و بیخبر از جان و جهانیم

اسرار ازل چونکه بصد پرده نهان بود
عشق آمده غماز کزو ما بفغانیم

جانم بربودی بیکی جلوهٔ مه من
تا آئینه سان پیش رخت گم شده جانیم

در عین یقین آمده ما خانه گرفتیم
برتر ز خیالیم و ز وهمیم و گمانیم

ما را بتوان دید که در دیده نه آئیم
در هستی کونین چو جان گشته نهانیم

پیدائی و پنهانی ما عقل نداند
چون روح عیانیم و هم از چشم نهانیم

بی جسم نه جانیم نه عقلیم نه روحیم
هستیم عجب چیز که ما نیز ندانیم

هر آنچه که اندیشه کنی برتر از آنیم
ما هستی صرفیم و نه اینیم و نه آنیم

احمدؐ ز سوی تن همه تشبیه و مثالیم
وز روح منزه ز مکانیم و زمانیم

دیگر

من ز سودای محبت واله و دیوانه ام
عاشق شوریده سر محو رخ جانانه ام

مستی من از نگاه چشم مست ساقی است
بندهٔ پیر مغان خاک در میخانه ام

من بقربانت شوم ای ساقی باده فروش
از شراب بیخودی لبریز کن پیمانه ام

عابد جانانه ام معبود من حسن دی ست | ساکن منزل ورای کعبه و بتخانه ام

نقشهای غیر لیلی جمله حک کرده است عشق | با دل ساده چو مجنون ساکن ویرانه ام

آن تجلی های حسن دلبران مانند طور | با هزاران برق و شعله سوخته کاشانه ام

آه از جور بتان خوبرو کافر دلان | کز تطاول کرده ویران هم دکان و خانه ام

کار خود کن زاهدا و ز کفر و ایمانم مپرس | مشربم عشق است و رندی عاشق دیوانه ام

خاک گردیدم سراپا ز آتش سودای عشق | سوخت شمع حسن جانان صورت ویرانه ام

عقل را پرسیدم از خوبان این عالم بگفت | بر تماشای جهان چون ابلهان شیدانه ام

در خرابات مغان با شاهدان وقتم خوش است
تا به رندی احمدا مشهور شد افسانه ام

دیگر

دل را به عشق دلبر مستانه سوختیم | جان ز آتش محبت جانانه سوختیم

در بزم عشق با دل پر درد بیقرار | بر شمع روی یار چو پروانه سوختیم

زان آتش جمال که در سینه شعله زد | تا نقش سنگ کعبه و بتخانه سوختیم

مانند طور خرمن هستی خویش را | از شعله های جلوه جانانه سوختیم

عمری گذشت تا بدر پیر میفروش — در آرزوی ساغر و پیمانه سوختیم

ساقی بیا که خرقهٔ سالوس خویش را — از بهر باده بر در میخانه سوختیم

این آتش فراق تو گلشن نشد مرا — همچون خلیل هستی و خود تا نه سوختیم

آن چشم پر خمار که بوده چو مست می — زد آتشی ز غمزهٔ مستانه سوختیم

در آتش محبت یار خلیل وش — بے باک پانهادهٔ مردانه سوختیم

محو جمال و حسن دل آرای دلبریم — این قیل و قال و دفتر و افسانه سوختیم

مانند قیس شعله زده در دلم چو عشق — بود آں جنوں که کالهٔ و کاشانه سوختیم

در مجمر محبت و سحر پری رخان
احمدؐ سپند وش دل دیوانه سوختیم

دیگر

در دو نوشیم و حریص ساغر و پیمانه ایم — ساقیا زاں آرزو خاک در میخانه ایم

کشتهٔ ناز و ادا و شوخی ترکانه ایم — جاں نثار غمزہای نرگس مستانه ایم

ما ز سودا محبت والهٔ و دیوانه ایم — سوخته از شعلهای جلوهٔ جانانه ایم

اندریں بزم ظهور و جلوه گاه شاهداں — هر کجا شمع دل افروز است ما پروانه ایم

جلوہ ہا کردند چوں در کسوتِ لیلای حسن
ہمچو مجنوں از سرِ شورِ جنوں دیوانہ ایم

عشق آمد بہر من صد کوس بدنامی نواخت
در میانِ خلق اندر عاشقی افسانہ ایم

دولتِ پیرِ مغاں بین تا زہے ہمتش
مست عشقیم و بری از کعبہ و بتخانہ ایم

از خمِ عشق ما ساغری نوشیدہ ام
پر خمار از چشمِ مست و غمزۂ مستانہ ایم

از عطای یک دو جامِ ساقیِ بادہ فروش
مست و فارغ از خیالِ خویش و ہم بیگانہ ایم

از برای این بتانِ رہزنانِ عقل و دیں
گاہ در دیرِ مغاں گہ ساکنِ بتخانہ ایم

تن فتادہ اندریں جا جاں مقیم کوی دوست
در جوارِ دوست جا کردیم و ما اینجا نہ ایم

دولتِ دنیا و دیں را عاشقاں کے طالبند
ما گدایانِ جمالِ طلعتِ شاہانہ ایم

فکر آرید ای حریفاں فوتِ عشق است ایں
ما ز خود آتش زدہ اندر دکان و خانہ ایم

جلوہ گر گر دید احمدؐ چونکہ خورشیدِ جمال
محو ہمچوں آئینہ پیشِ رخِ جانانہ ایم

ایضاً

چناں از بادہائے عشق مستم
کہ من از ننگ و از ناموس رستم

چو مجنوں پر ز سودا و جنونم
بہ عشقِ آں پری دیوانہ ہستم

بندی و بہ میخواری و مستی
چو مستاں بر در ساقی نشستم

بہ خلوت من حریف بزم یارم
در غیرت بروئے غیر بستم

بزور نیستی و بیخودی ہا
بروں از چنبر ہستی بجستم

بیک ساعت ز ہستی وارہیدم
چو ساقی داد جام مے بدستم

مئے الفت مرا ساقی چناں داد
کہ تا من شیشۂ توبہ شکستم

رہائی نیست جانم را ز جاناں
بزلف یار چوں ماہی نشستم

من از زہد ریا آزاد گشتہ
چو رنداں و چو مستاں مے پرستم

زمن بردار دست امروز ناصح
دلم در عشق او رفتہ ز دستم

عجب سریست جانم را کہ تا من
بروں از نیست و بہ تر ز ہستم

ببیں امروز مستم از مئے عشق
کہ من مخمور از روز الستم

بہ عشق ایں بتان ماہ پیکر
چو احمدؐ از ملامت ہا برستم

ایضاً

سایہ ہستیم از مہر رخش شد معدوم
گشت ثابت چو سراپی است وجودم موہوم

جملهٔ کالای وجودم شرر عشق بسوخت ‌‌ تا از و گشته همه نام و نشانم معدوم

روح گم گشته چو قطره به درون دریا ‌‌ عالم علم شده محوِ میانِ معلوم

جوشش حسن است که در پرده نگنجید جمال ‌‌ شور عشق است که ظاهر شده سرِّ مکتوم

آن جمالیکه بصد پرده نهان بود بخویش ‌‌ بهمان نقش عیان گشته چو لوحِ مرقوم

فتنهٔ حسن بود عاشقِ بیدل بدنام ‌‌ جان بیچاره شد از سنگِ ملامت مرجوم

خانه روشن همه از سوختنِ شمع بود ‌‌ هیچ گاهی نه شده زین دلِ عاشق مرحوم

جان بجانان شده گم دل بجمالِ دلدار ‌‌ غیر از جلوهٔ معشوق نمانده مفهوم

این من و مای ما هست انای ویش ‌‌ باشد از مهر همه روشنیِ ماه و نجوم

ذات واحد که بیکتای خود بود نهان ‌‌ با هزار اسم و صفت گشته عیان موهوم

از ازل تا به ابد عشق بقائے دارد ‌‌ ذات حی است بخود نیز صفاتش قیوم

از نهیب شهِ عشق از سرِ من عقل گریخت ‌‌ لشکرِ شورشِ او چون به علم کرد هجوم

ساقی آید بیکی جرعه خمارت شکند
احمدا از کرم او تو نباشی محروم

غزل

عشق آمد روح را روح الامین
می برد تا عرش از فرش زمین

ای کنهیا راحت جان حزین
ساز لحن خویش با گوشم قرین

روح تا در غیب یابد صد طرب
تن ز مستی رقص آرد بر زمین

زنده کن ارواح را چون نفخ صور
از سر الحان خود ای نازنین

مست کن شوریدگان عشق را
بشنو از روحانیان صد آفرین

رنگ مستی ریخته صورت حسن
بر دل عشاق دهم نور یقین

صورت خوش آئینه حسن حق است
تن چو مشکات وز جاجه لحن بین

از عنایت شرح صدر عاشقان
کر فیض رحمت اللعالمین

ای جمال مطلق و نور شهود
خوش بیا و چشم جان من نشین

از طرب روحانیان رقص آورند
مست گردد مهر و چرخ و زمین

دیده خیره گردد از تاب جمال
دل منور باشد از نور مبین

دور دارد حق ترا از چشم بد
دائما ایزد ترا باد امین

جان من خاک ره عشاق باش
صحبت با جنس دان جنس القرین

احقر شوریده سر از سوز دل
ناله میدارد و آه حزین

ایضاً

نالهای درد و این بهای من
کی بخاطر آیدش ای وای من

زآتش سودای عشقش سوختم
آه ازین سوز من و سودای من

روز و شب برپاست از شور جنون
همچو مجنون کو بکو غوغای من

از ازل خاک در میخانه ایم
شد در پیر مغان ماوای من

پیشرویش آمد نگاه مست یار
نرگس مخمور او صهبای من

دیده من خانه حسن تو باد
جلوه گاه تو دل شیدای من

بی نشانم کرد عشق بی نشان
گشت بیجای ز جهت جای من

گشت آن بیرنگ از نیرنگ خویش
با هزاران حسن عشق افزای من

چون پری آمد درون دل نشست
این فغان اوست از لبهای من

صبغة الله رنگ عشاق وی است
شد عیانش زردی سیمای من

آه احمد جان مسکین مرا
سوخت عشق یار بی پروای من

ایضاً

با همه جاه و جلال آمده سلطان من — عشق نهاده خیمه در دل ویران من
نیست بایں کفر و دیں جان مرا هیچ کار — عشق تو شد دین من مهر تو ایمان من
زلف تو دامی فگند گشت دل من اسیر — کی رهد از دام تو جان پریشان من
عهد ببستم به عشق نه ورزم دگر — آه که بشکست این همه پیمان من
باده بده ساقیا جان ز غم آزاد کن — های و هوی کن آمده زندان من
آتش جان مرا سرد بکن آب وصل — عشق تو شد آتش کده سینه سوزان من
جلوه بچشم بکن طلعت چهره بهر — با رخ چون ماه تو شمع شبستان من
از همه جان و جهان عشق تو ما را بس است — شورش مهر رخت آمده بنیان من
ای ز گل روی تو بلبل جان در فغان — هیچ زند سر ز دل ناله و افغان من
روی تو آرام دل وز لب تو کام دل — مونس من یاد تو درد تو درمان من
راحت جان روی تو مشکل ابروی تو — شد ز تو عشرت کده کلبه احزان من
صبر بکن تا بهی یار تو آید بسر — چند کنی های و هوای دل نالان من
آه که در سینه ام عشق تو صد داغ داد — رشک گلستان شده سینه سوزان من
پیش رخ همچو مه آئینه سان گم شدم — محو جمال تو شده دیده حیران من
محو جمالت شدم هستی من تو شدی — آن تو گردیده ام تو شده آن من

چوں ز درون و بروں گشته برما محیط — پس چه شناسم بگو چیست تن و جان من

ای ز عدم تا وجود وین همه غیب و شهود — نیست بجز تو کسے ظاهر و پنهان من

نور قدم از یقین وہم حدوثم ببر — محو بکن از وجود ظلمت امکان من

احمدؔ شیدہ ز ہجر تو در فغانست

بلبلِ خود را مسوز ای گلِ خندانِ من

ایضاً

ماه روئے سرو قدی سیمتن — آه از جانم ربوده آرام من

آتشیں رخساره آں رشکِ چمن — شعله زد از حسن خود در جانِ من

او چو جانست در دلِ من ہمچو تن — او چو روح است و جہان ہمچوں بدن

از شمیم زلفِ آں جانِ جہاں — سر بجیب انداخته مشکِ ختن

آه خمار آلوده چشم پُر ز سحر — گشت دین زاہداں را راہزن

ای جمالت راحت روحانیاں — تو بخوبی ہمچو شمعِ انجمن

نالہ جانم چو عشقِ گلرخاں — ہست چوں گل بانگِ بلبل در چمن

پیش شمعِ حسنِ او پروانہ وش — جانِ من دارد شعارِ سوختن

همچو لاله داغ ها دارم بدل
در غمِ آن روی چون برگِ سمن

دودِ آهِ من ز گورِ من نگر
آتشی دارم نهان زیرِ کفن

سر بکن تا بیش جانم را رهاند
از لگد ها و فشارِ ما و من

گر نشینی بر سرِ گورم دمی
با تو گویم از زبانِ دل سخن

جان خود را کن فدا احمد حسین
بر جمالِ پاکِ آن روی حسن

ایضاً

جانم بلب هست از عشقِ خوبان
کس دردِ ما را نکرده درمان

چون چنگ پشتم از غم خمیده
پیرم بکرده عشقِ جوانان

تاراج کرده دین و دلِ من
ایمان ببرده هم نامسلمان

از دردِ عشقِ این گلعذاران
هستم چو بلبل با آه و افغان

روزیش بدیدم چون دلِ من بخردم
زین سخت جانی هستم پشیمان

آمد به پیشم با حسن و خوبی
بربوده از من عقل و دل و جان

هستی چو نورِ چشم و دلِ من
جا هست بادا در دیده و جان

بشکن پیالہ پند ار تقوی | از جان زاہد ساقی مستاں
درعشق بازی و شاہد پرستی | رسوا شدم من چوں شیخ صنعاں
جام برندی و در عشق بازی | از زہد برگشتہ بشکستہ پیماں

ور روز میثاق احمد ہدا وند
صد درد ہے یار این عشق خوباں

ایضاً

بردہ قرار و شکیب از دل و از جاں ہموں | دادہ بعشاق خویش نالہ و افغاں ہموں
جلوۂ حسن بتاں تابہ رخ مہوشاں | دود دل عاشقاں ہم دل بریاں ہموں
راحت روح و رواں قوت ہر ناتواں | روشنی دیدہ ہا نور دل و جاں ہموں
دیدۂ مشتاق را نور تجلی اش بود | مقصد دلہا است او آرزوی جاں ہموں
سجدہ گہ عاشقاں طاق خم ابروش | قبلۂ جان و دل گبر و مسلماں ہموں
آنکہ دل و دیدہ را نور و سرور آمدہ | روح و روانم ہموں جانم و جاناں ہموں
نالۂ بلبل ازو خندیدہ دہان گل ازو | در چمن آمد بہار خوبی بستاں ہموں
ورد غم جاں جوش ازو دل ہمہ مدہوش ازو | جوشش بادہ ہموں مستی مستاں ہموں

بہر دل گم شدہ آمدہ عشقش دلیل — وز پئے عشاق خویش آمدہ برہاں ہموں

مست کن عاشقاں نرگسِ مخمور اوست — تیر زند در دل از غمزۂ خوباں ہموں

دشمنِ زہد و ورع خندۂ دزد زاہداں — رونقِ حسنِ بتاں غارتِ ایماں ہموں

زینتِ صبح و رواں نورِ دلِ انس و جاں — ہستیِ ہر دو جہاں ظاہر و پنہاں ہموں

آنکہ دلت سوختہ ز آتشِ عشقِ خویش
احمدؔ محزوں نگر جلوہ گر است آں ہموں

ایضاً

پیش رخش ام چو آئینہ حیراں — چو مہر ست خیرہ از و دیدۂ جاں

ربودہ دلم شوخیِ حسنِ خوباں — جمالش زدہ شعلہ در خرمنِ جاں

ز بیتابیِ عشق پردہ دریدہ — شدہ فاش از وی ہمہ رازِ جاناں

مدو در پئے خانۂ مہماں طلب کن — درین خانۂ جسم حسن ست مہماں

کسے مہر را جز بآبے نہ بیند — ز برقِ رخش خرمنِ جانست سوزاں

نہ بیند کسے روح را غیر از تن — جسد گشتہ پیدا و جاں گشتہ پنہاں

درونِ مکاں شد نہاں لامکانے — وجوب آمدہ روح و شد جسم امکاں

شد از عشق نے پردہ راز حقیقت		چو بر خاست از عاشقش این شور و فغاں

کسے حسن را غیر صورت نہ بیند
ازیں بینم احمد رخ دلستاناں

ایضاً

بیا جانِ دل افروز دلستاں را بیں		بناز می برد آں جانِ عاشقاں را بیں
بہ عشق روی تو در گلشن ای گلِ خنداں		فغان و نالہ پُر درد بلبلاں را بیں
سہی قدی کہ شدم پیر در غم عشقش		بسوئے باغ بیا حسن آں جواں را بیں
بیا بہ مجلسِ رنداں ز زہد توبہ بکن		شراب عشق کش و جلوہ بتاں را بیں
ز غمزہ تیر زدی در دلم چناں ای ترک		ز خونِ دیدہ من زخم ہای جاں را بیں
بیک نگاہ دو صد زخم می زند بر جاں		بساز سینہ سپر تیر بے کماں را بیں
نہ سر بماند و نہ دستار ساقیا در بزم		ز بادہ تو چہ شد حال میکشاں را بیں
بکوی تست رواں خون عاشقاں چو سیل		بیا و حال شہیدان و کشتگاں را بیں
پری رخی کہ دل خلق پائمال بکرد		تو کج ادای و شوخی و ناز آں را بیں
ازاں شراب کہ دادی بعاشقاں ساقی		فتادہ اند ز خود رفتہ بیخود آں را بیں

ز عشق تو دلِ عشاق هست خوار و خراب — فغان و ناله و زاری بیدلان را بین

از آن غمی که به عشق تو هست در دلِ من — چو ابر گریه این چشم خونفشان را بین

ز عشق تو شب و روز است جان بسوز و گداز — بسینه دست بنه این دلِ طپان را بین

طپان بخاک و بخون گرد کوی تو خلقی — بیا و خواری عشاقِ نیم جان را بین

ز دستِ ساقی مهرو بگیر جامِ شراب — برآر نعره ز دل حسنِ دلبران را بین

از انها جمال که جانها همه فدای وی‌اند — نشان حسنِ جهان سوز بی‌نشان را بین

بعشق یار اگر یکدمے شوی بیخود — تو در مکان دلِ خویش لامکان را بین

فقط توئی نه درین حزن مبتلا احمدؐ
بیا و درد و غم و سوز عاشقان را بین

ایضاً

جانم برفته در عشق جانان — تن مانده تنها بی روح و بیجان

شام و سحرگاه در عشق آن گل — مانند بلبل دارم افغان

این اشکِ چشم وین آه سردم — تا فاش کرده اسرار جانان

تا کے بنالم کین بُت بشوخی — هم دل ببرده وز دیده ایمان

خونم بخوردی کشتی به غمزه — تا چند این جور ای نامسلمان

ساقی بباده جانم رها کن — از بند عقل و طبع پریشان

مستم چنان کن تا من بدانم — تا کیست خندان تا کیست گریان

در روز اول ما را بدادند — رندی و مستی و این عشق خوبان

ساقی مستان مستش بیاور — زاهد چو آید در بزم رندان

جانم رهیده از زهد و تقوی — دیدم چو چشم ساقی مستان

جانم برندی بیزار گشته — از ننگ هستی و از خود پرستان

احمدؒ چه گویم شرح جمالش — عالم چو جسم است و او هست چون جان

ایضاً

آمده جام می بکف ساقی گلعذار من — تا ز شراب ناب خود در شکند خمار من

گلشن من جمال تو حسن تو نوبهار من — شد لب لال نوش تو باده خوشگوار من

ز آتش عشق سوختم تا بکجا فغان کنم — راحت جان هر آنکه بود دیده همین قرار من

بی رخ رشک ماه تو سیل ز خون روان شده — صبر نمی کند همی دیده اشکبار من

از غم و دردِ عشقِ تو ناله چو بلبلاں کنم — بے رخِ خوب گل دشت گشته خزاں بہارِ من

ای دلِ پر غم و الم خود تو بگو که چوں کنم — بر لبِ من رسیده جاں ماندہ آں نگارِ من

تا ز سنانِ غمزه اش زخم بزخم خورده — طاقتِ ضبط تا کجا وای دلِ فگارِ من

زار و نزار گشته ام از غمِ عشقت ای صنم — چوں نکنی ترحمی بر من و حالِ زارِ من

در نگری بچشم خود آتش دودِ سینه ام — گر تو گہے گذر کنی بر لحد و مزارِ من

خاک رہت بگشته ام از پئے آنکه یکدمی — گر قدمی نہی بر آں بوسه دہد غبارِ من

عاشق و رند و می کشم مست و خراب زاہدا — زہد و ورع گہے مجو زیں دلِ باده خوارِ من

ز آتشِ عشق و شعله اش سوخته ام چنانکه تا — غیرتِ لاله زار شد سینهٔ داغدارِ من

بر رخِ خویش دلبراں داغِ غلامیش زده — رشکِ پری رخاں بود حسن و جمالِ یارِ من

ہر دم و لحظه نو بنو خود ز درون و از بروں — ناز و کرشمه می کند بہرِ من آں نگارِ من

جانِ مرا ہمی کشد ہر طرفے که خواہد او — در کفِ خویش داشته چوں شتراں مہارِ من

چونکه بمیلِ جانِ خود آفتِ عشق میخرم — آمده از برای من جبرِ من اختیارِ من

چشم براہم احمدؔ تا که در آید آں نگار
دیده نشد ولے گہے زحمتِ انتظارِ من

ایضاً

با همه حسن و دلبری آمده بر لقای من | ناز و کرشمه هر زمان میکند از برای من

ز آتش عشق سوختم ای مه خوش لقای من | حسن و جمال خویش را جلوه بده برای من

گاه دلم بسوز داد ز آتش حسن روی خویش | گاه فزون کند ز لب عمر من و بقای من

مرگ و حیات جان من در لب لعل آن پریست | هست جمال روی او درد من و دوای من

در سر پر جنون من غیرت و فکر ننگ نی | آتش عشق سوخته شرم من و حیای من

از پی دفع ظلمت هجر تو و آن شبان غم | هست خیال روی تو شمع من و ضیای من

بر همه جور و بر وفا راضیم ای حیات جان | هرچه بود رضای تو هست همان رضای من

گفتمش ای حیات جان وه خبرم براز خود | گفت بناز در وجود نیست کسی ورای من

عشق بگفت بهر جان عرش مراست آشیان | برتر ازین جهان بود سیر من و فضای من

طائر قدس نام من عرش بود مقام من | بهر تفرج آمدم حسن بود سرای من

حسن و جمال دلبران مرآة خویش ساختم | گشت عیان در آئینه ذات من و لقای من

شعله طور آمدم جلوه نور آمدم | رونق روی دلبران نیست بجز بهای من

ذات منست بی نشان برترم از جهان و جان | غیر ز آب و آتش است آب من و هوای من

ساکن ملک لامکان طائر قدس آشیان | برترم از همه جهت بیجهتی ست جای من

نی من و تو در آمده یا بیابی منی توئی | عین منی ماست او هم منیش ورای من

بهر تو همچو احمدم دور فتاده از وطن
نیست درین دیار کس غیر تو آشنای من

ایضاً

رنگ رخ دلبران رونق خوبان ہموں
درد دل عاشقان سینہ سوزان ہموں

باعث آرام جان مرہم زخم نہان
ہمرہ بیکسان عشق آمدہ درمان ہموں

ز آتش حسن بتان ہستی عشاق سوخت
سوزش پروانہ و شمع شبستان ہموں

در دل بلبل ہموں صورت عشق آمدہ
زینت روی گلان زیب گلستان ہموں

نور نظر آمدہ دیدہ یعقوبؑ را
جلوہ حسن رخ یوسفؑ کنعان ہموں

جلوہ بہ لیلی بکرد صبر ز مجنوں ربود
شورش و سودای قیس جان پریشان ہموں

آہ دل بیدلان آتش سوز نہان
چہرہ چوں زعفران دیدہ گریان ہموں

جلوہ ہر رنگ او شاہد بیرنگ او
عاشق گم گشتہ دل دیدہ حیران ہموں

در رخ خوبان بناز چہرہ برافروختہ
در لب عشاق باز نالہ و افغان ہموں

در خم جان و دلم جوش زدہ ہمچو مے
ساقی مہروشاں ہموں نعرہ مستان ہموں

ہر جہتی را گرفت بر ہمہ گشتہ محیط
ظاہر و پیدا ہموں باطن و پنہان ہموں

هست تجلّی ذات این ہمہ اسم و صفات	غیر ندارد وجود عاشق و جاناں ہموں

آنکہ بیک غمزہ بردہ دلت احمدا
هست بباغ شہود سرو خراماں ہموں

ایضاً

دل ربودہ حسن روئے دلبراں	ماندہ در تن وائی این جانِ طپاں
هست حسنش وقت ہر ناتواں	وان لب لعلش حیاتِ عاشقاں
ما ہمہ جسمیم او روح رواں	هست جانِ ما تن وا و جانِ جاں
ظاہرت پابند در خرگاہِ تن	سایہ آمد روح تو در لا مکاں
باطنِ تو هست دریائے محیط	گوہر ذاتِ ترا حق ست کاں
آنکہ گنجانید قلزم را بخویش	شرح آں قطرہ کہ آرد در بیاں
چوں بخواب خوش در آئی ساعتی	تو درون خویش بینی یک جہاں
مثلِ این عالم تمامی کائنات	بینش در خویش بیشک و گماں
اندرون ذرّہ پنہاں آفتاب	شد سلیماں در پس مورے نہاں
از ہوا محتاج اشیا آمدی	تا نہ پیدا هست در تو آں نشاں

مبدء عالم بود حق ہم معاد
اسم تعبیر یست این جان وجہاں

بہر ہر اسمی مسمّے ذات اوست
ہست در ہر صورتے او را نشاں

او چو قلزم ہست و ما ہمچوں حباب
جملہ عالم احمدا ایک موج داں

ایضاً

خواست تا ظاہر کند آں شہ کمالِ خویشتن
آمد و نقشے کشیدہ بر مثالِ خویشتن

ذات آدم را برای خود یکے آئینہ ساخت
تا ببیند اندرو حسن و جمالِ خویشتن

آنچنانکہ جانِ آدم با ہمہ صنعِ عجیب
شکل ہا پیدا کند اندر خیالِ خویشتن

آں جمالِ کو نہاں بودہ ز چشمِ خویش ہم
گشت پیدا با ہمہ جاہ و جلالِ خویشتن

آدمی زادہ ز حالِ خویش غافل بودہ است
مبدءِ خود کے شناسد ہم مآلِ خویشتن

ہر کسے بر عادتِ خود این جہان و آنجہاں
کامرانی می کند حسبِ خصالِ خویشتن

ہر چہ آید پیش تو از خوب و زشت و نیک و بد
خوبیٔ خوباں مرا و را ہم نکالِ خویشتن

بیخبر ہر دل ز فکرِ ماضی و مستقبل است
روز و شب مصروف ماند بحالِ خویشتن

بنگ و افیوں خوردہ احمد کہ تا ہوشت نماند

بیخبر از اصلِ ہستی ہم ہالِ خویشتن

ایضاً

زدہ جامی مگر رنگ وادہ ساقی مستان ‏‏—‏ بگشتم مست از وی تا نماندہ ہوشِ من با جان

ز مستی ہای او عقلم برفت و نیز ہوشِ من ‏—‏ زدہ صد جوش ہمچون بادہ آں می رحیم این جان

برون از خویش رفتم آنچنان از جوشِ آں بادہ ‏—‏ کہ تا علمم نماندہ از خود و از کفر و از ایمان

از آن بادہ کہ خوردہ در ازل این آدمِ خاکی ‏—‏ کزو جن و ملک ہستند اندر سرّ او حیران

بزورِ بادہ اش بارِ امانت را شدہ حامل ‏—‏ ملک ارض و سما کز وی ہمہ ترسندہ و لرزان

بایں رفعت بایں وسعت کہ دار او بذاتِ خود ‏—‏ نہ چون از رشک او دو رجان جوف خار خورد شیطان

وجودِ او عجب مجموعۂ ملکوت و ملک آمد ‏—‏ دو عالم جمع گشتہ در نہادِ حضرتِ انسان

ہزاران موج بر خیزد ز فکر و از تلفظ ہا ‏—‏ سرِ مو نہ کم گردد عجب بحریست بے پایان

ببین تا بہمہ اسمار اشیا اندر و گنجد ‏—‏ خزینہ بے نہایت ہست ویرا اندرونِ جان

ثنا ہای کہ گفتم خود برای اہلِ قرب آمد ‏—‏ نہ از بہرِ کسے چون خس شدہ زخمی تیرِ پالان

ہر آن جانی کہ ماندہ خوارہ دون اندر ہوای خود ‏—‏ چہ بیں عالم دراں عالم بسے حسرت خورد برجان

اگر احمد دلِ تو نارسیدہ تا بوصلِ او

زہجرش تا ابد سوزے بماندی چوں تن از جیوال

ایضاً

ای جمالِ تست نورِ چشمِ من — مہرِ تو آمد چو جان اندر بدن

چونکہ تو جانی نہ بیند کس ترا — زیں نمی آئی درونِ چشمِ من

لامکاں جو بیندہ کے یابد ترا — زانکہ تو پنہاں شدی در ما و من

رونقِ گلہا و عشقِ بلبلے — جلوہ گر ہمچوں بہار اندر چمن

ہم توئی گلگونۂ حسنِ بتاں — ہم درِ عشاق باشی نعرہ زن

حسنِ شمع از جمالت تابشے — از تو در پروانہ ذوقِ سوختن

گل ز حسنت جلوہ وزدیدہ است — غنچہ چیدہ ز تو برگِ سخن

ای جمالت نورِ چشمے عاشقاں — ہمچو شمعے رونقِ ہر انجمن

ہمچو بلبل جان احمدؐ سوختی
ز آتشِ عشق ای گلِ خندانِ من

ایضاً

قدسیان شیدا شده بر روی تو	شیفته روحانیان بر بوی تو
کارسازان قضا بر بسته اند	هستیٔ عالم بتار موی تو
از ازل بر جمله ارواح و قلوب	منبسط گردید مهر روی تو
از سر اثر روح قدسی آمده	اندرین عالم بجست و جوی تو
مضطرب گشته بسدره جبرئیل	در مشامش چون رسیده بوی تو
بر درت عشاق محو و بیخود اند	بهر ایشان لامکان شد کوی تو
هستیٔ عالم توئی ای ترک مست	هستیٔ وهمی ما هندوی تو
دل شده در دام زلف تو اسیر	شد کمند جان خم گیسوی تو

احمد از جان تشنهٔ دیدار تست
هست آب زندگی در جوی تو

ایضاً

آتش هجرم بسوخت شهر بهشت و بهار کو	آنکه شکیبم ربود آن بت عیار کو
مست جنونم کنون از سر سودای عشق	کاکل دلدار کو سلسلهٔ یار کو
جان و دلم سوخته آنکه بناز و جمال	شعلهٔ حسنش کجا آتش رخسار کو

عاشقِ دلدادۂ ہیچ نہ ترسد بجاں
شر بکف آوردہ ام تیغ و سرِ دار کو

پیشِ تو استادہ ام تیر بزن غمزہ را
خونِ دلم جوش زد دیدۂ خونخوار کو

عاشقِ دلدادہ ام فارغ و آزادہ ام
سینہ سپر کردہ ام غمزۂ دلدار کو

ایں دلِ سرگشتہ ام طایرِ بے آشیا نست
تاکہ نشیمن کند کاکلِ خمدار کو

گشتہ دلِ من ملول زیں ہمہ زہدِ ریا
آں بتِ عیار کو حلقۂ زنار کو

حسرتِ ساقی دمی پشتِ دلِ من شکست
خوار و خرابم کنوں خانۂ خمار کو

دعویٔ زہد و صفا ہیچ بکن زاہدا
روشنیٔ دل کجا جانِ پر انوار کو

موسیٔ جاں آمدہ بر سرِ میقاتِ شوق
جلوۂ دلدار کو وعدۂ دیدار کو

ساقیٔ روزِ ازل آنچہ ز صہبا بداد
جان ہمہ مست شد یک دلِ ہشیار کو

از رہ سمع و بصر و ز دل و جان احمدا
جوش زند سرِّ حق محرمِ اسرار کو

ایضاً

خوردہ خونم عشقِ خوں آشامِ تو
بردہ آرامم رخِ گلفامِ تو

آرزو دارد دلِ شیدائے من
تا دہم جان اے صنم برنامِ تو

کاکلِ شکیں شدہ زنجیرِ دل
بستہ جانم حلقہائے دامِ تو

روح و جانِ عاشقاں بادا فدا
بر جمالِ پاک خوش فرجامِ تو

بہرِ من از صد ثنا خوشتر بود
از رہِ نازاے صنم دشنامِ تو

آرزو دارم ہویت جاں دہم
سویم آرد گر صبا پیغامِ تو

گے نظر آرد سوئے حورِ جناں
عاشقِ دلدادہ تا کامِ تو

قدسیاں اندر رکابِ تو دواں
از مکاں تا لامکاں یکگامِ تو

از نیاز و صدق دایم مہر و مہ
طوف می آرند گردِ بامِ تو

توسنِ چرخ ست گرتند و حرون
لیکہ دایم ہست جاناں رامِ تو

تا قیامت بر نگردد ہوشیار
ہر کہ خوردہ جرعہ از جامِ تو

دائما از خرقۂ زہدِ ریا
ننگ دارد عاشقِ بدنامِ تو

گشتہ احمدؐ چناں رسوائے عشق
گم شدہ تا جملہ ننگ و نامِ تو

ایضاً

آفتِ جانِ بیدلاں ہست جمالِ روئے تو
بہرِ جنونِ عاشقاں سلسلہ ایست موئے تو

عشق نوای حیات جان بلبہ بہ بلت و من آ ست
مست و خراب جانم از نرگس پر خمار تست

قبلہ ماست روے تو کعبہ ماست کوے تو
دام دلست بہر ما طرہ مشک بوے تو

سجدہ زاہداں ہمہ ہست بسوے سنگ و خشت
سجدہ عاشقان بود سوئے جمال روے تو

گر سحری در آورد بوی تو سوے من صبا
از سر شوق و طیب دل جاں بدہم ببوے تو

شور جنون عشق ما فتنہ حسن روے تست
ہیچ چیست از لبم نالہ و ہاے و ہوے تو

قبلہ جان ہر یکے چونکہ جمال روے تست
مومن و گبر را ازیں سجدہ جا نست سوے تو

تا فتنہ مہر حسن تو چوں بدرون جان من
آئینہ ساں بحیرتم پیش جمال روے تو

این دل ناشکیب من گشتہ زبون و خوار عشق
آہ و فغاں ہمی کنم بہر رخ نکوے تو

شوق جمال پاک تو در تن من مثال روح
ہست بساں جان نہاں در دلم آرزوے تو

از چہ پسند میکنی ای مہ من ہلاک من
سوختہ جان عاشقاں سنگدلی و خوے تو

اینکہ ہجوم عاشقاں بر در تست ساقیا
بادہ بیخودیست چوں در خم و در سبوے تو

گرچہ ز شعلہاے عشق احمد دل شدہ بسوخت
لیکہ ز جانش کم نشد شوق تو جستجوے تو

ایضاً

شعله زد بجانِ من برق جمال و حسن او
سوخته هستیم چنان تا که نماند تار مو

وحشت جانِ من چو قیس شهرهٔ شهر گشته است
شور جنونِ عشق من هر طرفی ست کو بکو

عشق تو از دلم ربود خواب و خور و شکیب من
خوار و زبون گشته ام از پئے آن رخِ نکو

نکهتِ زلف ای پری مست بکرده جانِ من
سلسلهٔ جنون من کاکلِ تست مشکبو

بسته دلست ای صنم از درِ تو کجا رود
طرهٔ مشکسای تو چون رسنی ست در گلو

سیل سرشک دیده ام جوش زده ز جان و دل
آب ز چشم من روان شد ز غم تو ہمچو جو

از سر کبر زاهدا طعنه مزن بر عاشقان
چونکه ندیده رخش نیست ترا خبر از او

نعره های و هوی من تا بفلک رسیده بود
آمده چیرتم بپیش گفت مرا که انصتو

نے رخِ خوبت ای صنم در دلِ من قرار نے
برد شکیب و صبر من حسن و جمال ماه رو

نالهٔ من مبین ز من اینکه جهد ازین دهن
هست پری رخے نهان زیر جنون های هو

یار ترا ز غم رهاند سوی خودت ترا بخواند
بر کرم و عنایتش اے دلِ خسته شکر گو

خلق تعلقت بود صورت علم و وهم تو
اینکه بحس در آیدت هست تمام سرّ هو

مهر بنه برین دهن بند بکن در سخن
باش خموش احمدا ختم بساز گفتگو

ایضاً

جانها بعشقت واله و دلها همه شیدای تو
کس نیست در خوبی و حسن ای ماه من همتای تو

خلقی بعشقت مبتلا جانها ز غم اندر بلا
در هر دلی غوغای تو در هر سری سودای تو

پیشِ جمالت قدسیان حیرت زده آئینه سان
جان و روان عاشقان خاک اندر زیر پای تو

حسنت حیات عاشقان مهرت روانِ بیدلان
اندر دل ما خانه ات در دیده ها شد جای تو

مانند مجنون عشق تو عقلم ربود و هوش من
رسوا بکرده کو بکو عشاق را سودای تو

چشمِ خمار آلوده ات خمخانهٔ مستی شده
تا گشت جانِ عاشقان مخمور زان صهبای تو

از ناز ای جانِ جهان بر تارک دل میروی
پامال جانِ عاشقان کرده قد رعنای تو

در عشق تو ای جانِ من آشفته و سرگشته ام
بربود آرامِ دلم ای مه رخِ زیبای تو

مانند مجنون بیخود و حیران شده در عشق تو
تا این فلاطون خرد گم گشته در صحرای تو

مدهوش شد هر عقل و دل از بادهٔ دیدار تو
جانها حیاتی یافته از حسن روح افزای تو

ای دل بعشقش سوختی اندوهها اندوختی
هر شب رود سوی فلک این ناله و هیهای تو

هر عاشقی گم گشته دل یک گوهری از کان تست
هر رهروی جان باخته باشد در یکتای تو

از فتنه های چشم تو عالم همه برهم شده
پر سحر و افسون آمده آن نرگسِ شهلای تو

خورشید و ماه و مشتری در طوف گردِ خانه ات
زهره بجان تا نی خرد از قبهٔ مینای تو

احمد دلِ تو سوخته از شعلهای حسن او

آتش زده عشقِ رخش اندر همه کالای تو

ایضاً

از چشم عاشقان بچه خلوت گزیده
در دیده ام بیا که مرا نور دیده

ما از جنون عشق گریبان دریده ایم
تو پرده صبوری جانم دریده

منعم مکن ز عشق بتان زاهد اگر تو
شاید جمال دلبر ما را ندیده

چون خویش زنده کن دلِ ما نیز ای صبا
بوی ز پیرهن بت ما گر شمیده

رخ را ببین نمودی و عقلم ربوده
سودا و صد جنون بسر من دمیده

از عشق تو نجات نباشد گهی مرا
مانند روح در رگ جانم دویده

ای مرغ قدس عشق ز یارم خبر بگو
زیرا که قرنها سوی یارش پریده

حسنی که بود راحتِ جان دولت کمال
از درد عشق جان بلب از وی رسیده

اسرار نفخ روح ز عشقت شناختم
تا مهر خود چو روح بجانم دمیده

از دل خیال روی ترا چون بدر کنم
همچون پری بخانهٔ جانم خزیده

مانند روح و عشق و یا صورت جمال
ای نازنین بگلشنِ دلها چمیده

ور آدم آنچنانکه پری میشود نهان
در هستی دو کون تو خلوت گزیده

جهدی که کرده بره عشق احمدا
صد شکر کن چو بر در جانان رسیده

ایضاً

ز آتش حسن چو گل چهره برافروخته — همچو بلبل دل شیدای مرا سوخته
فتنه دین و دل من نگه ناز تو شد — چشم را کافری و سحر در آموخته
ما دل شیفته در عشق تو بفروخته ایم — تو که صد خوبی و صد حسن برافروخته
خرمن هستیم از برق جمال تو بسوخت — شعله بود که در جان من افروخته
جلوه کردی که درون نظرم جز تو نماند — دیده احول ما باز بغلط دوخته
مثل منصور سر خود به بهای حسنش — ای دل شیفته یاد آر که بفروخته
بتماشای جمالت دلم از دست برفت — آه بتان حسین کز روی خود افروخته
از که طرز ستم و شوخی و ناز و غمزه — از پی سوختن جان من آموخته
ای پریرو بیکی جلوه حسن رخ خویش — جان بیمار مرا طور بغلط سوخته
زهد و تقوی بربودی بنگاهی ز دلم — غمزه را رهزنی دین من آموخته
آه ای درد محبت دل من خون کردی — آه ای عشق که تو جان مرا سوخته

ما چو آئینہ بہ پیش رخ تو حیرانیم | تو بصد جلوہ و صد ناز رخ افروختہ

بیکے غمزۂ جادو نظراں ای احمدؐ
دل و دین مذہب و ملت ہمہ بفروختہ

ایضاً

دارم بہ عشق آں یار دلخواہ | سوزی و دردی و دودی و صد آہ
در عشق جاناں جانم رود گر | لیکن نگردم از مہر آں ماہ
شاید کہ پایش افتد بچشمم | گرد سر من تا خاک آں راہ
شد بے جرم کشتہ دلدار ما را | زیں خون ناحق در خلق افواہ
از درد عشقت خوں می خورم من | رحمے بہ مسکین ای شاہ للہ
گاہے نہ پرسی از حال زارم | با کہ بگویم زیں درد جانکاہ
دیدہ جمالش از خویش رفتم | آمد بہ پیشم چوں یار ناگاہ
ساقی نشستہ ام دہ ارغوانی | گر دو خرد را تا قصہ کوتاہ
از عشق خوباں شعم چہ سازی | زیں دیو رہزن اعوذ باللہ
از غوطہ نشۂ صہبائے عشقش | عقلم ز مستی افتادہ در چاہ

از بوی زلفت بدست گشتم — سویم چو آورد باد سحرگاه
جانم نبردی از عشق و مستی — از راه تقوی گردید گمراه
هستی عاشق در پیش جانان — جرم عظیم ست استغفر الله
پرسیدم ای جان جایت کجا گفت — در هستی کون داریم خرگاه
مطلق گرفته رنگ مقیّد — آمد منزّه در شان اشباه
روحی مجرد گرفته جسمی — در شکل سرهنگ آمد شهنشاه

احمد چه گویم از راز جانان
دانا بداند یا جان آگاه

ایضاً

از سنان غمزه و تیر نگاه — کرد کار عاشقان چشمش تباه
عاشقان بهر تجلی جمال — پیچ پیچی هر یکی دیدار خواه
از محبت خود جگرها آب شد — عشق خون کرده دل مردان راه
اشک چشمم راز دل را فاش کرد — شد دلیل سوز جانم دود آه
گل بخنده در چمن شادان خوش — حال بلبل در غم عشقش تباه

جلوه گر در سینه‌ها و چشم‌ها — با هزاران ناز هست آن رشکِ ماه

او چو جان ست نهان همچون بدن — جمله عالم چشم و او نورِ نگاه

او مثالِ روح و خلق اعضای او — او چو سلطان ست ابدان چون سپاه

تا نه پنداری خود مر شاه را — اندرون جان هر فرد است راه

نفس واحد به هزاران شد محیط — جمله دلها بند تحتِ حکم شاه

روح چون سلطان محیط آمد بفر — بر قلوب جمله افرادِ سپاه

نور روی نیّرِ اعظم ببین — منبسط شد بر نجوم و نیز ماه

گر تعدد بشکنی ز افراد خلق — پس بہ یکتائیش یابی انتباه

گر شمارِ حرف از همت رود — لوحِ ساده بینیش بی اشتباه

بر ازو تماشای او احمد ببین
کارها جاریست در این کارگاه

ایضاً

ما واله جمال نگاریم آه آه — شوریده محبت یاریم آه آه

شیدای حسن ماه عذاریم آه آه — مجنون عشق و خسته و خواریم آه آه

دلدادگان حسن نگاریم آه آه — وز درد عشق زار و نزاریم آه آه

حسرت زده ز درد و غم عشق دلبریم — افتاده دور از رخ یاریم آه آه

صد زخم خورده ایم بجان از نگاه یار — در دست ترک مست شکاریم آه آه

رسوا و خوار از غم عشقیم کو بکو — وز مهر یار خسته و زاریم آه آه

از گلشن جمال دل افروز آن نگار — وامانده بفصل بهاریم آه آه

تیر دگر بزن دل ما ز چشم خویش — از سینه تا که پاره برآریم آه آه

یک لحظه‌ی جمال دلارای آن نگار — در جان خویش صبر نداریم آه آه

ما از غم محبت آن جان عاشقان — در سوز و درد لیل و نهاریم آه آه

از آفت جنون محبت که در سر است — رفته ز چشم خواب و قراریم آه آه

مرجوم سنگ عشق چو منصور گشته ایم — وز درد هجر بر سر داریم آه آه

احمد به عشق غربت و کربت کشیده ایم

آواره ز شهر و دیاریم آه آه

ایضاً

ای زنده ز حسن تو آیین دل آرای — جان بنده روی تو زان شد که تو مولای

دلها همه سوی تو چون قبله نما گردان
چونت نکنم سجده چون کعبهٔ جانمای

کی بی تو زیم ای جان گشتی چو حیاتِ من
جز از تو نه بینم چون نورِ نظر مای

خورشید جمالِ تو چون تافته بر خوبان
بر خویش شده نازان این سایهٔ زیبای

هر روز بچشمِ من صد جلوه ز حسن آری
هر شب بخیالِ من چو صبح برون آی

از دولتِ دیدارت بر خویش همی نازد
آیینه مگر پر شد از جلوه چو بینای

ز اندیشهٔ عشقِ تو خالی بنود یک دل
ای جانِ جهان نهان چون جان تو به تنهای

در سینه درونِ من چون عشقِ تو پنهانی
وز حالِ برونِ من چون مهرِ تو پیدای

ای دولتِ بیدارم وی عمرِ وفادارم
بی روی تو بیمارم وقت ست که باز آی

بو بیش پی مشتاقان شد پیرهنِ یوسفؑ
لعلش بروان بخشی اعجازِ مسیحای

از جای و مکانِ او احمدؐ نه نشان کس داد
این طرفه که نامِ او شد شاهدِ هر جای

ایضاً

با شوخ و ستمگاری افتاده مرا کاری
خونِ جگرم خورده آن قاتلِ خونخواری

افتاده منِ بسمل در دست ستمگاری
با جان پر از دردی با خاطرِ افگاری

برده دل و دین من حسن بت عیاری
شد گردن ایمانم در حلقهٔ زناری

از شوخی و طراری عشق آمده عیاری
صد گردن چون صنعان در بسته به زناری

این عشق ز بدمستی چون باده درون خود
صد جوش بپا کرده همچون خم خماری

از مستی عشق او بیخود شده صد عاقل
خرقه بگرو کرده در خانهٔ خماری

بر شمع رخ خویش جان سوخته پروانه
چون گل به دل بلبل از عشق زد او خاری

از غایت بدمستی آن نرگس مخمورش
نگذاشته در مجلس یک عاقل و هشیاری

ای وای که افتاده جان من بیچاره
در دست تو چون شوخی خونریزی و خونخواری

از شوخی و طراری آن بت ز جمال خود
اندر حرم و مسجد نگذاشته دینداری

بر گرد سرای او بر خاک طپان حلقه
یک زخم خور غمزه یک کشتهٔ دیداری

زان نرگس مستانه مست آمده بر جانی
وز مستی و مخموری چشمش شده خماری

چون بلبل شوریده جان زد و بفغان آمد
تا شاخ گل رعنا دیدیم به گلزاری

سودای تو میدارد اندیشه ننگ از دل
در عشق تو هر شیدا رسوا سر بازاری

ای بت بخدا حسنت شد آفت دین و دل
در عشق تو هر زاهد بسته است به زناری

از شورش عشق او صد عاشق دلداده
منصور نمط بیخود آمده بستم بر داری

چون حسن رخ یوسف در هر طرفی او را
نقد دل و دین بر کف پیداست خریداری

دل خانهٔ دلبر شد او صاحب این خانه | جان آمده چون داری جانانه چو دریابی

از بهر یکی جامی در میکدهٔ وحدت | گردید گرو یارا هم خرقه و دستاری

از کفر و هم از ایمان بگسست دلت احمد
چون عشق تما کرده محو رخ دلداری

ایضاً

می گلرنگ چون در جام داری | دلم ساقی چرا ناکام داری

به عشق خویش ای آرام جانها | دل عشاق بی آرام داری

بطرازی زلف پر شکنها | هزاران دل اسیر دام داری

ز عشق خویش مجنون وش سهی | تو صدها عاشق بدنام داری

ازان لبها مراد خویش جستن | بدان ای دل که طمع خام داری

به عشق آن پری ای جان محزون | دل پر درد و خون آشام داری

الا ای عشق تو آن شهسواری | که خنگ چرخ را رام داری

چو تو بود گر رندی جهان سوز | کجا پروای ننگ و نام داری

چو بلبل در چمن گلبانگ میزن | بدل چون عشق آن گلفام داری

درآید ساقی و جانت کند مست | بچندی گردش ایام داری
تجلی روی او زلفاست تارست | به عشقش نیک صبح و شام داری

به عشق ای جان احمد مسکن خود
برون از کفر و از اسلام داری

ایضاً

ای دیده ز غم پر آب گشتی | وز گریه خون سحاب گشتی
از گرمی و تف آتش عشق | ای دل همه خون ناب گشتی
ای حسن شباب تا به شوخی | تو فتنهٔ شیخ و شاب گشتی
ای دل بفراق خوبرویان | از آتش غم کباب گشتی
چون چنگ خمیده ز غمها | وز نالهٔ دل رباب گشتی
هستی چو مقیم در خرابات | در عشق بتان خراب گشتی
خاک تو چو عشق داد بر باد | در شهر چو بو تراب گشتی
بر خوبی حسن آن پریرو | ای زلف چرا نقاب گشتی
بر حسن جمال مهر وِیش | ای هستی من حجاب گشتی

خود از پی غسل آرزوها — ای باز چرا غرقاب گشتی
بودی تو بأصل لوح ساده — اکنون رقم کتاب گشتی
خود قلزم بی کنار بودی — از وهم کنون خراب گشتی
از موج زنی بحر معنی — در صورت خود حباب گشتی
این قطره به بحر او چو بردی — میدان که تو بی حساب گشتی

از گرمی و جوشش و مستی عشق
احمد چو خم شراب گشتی

زخمها در جگر و دیده پر خون داری — سیل اشک تو چون چشمهٔ جیحون داری
بهوای رخ آن غیرت لیلی ای دل — سر سودای غم و شورش مجنون داری
در رهِ عشق ز رسوای و از ننگ مترس — گر بجان پیروی شبلی و ذوالنون داری
از کفِ ساقی مستان که فدایش جان باد — دوش می خوردی و مخموریش اکنون داری
بیکی جرعه سرم گم شده و هم دستار — باده آمیخته ساقی تو با فیون داری
بلبل جان مرا آه سوی ناله کشید — حسن و خوبی که تو در آن رخ گلگون داری
بنگاهی تو بتا جمله جهان برهم شد — چشم مخمور چه پر سحر و پر افسون داری
پی شوریدگی عاشق دلدادهٔ خود — روی مانند گل و نرگس میگون داری

پیش خورشید رخش ای دلِ من ذره صفت
از نشاط و ز طرب رقص چو گردون داری

گر ندیدی رخِ او بر که تو عاشق گشتی
در ندیدی تو بگو آه و فغان چون داری

جلوهٔ حسنِ ازل از رخِ خوب تو عیانست
تو درین صورتِ چون معنیِ بیچون داری

آه بودی به ازل ای دلم آزاد ز قید
تنگیِ نفس تو از کاف و هم از نون داری

احمدؔ از بیخودی و حیرتِ گم گشتنِ خود
مسکنِ خویش ازین کونِ تو بیرون داری

ایضاً

چو گهی بحسن و خوبی بدو چشم من درآیی
ببری شکیب و صبرم بکمالِ دلربایی

چو نهان شوی ز چشم غم و دردِ من فزایی
چو بدیده ام درآیی همه هوشِ من ربایی

ز جمالِ روح پرور چو نقاب برکشایی
همه تاب و طاقتِ من ببری بخوشنمایی

بهزار دلفریبی بکمالِ خوشنمایی
ز جمالِ خویش جانان دلِ من همی ربایی

به شمیمِ زلفِ مشکین اگر ای صبا صباحے
چه شود ز کوی جانان بمشامِ من درآیی

ز برای عاشقان شد حرمت حریمِ کعبه
بجمالِ خویش جانان که تو مروه و صفایی

بدرون نرگسِ خود دو هزار فتنه داری
که بسحر و افسونها دلِ خلق می ربایی

چہ بتو رسیدہ ایدل کہ بعشق روی آن گل ۔۔۔ شب و روز ہمچو بلبل بفغان و نالہای
ہمہ دل بتست شیدا ز جمال تو نشانی ۔۔۔ ہمہ جاست شور عشقت تو بگو کدام جائی
تو چو روح ہر جا نہا ہمہ تن حیات جانی ۔۔۔ بمثال نور دیدہ بدرون چشمہائی
بزمین و آسمانہا صنما ترا کہ یابد ۔۔۔ چو شدی نہان بیان ہمہ این ہمی و مائی
تو بقرب ہمچو جانی کہ ز دیدہا نہانی ۔۔۔ بمثال روح ای جان بحقیقت عین مائی
نہ اشارتے پذیری بہ عبارتے نہ گنجی ۔۔۔ تو ز چند و چون و لی ز ہمین ہمان ورائی
بمثال مہر تابان کہ شدہ رواش نورش ۔۔۔ پئے ستر سر ذاتی تو بخویش چادر ائی

بمثال آئینہ شو بجمال یار حیران
چہ خوش ست احمد از تو زچنین چنان ورائی

۶۸۶

مکالمہ حضرت نظامی گنجوی رحمۃ اللہ علیہ

دوش رفتم بخرابات مرا راہ نبود ۔۔۔ میزدم نالہ و فریاد و کس از من نشنود
یا نبد ہیچکس از بادہ فروشان بیدار ۔۔۔ یا کہ من ہیچکسم ہیچکسم در نہ کشود
پاسی از شب چو بہ شد بیشتر ک یا کمتر ۔۔۔ رندی از غرفہ برون کرد سر و رخ بنمود

گفت چراست درین وقت کرا میخواهی | باعث آمدنت بر در ما هرچه بود
گفتمش در بکشا گفت برو هرزه مگو | کاندرین وقت کسی بهر کسی در نکشود
این نه مسجد که بهر لحظه درش بکشایند | که تو دیر آئی و اندر صف پیش آئی زود
این خرابات مغانست درو رندان اند | شاهد و شمع و شراب و شکر و نای و سرود
هرچه از جمله جهان اندرین جا حاضر | مومن و ترسا و گبر و نصارا و یهود
گر تو خواهی که بصحبت ایشان گیری | خاک پای همه شو تا که بیابی مقصود

خمسہ جات فارسی اردو

خمسہ برغزل مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ

دل ہدف پیکان مژگانت کنم | جان نثار ترک چشمانت کنم
گر بیابی سگ احسانت کنم | آرزو دارم کہ مہمانت کنم
جان و دل اینے دوست قربانت کنم

سرّ حق کی ہی اگر تجھکو تلاش | رہروان عشق کا ہو خواجہ تاش
خود حقیقت کہ رہی ہی راز فاش | ہیں قرأت کم کن و خاموش باش
تا بخوانم عین قرآنت کنم

ای دلِ پردرد و جانِ بیقرار گرچہ ہے تو عشق میں زار و نزار
اپنی ہستی اُس صنم پہ کر نثار گر تو ترکِ سر کنی مردانہ وار
ہمچو اسمٰعیل قربانت کنم

بڑھ گئی جب حد سے میری بیکلی اُس مصیبت کو پھر اُن سے عرض کی
ہنس کے فرمایا کہ ہے خامی ابھی گر یقیں دانم کہ بر من عاشقی
از جمالِ خویش حیرانت کنم

جب جنونِ عشق کی شورش ہوئی اور دل میں بیقراری بڑھ گئی
اُس پہ پیرو نے ہدایت مجھکو کی گر یقیں دانم کہ بر من عاشقی
از جمالِ خویش حیرانت کنم

تجھکو ہے دعواء عرفانی بعلم حق شناسی اور خدادانی بعلم
زہد و تقوئی قربِ احسانی بعلم گر تو افلاطون و لقمانی بعلم
من بیک دیدار نادانت کنم

احمدا کب تک پھرے گا کو بکو جا پناہ سایۂ خاصاں میں تو
ہیں خداوندانِ دلِ اسرارِ ہو شمس تبریزی بمولانا بگو
دفترِ اسرار دیوانت کنم

خمسہ بر غزل واقف

یاس اندر جان و چشم زار می آییم ما
خار اندر دیدہ و ز گلزار مے آییم ما

نا امید از دولت دیدار مے آییم ما
دردمند از کوچۂ دلدار مے آییم ما

آہ کز دار الشفا بیمار مے آییم ما

عشق بہر من بعالم کوس بدنامی نواخت
لشکر حزن و الم بر ملک جان من بتاخت

وای اول عقل من سوی ایم را کی شناخت
عشق ما را عاقبت در کوی او بے قدر ساخت

یار کم می خواند و بسیار می آییم ما

ای تجلیہا کہ یکسر پارہا ر طور ریخت
شدت تاب جمالش از دو چشم نور ریخت

جوشش عشق حقیقی رنگ ری و حور ریخت
در سر من عشق شوری مستی منصور ریخت

پای کوبان تا بہ پای دار مے آییم ما

آتشی مے بود کزوی پارہا طور ریخت
قطرہ زان بادہ در کام من مخمور ریخت

بود جوش عشق یا ساقی می انگور ریخت
در سر من عشق شوری مستی منصور ریخت

پای کوبان تا بہ پای دار مے آییم ما

از حضور حضرت جانان پریشان میرسیم
پیچ پیچان یا نہ ایمان آگاہ و افغان تا بہ ریم

خار اندر دیدہ و در صحنِ گلستاں بہر ہیم	زخمیِ تیغِ جفا از کوئے جاناں بہر ہیم
گل بسر داریم و از گلزار می آئیم ما

ایضاً خمسہ

از درِ دلبر بچشم زار مے آئیم ما	شمع ساں گریاں ز بزمِ یار می آئیم ما
پر خمار از خانۂ خمار مے آئیم ما	دردمند از کوچۂ دلدار مے آئیم ما
آہ کز دار الشفا بیمار مے آئیم ما

جورِ خوباں عاشقاں را بے دل و بے صبر ساخت	حبس اندر دوزخِ ہجراں مثالِ گبر ساخت
خوں چکاں چشمِ مرا آں شوخ ہمچوں ابر ساخت	عشق ما را عاقبت در کوی او بیقدر ساخت
یار کم می خواند و بسیار می آئیم ما

غمزہ اش خونِ دلِ عشاق چوں طور ریخت	چشمِ مستش در دلم مستی ہمی انگور ریخت
صد طرب جان من آں نرگسِ مخمور ریخت	در سرِ من عشق شورِ مستیِ منصور ریخت
پائی کوباں تا بپائے دار می آئیم ما

خار خار از گلشن و گلزار ریحاں بہر ہیم	خوار و خستہ از درِ سلطانِ خوباں بہر ہیم
بے جمالِ روحبخش او پریشاں بہر ہیم	زخمیِ تیغِ جفا از کوئے جاناں بہر ہیم

گل لب داریم از گلزار می آیئم ما

تضمین غزل مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

دل ہدف پیکاں مژگانت کنم — جاں نثار ترک چشمانت کنم
گر بیای شکر احسانت کنم — آرزو دارم کہ مہمانت کنم
جان و دل اے دوست قربانت کنم

سینہ طور از نور رخشانت کنم — دل تجلی گاہ لمعانت کنم
محو جان خویش درشانت کنم — آرزو دارم کہ مہمانت کنم
جان و دل اے دوست قربانت کنم

قبلۂ اسرار و ایمانت کنم — سجدۂ جاں سوئے ہر شانت کنم
کعبۂ دل عرش ایوانت کنم — آرزو دارم کہ مہمانت کنم
جان و دل اے دوست قربانت کنم

سینہ مشرق نور و لمعانت کنم — دیدہ مضطر شیوہ و شانت کنم
جلوہ کن تا فدا جانت کنم — آرزو دارم کہ مہمانت کنم

جان و دل ای دوست قربانت کنم

جان نثار اے راحتِ جانت کنم — دل فدائے شاہِ خوبانت کنم

وقف ای مہ دین و ایمانت کنم — آرزو دارم کہ مہمانت کنم

جان و دل ای دوست قربانت کنم

از خمِ عشقش ولا می نوش باش — لب بہ بند و دیگ وش در جوش باش

وز شرابِ بیخودی مد ہوش باش — بین قرائت کم کن و خاموش باش

تا بخوانم عین قرآنت کنم

ایکہ تو بر جان و بر تن عاشقی — گاہ بر گلہا و گلشن عاشقی

گاہ بر خوباں پُرفن عاشقی — گر یقین دانم کہ بر من عاشقی

از جمالِ خویش حیرانت کنم

عاشقِ جاں خویش و ہم عشقِ نگار — راست ناید ہر یکے کس این دو کار

عاشقی بر جان بجاناں کن نثار — گر تو ترکِ سر کنی مردانہ وار

ہمچو اسمٰعیلؑ قربانت کنم

احمدا تا چند پوسے کو بکو — سرِّ حق را از دلِ خاصاں بجو

نیستند ایشاں مگر آیات ہو — شمسِ تبریزی بمولانا بگو

خمسہ بر غزل واقف

یاس اندر جان و چشم زار می آییم ما خار اندر دیده و ز گلزار سے آییم ما
ناامید از دولتِ دیدار می آییم ما دردمند از کوچۂ دلدار سے آییم ما
آه کز دار الشفا بیمار سے آییم ما

عشق بہر من بعالم کوس بدنامی نواخت لشکرِ حزن و الم بر ملکِ جانِ من بتاخت
داعیِ اول عقل من رسوائیم را کے شناخت عشق ما را عاقبت در کوی او بیقدر ساخت
یار کم می خواند و بسیار می آییم ما

آن تجلی ها که یکسر پاره ها بر طور ریخت شدت تاب جمالش از دو چشم نور ریخت
جوشش عشقِ حقیقی رنگ از کوه طور ریخت در سر من آتش شوری که مستی منصور ریخت
پای کوبان تا به پای دار سے آییم ما

آتشیں می بود کز دی پاره ها بر طور ریخت قطره زان باده در کام من مهجور ریخت
بود جوشِ عشق یا ساقی می انگور ریخت در سر من عشق شوری که مستی منصور ریخت
پای کوبان تا به پای دار سے آییم ما

از حضورِ حضرتِ جانان پریشان می‌رویم — همچو بلبل با هزاران آه و افغان می‌رویم

خار اندر دیده و از صحنِ گلستان می‌رویم — زخمیِ تیغِ جفا از کوی جانان می‌رویم

گل بسر داریم و از گلزار می‌آییم ما

ایضاً مخمسه

از دیدِ دلبر بچشمِ زار می‌آییم ما — شمع سان گریان ز بزمِ یار می‌آییم ما

پر خمار از خانهٔ خمار می‌آییم ما — درد مند از کوچهٔ دلدار می‌آییم ما

آه کز دار الشفا بیمار می‌آییم ما

جورِ خوبان عاشقان را بی‌دل و بی‌خویش ساخت — جسم اندر دوزخِ هجران مثالِ کبر ساخت

خونچکان چشمم مرا آن شوخ همچون ابر ساخت — عشق ما را عاقبت در کوی او بیقدر ساخت

یار کم می‌خواند و بسیار می‌آییم ما

غمزه‌اش خونِ دلِ عشاق چون ساطور ریخت — چشمِ مستش در دلم مستیِ می انگور ریخت

صد هزاران دیده و جان من آن نرگسِ مخمور ریخت — در سرم عشقش شورِ مستیِ منصور ریخت

پای کوبان تا بپایِ دار می‌آییم ما

خار و خار از گلشن و گلزار ریحان می‌رویم — خوار و خسته از درِ سلطانِ خوبان می‌رویم

بے جمالِ روح بخشِ او پریشاں میرسیم　　زخمی تیغ جفا از کوی جاناں میرسیم

گل بسر داریم از گلزار می آییم ما

دیگر تضمین

من بسودای غمش خوش سرِ کاری دارم　　ز دو نرگس مخمور خمارے دارم

به تماشای رخش طرفه بهاری دارم　　قصهٔ حسرت چه گویم که چه یارے دارم

زلف و رخ نکهت روی نگاری دارم

از سر وحشت جاں در غم آں ماہ لقا　　مثل دیوانه دواں هر طرفے سر و پا

تا در آید بنظر آں رُخ پر نور و ضیا　　همچو مجنوں به تمنائے جمالِ لیلے

روز و شب چشم سوی ناقه سواری دارم

خمسه بر غزل مولانا روم رحمة الله علیه

چو موسی روحم از دیدار شد مست　　چو طور از عشق جانِ زار شد مست

روانم از مئے اسرار شد مست　　دلم از بادهٔ خمار شد مست

تنم از صحبتِ دلدار شد مست

بیا ساقی بده ساغر بدستم | که من از ننگ و از ناموس رستم
بجز روئے تو توبہ شکستم | نہ تنہا من ازین میخانہ مستم

ازین می ہمچو من بسیار شد مست

ز مہجت عاشقاں از خود رہیدند | ز مستی خرقۂ ہستی دریدند
بجان جام محبت را خریدند | ازین می قطرۂ پاکاں چشیدند

جنید و شبلی و عطار شد مست

ز جام عشق موسیٰ گشت مسرور | ز صہبائی محبت مست شد طور
ازین بادہ شدہ یعقوب مسرور | ازین می جرعۂ نوشید منصور

انا الحق میزد و بر دار شد مست

صلائی دہ حریفاں را فرح خیز | کہ آمد ساقی جان فتنہ انگیز
ز مستی جام احمد کرد لبریز | بروح پاک شمس الدین تبریز

کہ ملا یہ سر بازار شد مست

ایضاً منہ رحمۃ اللہ علیہ

از خمار چشم مستت مست ہشیار باد | وی ز عشقت عقل رسوا بر سر بازار باد

جان ما از بادہائے مہر تو سرشار باد — فخر جملہ ساقیاں بے ساغرت در کار باد

چشم تو مخمور باد و جان تو خمار باد

مست و بیخود دل ز جام بادۂ دیدار باد — والۂ حسن تو جان عاشقان زار باد

عقل از مستیٔ عشقت بے سر و دستار باد — فخر جملہ ساقیاں بے ساغرت در کار باد

چشم تو مخمور باد و جان تو خمار باد

از خمار چشم میگون تو دل سرشار باد — بادۂ لعل تو جان خستگاراں یار باد

فتنۂ چشم خمار آلودہ ات بیدار باد — فخر جملہ ساقیاں بے ساغرت در کار باد

چشم تو مخمور باد و جان تو خمار باد

جاں چو از خمخانہای عشق تو مینوش شد — ہوش و عقل از فرط مستی بیخود و مدہوش شد

عشق ہمچوں خم بادہ جوش اندر جوش شد — ای ز نوشا نوش مست ہوشہا بیہوش شد

ہی ز جوشا جوش عشقت عقل بے دستار باد

بادۂ عشقت ز دست ساقی جاں می چشیم — وز شراب بیخودی و جوش مستی بے ہشیم

اندریں غوغای عشق و ہای و ہوی او چشیم — سر کشیم و سر خوشیم و یکدگر را می کشیم

ای وجود ما ہمیشہ جاذب اسرار باد

شکار میر خوباں جان ما نخچیر باد — بہر سودای سر من زلف او زنجیر باد

عقل اندر بزم عشقش خوار شد تو قیر باد   شاه خوبان میر ما و عشق گیرا گیر باد

جان جانان یار ما و بخت و دولت یار باد

ای همای حق فگن بر ما ظلال خویش را   وی مسیح روی مرهم کن کمال خویش را

وقف احمد کن شها یکدم وصال خویش را   شمس تبریزی بما بنما جمال خویش را

جان ما اندر وی تو پیوسته برخوردار ما

ایضاً

خمسه بر غزل مولانا روم رحمة الله علیه

از آن روزی که عشق دوست جا کرد است در جانم   خرابم بیخودم فارغ ز فکر دین و ایمانم

برفت از من دل و دینم بحال خویش حیرانم   چه تدبیر ای مسلمانان که من خود را نمیدانم

نه ترسا و یهودی ام نه گبرم نی مسلمانم

چو فانی عاشق بیدل به عشق جان جانان باشد   شهود جلوهٔ دلبر بچشم او عیان باشد

دل از فرط یقین گوید که برتر از گمان باشد   مکانم لامکان باشد نشانم بی نشان باشد

نه تن باشد نه جان باشد که باشد جان جانانم

چو دل اندر بتان بستم ز قید این و آن رستم   نه یادم هست از بالا نه فکری ماند از پستم

ز مستی و خرابی شیشهای ننگ بشکستم   ز جام عشق سرمستم دو عالم رفت از دستم

بجز رندی و قلاشی نباشد ہیچ سامانم

چو پر شد از شعاع مہر عرفت آئینۂ من | ازاں فرط تجلی شد یقینم روح او مسکن
بر آمد بی تحاشا این فغان از جان آں ہو تن | ہو الاول ہو الآخر ہو الظاہر ہو الباطن

بجز یا ہو و یا من ہو دگر چیزے نمیدانم

من از دنیای نای پیچ بے بنگر ہمی نالم | ازو داں آنچہ بینی تو از خیالِ من و عالم
چو او مستی و ہر بار اچہ پرسی احمد احوالم | الا یا شمس تبریزی چرا مستی درین عالم

بجز مستی و مدہوشی دگر چیزے نمی دانم

دیگر

ایضاً مخمسہ غزل مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ

شاہدِ لاہوت را چوں درد عشق افزوں شدہ | عاقبت آں گنج مخفی از دروں بیروں شدہ
دیدن خود خواستہ لیلی طالب مجنوں شدہ | تا چہ عشق است آں صنم را با دل پرخوں شدہ

ہر زماں گوید کہ چونی ای دل بیچوں شدہ

کشتگان عشق را روی صنم خوش منظر یست | بر شہیدان محبت سایہ گستراں پیست
عشق محو حسن آمد حسن محوِ عاشقی ست | نام عاشق بر من و او ورنہ من خود صبغتیست

عشق معشوقم زحد از عشق من افزون شده

نے پُر از دمہای نای آمد و از خود تہی ست　　ہمچو مجنوں کاندرونش عکس لیلی منزلیست

سایہ انکاری بہر دیوانہ خود عاشق پریست　　نام عاشق بر من وا و را زمن خود صبر نیست

عشق معشوقم زحد از عشق من افزون شده

ہیزم اندر زحمی بجاں تا دہد من افزوں کند　　عشق را بگاشتہ کز غم دلم را خوں کند

خواہد آں لیلی مرا کز عشق خود مجنوں کند　　ہر زماں او کف خود را از دلم بیروں کند

تا ز دستِ او خونِ دلم جیحوں شده

جلوہ ہایش موسیٰ جاں مرا مفتوں کند　　وادی ایمن دلم را حسن آں بیچوں کند

جوز سوحم زیر طرب بار قص چوں گردوں کند　　ہر زماں او کف خود را از دلم بیروں کند

تا ز دست او خونِ دلم جیحوں شده

عقل اندر راہِ عشقش خیرہ گم کرد پا　　عشق را شد بانگ بلبل روی گل مستی فزا

صوت خوش روی حسن بخشد طرب ہا روح را　　ذرہ ہا اندر ہواؤ قطرہ ہا در بحر ہا

درو ماغِ عاشقانش بادہ وافیوں شده

خاکِ راہ مردِ حق شو تا ز انفاسِ خوشش　　زندہ دل از عشق گردی تا ابد شادان و خوش

عقل را یکسو کن احمدؔ وانگہی دیوانہ وش　　پیش شمس الدین تبریزی برو کز رحمتش

سحر در چشم مرا و بر دل پری افسون کند　　بینمش گر مشکل چون گره مشکل را پیچون کند

بیکه لیلی با کیرو تا مرا مجنون کند　　هر زمان از کینه خود سر از دلم بیرون کند

تا ز دست وصف او خون دلم جیحون شده

چون تجلّی کرد حسن از پردهٔ غیب و خفا　　عشق بیهوش آمده مانند موسیٰ زان لقا

از عکس چهره خود روح را گسته شد بند قبا　　ذره ها اندر هوا و قطره ها در بحرها

در دماغ عاشقانش باده و افیون شده

عاشق معشوق حق شو تا شود کز همتش　　سربلند از عشق گردی ارجمند از دولتش

مشرق عشق احمدا باشی ز مهر طلعتش　　پیش شمس الدین تبریزی برو کز حرمتش

مردگان کمتر بینی عاشق و مجنون شده

مخمّس بر غزل احمد جام رحمة الله علیه

جلوه گر بر تخت دل سلطان ماست　　برج خورشید این دل ویران ماست

داغها در سینهٔ سوزان ماست　　مهر مهر دلبران بر جان ماست

جان ما در حضرت جانان ماست

ای دل محزون و جان دردمند　　چند اندیشی ز دهر پر گزند

تامنِ ترسندہ مردانِ حق اند　　این زمینِ پست وآں چرخِ بلند

برقرار از ہمتِ پیرانِ ماست

جانِ عاشق ہست چوں محوِ لقا　　باشد آئینہ جمالِ دوست را

پیش خور آئینہ شد پُر از ضیا　　گر کسے برہاں طلب دارد زما

نورِ حق در جانِ ما برہانِ ماست

سینۂ آئینہ ہائے پُر صفا　　شد محلِ ہر تجلیٔ و ضیا

چوں نباشد آئینہ خورشید را　　گر کسے برہاں طلب دارد زما

نورِ حق در جانِ ما برہانِ ماست

آدم از ظلِ پری محو ست و لا　　چوں نباشد فانی از نورِ خدا

رونقِ انجم ز خور گردد فنا　　گر کسے برہاں طلب دارد زما

نورِ حق در جانِ ما برہانِ ماست

عشق او از ہر دلے سر بر زدہ　　روئ خویشِ راحتِ جاں آمدہ

صد چو مجنوں بر جمالش شیفتہ　　دیدۂ یعقوب نا بینا شدہ

در فراقِ یوسفِ کنعانِ ماست

آہ زاں حسن و جمالِ دل کشش　　گشتہ جاں پروانۂ شمعِ رخش

سر بنہ بر کفِ نکویش پا بکش   احمدا سر را فدا کن در رہش

سر فدا کردن رہِ یاران ماست

مخمس اُردو بر غزل احمد جام رحمۃ اللہ علیہ

آن بتِ شیریں لقا مہمانِ ماست   کز جمالش تازہ تر ایمانِ ماست

جلّ فیناکو دلِ شادانِ ماست   مُہرِ مہرِ دلبراں برجانِ ماست

جانِ ما در حضرتِ جانانِ ماست

در تجلّی آن مہِ تابانِ ماست   طور وش بیخود تنِ رقصانِ ماست

وادیٔ ایمن دلِ ویرانِ ماست   مہرِ مُہرِ دلبراں برجانِ ماست

جانِ ما در حضرتِ جانانِ ماست

دامنِ خاصاں پکڑ اے دردمند   تا نہ کوئی تجھکو پہنچائے گزند

سرِّ حق ہے مردِ حق اے ہوشمند   ایں زمیں پست و آں چرخِ بلند

برقرار از ہمّتِ پیرانِ ماست

عشق اک سایہ ہے حسنِ یار کا   جس پہ وہ ظلِّ ہما آکر پڑا

اپنی ہستی سے اُسے خالی کیا   گر گئے پردہ ہاں طلب وارد زما

نورِ حق در جانِ ما بُرہانِ ماست

عشق کا ہر جان میں ہے ولولہ
جاں نثاری ہے اُسی کا حوصلہ

اک فقط یہاں ہی نہیں ہوں شیفتہ
دیدہ یعقوبؑ نابینا شدہ

در فراقِ یوسفؑ کنعانِ ماست

ای دلِ بیمار و جانِ رنج کش
عشق میں آخر کہاں تک غش پہ غش

ہوشیار شمع رو پروانہ وش
احمدا سر را فدا کن در رہش

سر فدا کردن رہِ یارانِ ماست

ایضاً خمسہ اردو بر غزل احمد جام رحمۃ اللہ علیہ

سوختہ جان و روانِ دیگر است
درد بیدل را فغانِ دیگر است

جاں کہ جای اوست جانِ دیگر است
منزلِ عشقت مکانِ دیگر است

مرد ایں رہ را نشانِ دیگر است

بوی جانانش کہ وہ بانگِ الست
جس نے دلکو کر دیا شیدا و مست

جان میں ٹھہری محبت کی نشست
منزلِ عشقت مکانِ دیگر است

مرد ایں راہ نشانِ دیگر است

جو بلائے عشق میں ہو مبتلا
دلمیں ہو تیر نگہ جس کے لگا
اُس سے پوچھو درد الفت کا مزا
عقل کے داند کہ ایں رمز از کجا

ایں حکایت را بیانِ دیگر است

دل ہی اک ظلِ پری میں آگیا
یا محبت کا جنوں پیدا ہوا
کوئی ہے جو دل کو بیکل کر رہا
عقل کے داند کہ ایں رمز از کجا

ایں حکایت را بیانِ دیگر است

یا تو دل پہلی نگہ میں کھو گیا
جس کا اندیشہ تھا وہ اب کب رہا
جاں نثاری عشق میں ہے چیز کیا
کشتگانِ خنجرِ تسلیم را

ہر زماں از غیب جانِ دیگر است

ہے اُسی کا نور ازل سے تا ابد
ہی اُسی سے زینت ہر خال و خد
ناوکِ غمزہ کو ہے اُس سے مدد
دل ہوز و زخمے نہ دیدہ چوں چکد

ایں چنیں تیر از کمانِ دیگر است

عشق ہے مستِ شراب من لدن
عقل دور اندیش ناصح کن مکن
مست کب سنتا ہے واعظ کا سخن
ساقیا خون دلم در کاسہ کن

کیں شراب از خم و خوانِ دیگر است

مثل موسیٰ کوئی ہے مست لقا طورِش ہے رقص کوئی کر رہا
کوئی فانی ہے کسی کو ہے بقا عاشقانِ خواجگانِ چشت را

از قدم تا سر نشانِ دیگر است

مجھکو بیخود کر گیا حسنِ نگار ہو گیا ظلّ پری سودائے یار
سر میں ہے شورِ جنوں زنگولہ دار احمدؐا تا گم نگردی ہوش دار

کیں جرس را کاروانِ دیگر است

خمسہ اردو بر غزل سرمد رحمۃ اللہ علیہ

ہر طرف شوریست غوغا رابہ بیں رقصِ طور و حالِ موسیٰ رابہ بیں
آں تجلّی ہائے زیبا رابہ بیں سوختن بیو جہم تماشا رابہ بیں

کشتۂ بیجرم مسیحا رابہ بیں

سحر ہے اُن کی نگاہِ سُرمگیں جو ہوئی غارتگرِ ایمان و دیں
شعلۂ حسنِ نگارِ نازنیں سوختن بیو جہم تماشا رابہ بیں

کشتۂ بیجرم مسیحا رابہ بیں

نوکِ غمزہ کی ہو جس دل میں چبھی اُس سے پوچھو چاشنی اُس درد کی

کون جانے جان کس کی کیوں چلی — ایکہ از دیدار یوسف غافلی

داغ یعقوبؑ و زلیخا را بہ بیں

ناصحوں نے جب ملامت مجھکو کی — عاشقوں کی روح مضطر ہو گئی

خاک بولی شبلیؒ و منصورؒ کی — ایکہ از روز پدم در حیرتی

یکدمے آں روئے زیبا را بہ بیں

تو نے کب دیکھی جھلک اُس ماہ کی — تجھکو کب لذّت محبّت کی ملی

وہ ہی جلے آگ پہ جس پر لگی — ایکہ از روز بدم در حیرتی

یکدمے آں روی زیبا را بہ بیں

عشق میں جان اپنی ہستی سے گئی — جاکے مجروری زیبا ہو گئی

یاں اگر باقی رہی تو بیخودی — زندہ کش جاں نباشد دیدہ

گر ندیدہ ستی بیا مارا بہ بیں

فکر کب ہو اُس کو ننگ و نام کی — جس نے جاں اپنی محبت میں ہو دی

بات احمد خوب سرمدؒ نے کہی — شاہ و درویش و قلندر دیدہ

سرمدؒ سرمست و رسوا را بہ بیں

خمسہ اُردو بر غزل مولانائی روم رحمۃ اللہ علیہ

عکس لیلیٰ تافت بر من جانِ من مجنوں شدہ　　سایہ اش ظلّ پری تا جنوں افزوں شدہ
من بلو و دیوانہ گشتم او بمن مفتوں شدہ　　تا چہ عشق است آں صنم را با دلِ پُرخوں شدہ

ہر زماں گوید کہ چونی ای دلِ بیچوں شدہ

جانِ عاشق تھی جو آئینہ جمالِ یار کی　　دیکھکر اُس کو پری محوِ تماشا ہو گئی
حسنِ محو آئینہ تھا آئینہ محوِ پری　　نام عاشق بر من و اور از من خود صبری

عشق معشوقم ز صدا عشق من افزوں شدہ

ہی اُسی کے حسن کا جلوہ ازل سے تا ابد　　ہی اُسی واحد کی یکتائی سے زیبا ہر عدد
اُسکی ہر شانِ تجلی لے گئی ہوش و خرد　　ہر زماں او کف خود را از دلم بیروں کند

تا ز دستِ دست او خونِ دلم جیحوں شدہ

پرتوا ہی سارے آئینوں میں اُس خورشید کا　　ہم نے جس مہرو میں دیکھا اُسمیں اُس کا عکس تھا
سب کی آنکھوں میں سمایا اور ہر دل میں بسا　　ذرہ ہا اندر ہوا و قطرہ ہا در یم بہا

در دماغِ عاشقانش بادہ و افیوں شدہ

پرتوِ حق خضر رہ یوسف لقا خورشید وش　　دیکھکر اُسکو گروں بانند موسیٰ کھا کے غش
جان و دل کو لیکے اپنے احمدؔ کر تو اُس کے پیشکش　　پیش شمس الدین تبریزی برو کز رحمتش

مردگاں کہنہ بینی عاشق و مجنوں شدہ

خمسہ بر غزل مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ

دل ہدف پیکان مژگانت کنم — جاں نثار ترک چشمانت کنم
گر بیاے شکر احسانت کنم — آرزو دارم کہ مہمانت کنم
جان و دل اے دوست قربانت کنم

سر حق کی ہے اگر تجھکو تلاش — رہروان عشق کا ہو خواجہ تاش
خود حقیقت کر رہی ہو راز فاش — ہیں قرارت کم کن و خاموش باش
تا بجو انم عین قرآنت کنم

اے دل پُردرد جانِ بیقرار — گرچہ ہے تو عشق میں زار و نزار
اپنی ہستی اس صنم پر کر نثار — گر تو ترکِ سر کنی مردانہ وار
ہمچو اسمٰعیلؑ قربانت کنم

بڑھ گئی جب حد سے میری بیکلی — اس مصیبت کو پھر اُن سے عرض کی
ہنس کے فرمایا کہ ہے خامی ابھی — گر یقیں دانم کہ بر من عاشقی
از جمالِ خویش حیرانت کنم

جب جنونِ عشق کی شورش ہوئی — اور دل میں بیقراری بڑھ گئی

اُس پر یرو نے ہدایت مجھکو کی — گر یقین دانم کہ من در عاشقی

از جمالِ خویش حیرانت کنم

تجھکو ہے دعوا عرفانی بعلم — حق شناسی اور خدادانی بعلم

زہد و تقویٰ قرب احسانی بعلم — گر تو افلاطون و لقمانی بعلم

من بیک دیدار نادانت کنم

مقطع

احمدؔ اکب تک پھریگا کو بکو — جا پناہِ سایہ خاصاں ہیں تو

ہیں خداوندان دل اسرار ہو — شمس تبریزی بمولانا بگو

دفتر اسرار دیوانت کنم

قطعات نعتیہ

یارسول اللہ جمالت راحتِ روح ست و جاں — حب تو نور ست و برہاں اینجہان و آنجہاں

گوشۂ چشمی برحمت سوئے مشتاقاں بکن — جان ما را از غم و از حزن و حرماں وارہاں

ایضاً

ہر ماہ ہر روز عکسِ جمالِ محمدی ست ‌ ‌ ‌ ہر عشق تابِ مہرِ جلالِ محمدی ست
کونین چوں اسیر بہ لولاک آمدہ ‌ ‌ ‌ پس امر و خلق شاخِ نہالِ محمدی ست

ایضاً

یا رسولِ عربی باعثِ ایجادِ جہاں ‌ ‌ ‌ بہر عشاق جمالِ تو بود راحتِ جاں
از کرم سوئے اسیران محبت نظری ‌ ‌ ‌ تا شود فارغ و آزاد ز غمِ روحِ رواں

ایضاً

یا رسولِ عربی مظہرِ اسرارِ نہاں ‌ ‌ ‌ جلوۂ ذاتِ خدا از رخِ خوبِ تو عیاں
تا حقیقت شدہ عشاق ترا عشقِ مجاز ‌ ‌ ‌ رقص دارد بہوائے تو ز شادی دل و جاں

رباعیات

عاشقِ خواجہ ہوں اور محو لقائے غوثِ پاک ‌ ‌ ‌ جان ہے قربانِ خواجہ دل فدائے غوثِ پاک
عاشق و معشوق مشتق ہیں بہم اس عشق سے ‌ ‌ ‌ ایک ہی ہے نورِ خواجہ اور ضیائے غوثِ پاک

ایضاً

دستگیری کن مرا یا غوث الاعظم الغیاث ‌ ‌ ‌ بخش جانم را صفا یا غوث الاعظم الغیاث
باز حرزِ جاں مرا از مکرِ شیطانِ لعیں ‌ ‌ ‌ از برائے مصطفیٰ یا غوث الاعظم الغیاث

ایضاً

دیوانۂ حسن آں پریرو ہستم
ونبادۂ مہر یار مہرو مستم

سودائے محبتش جنونم آورد
از چنبر عقل و ہوش بیروں جستم

ایضاً

دی عقل مرا بود جادو نظرے
شیریں سخنی بہ شکل صورت قمرے

تنہا نہ من از جمال حیراں گشتم
ہوش و خردے نماند در ہیچ سرے

ایضاً

جانی کہ حقیقتش از و پردہ کشود
داند کہ جہان و ہستیش ہیچ نمود

عالم چو طلسم یا کہ بود ست سراب
نابودہ بہ چشم او جمالش بنمود

ایضاً

حسنی کہ بچشم ماہ طلعت باشد
دلکش بہ حقیقت آں حقیقت باشد

در پردۂ خلق مے رباید دلِ خلق
خود شاہدِ معنوی محبت باشد

ایضاً

ما رمیت اذ رمیت گفت حق
جان احمد تا از و گیرد سبق

شرح کردہ معنی توحید را | دفع غیریت نمودہ زین نسق

ایضاً

رفت از خود دید چون حسن پری | باجمال و باکمال دلبری
حسن او آئینہ معنی نست | میکند عکس است درو جلوہ گری

ایضاً

عشق است چو بحر جملہ عالم چو حباب | سِرّیست نہاں درین محبت دریاب
گر میل بسینہ ہا نہ میزد صد جوش | پس کار تمام خلق می گشت خراب

ایضاً

عشق آزاد است دارد خود سری | کے درا پروائے ننگ و مہتری
مدعی چون دید اورا از حسد | عاشقی را نام کردہ کافری

ایضاً

عشق است ہمای قدس میدان بہ یقین | در سایۂ او در آ و فارغ بہ نشین
سلطان ہمہ بر نہ بے نیازی باشی | کوس تو زنند بر سماء و بہ زمین

ایضاً

آتشِ حسنِ رخِ خود آنچنان افروخته
کز تجلی جمالش نور چشم سوخته
از هجومِ عشق او در دولتِ مهرِ رخش
جانِ من صد پاره از بیخودی اندوخته

ایضاً

احمد دل خویش را بهرزه مفروش
جز ساقی مے فروش و مست و می نوش
کز بادهٔ او ز خود پرستی برهی
بیخویش شوی و نیز مست و مدهوش

ایضاً

عجب کاری فتاد این ناتوان را
که از وی بس کشاکش هست جان را
نه صبری بهر جانِ ناشکیبم
نه رحمی بر من آن جانِ جهان را

ایضاً

آه زان روز که این قرعه بنامم اُفتاد
که دل و دین من از عشق همه شد برباد
چونکه قسّام ازل داد بهر یک چیزی
کرد عشق و المش قسمت جانِ ناشاد

ایضاً

آنچه دیدم برخِ خوب تو گفتن نتوان
وانچه دارم ز تو در سینه نهفتن نتوان
بوالعجب کار محبت که ز سر و جان اُفتاد
هیچ گفتن نتوان نیز نهفتن نتوان

ایضاً

احمد ہوسِ جمالِ خوباں تا کے — گشتۂ و والہ و پریشاں تا کے
دل دادی و زخمہای ایشاں خوردی — برکردۂ خویشتن پشیماں تا کے

ایضاً

در پردۂ مہر و ماہ روے پنہانست — چوں جان کہ بہ پردہ جسمہاے پایانست
عاشق محوست در خیالِ معشوق — بے شمع بی بصر این نشانِ جانانست

ایضاً

ای دل ز جفا و جور خوباں مخروش — غمہای محبتش بہ شادی مفروش
تلخی ست در اوّلِ محبّت ای دل — آخر ز لباں آں پری رو می نوش

ایضاً

عالم ہمہ ظلِّ علمِ یزداں باشد — در ہستی خویش نقش بے جاں باشد
در اصل چو سایہ را وجودے نبود — از جنبش شاخ داں کہ جنباں باشد

ایضاً

احمد ز وفای ایں جہاں کم اندیش — یک راحت و در پیش نہفتہ صد ریش
کس نیست کہ اندرو نشاطے دارد — حسرت زدہ اند ہر غنی و درویش

ایضاً

من بندهٔ آن جان که دلش آزاد است
در تنگی و نیز در فراخی شاد است
چون آب روان‌ست راحت و رنج جهان
هر خانه که در بحر بود بر باد است

ایضاً

عمریست که عشق بیقرارم ای دوست
درد و المی به سینه دارم ای دوست
گفتن نتوان هر آنچه دارم در دل
از عشق مپرس حال زارم ای دوست

ایضاً

احمد چو اسیر دام نفسی و هوا
از حق بطلب نجات زین کرب و بلا
شاید کرمش ترا نجاتی بخشد
از رحمت عام خویش زین رنج و عنا

ایضاً

عشق آمد و مغز استخوانم خورده
هوش و خردم تمام از من برده
هستی مرا بسوخت از آتش غم
جان رفت و بماند این تن افسرده

ایضاً

جسم ست عیان و روح جان ست نهان
اجساد همه ز بی‌نشان هست نشان
دیدن نتوان جمال روح و جان را
الّا به صفات کاندرو هست عیان

ایضاً

از هست چو جان و ما خیالِ اوئیم — او گرمیٔ عشق و ما چو هایٔ و هوئیم
از هستی و نیستی چه پرسی اے دل — ما خویش نئیم آنچه گوید گوئیم

ایضاً

یارب برسالتِ رسولِ عربی — یارب بطفیلِ آل و اصحابِ نبی
کن خاتمهٔ مرا با ایمان و یقیں — سائل به درِ توام برحمت طلبی

ایضاً

از بادهٔ عشق و جامِ وحدت مستم — وز قید تعینات و کثرتِ رستم
از مذهبِ دین و کفر و ایمان بیروں — گردید دلم هر آنچه هستم هستم

ایضاً

ایں آتشِ عشق سوخته جانِ مرا — واں مهر بتاں برده ایمانِ مرا
جانم رفته و نیز ایماں رفته — پر حسرت و یاس گشت دامانِ مرا

ایضاً

احمد غمِ عشق خونِ جانم خورده — هوش و خرد و تاب و توانم برده
مالی و منی بسوخت از آتشِ عشق — چیزے دگری سوائے من آورده

ایضاً

راه و رسم مذهب و دین از من شیدا مپرس
شکل مجنونم چه پیں از شور و از غوغا مپرس

هر طرف از جوشش عشقش واله و دیوانهٔ
صد هزاران قیس بین از حسن آن لیلی مپرس

ایضاً

منزلِ عاشق ز کفر و هم ز ایمان برتر است
سالکانِ عشق را روح الامین که رهبر است

نیست آنجا صبح و شام و نیست آنجا روز و شب
عشق را جا از زمین و آسمان بالاتر است

ایضاً

آتشِ عشقِ بتان افروختند
مصحفِ ایمان ما ز آن سوختند

اے دریغا این بتانِ ماهرو
از که این فتنه گری آموختند

ایضاً

چون نئے آگاه ای دل تو ز اصل و سرِّ کار
چیست ابلیس و ملک کز وی بترسی هوشدار

تو ز نادانی همیشه دست در ایشان زنی
نیست ابلیس و ملک را هیچ در خود اختیار

ایضاً

عشقِ تو آمد بهشتِ جاودان
راحت از وی این جهان و آن جهان

بے تو علیین چه کار آید مرا
چون نه تو باشی مرا آرام جان

ایضاً

احمدؐ در عشق خوار و رسوا گشتی — سر پر ز جنون و سوز و سودا گشتی

در آرزوئی جمالِ آں راحتِ جاں — از سر تا پا همه تمنّا گشتی

ایضاً

احمدؐ بنگر جمالِ آں جانِ جہاں — در ظاہر و باطن آشکارا و نہاں

از غایت قرب بعد پیدا گشتہ — چوں روح بہ جسم کان نہانست و عیاں

ایضاً

آں شاہدِ دلربائے جانِ عشاق — ز شعلۂ حسن در روانِ عشاق

برگرد سرائے آں پریدہ از شوق — برخاستہ ہر طرف فغانِ عشاق

ایضاً

ساقی قدح شراب گلرنگ — در دہ کہ رہم ز نام و از ننگ

تا جان برہد ز حزن و از غم — مطرب بنواز بربط و چنگ

ایضاً

چوں خواب جہان و شکل عالم باشد — بر حسب خیال و علم آدم باشد

بیدار چو شد ز خواب ز و ہیچ نماند — زیں نوع تمام فرحت و غم باشد

ایضاً

ای جمالت عاشقان را راحت جان آمده — روح از مهر رخ تو شاد و فرحان آمده
همچو روح الله خیالت سوی بیماران دل — از سر لطف و عنایت بهر درمان آمده

ایضاً

آن حیات روح و سلطان جمال — با هزاران حشمت و جاه و جلال
آمده در جان عاشق خیمه زد — از سر لطف و عطا جود و نوال

ایضاً

شاهد بیرنگ چون در رنگ پنهان کرده رو — شور و غوغا او فتاده از جمالش کو بکو
بهر او هر لحظه یک شانی و آنی دیگر است — عارفی دانا بباید تا شناسد بوی او

ایضاً

احمد سخن عشق برمیا در میان — کی سزاست بود اندیشهٔ جان
گر در صف کارزار نتوان بودن — بنشین به درون خانه مانند زنان

ایضاً

ای تمنا و مراد بیدلان — هست دیدار تو ای جان جهان
روح را راحت ز مهر تو بود — وز جمال و حسن تو آرام جان

ایضاً

احمد ز نهار لاف عرفان نزنی | چون بسته دام های های و منی
جائیکه زبین خشم و شهوت باشد | از شیخ چه گو بدآن اسیر بدنی

ایضاً

جائیکه عشق مست و حیران باشد | آئینهٔ حسن روی جانان باشد
مانند قمر جو رست از تابش خویش | پر نور و ضیای مهر تابان باشد

ایضاً

هائی هوی عشقم از حسن و لیست | از مست نای ناله من چون نی است
عشق چون باده رباید عقل و هوش | مستی دیوانگانش زین می است

ایضاً

احمد ز بهجم عشق مجنون گشتی | زان فتنهٔ خلق و دهر مفتون گشتی
از چون و چرا چنان رهیده جانت | تا بیچون و غرق بحر بیچون گشتی

ایضاً

احمد غم نیستی و هستی تا کی | گم باش ز خویش خودپرستی تا کی
در منزل عشق این و آن ازه نیست | از ننگ خودی و شرک مستی تا کی

ایضاً

احمد به امانتی که حامل گشتی — از کوه و فلک بلند منزل گشتی
چون دولت قدس عشق دادند ترا — پس از چه بگو اسیر سافل گشتی

ایضاً

احمد نظر است گو بدیده — لیکن سخ دیده را ندیده
حق بعین وجود و نور محض است — در هستی کون آرمیده

ایضاً

ای جمال دلفروزت راحت روح من است — حسن رویت بلبل جان مرا چون گلشن است
آمدی چون عشق اندر سینه ام بنشسته — تو چه دانی ای پری رو جان من همچون تن است

ایضاً

جانان با خلاص عمل مائل نه شد — دور پندار از دل احول نه شد
علم و تحقیق و تصوف جمع کرد — علت طبع کجش زائل نه شد

ایضاً

گر دل و جان تو شد ساکن بحق — در سلوک از شهرتان بردی سبق
معرفتها جمله علم و نقل و قال بشنیده — چون سکون قلب با رب الفلق

ایضاً

ہست جانہا عکسِ آں جانِ جہاں / شد فزای دل مکانِ لامکان
چونکہ بیرنگی است اصلِ رنگہا / پس نشانہا شد نشانِ بے نشان

ایضاً

جاں نثار حضرتِ جانانہ باد / دل فدائے غمزۂ مستانہ باد
باد دایم جائے حیرت سینہ ام / دیدۂ من جلوہ اش را خانہ باد

ایضاً

ہست دائر حق چو واحد در عدد / در ہمہ افراد گوئی اسے ولد
گر کنی تکرار واحد را بفکر / تو نیابی بست وصل شصت و نود

ایضاً

گشتہ پیشم من از نظر جمال تو / ہست در دل جان من ہمہ نقش خیال تو
ہجر تو خوردہ خون من کردہ فزون ضعف تن / من کجا کہ تا شود قسمتِ من وصال تو

ایضاً

در ظلمتِ ہستی رخِ تو صاف ندیدیم / تا مہر تو خوشحال شدہ چون [illegible] ندیدیم
جز ہستی حق بود ہمہ باطل و موہوم / چون جلوہ گری کردہ باطل [illegible]

ایضاً

خانهٔ چشم من شده جلوه‌گه جمال تو
خیمه زده بملک جان همچو شهان خیال تو
باش دلیل راه من پا و سر و جناح من
گر بپرد ببال تو بپرم تا حریم وصال تو

ایضاً

شمس در ذات خویش واحد بود
پیش هر آینه چند چند نمود
این تعدد که تو همی نگری
نیست در ذات وی ترا به نمود

ایضاً

چشم ما روشن ز خورشید جمال روی تست
جان طربناک از شمیم زلف عنبر بوی تست
قبلهٔ شوریدگانی کعبهٔ دلدادگان
عاشقان بیدلان را سجده جان سوی تست

ایضاً

ذات چون نقطه است عین وجود
گشت پنهان میان خط شهود
مهر پوشیده گشت و سایه عیان
طرفه نابودها چه رخ به نمود

ایضاً

هست جانم بحق درین امکان
همچو اعیان میان ذات نهان
او محیطست از درون و برون
چون خیالیم ما و او چون جان

ایضاً

جان چو گوی هست اندر حکم چوگان قضا ‎ ‎ گه باسفل می برد گاهی برد سوی سما
کیمیاسازیست اندر غیب در تبدیل علم ‎ ‎ تا ز حزن آرد طرب بیرون ز راحت رنجها

ایضاً

عالم همه علم تست احمد میدان ‎ ‎ چون خواب که اندرو به بینند جهان
عکس دل تست جمله زشت و زیبا ‎ ‎ شد صورت معنی تو پیش تو عیان

ایضاً

کنت کنزاً در ازل این عشق بود ‎ ‎ آمدند ارواح از وی در وجود
مهر معنی پرتو افگن چون شده ‎ ‎ چون مرا با کفر و ایمان رخ نمود

ایضاً

در مذهب عشق کفر و ایمان نبود ‎ ‎ جز حسن حبیب و مهر جانان نبود
دین عشاق دیدن دلدار است ‎ ‎ ایمانش هوای یار جز آن نبود

ایضاً

صبغة الله رنگ عشق است ای جوان ‎ ‎ تا به بیرنگی بجان داده نشان
گشت مسلم از برای عاشقان ‎ ‎ بهر قصر قرب آن جان جهان

ایضاً

نه شکیب هست یاریست دل بیقرار ما را | نه برحمت است چشمی سوی ما نگار ما را
بکمال مستمندی شده ایم خاک راهی | به هوای صبا بکویش نفسی غبار ما را

ایضاً

چونکه خورشید حقیقت تافته | صد چو لیلی احسن و خوبی یافته
زان تجلّی جمال بیمثال | عاشقان را سینه ها بشگافته

ایضاً

جائیکه به عشق روی جانان زار است | جز یار نه با کسے دلش را کار است
از حبِّ حبیب سینه اش پر گشته | وز خود برهیده محو حسن یار است

ایضاً

اگر بختم کند یاری نگارم یار من گردد | جهان پر بیم شود غم نے چو او غمخوار من گردد
به بدمستی و بدهوشی نه بینم دوزخ و جنت | چو چشم یار ساقی عشق او خمّار من گردد

ایضاً

میل مومن سوی حق و میل ابله سوی هوا | میل کافر هست و ایم جانب غیر خدا
عبرت است از بهر عاقل تا شود صرف قلب | جان او در میان نار یا نور است جا

ایضاً

غمزهٔ چشم بتان نشتر رگِ جانِ من است
هندوی زلفِ حسینان دین و ایمان من است

عشق را گفتم چه فتنه است این بجا نهاز تو گفت
حسن مضطر وار دم زین درد و افغان من است

ایضاً

ساقیا ما چون گدایان پیش تو استاده ایم
آرزومند عطائے یک دو جامِ باده ایم

بر امیدِ آنکه روزی از کرم شادم کنی
بر درِ میخانه از عمری خراب افتاده ایم

ایضاً

چون سپید ست و سیه این دهر از لیل و نهار
همچنین عمر از غم و شادیست ابلق هوشدار

بر فروغ و بر فراغ خویشتن نازان مشو
کز پس پشت خزان اندر کمین ست ای بهار

قطعه

چو غیب اندر شهادت کرد آرام
همای قدس آمد اندرین دام

چنانکه روح در تن جائے بگرفت
حدیث نفس پیدان ظرف انهام

مثنوی نالۂ جنوں

فَسُبْحَانَ الَّذِیْ بِیَدِہٖ مَلَکُوْتُ کُلِّ شَیْءٍ وَّاِلَیْہِ تُرْجَعُوْنَ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

اے جنوں با نالہ خود ساز کن — شرحِ دردِ عشق را آغاز کن

از حدیثِ عشق و از سوزِ دروں — اندکے بر گو کہ مشتاقم کنوں

قصہ ہائے دردِ جاں را باز گو — ماجرائے رفتہ را از آغاز گو

من چہ گویم حالِ جانِ دردناک — کز غمِ عشقش سینہ دارم چاک چاک

سخت آمد شرح از دردِ نہاں — میزند ایں قصہ ہا آتش بجاں

یادِ عہدِ وصل دل خوں می کند — دیدہ را مانندِ جیحوں می کند

بشنو اکنوں شرحِ سوزِ جانِ من — باعثِ آشوب و ایں ہیجانِ من

یاد آں وقتیکہ یاری داشتم — وز لبانش سازِ چوں نے داشتم

چوں مرا از خویش دور انداختند — بازیِ بیگانگی را باختند

از فراقش سخت بد حال آمدم — دل مشبک ہمچو غربال آمدم

بس سیہ روزی ز دوری آمدم — از فراقِ دوست رنجور آمدم

دوری دلدار دل را کرد خون / سوز عشق افزود جانم را جنون

شعلهای درد و غم افروختند / جان مشتاقان ز هجران سوختند

چون پسند آمد بدو دوری من / سختی هجران و مهجوری من

با چنین مشتاق دوری از چه بود / من اگر سوزم ترا ای جان چه سود

کرد استغنا ز حال زار من / چون نه روز افزون شود آزار من

باز رسم آورد از بیگانگی / داد ما را شورش دیوانگی

چون نباشم من ازین غم سینه چاک / چون نباشم زار و غلطان بخاک

نیست پایان حزن و حرمان مرا / آتش غم سوخته جان مرا

سوختم من سالها از سوز و درد / لیک سوز من برو کاری نه کرد

چون نشد سوز و گدازت سودمند / ای دلم نی صبریت تا چند چند

زخمها خوردم ولیکن جان من / نیست سیر از عشق آن روی حسن

باز ناید این دل مجنون من / کم نگردد عشق روز افزون من

گر هزاران سال باشم این چنین / کی گذارم دامن آن نازنین

همچو مستسقی است مشتاقی من / باش ای عشق از کرم ساقی من

دستگیرم شو برحمت از جنون / من ز هوش خویش بیزارم کنون

سوی کوی او مرا بیخویش بر | دور تر از عقل دور اندیش بر
زانکه هوشیار نیست خار راه من | راهزن زان دلبر دلخواه من
عقل پیران جانب نام و نشان | عشق آرنده بدلبر موکشان
عقل رهبر اجیست بهر خاص و عام | کعبهٔ جان راست او سبل السلام
عشق آمد باز گشت خار و گل | عشق آمد مبدء هر جزو کل

در معنی کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق

سر بر ولی آورد چون عشق از نہان | گشته از سر جوش وی اعیان عیان
از عدم آمد جہان سوئے وجود | آمده زو غیب مطلق در شهود
عشق داده اهتزاز ارواح را | برده اندر قید جسم اشباح را
شورشی پیداست در جانها ازو | مضطرب گشتند ابدانها ازو
فیض بخش آمد بهر سرّ و علن | رشحت فیضش تمامی جان و تن
فاتح اسرار جان طالبان (پوشیده نطاهر) | عشق شد انّا فتحنا لے گمان
عشق آمد بهر جان معراج روح | عشق آمد بهر جان فتح و فتوح
عشق آمد نردبان لامکان | عشق سُلّم سوئے بام جان جان

عشق آمد قوّتِ روحانیاں — عشق را امیداں نشانِ بی‌نشاں

صبغت اللہ رنگ عشق آمد یقیں — ہاں بیا بی‌رنگ را در رنگ بیں

ایں ہمہ شور و فغانِ عشق ہست — ہر یکی در حال خود شیدا او ست

عشق زد یک شعلۂ و جانہا بسوخت — عقل را در دست رسوائی فروخت

یک جہاں در حکم آں سلطانِ جاں — گوی وش از زخم چوگانی دواں

جملہ عالم را تو در دستِ اسیر — چوں پرِ کاہی بصرصر واں اسیر

حکم سلطان است فرمان شاہ را — تا چہ خواہد بندۂ گمراہ را

من که باشم پیش او تا دم زنم
زهره کو تا دم ز بیش و کم زنم

شاه بر جان حکم نافذ میکند
تن چو بنده بر مرادش می تند

بنگر این دردیکه در جانم نهاد
مشت خاکی بودم و بر باد داد

با نورد افزود جانم را جنون
دیده و دل زین الم خون گشت و خون

این بلاها من بخود خریده ام
بر رضای اوست خون دیده ام

گر مراد اوست در خواری من
بهتر از صد خنده دان زاری من

این همه سهل است مشکل نیست این
بر امید وصل یار نازنین

لیکه چون سازم که عشق فتنه گر
میبرد رسوائی خوارم در بدر

هر زمان هر لحظه میسوزد دلم
صبر نے بهرِ دلِ ناکامِ من
آه سوزِ عشق جان آواره کرد
می کند شورش جنون در جانِ من
همچو مجنون گشته ام زیر و زبر
بشنو اکنون اندکی از سوزِ درون
میکند در سینهٔ من انبعاث
عشق را شور و جنون چون در سرشت
بلکه همچون صعوه در چنگالِ باز
چون مزاجِ عشق تند است و جهول
اندرین ره جبرئیل ار پر زند
هر جوان و پیر گشته زار و زرد
هر توانا و قوی رنجورِ او
عقلِ هر دانا بدرسش کودن است
هر سلیمان جاه زو چون مورِ لنگ

آتشے انداخت در آب و گلم
سوزِ دل از من ببرد آرامِ من
واه دردِ عشق دل صد پاره کرد
در ترقی هست زین هیجانِ من
از هجومِ سوزِ دل نے پا و سر
زانکه بر من غالب آمد این جنون
عشق با صد سوز و سودا الغیاث
عقل پیشش پا بگل همچو خر است
از کجا یارا که آرد ترک و تاز
از نهیبش عقل و خوار و سرنگون
عشق آید آتشش بر سر زند
هر هنرمند و فهیم آمد خوار و زرد
گشته هر شهباز چون طیفورِ او
جانِ هر رستم ازو و شیر ازو اسفندیا
هر فلاطون عقل حیران و دنگ

عقل کل در مکتبش چون کودکان / نفس کل را شد ازو ویران دکان
عشق طرفه قاتلِ خونخوار هست / دست خونِ عاشقان زان وا رهست
هاچو مجنونش گریبان چاک شد / هر که در دستِ چنین سفّاک شد
صد هزاران دل ازو مانند خون / صد هزاران عقل زو شکلِ جنون
نارسیده هیچ دل بر کام خویش / برده با خود بر لحد صد رنج و ریش
کے توانم گفت شرح عشق را / از سلف رو رو بجو این ماجرا
خود حقیقت بود یا بود از مجاز / هر یکے جاں باختہ اند اُر تمّاز
پس چه گویم آنچه از گفتن برونست / شرح او بیرون ز ترکی و دریست
شرح دردِ عشق کے آید بگفت / با تحیّر ناطقه اینجا ست جفت
ای برادر شرح اسرارِ نهان / کے توان گفتن بتقریر و بیان
وصف آن چیزے که عقل آگاه نیست / زیر کے را نیز در وی راه نیست
گر بگویم تو ازو منکر شوی / باز ماندہ پای تو از ره روی
زانکه محسوسات را تو دیدهٔ / وصف حسن غیب را نشنیدهٔ
چشم ظاهر بین نه بیند غیر جسم / عقل جزوی می نداند غیر اسم
سر معنی را نه بیند چشم سر / بلکه تو از عین معنی کن نظر

در عذر منکر عشق

جامد الطبعی اگر انکار کرد ۔ گرمیٔ عشق از جہاں کے گشت سرد
ہست محجوب او مثال کور و کر ۔ کش ز حظِ حاسّہ نبود خبر
لذّتی کے یافت از سمع و بصر ۔ او ندیدہ غیر از سوراخ سر
یا چو عنّین منکر از ذوق جماع ۔ ہمچو حیوان شد علف او را متاع
منکرِ خورشید گر خفّاش ہست ۔ لیکہ نور خور بعالم فاش ہست
پس چہ غم خورشید را زین چشم کور ۔ نور خور تابانست با صد زور و شور
عشق فارغ ہست از رد و قبول ۔ پس بر انکار خود ای بو الفضول
او ندارد فکر و سودائے دگر ۔ غیر حسن یار پروائے دگر

در معنی ظہور ذات در پردۂ صفات

در لباسِ حسن اسماء و صفات ۔ جلوہ گر گشتہ است بنگر نور ذات
علم تو چوں شد مقیّد در مجاز ۔ بر دلت باب حقیقت شد فراز
از سبب عقل جزوی بے خبر ۔ بر سببہا از کوتہی دارد نظر

خود حقیقت را بود این جلوه ہا — از ہوا پران شده پر بر علا
جمله عالم شاہد آمد ذات را — گر شناسی ہرّ موجودات را

فی سبیل التمثیل

قوتِ معنی به بیں اندر ظہور — ہمچو زورِ نوح در جوشِ تنور
یا چو زورِ دست آں خیر البشر — کرد یک انگشت او شقّ القمر
یا مثالِ خاک پرّاں بر ہوا — یا چو نی از بانگ نائی زد صدا
یا که اندر حرکت آمد یک شجر — جنبش او از ہوا میداں مگر
یا یکے در خنده آمد از سرور — انبساطش کرده بر رویش ظہور
خنده بر رخ اندرونِ جاں خوشی — خنده پیدا لیکه شد پنہاں خوشی
یا یکے از درد آہے میزند — درد کے آید نظر جز حالِ بد
جمله عالم شاہدِ غیب آمده — ایں شہود از غیب لاریب آمده
ہمچنیں تو جمله عالم را بداں — شد معاد و مبدعِ او لامکاں
ہرچه بجز الله و نیست ہست اوست — پس وجود و ہم عدم در شست اوست
ذرّه نتواں گفت مدحِ آفتاب — خود مرا ورا در جہاں صد ہست تاب

آنکه پاک است از نظیر و از مثال — گویم از وی هرچه باشد قیل و قال

ای مقدس وی بری از مدح ما — کی توان کردن بتو مدح و ثنا

حاکمی دایم تو بر قهر قلوب — مالکی در ذات خود بر زشت و خوب

دائما در حکم خود تو سابقی — بازگشت هر سعید و هر شقی

ما و این دیوانگی ها حبذا — بادشاهی یفعل الله ما یشا

در سبب تالیف ابیات

من کجا و از کجا ذوق سخن — در سکوت آیم تو جنبانی رسن

میکشی ما را بسوی گفتارها — میکنی اشعار را اظهارها

من همین خواهم که بر بندم نفس — تو دگر باره به جنبانی جرس

من که باشم مهره در دست تو — من چه هستم هستیم از هست تو

خواه عزیز و خواه رسوا کن مرا — زهره کو تا کنم چون و چرا

میکش این را از آنکه داری اختیار — همچو اشتر در کفت دارم مهار

باعث این مثنوی تو بوده — ورد خود دادی و دل بربوده

شاه من سلطان جان من تو ئی — بلکه جان و هم جهان من توئی

در تمنای تو چون دیوانه ام
نیست هرگز سیرم از روئے تو
من چو مستسقی و رویت ہمچو آب
عاشقی و صبر و سیری باشد محال
دیدنِ روے تو آرامِ من است
روز و شب اندر خیالِ من توئی
ہر زمانم روی جانم سوئے تست
عقل و ہوشم بستہ موی تو شد
پیش من در خواب و بیداری توئی
یک زمان از تو رہائی نیستم
ہم دل و ہم نورِ چشمِ من توئی
نیست کس مانند من مشتاقِ تو
ہر کجا باشم تو ہمراہِ منی
پس چگونہ لے تو باشم من دمی
ہر زمان آئی تو در شکلِ خیال

سوخت شمعِ روئے تو کاشانہ ام
دیدہ ام بازاست ہر دم سوئے تو
تشنہ ام وز تشنگی در پیچ و تاب
صبر و یا آرام جانرا کو مجال
یک نظر سوئ تو صد کامِ من است
ہم جواب و ہم سوالِ من توئی
قبلۂ جان و دلم ہم روئے تست
جان و دل پابندِ گیسوئے تو شد
موجبِ این خواری و زاری توئی
گر نشینم یا روم با بیستم
دین و ایمانِ مرا رہزن توئی
گرچہ صد ہستند از عشاقِ تو
بلکہ چشم را توئی این روشنی
چون توئی ما را بہر دم ہمدمی
گہ برنگِ ہجر و گہ رنگِ وصال

محو رویت گشته چون آئینه ام
عکس روئے تست اندر سینه ام

هر زمان رنگ خیالِ تست دل
در غم و شادی منم مانند ظل

عکس تو در سینهٔ من تافته
زان تجلّی دل جنونی یافته

پس جنون هر آنچه گوید گویم آن
تو درین سودا مرا معذور دان

گویم آنچه او بمن در می دمد
لاجرم آمد برون این جزر و مد

میکنی از غیب صد جلوه گری
پس بیک جلوه دو صد دل می بری

ظهور جلوهٔ غیب در حسن تجلیات و شور کردن عشق

جلوه گر گشتند مستوران غیب
عشق نالان گشت مانندِ شعیب

چون تجلّی دید حسنِ یار را
داد جا در سینهٔ خود خار را

اشک خونی ریختن آغاز کرد
آه و واویلا بسوز و ساز کرد

دیده او را در لباسِ حسن چون
عشق را افزود سودا و جنون

عقل و دانش را بیک غمزه ربود
باب سوز و درد بر دلها کشود

و جهان صد فتنه را انگیخته
صد هزاران جان ز قالب ریخته

تا ازین افسون چه اندیشیده بود
یک جهان را چون ته و بالا نمود

می ندانم کز برای چیست این — فتنه ها برپا و خود اندر کمین

من چه گویم تا چه مقصود است زین — شور و غوغا چون پسند آمد چنین

می برد دلها و غایب از نظر — چون نه افتد یک جهان در شور و شر

فتنه پیدا فتنه گر اندر نهان — بوی پیدا مشک اندر لامکان

صبر از دلها ربوده از جهان قرار — هر یکی از درد نالان زار زار

عقل مجنون وار سرگردان شده — ور نه دو جان و دل حیران شده

از تغافل جان عالم سوخته — دیده از سوی غریبان دوخته

تمنای عاشق بحضرت معشوق

چشم ما با صد تمنا سوی در — از حجاب ناز و از ما بی خبر

جلوهٔ جانانه جان را آرزوست — غمزهٔ مستانه جان را آرزوست

بوسه بر پای تو جان را آرزوست — عشق و سودای تو جان را آرزوست

دیدن روی تو جان را آرزوست — بوی گیسوی تو جان را آرزوست

رقص ها مستانه جان را آرزوست — گریهٔ حنانه جان را آرزوست

از جنون چاک گریبان آرزوست — خاک بیز صد بیابان آرزوست

زخم از دست تو خوردن آرزوست | در تمنای تو مردن آرزوست

ای سخنهای تو چون قند و نبات | جنبش لبهای تو آب حیات

صد هزاران جان فدای روی تو | قبله جان شد خم ابروی تو

اندرون جان من جا کرده | گو بظاهر از من اندر پرده

پرده بردار از رخ ای جان جهان | بی تو بر لب آمده جان جهان

ای بقربانت حجاب از من مکن | قتل من از تیغ پیراهن مکن

گر حجاب آری بمیرم بی خلاف | قتل خلق از تیغ و قتلم از غلاف

یکدمی آرام جان من تو باش | شرم تو اندر دلم دارد خراش

نیست کس اندر حریم جان من | غیر تو باکی مدار از خویشتن

در دل من بی حجابانه بیا | شرم را بگذار و مستانه بیا

گرچه عمری سخت مشتاق توام | از سگان کوی عشاق توام

این چه سحر است این که بر من کرده | از کجا این فن بدست آورده

صبر و آرام مرا بر بوده | پر دلم از سوز و درد بگشوده

یا رب این سحر است یا دیوانه ام | شمع رویان را چرا پروانه ام

مبتلا هستم بسودا و جنون | رفت از من صبر و آرام و سکون

روز و شب از دیده ریزم سیل آب / هر زمان وارد دل من اضطراب

از تغافل بگذر از بهر خدا / بنگر اندر کوی خود چندین گدا

منتظر افتاده اندر کوی تو / بر امید یک نظر بر روی تو

یکدم از رحمت بسوی من ببین / بی نیازی تا بکی ای نازنین

بهر مسکین نیست رحمی در شما / چند بی مهری کنی ترس از خدا

چون تو بیزاری ز ما ما چون کنیم / تا چه تدبیر این دل مجنون کنیم

گر خوشی از سوز ما ما هم خوشیم / در بهشتیم ارچه اندر آتشیم

زانکه مجاهده سبب ترقی معرفت است همچنانکه جفای
صیقل بهر آئینه موجب رفع جفا

پس رضای تو شده ایمان من / من چه گویم چون تو هستی جان من

از پی تو شورش و دیوانگی / بهتر از صد هوش و صد فرزانگی

ای جفاها و وفاهای تو خوش / هم ز راحت ها بلاهای تو خوش

میکشی ما را و ما شادیم زان / میکنی بر باد و آبادیم زان

تلخی جور تو شیرین از نبات — مرگ از دست تو به از صد حیات

زجر و توبیخ تو به ز انعام و احسم — اجر بهر ماست کش گویند زجر

آن شکر رنجیت چون شهد و شکر — زخم تیغت مرهمیم زخم جگر

خوشتر از مدح است دشنام از لبت — یاد مر بیگانه ناکام از لبت

درد عشقت داروی درد من است — وی غمت چون جان عزیز اندر تن است

نی شکایت از تو بل شکر عظیم — خاص بهر ماست این لطف عمیم

کین تظلّم نسبتی با ماست خاص — جان بیگانه ازین اندر مناص

همچنانکه حب حق بر کافران — سخت دشوار آمد و بار گران (گزین)

بهر مومن راحت جان آمده — قوّت تقوی و ایمان آمده

چون دوای تلخ و پرهیز مریض — هم شفا بخشیده و هم کردش عریض

هر خزان اندر نهان دارد بهار — عسر ما را یسر میدان ای نگار

گریهٔ ما خنده را بار آورد — سوزها در مهد این غم پرورد (شادی)

در شکست ما نهان صد فتح دان — قصهٔ جنگ حدیبیه بخوان

تنگی ما را فراخی در بغل — کالهمّ وان تو به از صد شغل

هر غم و درد و الم در راه دوست — راحت جانست چون دلخواه اوست

خوش بریزد این خون ما در پایمال — بر تو قربانیٔ ما باد احلال
ہیچت اندیشہ ز قتل ما مباد — بر رضایت جان ما شاد است و شاد
عاشقان از مرگ کے ترسیده اند — بہر یکف شادی کنان برسیده اند
سر کے شد جان جرجیس از ہلاک — جان فروشان از جان دادن چہ باک
پس از جرجیس چون جان میدہی — بہر کہ از ہستیٔ خود مے رہی
چون ز خود سیر آمدی آخر بگو — مرگ آسان شد چرا از بہر تو
گو بہ یعقوب این چنین گریہ ز چیست — نالہ ہا و آہ تو از بہر کیست
گریہ کردی تا کہ چشمت شد سپید — لرزہ داری در ہوائے کہ چو بید
گو بہ ذوالنون چون تو دیوانہ شدی — بہر کہ از خویش بیگانہ شدی
از چہ باعث کہ ترا این حال شد — تا کہ جانت از غمش پامال شد
چون تو ای منصور بر دار آمدی — مست در سو سوئے بازار آمدی
سیر گشتی از حیات خویشتن — بر تو آسان شد ممات خویشتن
قیس را گو چون تو مجنون گشتہ — والہ از خویش و مقتول گشتہ
آن کدام است آنکہ عقل تو ربود — باب درد و عشق بر رویت کشود
تو ای فرہاد چون جان میکنی — بر سر خود تیشہ را چون میزنی

کیست آں تا در غمش جاں میدہی
کار دشوار است و آساں میدہی

سو بہ سو از طور چوں رقصاں شدی
از جمادی رفتی و انساں شدی

از کہ ای طور عشق را آموختی
رقص کردی باز خود را سوختی

گو بہ حنّانہ چرا گریاں شدی
نوحہ ہا کردی و ہم نالاں شدی

پس ترا ایں نوحہ کہ آموختہ
آتش عشق کہ جانت سوختہ

آہ ازاں یاری کہ عشق در جہاں
فتنہ پیدا کرد و خود اندر نہاں

حسن او صد شعلہ را افروختہ
یک جہاں از ناز عشقش سوختہ

جان عشاقاں ہمہ برباد داد
تا قیامت خانہ اش آباد باد

جان عاشق چوں بدست یار ہست
لاجرم افتاد بودن خوار و مست

ہست جانم گوی وش در دست یار
میدوم آں سو کہ میخواہد نگار

سوی نالہ مے برد جان مرا
میدہد حرکت بہ ہیجان مرا

من ازیں نالم کہ آں دلدار من
آیدش خوش نالہ ہائے زار من

چوں نہ نالم کہ رضائی اوست ایں
گریہ ہا و نالہ ہا دارم ازیں

شرح دیدی تو ز حال ما سلف
پس رقم کرد و قلم گردید جف

در حقیقت جوشش معنی بود ایں
کہ بمستی گشت با جانہا قریں

جوشش در معنیٔ حقیقت می زند — جان کودن بر مجازی می تند

رو حقیقت بین در الفاظِ مجاز — لفظ را با معنیٔ خود هست ساز

عارف از سرِّ حقیقت مست ناز — احمق از کوریٔ خود غافل ز راز

والۂ و دیوانۂ معنی آلہ — دارد او صد سرِّ پنهاں زیر آہ

عاشقاں چوں والہ و دیوانہ اند — یار یار اند و ز خود بیگانہ اند

بر رضائ دوست جانرا می نهند — هستیٔ خود را بہ یکسو می نهند

بهرِ بیگانہ بلا راحت بدوست — فرحتِ ما بین هر آنچہ خواست اوست

آنچہ از درد و بلا و آفت است — بهر اوِ دوست باشد راحت است

قیل ان العشق من شق الجنون — خیر عندی عندکم ریب المنون

صحّ عند الناس العشق آفةٌ — للجهاد الّا لمفتون راحةٌ

همچنانکہ پیش ابراهیم نار — گشت گلشن بود بر نمرود خار

گر رضائ تست اندر مرگ من — آں حیات ماست و هم صد برگ من

از رضائ دوست سر برتافتن — جامہ کفر است بر خود بافتن

رنج عشقت راحتِ جانِ من است — بر رضایت کفر ایمان من است

سوز عشقت نیست از فردوس کم — من دو صد شادی کنم قربانِ غم

سوزش عشاق بر بینی که دید
همچو عودی کو در آتش بود دید

ظلم بر عاشق به از مهر و وفاست
مثل آهن کو ز صیقل خوش نماست

عاشقان از سوزشے غم می خورند
همچو زر در نار خنده آورند

می کشند پس میکند صد جان عطا
آتش عشق است چون آب بقا

ز آب حیوان عشق پرورده شد
مردۂ عشق است زین حی ابد

چونکه عاشق شد فنا در حسن دوست
گم شد از خود آنچه باقی هست اوست

مرده از خود زنده با دلدار هست
فانی از خود گشت و باقی یار هست

شد چو عاشق از مراد خود فنا
بر رضای دوست جان دارد بقا

در هوای دوست فانی گشته اند
عاشقان زین جاودانی گشته اند

عشق چون باقیست باقی می کند
تشنه گان را کار ساقی می کند

در قوت و غلبۂ زور عشق

عشق آمد آرزوها را بسوخت
از هوائے غیر دلبر دیده دوخت

عشق آمد جان رهید از هر هوا
داد مر آئینۂ دل را صفا

همچو آتش عشق اکال آمده
خود و آنرا کش به چنگال آمده

او لهب حرص و هوا آمد حطب
او چو احمد نفس همچون بو لهب

عشق همچون شیر نر خون می خورد
طبع را روباه وش بر می درد

عشق آمد دشمن اندیشه ها
عشق غارتگر تمامی پیشه ها

عشق کذلک حرف ناموس و حیا
عشق جمله درد ها را شد دوا

عشق شمشیر برهنه بی نیام
جان عشاق از او ناشاد کام

عشق خونی بود و کس نشناخته
هر یکی از بیکسی جان باخته

می درد از غیرو میدوزد بیار
عشق خیاطیست نادر طرفه کار

در معنی آنکه ذلت عشق عین عزت است و موت عشق عین حیات

مرحبا ای عشق خوش آ سوی من
ده خلاصی جان ما را زین محن

زانکه من از خویشتن تنگ آمدم
فارغ از اندیشهٔ ننگ آمدم

هست سوی جان دهی آهنگ جان
شد خیال حفظ جانم ننگ جان

سوی مسلخ زد جنون بیباک گام
ننگ عالم را چه بیم از ننگ و نام

ننگ غیر از یار دارد این جنون
از سلامت وز ملامت شد برون

باچنین شطاح چون کارم فتاد / داد در یک غمزه ناموسم بباد

چون رہین رند عالم سوز ام / برچنین شہ زور کی پیروز ام

شد ز سحرش آه کارِ من زبون / عقل را برد چون سازیم چون

شیر را روباه کے باشد دلیل / زور آرد پشّہ با خرطوم پیل

پس جنون شرم و حیا من بریخت / وز دعقل از شحنہ عشقش گریخت

عشق آمد عقل شد رسوا و خوار / رفت فرّائی و شیخی و وقار

خواجگی برد و قلاشی بداد / سروری بگرفت و اوباشی بداد

برد از من زیرکی و عقل و ہوش / مرحمت فرمود غوغا و خروش

رندی و بے باکی و آزادگی / خواری و رسوائی و دلدادگی

نے دل و نزار و ذلیل و کوچہ گرد / جان پرغم آه سرد و رنگ زرد

بازیٔ طفلان و مردِ ریشخند / سر پُر از سودا و پا اندر کمند

برسرم رفت این ملامت ہا بہ بین / این ہمہ انعام تست اے نازنین

راضیم من گر رضائے تست این / از سر تسلیم مے سایم جبین

پس رضائے تو مرا فخر است و جاه / گر پسندی بہر من تو فقر چاه

مونسِ من ہست یاد روئے تو / روح من ریحانِ من شد بوئے تو

بوئی خوش من

من ز درد و سوز خود دیوانه ام
همچو مجنوں با جنوں هم خانه ام

من که مجبورم ادب از من مجو
ناصحا هر آنچه خواهی رو بگو

زانکه بر دل من ندارم اختیار
در کفِ دیگر همیں دارم مهار

اندریں سودا ز خود بیروں شدم
در هوای آں پری مجنوں شدم

ناله ها فرهاد وش دارم دراز
با غمِ شیریں بتِ جانم سوز و ساز

صد فغان و هائے و هوئے میکنم
شور و غوغا کو بکوئے می کنم

گوش نکند هیچ کس فریادِ من
تا ز دستِ غم ستاند دادِ من

غیر خوں خوردن نه یارائے دگر
هر زماں سوزی و سودائے دگر

نے بدل صبری نه بروی اختیار
جاں ازیں غم روز و شب در اضطرار

زخم ها در دل ز دیده خوں رواں
بے سر و پا از جنوں هر سو دواں

مناجات

آه و واغوثاه یا رب چوں کنم
من چه ساں تدبیرِ ایں مجنوں کنم

نیست کس از مهر دردم دادرس
یا رب ایں دیوانه را فریادرس

بسکه نه بجز سودا و جنوں
کس مبادا همچو من زار و زبوں

زانکه این دردیست بے درمانِ من | میخورد ہر لحظہ مغزِ جانِ من
من چه گویم تا چه بر من میرود | کو حریفے تا ز درد آگه شود
روی من بین و بپرس احوال من | زردیٔ رنگم گواہِ حالِ من
بر در دم آهِ سردِ من گوا | طفل وش او در پئے بابا دوا
از ازل غم در نهادم چون نهاد | بے طلب دردش میانِ جان فتاد

بیان نیاز عاشق و بے نیازی معشوق

چونکه مارا کرد مجنون روئے خوب | بهر جان زنجیر شد گیسوئے خوب
کو بکو غوغاست از سودائے من | ہر طرف شوریست از غوغائے من
حال من اینست لیک آن جانِ جان | بے خبر از حال زارِ عاشقان
گفتمش از عشق تو زارم هنوز | گفت رو من از تو بیزارم هنوز
گفتمش ای جان من حالم ببین | از تبسم گفت مجنون است این
گفتمش شد بے تو حالم این چنین | گفت رو آخر سزائے تست این
گفتم ای جان قصهٔ دردم شنو | گفت رو رو زود از اینجا دور شو
از سلیمی اولا نشناختیم | غافلانه نرد بازی باختیم

آخر آمد صد بلا بر جان و دل — از غم و اندیشه باشد مضمحل

دیده روئے نیک و آن خوی حسن — آمده در دام مرغِ جانِ من

چون نه آگه بودم از سحرِ مبین — سر نهادم من به پائے نازنین

دام کرده صورتِ دلخواه را — بسته با صد عاقلِ آگاه را

رفت از جانها همه صبر و سکون — عقل مجنون گشت و دلها همچو خون

عشق کرده خانۂ دانش خراب — آفتابِ بیدلی بگرفته تاب

بیهوشی آمد بجانِ ناتوان — بیدلی افزوده شد بر بیدلان

وای از حالی که وارد شد بمن — هوش و عقلم رفت و طاقت از بدن

در معنی وَالّذی قدّر فهدیٰ

کس نگفتا هین بیا و دل بده — کس نگفتا پیش ما تو سر بنه

پس قصور این دلِ شیدائے ماست — با کسے را کار سحر و مکر هاست

ساحرانِ غیب سحری کرده اند — عالمی در دامِ سحر آورده اند

شد ز سحرِ صنع بر هم یک جهان — شد ز شورِ غیب پُر غم یک جهان

یار پنهان شور او اندر جهان — سحر پیدا ساحرا اندر لامکان

چشم بستہ عقل را از جادوئے — می ندانم کایں منم یا خود توئی

ایں ہمہ نیرنگ از بیرنگی است — ترک پنہاں در لباسِ زنگی است

صد ہزاراں فتنہ ہا انگیختند — صد ہزاراں جاں زسحر آویختند

جوشِ عشق کہ سبب ظہورِ عالم است و در ہر شئے نہادہ اند

یک طرف صد حسن پیدا کردہ اند — واں دگر سو عشق برپا کردہ اند

عاشقاں صد آہ و واویلا کنند — از غم و اندوہ ہا غوغا کنند

زخم خوردہ باز آنسو میروند — رنج دیدہ ہم پئے شاں میدوند

دلبری را دلبر آغاز آورند — چونکہ دل بردند اغماز آورند

خویش را صد گونہ آرایش دہند — پائی کس از لرزد انگشتش نہند

جلوہ فرمایند و باز انگہ حجاب — جانِ مشتاقاں ازیں غم در عذاب

آں نہ باز آیند و ایشاں نیز ہم — درد ہم جویند و درماں نیز ہم

جوششِ عشق است ایں از ہر طرف — عشق چوں خورشید در برجِ شرف

جوششِ عشق است در سنگ و شجر — میدہد مقدار خود ہر شئے ثمر

جوششِ عشق است نطفہ را انگر — در مشیمہ رفت و شد شکلِ بشر

هم ز جوشش ابجره بارہن شده
سنگ شکل لعل اندر کان شده

جوششِ عشق است در اشجار ها
گل دہد ہر شاخ و ہم آثار ہا

جوششِ عشق است اندر بحر و بر
سر بر آورده گیاه و ہم گہر

جوششِ عشق است اندر کوه ها
چشم گریاں دارد از اندوه ها

رو طلب کن عشق تا انساں شوی
از محبّت صاحبِ عرفاں شوی

شد ز فیضِ عشق عالم را قوام
ہم ز فیضِ عشق جاں دارد قیام

پس بغیر عشق کارت خام ہست
بیگماں عشق است اسرار الست

حیرت در اسرار غیب و صنعت الٰہی

ایں ہمه حق است لیک ای فی شعور
از برای چیست ایں غوغا و شور

اندریں اسرار جانم خیره شد
ور نتر دو ہوش و عقلم تیره شد

من چه گویم تا چه اسرار است ایں
سلطرئ و رند طرار است ایں

سحر شد در چشم بینائی نماند
عقل از خود رفت و دانائی نماند

بہما دیده نے آیم باز
کے شود مسحور را ابں کشف راز

سیر بنود جانم از عمہائے تو
نیست خسته دل ز ماتم ہای تو

آب از سر رفت ولیکن جانِ من — نیست سیر از عشقِ یارِ پُرفتن

گو بظاهر سوختن در آتش است — لیکه جانم اندریں تنگی خوش است

ذلّت و خواریست گر پیشِ کساں — سوزشِ عشق است راحتهای جاں

نیست جانم سیر زیں سوز و جنوں — گرچه شد صد بار خوار و هم زبوں

پس بلاها را اخـسر بداریم ما — گو بظاهر از غمش زاریم ما

گرچه پیرم عشق دارم من جواں — قوّتِ عشق است در ایں ناتواں

یفعل الله ما یشآء و یحکم ما یرید

من کیم تا خویش را گویم منم — بر ارادتهاے او دم می زنم

هرچه هست ایں جمله از حق بے عدد — آلهٔ قدرت منم در نیک و بد

ذکرِ جباریست نے جبر است ایں — تابعِ حق خلق و امر ندای امیں

جمله عالم هست بین الاصبعین — جمله از جباریش در شور و شین

می کشد گه در حقیقت گه مجاز — چشمِ دل بکشا و بیں ای اهلِ راز

چوں قلم در دستِ نقاشیم ما — از نقاشاں یا که او باشیم ما

دستِ قدرت هرچه ما را آفرید — خیر و شر بر حسب آں آید پدید

عالم خلق عالم اجسام و عالم امر عالم ارواح *

نے نگوید ہیچ از خود نیک و بد
تا نہ نای اندراں دم را دمد

نالہ من سرِ جانا را گواہ
من زگفتِ او بگویم آہ و آہ

اجرای کار عالم اگرچہ از غیب است لیکن بغیر صورت نہ بندد

گر نماید شعر من شکلِ مجاز
تو بچشمِ غور بیں ای اہلِ راز

خود مجاز آمد حقیقت را ظہور
غیر تن از جاں بنر داری سرور

جاں نیابی غیر تن گر بنگری
با تو گفتم ایں مثالِ سرسری

بود قادر حق ہدایت را بما
پس چرا مبعوث کردہ انبیا

نور حق بے انبیاؑ ظاہر نشد
جان جاہل زیں سخن ماہر نشد

منکر اسرار ہست اہل غرور
حاجبِ او گشتہ اور ا چشم کور

فی سبیل التمثیل

ہمچنیں حسن است در صورت عیاں
غیر صورت در نظر کے آید آں

حسن صورت نیست گر تو بنگری
می کند اندر صور جلوہ گری

ز احمقی تو بر صور چسپیدہ — حسن را کی عاشقا فہمیدہ
جاں برای آنکہ میکردی نثار — چونکہ رفت آں حسن شد پشت چو مار
جانش قایم جسم قائم لیک تو — سیر از وگشتی وز حمت شد رفو
بردہ دل اینچہ از نور زو آگہ نہ — جان من واقف ز نور مہ نہ
نور مہ از پرتو خور بودہ است — غافلی زو کز تو دل بر بودہ است
بہر ایں مجنونست سودائے دگر — غیر ایں لیلی است لیلائے دگر
ای دلم لیلیٔ معنیٰ را نگر — کز پئے او جاں چو مجنوں دربدر
ہمچو مقناطیس داں حسنِ نگار — میکند بس جذب دل بے اختیار
حسن و جاں چوں گوہر یک معدنِ اند — ہر دو باہم یار و مہمانِ تن اند
جاں چو ہست از عالمِ حسن و جمال — خوش گلِ رعنا ز باغِ لایزال
حسن ہم از شمرۂ آں گلشن است — مثل مہمانِ عزیز اندر تن است
در پئے آں آشنا جانہا ازیں — میدوند از ہر طرف بے اسپ و زیں
یافتہ زاں آشنا ہر گہ نشاں — جاں چو مجنوں سوئی لیلی اشد رواں
مجتمع اند ایں ز اتحادِ معنوی — فہم کن ایں رمز و بگذر از دوی
نیستند آگاہ زاں نسبت کہ ہست — غافل از دوی ہر دو گردیدند مست

بی‌خبر گشتند آن هر دو عزیز | ز اتحاد معنوی گم شد تمیز

غیر عارف جمله را دان بی‌خبر | از حقیقت‌های عالم کور و کر

بی‌خبر از اصل وز اسرار او | هر کسی جویان و پویان کو بکو

پس بدین نسبت بود میلان دل | گشت چون کل یمیل الیهم میلان دل

آپ بیابی چاہیئے

زین سبب جائز است سر و ساز خوش | سوی حسن و بوی خوش آواز خوش

باید آگاهی از اصل خوشی | تا نه هجر آئی سوی وصل خوشی

جان من واقف شو از اصل سرور | تا برون آئی تو زین دار الغرور

می‌کشد بیرنگ سوی خویشتن | میکند مستت به بوی خویشتن

تا ز صورت سوی بیرنگی روی | تا نمانی در خرابی ای غوی

اصل خوبی می‌کشد سوی خودت | تا مبدل گردد از نیکی بدت

صانعت در سینه‌ات سری نهاد | تا از آن آئی تو در بسط و کشاد

زانچه گفتم معنیش ادراک کن | از کدر رو جان خود را پاک کن

بلکه آن چیزی که گردانش پسند | خوبی معنی تست ای هوشمند

معنی این رمز را بشنو ز من | با تو از اسرار میگویم سخن

در تعریف انسان که مبدع هر کمال است

هرچه بینی پرتو شوق تو است ۔۔۔ از تو پیدا گشت و هم پاے تو بست

دیدهٔ در روی تو عکس هم خویش ۔۔۔ پس ز فهمِ تو شده جانِ تو ریش

ور تو هست این حسن بنے اندر حسین ۔۔۔ تو ز کم فهمیٔ خود گشتی حزین

گر کنی تو غور این اسرار را ۔۔۔ اندکی با تو بگویم ماجرا

در نظیر

از مرض چوں اشتهایت کم شود ۔۔۔ بر طعامِ خوش دلت کے میرود

نفس تو نفرت کند زاں خوش طعام ۔۔۔ بوئ خوش کے خوش کند اندر زکام

عارضه چوں رفت رغبت شد پدید ۔۔۔ خستهٔ خوزما بود پیشت ثرید

تشنگی مر آب را افزود ذوق ۔۔۔ بهرِ عنّین شد جماعش مثل طوق

دوست چوں دشمن شد اندر چشم تو ۔۔۔ از خلاف طبع و هم از خشم تو

رغبتِ هر شئے بود مقدار جوع ۔۔۔ خطِّ آں از جوع مے یابد وقوع

ذائقه بد هد یقیں حسبِ طلب ۔۔۔ فرق بین تو در علیؑ و بولهب

بنگر از خود آنچه بیند ابیشود ۔۔۔ حسب علم و فهم تو دل مے رود

آنچه بینی صورت علم تو است ۔۔۔ خوب و زشت و نیک و بد بالا و پست

خواب آمد یا کہ بیہوشی رسید　　صورت عالم ز تو شد ناپدید

علم خود را قوّت صانع بہ بیں　　میدہد تقلیب ہر دم ایں چنیں

جملہ عالم را خیال خویش داں　　آنچہ بینی از نہان و از عیاں

بہر ادراک تو اے آرم مثال　　تا بفہمی معنی تخم و نہال

در معنی حدیث شریف اذا مات فانتبہو

بشنو اکنوں اندکے از سرّ سخن　　تا شوی آگاہ و مرد ممتحن

چوں بخواب خویش در آئی یکدمی　　تو درون خویش بینی عالمی

شکلہا پیدا کند بر تو خیال　　گفتہ اند اہل سلوک ایں را مثال

بینی اندر خواب تو شہر و دیار　　مثل ایں عالم کنی صد کسب و کار

کس نباشد غیر تو آں خود توئی　　لیکہ خود را می ندانی از دوئی

خود درون خویش در سیر آمدی　　گہ بکعبہ گہ سوے دیر آمدی

ایں ہمہ شکل خیال خویش داں　　آنچہ اندر خواب شد بر تو عیاں

وسعت معنی خود را کن نظر　　در فراخی برتر است از بحر و بر

پس بہ بیداری تو نیز ایں خواب بیں　　عارفاں دیدند عالم را چنیں

عالم خیال مثال

در تو صنعت ها بسے بنهاده اند	دیگرے را این چنین کے داده اند
کرده پیدا بر صفاتِ خود ترا	هم سمیع و هم بصیر اے خوش لقا

در معنی لولاک لما خلقت الافلاک

ذرّهٔ از علم جانِ پاک بین	ای برادر معنئ لولاک بین
نعت احمدؐ من چه گویم اے پسر	ذرّه هائے علم او را بین اثر
تا چه باشد ذات آن جانِ جهان	سرّ لولاک و مرادِ کن فکان
گر دمی یابی ز سرّش آگهی	پا نهی شاهانه بر تختِ شهی
او چو جان آمد جهان همچون بدن	بوده است از جان حیاتِ جمله تن
صد جهان باد افدائے روئے او	جانِ ما خاکِ سگانِ کوئے او
بر درت از عجز سر بنهاده ایم	چون سگانِ گرسنه افتاده ایم
بهرِ حق یا رحمةً للعالمین	سوی مشتاقان خدا را باز بین
چون کمینه امتانت بوده ام	از هجوم سوزِ جان فرسوده ام
سر برون آور خدا را از حجاب	خوش نباشد زیر پرده آفتاب
خویش را تا چند داری مستتر	یک جهان بهرِ تو آمد منتظر

چشم کوراں را توئی نورِ بصر — سوی محروماں برحمت یک نظر

آنکه این فرمود خوش فرموده است — محرم از سوزِ درونم بوده است

مفلسانیم آمده در کوے تو — شیئاً لله از جمالِ روے تو

گر تو خواهی که بعشقِ وی رسی — پیش حق فریاد کن از مفلسی

عشق او میخواه و اوراکن طلب — تا بکے در هجر سوزی روز و شب

کن به پیشِ حق دعاهاے دراز — تا کند بابِ کرم بهرِ تو باز

ز احمدِ سکیں به احمد صد سلام — بر وی و بر آل و اصحابش تمام

بقیه شرح حسن که بالا در نظیر ذکر رفته

بشنو اکنوں ذکر باقی مانده را — هست شرحِ حسن نادر ماجرا

ذکر دیگر درمیاں آمد پدید — داں حدیثِ حسن پایانے ندید

حسن او در هر صفت دارد ظهور — صنعتِ صانع به بیں ظلمات و نور

هست هر جائیکه خاص اندر بشر — می دهد از دلبری او خبر

شکل ناسوتی است گو اندر زوال — حسن دایم در ترقّی و کمال

تو مقید دانی و او مطلق است — زانکه او از سایهٔ نورِ حق است

هست دایم در صور ها جلوه گر
تو بچشم غور ذات او نگر

حادث آمد شکل و حسن آمد قدیم
گشت با تشبیه تنزیهش ندیم

گه کند جلوه درین وگه در آن
مرد دانشمند آگاه هست زان

گاه از ملکوت دل را می برد
گه ز راه ملک فرحت آورد

گه ز ذکر خود فزاید صد سرور
گه بوجد روح سازد بی شعور

گه ز راه صورت زیبا و خوب
گه ز راه علم و حکمت برد قلوب

گه ز راه جاه وگه از مال و زر
گه ز راه نان وگه شهد و شکر

گاه از بیصورتی گه از صور
دل برد عشاق را آن سیمبر

هر زمان یک جلوه دیگر کند
هر زمان از شکل دیگر سر زند

نیست کس مر غیر او جذاب قلب
دیده وا کن گر نشد عقل تو سلب

در معنی آنکه محققان از تلوین عروج کرده بتمکین می آرامند

ای برادر گوش کن رمزی ز من
با تو از تحقیق گویم یک سخن

این سرور و وقتها گرچه خوش است
از تجدد نعل اندر آتش است

گرد می در کوئے تمکیں پا نہی
از تجدد ہا و تلوین وا رہی

حسن صورت گر ترا بخشد سرور
از کشاکش ہائی تلوین باش دور

جہد کن کز علم خود بیروں روی
ہست در تنزیہ تمکیں اے غوی

چوں مقید علم در تشبیہ شد
جان تو محروم از تنزیہ شد

ایں دو لفظ آمد بگفتن اے عزیز
فہم کن معنی اگر داری تمیز

تو ز لفظ آخر سوئے معنی برو
در تلفظ چند داری جانِ گرو

اندرونِ معنیش رو باش گم
حیث ما کنتم فولوا وجوہکم

زیں ہمہ تعریف حق آمد مراد
حسبنا اللہ للہدایت والرشاد

در بیان مبدا و معاد

بشنو اکنوں تو ز مبدا و معاد
جوش زد تنزیہ شد نور و سواد

چونکہ آں بیرنگ اندر رنگ شد
قطرۂ باراں مثال سنگ شد

جوہر جاں را عرض چوں شد وجود
روز غیب آورد عالم در شہود

حسن و عشق آمد تجلی ذات را
فہم کن اسرار ایں آیات را

شد ز حسن و عشق ایں پردہ دری
آمدہ در قیدِ شیشہ آں پری

در نظیر

همچنانکه اصل فعل آمد خیال
فهم کن معنیٔ او را از مثال

خالقِ فعل است حق در جانِ ما
پس بدین مستحکم است ایمانِ ما

از سویٔ حق فعل پیدا میشود
ز امتثالش دل بهر سومی رود

هم ز راهِ وسوسه یا از خیال
میکند در امرِ حق دل امتثال

در جوارح میرود آنگه ز دل
فعل حق را فعل ما مانند ظل

می ندانی اینقدر کین از کجاست
در دلم این قصد از بهرِ چه خاست

فکر گر آری پئے ادراک آں
کز کجا مے آید این در قلب و جاں

عجز گم گشتن نه فهمی هیچ زیں
جمله خلق از غیب آمد اینچنیں

با مثالِ نطفه از پشتِ پدر
اندرونِ بطن شد شکلِ بشر

آب بود آخر چرا گشت استخواں
همچنیں ایجاد عالم را بداں

یا چو باراں شد بخارِ این زمیں
بر علا از حکم رب العالمیں

باز آں باراں شده شکلِ حجر
صنعتِ خلّاق عالم را نگر

عادت الله هست جاری اینچنیں
از پئے تکوینِ عالم است اینهمه

جذب و رغبت حسن و عشق آمد سبب
از پئے اجرائے کار از سوئے رب

جذب و رغبت روح و ربّ فعل دان
از جناب ربّ ارباب ای جوان

هست جاری از ازل این تا ابد
زان خدا که ماله کفواً احد

در معنی حسن و عشق و شرح کنت کنزاً مخفیاً

پس بهر جا جاذب و مجذوب هست
پس بهر جا راغب و مرغوب هست

انچه از تو دل برد حسن است آن
انچه رغبت هست عشق آمد انجوان

این جهان زین دو صفت دارد ظهور
خواه باشد حزن یا باشد سرور

کنت کنزاً مخفیا آمد گواه
چون نداری آگهی کارت تباه

شد ز حبِّ حق ظهورِ این جهان
حبّ را گو بنده قولِ کن فکان

حبِّ پیدای چو غالب شد بذات
گشت ظاهر اول اسما و صفات

شد تجلّی چون از آن جبروت را
داد خلعت صورتِ ملکوت را

گشت ظاهر بعد از آن ظلمات و نور
شد هو الیدِ ثلاثه را ظهور

در تنزل این چنین درجات بین
این همه را از صفاتِ ذات بین

پس برائے انتظام و هم ادب
ابنیا و شرع کرده بعث رب

هر کہ را نبود ادب کے آدم است / نیست آدم بل ز خر بچہ کم است

ظاہرِ حق صورتِ عالم بہ بیں / باطنِ عالم بداں حق را الیقیں

رہ رواں را شد صراطِ مستقیم / یک طرف گشتند از امید و بیم

بنگری ایں را بچشمِ معنوی / ای برادر گر رہِ معنی روی

مذہبِ عارف بتو کردم عیاں / رہروی ہست ایں نہ تقریر و بیاں

معرفت از بندِ ہستی رستن است / آرزوہا و ہوا اشکستن است

گم شوی از خود روی اندر سکوں / جاں رہد از بند و دام چند و چوں

غیر پای عشق ایں رہ طی نشد / تا کہ رحمت ہا ز حق بر وی نشد

عشق آید چوں براقت بر کشد / تا مقام و منزلِ قرب و رشد

نظیر در قرب حق

قربِ حق با تست ہر جا ہر زماں / لیکہ تو دوری چو تن از قربِ جاں

یا چو قربِ خواب کان با دیدہ است / اندرون دیدہ جا بگزیدہ است

از عدم ادراکِ دارم اضطراب / از تو پرسم ای جہاں بیں حالِ خواب

گرد ہای خود درون چشم تو / خواب را ای دیدہ دیدستی بگو

گرچه او در دیده جای خود گزید — لیکه کس مر خواب را هرگز ندید

خواب آید علم دیدن گم شود — علم آید خواب از دیده رود

هر دو ضدّ اند با هم اے پسر — چون یکے آمد برون شد وان دگر

همچنین هستئ تو ضدّ خدا — از خودی بگذر رو می سوئ خود آ

در معذوری و مجبوری بنده

باز می آیم بشرح این جنون — زانکه دل دارم ازو مانند خون

چونکه دارد جان من با سوز ساز — می کنم من شرح دردِ خویش باز

کو مجالی عقل و هم تدبیر را — تا که تقلیب آورد تقدیر را

نے دمی آرام و نے پائے گریز — خلق ما و دشنه هائے تیز تیز

میخورد چون شیر هر دم مغز جان — بهر خون ریزئ ما بسته میان

می طپم چون بسملان بر سنگ لاخ — شد ز تیغِ جور او دل شاخ شاخ

از خلافِ خویش ترساند مرا — بار اندر پرده شوراند مرا

میدوم از زخم چوگان هر طرف — گوئ دش گه در هبوط و گه شرف

خوارئ ما دوست دارد نازنین — شور افگنده بدلها او ازین

چوں نباشد یک جہاں نزد خوار و زار ۔ در غم باشد رضائے آں نگار

زیں سبب دارد مرا در شور و شر ۔ از جنونم من میانِ مدّ و جزر

ایں مصیبت ہائے من جود و بست ۔ شاید اندر خواہیم سود و بہست

بر سرم چندیں بلا بگماشتہ ۔ تا کدامی مصلحت انگاشتہ

گر نبودی شورِ عشاقاں عیاں ۔ حسن اندر پردہ خود ماندی نہاں

بہرِ اظہارِ جمالِ خویشتن ۔ عاشقاں را دادہ صد رنج و محن

عاشق است او دائما بر حسن خویش ۔ ہم ز عشقِ خویش دارد سینہ ریش

آں یکے را در مجاز انداختہ ۔ واں دگر سوئے حقیقت تاختہ

آں یکے در بیخودی شد ناپدید ۔ واں دگر از عشق نالاں شد شدید

آں یکے در عشقِ ربِّ ذو المنن ۔ واں دگر در بت پرستی چوں شمن

آں یکے رفتہ سوئے راہِ صفا ۔ واں دگر اندر ہوا شد مبتلا

آں یکے را راہ دادہ سوئے جاں ۔ واں دگر از تن پرستی در زیاں

ہر زماں دل را دہد رنگِ دگر ۔ ہر زماں شکلِ دگر آید نظر

ایں ہمہ تلوین وصفِ عالم است ۔ صاحبِ تمکین دریں عالم کم است

در مذمت عقل کردن کہ از غلبۂ ہوا در فساد می افتد

چوں حقیقت کرد رو اندر مجاز — لازم آمد شرحِ سرِّ عشق باز

پس مجاز آمد حقیقت را چو دلق — ہمچو حق گہ شد نہاں پیداست خلق

نے مجاز آں کہ بشکلی جاں دہی — بلکہ آں کز ہستیِ خود وارہی

ہستیِ تو کفر و غازیِ عشق داں — جانِ مشرک را رہاند زیں جہاں

تا کہ تو زیں کفرِ خود فانی شوی — مردِ حق گردی و ربّانی شوی

پا نہی بر سُلّم و بالائے روی — تا ز اسفل جانبِ اعلیٰ روی

نے کہ از اعلیٰ در آئی در مغاک — گر نہ فہمی بر سرِ جانِ تو خاک

عشق علوی ہست و تن سفلی بداں — حسن چوں جاں اندرونِ وی نہاں

جاں شناساں عاشقِ جانانہ اند — تن شناس ایں شمع را پروانہ اند

اہلِ جاں مسرور از عشقِ خدا — اہلِ تن دایم ز شہوت در بلا

علم تو چوں شد مقیّد با صور — آمدہ جانِ تو در راہِ خطر

بعد ازاں افتی بشہوت بالیقیں — با چنیں عشقی است شیطاں ہم قریں

ای مشوش چونکہ شہوت ریختی — از سرِ راہِ صفا بگریختی

آں زمانِ عشقِ تو افسردہ شود — چونکہ شہوت از تنت بیروں رود

بالیقیں در دل مگر نادم شوی — سرِّ خود را یاب آخر اے غوی

از پئے اجرائے نسل آمد نکاح ‌ ‌ ‌ ورنہ اسراف منی کے شد مباح

حق پرستی رفت و گشتی بت پرست ‌ ‌ ‌ جان تو از آتش دوزخ نرست

عشق خود را آتش دوزخ مکن ‌ ‌ ‌ جان خود را مایۂ اَخ اَخ مکن

عطر بہر بوی کردن آمده ‌ ‌ ‌ نے برائے شرب و خوردن آمده

تلخ کام تو کند گر زاں خوری ‌ ‌ ‌ از فساد فہم اے جان مدبری

ہر فساد آخر ز عقل کودن است ‌ ‌ ‌ شرّ طبع تو ترا خود رہزن است

ہر بنی آدم بذلت از ہوا است ‌ ‌ ‌ کسر شہوت کار مردان خدا است

این ہوا باللہ تخم دوزخ است ‌ ‌ ‌ مرغ جان زین دانہ دائم در فخ است

از ہوا ار خود بزحمت ہر کسی است ‌ ‌ ‌ ورنہ راحت ہا و رحمت ہا بسی است

ذلت و آفت ہوا و شہوت است ‌ ‌ ‌ جان رہیده زین بلا در راحت است

زین سبب شد عشق صورت ناپسند ‌ ‌ ‌ پیش دانشمند و مرد ہوشمند

کہ درین پرده بود شہوت مراد ‌ ‌ ‌ ہست اندر عشق صورت صد فساد

مبتلائے صورت آنکہ پاکباز ‌ ‌ ‌ در جہاں بس نادر آمد این مجاز

عاشقی و عصمت و مردی بجان ‌ ‌ ‌ این چنین مرد نیست تا در جہان

صحبت و ہم خلوت و دلبر بہ بر ‌ ‌ ‌ نفس پاک از میل نے کار بشر

آنکه او ظاهر کند خود را بری — عصمت بی بی است از بے چادری

جان عاقل دید در دوری نجات — خواجه را الحق مرشد شتاب

زین سخن اے خواجه رنجیده مباش — از سنان غصّه جانم خراش (پراگندگی)

زانکه این من خویشتن را گفته ام — چو پریشان و بسی آشفته ام

یارب از من شهر شیطان و هر دار — بے پناهت در بلا کیم و بوار

این هوا سر تا به پا آمد ضرر — می کند بر پا هزاران شور و شر

صد هزاران جان ز تن شد ناپدید — لیکه این شور هوا کس کم ندید

عمر آخر آرزو ها همچنان — الامان اے وارث ما بیکسان

عمر آخر میل طبعم طفل وار — وه ادب اے رب ز بهر این حمار

چون نه نالم چون نباشم زار زو — گشته ام چندین تباه و خوار زو

از هوا نفس جانم خسته شد — چون مگس در شهد پایم بسته شد

باز این خر پند کس هی نشنود — در وحل ذلّه خود با همه میرود

در معنی حدیث شریف لیس للمؤمنین حسرت الموت الّا لهم حسرت الفوت

ای خر احمق بترس از وقت مرگ
صرف حق کن عمر و هم انفاس را
صرف انفاس ار کنی جز در خدا
حسرت تو آن زمان کی سود مند
تا نباشی وقت مردن دردناک
صرف شی را بی محل اسراف دان
شغل غیر الله را اسراف بین
یک زمان یک لحظه زو غافل مشو
ورنه بیداد هر خیال غیر حق
تا نه این سرمایهٔ عمرت برند
ای دل کم فهم رو هوشیار باش
طفل جان را گرگ فکرت میخورد
بلکه گرگ و دزد خود آن خود توی
با تو گویم اندک از سرّ نهان
تا نه اندر رنگ او فانی شوی

جان به حسرت برآید بی ساز و برگ
هیچ کار باش مر خدا [illegible] را
سخت حسرت ها بری بر ما مضی
هوش اول بایدت ای هوشمند
هم شود جان تو از اسراف پاک
تو ز قرآن معنی آیت بخوان
گفت الله لا یحبّ المسرفین
این سخن با گوش دل از من شنو
هوشیاری کن بگیر از من سبق
هر زمان اندر کمین دزدان در اند
حال دزدان کرده ام من بر تو فاش
هر زمان روح ترا برهمی زنند
غافل از اسرار هر سو میروی
از هوای غیر خود را وا رهان
غافل از ساطور قهر باقی شوی

چوں دلت مصروف شد در یک خیال ‌‌‌‌‌‌ — خویش میداں کیں منم در کلّ حال

آنچہ در دل جا بگیرد اے جواں — بالیقیں تو خویش را میداں ہماں

گر خیالِ شر بود خود شر توئی — در ہوائے نیک نیک اختر توئی

جا مدہ در دل تو غیر اللہ را — عاقبت محمود مردِ راہ را

ہر کہ جانت را ز حق غافل کند — گو بظاہر نیک بینی ہست بد

او برائے خود ترا دادہ وجود — جملہ عالم بہرِ تو پیدا نمود

چوں شوی غافل از وی وائے تو — جملہ عالم چاکر و لالائے تو

از ہوا بگریز در ذکرِ خدا — امن بدہد تا ترا حق زیں بلا

مناجات بدرگاہ خداوند کریم در طلب نجات از ہوا و نفس لئیم

آہ زیں دردے کہ دارم من دروں — جان و دل گردید زو زار و زبوں

زیں بلاہا عاجز آمد جانِ من — در پناہِ خویش گیر اے ذو المنن

گوئی طبعم برشت از امتحاں — مبتلا شد در بلا صد بار جاں

گرچہ جانم زیں ہوا ہا تنگ ماند — نفس کافر اسپ ہمت باز ماند

ما درونِ شہد پا بستہ مگس
پس ز شرِّ نفس ما راد و ر دار

میزند بر جاں بہر دم نشتری
بل رسیدہ کارد شش بر استخواں

عاجزم من یا کریم الاکرمیں
رحمتی فرما و فریادم برس

زخم ہاے کہنہ را مرہم توئی
جراٴت و ہم قوّتم شد آشکار

تو روا داری غلامت را کہ غیر
کیست جز تو تا بہ پیش آوریم

از سرِ لطف و کرم اے ربِّ دیں
دستگیرم شو برحمت اے کریم

یوسفم در چاہ طبعم من اسیر
خلق ما انعام تو اے کبریاست

جراتِ طمعی کہ دارم من بتو
درد ما را ای خدا فریاد رس

عفو کن بر ما تو اے آمرزگار
ہمچو مومن کو بدستِ کافری

او چو دیوی من چو موری ناتواں
سوی ایں بیکس برحمت نیز بیں

بیکس و بس عاجزم دادم برس
پر غمم من دافعِ ایں غم توئی

پس امید از فضل تست ای کردگار
از حرم گرداند و آرد بدیر

داد خود خواہیم و مہمانش شویم
باز خر ما را ز دستِ ایں لعیں

ما ز دستِ نفس زاریم و سقیم
تو بر آرانِ و نورِ رحمت اے امیر

غیرِ کوشش ہا و استعداد ماست
از کرم ہایت کہ ہست آں تو بتو

بمعنی تہ بتہہ

پس رسیدن بر مرادِ خویشتن	غیر استحقاق هست اے ذوالمنن
این ز لطف تست استحقاق نیست	غیر انعام تو اے خلّاق نیست
کردۂ انعام بر ما جان و تن	قرب خود انعام دیگر کن بمن
دور دارم زاں که دور از تو کنند	در فراق انداز دو جاں را خورد
ده اماں زیں نفس پر از مکر و کید	ما بدام او فتاده همچو صید
تو بفضل خویش جانم کن رها	وز کرم ما را اماں ده زیں بلا
زیں کشاکش هاست جانم سخت تنگ	زیں بلا ها عقل عاجز گشت و دنگ
تو برحمت ده رهائی را نوید	از کریماں عاجزاں را صد امید
دارم امید از وفادارانِ غیب	که برآرندم ازیں خسران و عیب
احمدا در سایۂ پاکاں گریز	از هوا ها آبروئے خود مریز
رو بسجده از خدا میجو اماں	نفس کافر بس قوی تو ناتواں

در عذر آنکه درمندی را که از درد خود بیقرار است با ردّ و قبول خلق چه کار

مبتلا ام روز و شب در درد و غم	کے بهم زیں درد یارب کی بهم

من نه گفتم شعر درد خویش
شاعرم نی تا بگویم قصّه‌ها

دارم از غمها بسی من سینه ریش
مهجورم خون کنم وز این غصّه‌ها

نیست شعر این ماتم و نوحه گریست
چون نداری درد پشت سر بیست

من حدیث درد با جان می‌کنم
من بیان سوز پنهان می‌کنم

من سخن گویم بجان دردمند
نی مرادم هست از تقریر و پند

مبتلای درد جان داریم ما
روز و شب از سوز خود غذاریم ما

اینکه جان من درین سودا خوش است
گوهر افسرده گان چون آتش است

در مدح درد دل و سوز عشق

ای خوش آن سر کاندرو سودای اوست
وی خوش آن دل کو شده شیدای اوست

ای خوش آن جانی که شد محزون او
وی خوش آن عقلی که است مفتون او

ای خوش آن چشمی که گریان وی است
وی خوش آن سینه که بریان وی است

عشق تو سرمایهٔ ایمان من
عشق تو خلد است بهر جان من

عشق سازد از خیال و فکر پاک
عشق دارد بهر قلب دردناک

در مذمت فکر و خیال که روح را مجروح می‌کند

فکر هردم حزن افزاید بدل
عشق هم فرحت آراید بدل

فکرت و اندیشه دل خون می کند
عشق جان را راحت افزون می کند

چونکه فکرت روح را مجروح کرد
عشق باب فرح را مفتوح کرد

این خیال و فکرت آرد تنگ دل
عشق نشاط است بهر تنگ دل

در معنی حدیث شریف اَلَا لَا اِیْمَانَ لِمَنْ لَا مَحَبَّةَ لَهٗ

هر دلی کز عشق در وی نیست رنگ
پیش حق او نیست غیر از خشت و سنگ

گفت پیغمبر که لا ایمان له
ای لمن لا از محبت ولوله

هر که عشقش نیست او کی آدم است
هست حیوان بلکه از حیوان کم است

او نداند غیر جفتی یا علف
کرد عمر خویش آن احمق تلف

مرده دل پس کی بداند قدر عشق
در بها نداند کسے داند ز فسق

مرده دل هستی از آن یعنی مرده تو
طالب مرده چه پیر مرده شو

عشق خود حی است و هم حی می کند
این سخن باور بسا دی کی کند

هر یکی برحسب حال خویشتن
میرود خوش در خیال خویشتن

کُلُّ حزب از بما لدیهم در فرح
تمام کرده از آنچه نزد او شان است شاد اند

آن یکے زان شاد و دیگر در طرح
دوری

باد بر هر کس مبارک حال او | آنچه از خیر است و شر احوال او
نیست ما را با چنین افسانه کار | خسته جان هستیم ما از درد یار

در عذر ناصحان و عاذلان ملامت گر و نکته چینان و عیب بینان از سر عشق بپیچید

می کنم من شرح درد خویش را | سر مده آزار این دل ریش را
درد عشق دوست ما را راحت است | پیش تو گر عشق صد گون آفت است
تو سلامت باش و ما را در گذار | چون کنم وارد چنینم کردگار
روز مجنونان ادب دانی مجو | صبر کن ای خواجه و ز ما دست شو
از سخن چینی بکن ما را معاف | زیرکی نبود ز مجنونان مصاف
رحم کن بر ما و بنگر حال من | از ملامت بر سرم سنگی مزن
مبتلا هستم بدرد خویشتن | کی خبر دارم من از قبح و حسن
عقل نبود از جنون جستن ادب | ای ادب دان عفو کن از بهر رب
جامه چاکانند اینان از جنون | جامهٔ خود را سلامت بر کنون

رو بکن از کوی بدنامی حذر — از سر ننگ و ناموسان گذر

دور از حال تو تا کی دار و گیر — در مذلت کن رها چندین زحیر

پس سلامت کن گذر از کوی ما — تا نلغزد پای تو در جوی ما

زود تر از کوی رسوائی گریز — در خرابات آبروی خود مریز

هوشدار این سو نگر آن سو نگر — تو نه کوی ما چو صرصر کن گذر

ما و این دیوانگی انگاه پند — خویش را اندیشه کن ای هوشمند

ما ملامت خوار عشقیم و بلا — ای سلامت جوی ناموس و حیا

چون تو از روز بدمن در غمی — من در افزونی تو دانی اش کمی

گر ترا روز بدم آید نظر — روی حالش را بچشم من نگر

تا ز روز تیره ام آگه شوی — گر همی در کوی مجنونان روی

کشف گردد بر تو این روز سیه — کز جمالش شرم دارد مهر و مه

تا چه لذت هاست در ناکامی من — تا چه راحت هاست در خواری من

لم یذق لم یدر بین قول کرام — ای جمادی سوی سوز ما خرام

تا چو کوه طور رقص آری بدست — تا چو حنانه شوی از عشق مست

تا چو مجنون زین جنون جانرا کنی — تا چو فرهاد از غمش تیشه زنی

زانکه ما از عشق مجنوں گشتہ ایم / از حصارِ عقل بیروں گشتہ ایم
کالہ ہای حسن را ما والہ ایم / گردِ مہ رویاں مثالِ ہالہ ایم
این جنوں امروز اندر جوش ہست / شد ز عشقِ دوست بس شیدا و مست
ہمچو دریا موج زن آمد جنوں / اشک از دیدہ رواں چوں سیلِ خوں
این دلِ مجنون و یادِ روئے یار / خونش گذر بار است روز و لیل و نہار
عقل و صبرم را ربود آخر نگار / بیقراری داد و برداز من قرار
یک زماں فرصت ندارم چوں کنم / از خیالِ دوست و زیادِ صنم
با خیالِ دوست میگویم سخن / کرد خالی یاد او ما را ز من

اظہار در حسرت عاشق بحضرت معشوق

گر روی در کوئ جاناں ای صبا / عرض کن حالِ مرا کای جانفزا
سوخت جانم شعلہ ہائے حسن تو / کے بود تا بینم آں روئے نکو
کیں تجلّی سوخت جانم ہمچو طور / ای عجب ناری نہاں بودہ بنور
نے تو ہر دم میخورم خونِ جگر / باز آ بہر خدا حالم نگر
کہ چو بسمل می طپد جاں در بدن / از فراقت سوختم ای جانِ من

باز دیگر آ و در جانم نشین | آرزوی هست جانا این چنین
اندرون دیدهٔ من جا بکن | خانهٔ خود جان و هم دل را بکن
نار هجرت سوخت جانم ای جلیل | آتشم گلزار کن همچون خلیل
گریه ها دارم بشفقت چون شعیبؑ | از غمت برنایم آمد به شیب
بازشو بر طور جانم جلوه گر | چون کلیم اللهؑ هوشش من ببر
ای مرادِ جان مهجوران بیا | وی حیاتِ روح رنجوران بیا
ای سرورِ قلب محزونان بیا | وی علاجِ درد مجنونان بیا
ای غمت غمازِ رازِ من بیا | وی زِ تو سوز و گدازِ من بیا
ای عدوی عقل و هوشِ من بیا | وی لبانت می فروشِ من بیا
ای مهِ نورِ نگاهِ من بیا | وی بتِ پرفتنه و پرفن بیا
ای مسیحِ جانِ بیماران بیا | سوی خاکِ مرده چون باران بیا
ای شهِ سر و سریرِ جانها بیا | یکدمی از غیر خود پنهان بیا
ای تجلی سوی طورِ من بیا | وی شعاعِ وادیِ ایمن بیا
ای بری از چند و چونِ من بیا | وی مقدس از فسونِ من بیا
ای منزه از مباد و ز بیا | وی غنی از دور و ز مرکز بیا

ای گل خنداں بر بلبل بیا / سوی جزو خویشتن ای کل بیا

ای رواج روح افزایم بیا / از پئے توجیہ مسایم بیا

ای سمن بو زلف چوں عنبر بیا / وی رخ گلگون و سیمیں بر بیا

ای جمال ماہ کنعانی بیا / وی علاج درد پنہانی بیا

منکہ بیمارم مسیحا ہم توئی / ماہئ بے آبم و بس ہم توئی

عمر من آں جنبش لبہائے تو / مرگ نادیدن رخ زیبائے تو

دیدہ مشتاق لقائے پاک تو / جاں چو صیدی بستۂ فتراک تو

دل بصد جاں آرزومند تواست / عقل با صد ہوش پابند تواست

ہجر نے تو کرد کار من تمام / اے مسیحایم بہ بالینم خرام

دہ سزائے ہجر غم آشام را / جلوہ فرما آں رخ گلفام را

کن اشارت نرگس شہلای را / تا کشد ایں ہجر غم پیمائے را

کے بود کز دست ہجراں وارہم / روی تو بینم در آں دم جاں دہم

جاں برافشانم بخاک پائے تو / تار ہائے یابم از غم ہائے تو

از وصال خویش جانم شاد کن / وانگہم از قید غم آزاد کن

تا کنم من جاں بہ پائے تو نثار / پس مراد جان مشتاقاں برآر

شکایت عاشق بحضرت معشوق که شیوهٔ عشق است

تو روا داری که باشم این چنین ۔ بیقرار و زار و غمگین و حزین

اندرین غم عمر من آخر رسید ۔ لیکه غم را نیست پایانے دلیل

کن نظر بر من ز رحمت جانِ من ۔ بیقرارم بهرِ آں روی حسن

جانِ من انصاف کن تا چند صبر ۔ بے تو اندر و و زخم مانند گبر

پس مکن دیدار خود از من دریغ ۔ بے تو چشم اشک می بارد چو ابر میغ

الله الله روی نیک انگاه بجل ۔ خوش نباشد بارخِ چوں ماه بجل

الله الله با چنیں حسن و جمال ۔ قهر و خونِ عاشقاں چوں شد حلال

الله الله با چنیں روئے نکو ۔ چه عجب سنگیں دلی و تند خو

الله الله دلبری انگاه ناز ۔ ترک کن این شیوه یا ای ماه ناز

چوں فرشته چوں پری روئے تو نیک ۔ کاشکے بودی مگر خوے تو نیک

بجل و روی نیک کے باشد بجا ۔ رو بیاموز از قمر طرز سخا

روی نیکو را بباید خوی نیک ۔ ترش روی زشت داں ای روی نیک

شیوهٔ عاشق کشی آموختی ۔ جانِ عالم ای ستمگر سوختی

دوست کشتن از کجا آمد روا
دشمنان را کشته اندازنا خوشی

کشتن بیچارگان ای پر غرور
جور مسکین کے کند کافر پسند

نیست رحمی مر ترا اے سنگدل
شفقتی باید ترا بر حالِ شان

بیدلان را بر مرادِ خود رسان
عمر ہا شد کز غمت زارم ہنوز

خلی رفت ای ماہِ جہان افروزِ من
سوختم ای جان زبے مہریِ تو

گم نگردد ہیچ از تو اے پری
کہ زعمری کشتۂ نازِ تو ام

جان بلب آمد ز استغنائیت
آتشی از عشق خود افروختی

خود زدی در من ز عشق خود شرر
جانِ من شرمی نداری از خدا

ای عجب تو دوستان را میکشی
از محبت وز جوانمردیست دور

دور دار و جان خود را زین گزند
بر سرِ بیچارگانِ تنگدل

چون نمی پرسی تو از احوالِ شان
خود مریضِ دائمند این بیکسان

در مشقت داشتم دارم ہنوز
از شبِ تار است بدتر روزِ من

چند سوزی جانِ من ای تندخو
از تفقد گر بسویم بنگری

شیفتہ اے شوخ و طنازِ تو ام
کشت ما را آہ بے پروائیت

جان ما را اے ستمگر سوختی
دیدہ و دانستہ گشتی بے خبر

جان من جور است کار کافران — سوی کوی ظلم اسپ خود مران
زانکه از قتل من بسمل چه سود — ناله‌ام جز سایهٔ عشقت نبود
چونکه تو همواره دل بربوده — راه حزن و درد کی پیموده
همچو من از عشق گر گردی خراب — آن زمان آگه شوی زین پیچ و تاب
از غم من آگهی گر داشتی — طرز جور و ظلم را بگذاشتی
دلبران از درد چون آگه نیند — فارغ از غمهای ما خوش می زیند
میروند از سوی ما بس نی خبر — ناله‌ام دانسته اند از درد سر
چونکه ایشان طالب جان بوده اند — غافل از افغان من زان بوده اند
از غم و از درد عشق آزاد و خوش — ما همین میریم و ایشان شاد و خوش
رحم کی آرند گر گریم هزار — مفت اندر دام شان آمد شکار
گوش کی آرند بر افغان من — گر بلب از ناله آید جان من
پنبه اندر گوش خود زان می نهند — تا نه افغان مرا دادی دهند
سخت نی مهرند و بس سنگین دل اند — تا نه جان گیرند جان کی می هلند
نیست مر این قوم را خوف خدا — سینه بیجان رحمی نه در دیده حیا
کار من افتاد با سنگین دلان — پس چه تدبیر من است ای عاقلان

خون ما خوردند اینان بیدریغ
صد بلا صد فتنه را انگیختند

آه بیرحمی این خوش منظران
طبع شان چون خار و صورتشان همچو گل

سخت تر از سنگ دلهایش به بین
در دل این قوم هرگز رحم نی

مبتلا را امن نی از جورشان
مبتلای این بتان سنگدل

می نترسند از خدا این قوم هیچ
شعله های قهر ظلم افروختند

زین الم نزدیک درد من مجنون شدم
من ز نادم عقل نی مانده نه دل

پس بدین نوبت رسیدم چون کنم

چون نگریم زار زار از غم چو میغ
قتل ما کردند و خونم ریختند

چون فرشته شکل و دل چون کافران
زین خلق عاشق بود در شور و غل

گو نماییدت بشکل نازنین
دوست خود را کشته همچون دشمنی

غیر جان دادن زجانها را امان
همچو زندانی است دایم تنگ دل

چون نباشد جان ما در پیچ پیچ
بی خطا بی جرم ما را سوختند

از هجوم غم ز خود بیرون شدم
هان مگر باقی خیالی هست ظل

دیده را تا چند من جیحون کنم

مناجات

شو پناهم ای سرور هر زحیر | از سر لطف و کرم دستم بگیر
نیست کس جز تو پناهِ جانِ من | امن ده ما را خدا را زین فتن
زانکه تو هستی همیشه حامیم | پخته کن هر آنچه هست از خامیم
بی پناه هست من نمی بینم امان | این غلام تست بس گم نیمجان
چون ندانم تا سبب این رنج و الم | حل بکن از همت خود مشکلم
که تجدد های امثالم خراب | از چنین و از چنان در پیچ و تاب
گشت عمرم در پریشانی بسر | خوار و خسته چند گردم در بدر
موج این بحر است چون نی منتها | از تجدد ها و تلوین کن رها
کن عطا ما را ازین هستی نجات | آیم از هوش و خرد سوی سبات
سخت مشکل آمد از هستی عروج | ده ازین دار الحرب یارب خروج
جلوه کن تا شوم بیخویش من | زخمها تا کی خورم زین نیش من
آنچنان کن تا که در تو گم شوم | بیخودم کن آنقدر کز خود روم
تارهای پایم از هستی خویش | هوشیاری هست جانا همچو نیش
از خودی خویش کلی بگذرم | این قباهای هستی خود بر درم
وسعت ملک بیخودی جانا ده مرا | تا رهد جان از غم چون و چرا

تاکه آسایم دمی بے چند و چون — تا بگیرد جانم آرام و سکون

بازگویم چونکه جانانِ من توئی — چون زیم بے تو روانِ من توئی

زندگی بے تو وبالِ جانِ من — بلکه جانِ من توئی اے سیم تن

اینکه دایم قبلهٔ من روئے تو — کعبهٔ جانست جان در کوئے تو

یکدمی آرامِ جانِ من تو باش — قوّتِ روح و روانِ من تو باش

عرض دارم تا نفرمائے کرم — کے رہد جان زین بلای درد و غم

دل چو بردی بکن دلداریم — اندکے رحمی بکن بر زاریم

بُردنِ دل پیش تو آسان شده — برده دل پس چون پری پنهان شده

دلبری پیش تو سهل آمد بسی — رحم دشوارست گویم بے کسی

راست گفت آن عاشقِ شوریده حال — دلبری سهل است و دلداری محال

جان باجهان آن دیار هست — کش ز تیمارِ غریبان عار هست

جانِ من وقت است تا رحم آوری — بنده پرور شور ها کن خود سری

وقت آن آمد که غمخواری کنی — دل بدست آری و دلداری کنی

جانِ من وقتِ مسیحائی رسید — نوبت آخر به شیدای رسید

زانکه جانِ خسته مهمانِ لب است — لقمه جوی مرگ بر خوانِ لب است

بر امید دیدنت بر لب ستیم مرگ ده یا با حیاتش کن ندیم

ما سگی خواهیش خوان و یا بدان نیست چه تو حکم کس بر ملک جهان

آب بروی زیر پا آتش بزن کیست آن تا پیش تو گوید سخن

خواه ویران خواه آباد انش دار بهر من دار ار پسندی بر زدار

بادشاهی حکم و فرمان مرترا نیست کس را زهره چون و چرا

لیکه رحمت باید ای جان جهان بر سر بیچارگان نیم جان

زانکه از عمری اسیران تو ایم تو عصای ما ضریران تو ایم

زلف تو دام است و ما در وی اسیر اوفتاده در بلا چندین بزنجیر

ای مسیحا جان بلب بیمار تست باز آ و زنده کن کین کار تست

باز آ یکدم مسیحائی بکن پس علاج درد شیدائی بکن

باز آ و بر لب من لب بنه وان حیات رفته ام را باز ده

باز آ ای جان حیات من تو باش از سنان هجر جانم کم خراش

باز آ در دیده جای خود بکن باز آ دل را سرای خود بکن

باز آ یکدم میان جان نشین باز آ و باش با دل همقرین

باز آ ای راحت جان و دلم باز آ و حل بکن این مشکلم

بازآ هوش و خرد از من ببر　　عقل را از عشق کن زیر و زبر

بازآ ما را ز ما آزاد کن　　بار از دیدار خویشم شاد کن

بازآ ای مونس جانِ حزین　　بازآ مگذار ما را این چنین

بازآ ای تو سرورِ جان و دل　　بازآ ای قوّتِ این مضمحل

بازآ ای صحّتِ بیماریم　　بازآ مگذار اندر زاریم

بازآ رویت دوائے ہر مرض　　ہم توئی عقدہ کشائے ہر غرض

بازآ و باب رحمت باز کن　　خویش را با جان من دمساز کن

بازآ ای نور چشم ہر ضریر　　بازآ ای تو سرورِ ہر زحیر

بازآ ای خوبی و حسن و جمال　　بازآ ای رونق بدر و ہلال

بازآ ای جان و ای جانانِ من　　بازآ ای شاه و ای سلطان من

بازآ ای حسن خوبانِ جهان　　بازآ ای سرّ و اسرارِ نهان

بازآ از روی خود راحت رسان　　بازآ ای چاره سازِ بیکسان

بازآ ای دیدنت آبِ حیات　　بازآ از تست آرام و ثبات

بازآ وین مهرورزان را نگر　　ای رخِ خوبت همه زیر و زبر

بازآ بنگر جهان مشتاق تست　　ای تو ابتر حالتِ عشّاق تست

باز آ یکبار ای جان باز آ
باز سوی عاشق جان باز آ

باز آ بنگر بحال زار من
رحم کن بر دیدہ خونبار من

باز آ بر آتش من آب زن
باز ای مرہم زخم کہن

باز آ و باز دلداری بکن
باز آ با خستگان یاری بکن

باز آ ای تو توان ناتوان
باز آ ای قوت این نیم جان

باز آ ای تو مراد جان من
دہ ز روی خویش داد جان من

باز آ ای درد و ای درمان من
باز آ ای کفر و ای ایمان من

چند گویمت کہ شد از حد فزون
عاقلان دانند ہذیان جنون

نالہ ہای درد من بگرفت طول
لاجرم انسان ظلوم است و جہول

ختم کن این باز آ را دیر شد
ستمع افسردہ گشت و سیر شد

لیکہ جانم ز انتظارش سیر نی
صبر بہر این دل او و سیر نی

گر ہزاران سال باشم در طلب
من نگردم سیر و مانم خشک لب

گر ز تو گشتی سیر خانہ خود برو
چون کنم من زانکہ جان دارم گرو

ہست جانم ہمچو مستسقی خراب
تشنگی تو کی کہن بیند ز آب

با جنون خویش می گویم سخن
پیش من نو است [illegible] پیش تو کہن

بازگرد ای دل ازین افسردگاں ‏ ‏ سرد جان و سرد دل چوں مردگان

بازگرد و باز سوئے یار رو ‏ ‏ باز سوئ ذکر آں دلدار رو

میخورم صد زخم و سویش میروم ‏ ‏ می براندم بکویش میروم

باز می آیم بسویت اے پری ‏ ‏ نہ انکہ چوں تو نیست کس در دلبری

میکشی ما را و مے آییم باز ‏ ‏ تو برائے نازو ما بہرِ نیاز

ہر زماں باداتر احسنت فزوں ‏ ‏ ما و ایں دیوانگی ہا و جنوں

جان من ما در جنوں خود خوشیم ‏ ‏ پیش مردم گو میانِ آتشیم

لیکہ باید ایں قدر از دلبری ‏ ‏ گاہ گاہے سوئ ما ہم بنگری

کز بلائے زلف مجنونِ تو ایم ‏ ‏ کشتۂ از زخم شب خونِ تو ایم

پس چہ کم گردد ز حسنت جانِ من ‏ ‏ یک دم آخر گر نمائی رخ بمن

در بیان غلبۂ حال عاشق

اضطرابِ عاشقانِ روئے تو ‏ ‏ شور و غل دارد میانِ کوئے تو

من نہ تنہام دریں غم مبتلا ‏ ‏ یک جہاں از عشق تو اندر بلا

شورش اندر عالمی افگندۂ ‏ ‏ بیخ صبر از جانِ ما برکندۂ

روز و شب این چرخ سرگردانِ تو — مهر و مه گوی خمِ چوگانِ تو

ابر از عشقِ تو گریان زار زار — رعد در شوقِ تو نالان بیقرار

باد جویان مر ترا شد کو بکو — همچو مجنون گشت پویان سو بسو

گل گریبان چاک از غمهای تو — شد پریشان سنبل از سودای تو

نرگس اندر باغ شد حیرانِ تو — سبزه در صحراست سرگردانِ تو

ایستاده سرو اندر انتظار — لاله را صد داغ دل در کوهسار

بسکه سوسن جامه نیلی از غم است — وز فراقت روز و شب در ماتم است

بوی از زلفِ تو دزدیده نسیم — بهر تسکین دل و حالِ سقیم

بلبلان را ناله از عشقِ تو خاست — قمریان را شور کوکو مر تراست

گشت پروانه ز عشقت جان فگن — شمع گریان زار زار اندر لگن

دیده‌ها مشتاق بهرِ نازِ تو — گوشها محتاج بر آوازِ تو

روز و شب جانها طلبگارِ تو اند — هر زمان دلها خریدارِ تو اند

از تحیّر روح را گم گشته هوش — نفسها از شوق در جوش و خروش

عقل سرگردان ز تدبیرِ وصال — شد ز بیصبری پراگنده خیال

فهم را از عاجزی بپریده پا — وهم در تدبیر پویان جابجا

وسوسہ چوں طفل ایں کن واں مکن | زیرکی مبہوت چوں پیرِ کہن
جملہ عالم در ہوائے تست گم | ای مسیحا مردہ گانرا گو کہ قم
من نیم تنہا فدائے حسنِ تو | یک جہاں آمد گدائے حسنِ تو
من کہ باشم یک جہاں زیر و زبر | از بلائے عشقِ تو در شور و شر
من نہ تنہا ام دریں شور و فغاں | ہست غوغا از زمیں تا آسماں
ملک ملکوت است سرگردانِ تو | لامکاں نیز آمدہ حیرانِ تو

شرح مقام حیرت و مرتبہ وراء الورا

تو کہ مطلوبی ورائے قاصداں | دعوئ وصلِ تو عینِ جہد داں
تو کہ موجودی و حق باصد مبیں | با ہمہ معدوم اصلی بالیقیں
باطنِ ہر غیب ذاتِ تست بیں | ظاہرِ ہر عینِ ہستی زیں چنیں
از خصائص آں صفاتِ ذاتِ تو | خود بخود اظہارِ موجوداتِ تو
از صفات و ہم ز اسما در ظہور | شد ہویدا صورتِ ظلمات و نور
سوئے تو ہرگز کسے را راہ نیست | ہیچ کس از کنہِ تو آگاہ نیست
دم نزد از آگہی ہرگز کسے | گشت در تیہِ تحیر گم بسے

روز و شب این چرخ سرگردان تو — مهر و مه گوی خم چوگان تو

ابر از عشق تو گریان زار زار — رعد در شوق تو نالان بیقرار

باد جویان مر ترا شد کو بکو — همچو مجنون گشت پویان سو بسو

گل گریبان چاک از غمهای تو — شد پریشان سنبل از سودای تو

نرگس اندر باغ شد حیران تو — سبزه در صحراست سرگردان تو

ایستاده سرو اندر انتظار — لاله را صد داغ دل در کوهسار

بسکه سوسن جامه نیلی از غم است — در فراق روز و شب در ماتم است

بوی از زلف تو دزدیده نسیم — بهر تسکین دل و حال سقیم

بلبلان را ناله از عشق تو خاست — قمریان را شور کوکو هر تراست

گشت پروانه ز عشقت جان فگن — شمع گریان زار زار اندر لگن

دیده‌ها مشتاق بهر ناز تو — گوشها محتاج بر آواز تو

روز و شب جانها طلبگار تو اند — هر زمان دلها خریدار تو اند

از تحیر روح را گم گشته هوش — نفسها از شوق در جوش و خروش

عقل سرگردان ز تدبیر وصال — شد ز بی‌صبری پراگنده خیال

فهم را از عاجزی ببریده پا — وهم در تدبیر پویان جابجا

وسوسہ چوں طفل این کن واں مکن
زیر کی مبہوت چوں پیر کہن

جملہ عالم در ہوائے تست گم
ای مسیحا مردہ گا نرا گو کہ قم

من نہ ہم تنہا فدائے حسن تو
یک جہاں آمد گدائے حسن تو

من کہ باشم یک جہاں زیر و زبر
از بلائے عشق تو در شور و شر

من نہ تنہا ام دریں شور و فغاں
ہست غوغا از زمین تا آسماں

ملک ملکوت است سرگردان تو
لامکاں نیز آمدہ حیران تو

شرح مقام حیرت و مرتبہ ورار الورا

تو کہ مطلوبی ورائے قاصداں
دعوی وصل تو عین جہد داں

تو کہ موجودی وحق با صد سبیں
ما ہمہ معدوم اصلی بالیقیں

باطن ہر غیب ذات تست ہیں
ظاہر ہر عین ہستی زیں چنیں

از خصائص آں صفات ذات تو
نو بنوا ظہار موجودات تو

از صفات و ہم ز اسما در ظہور
شد ہویدا صورت ظلمات و نور

سوی تو ہرگز کسے را راہ نیست
ہیچ کس از کنہ تو آگاہ نیست

دم نزد از آگہی ہرگز کسے
گشت در تیہ تحیر گم بسے

او نه مطلق نے مقیّد بوده است — هر کسے بر وہم ره پیموده است
پس چگونه راه یابی تو دریں — هر چه بینی آں خیالِ خویش بیں
واصلِ خویشی نه واصل باحقی — در خیالِ خود مقیّد مطلقی
هم طلب هم وصل را امیداں خیال — گم شدن راه است و باقی قیل و قال
چوں طلب سازم که پاکی از وصول — ایں خیال و طمع من آمد فضول
غیرِ گم گشتن رهِ وصل تو نیست — ای دلم در کوی هوشیاری بایست
از طلب گم گشتن و از جستجو — کس ندیده غیر زیں راه نکو

در آداب عبودیت

ایں همه دانم ولیکن صبر نی — نے تو دارم هر زماں جانکندنی
در دلم چوں آفریدستی طلب — از کرم مگذار ما را خشک لب
پس عطای تست ایں سودای من — جود تو شوقِ من و هیهای من
چوں طلب دادی بمطلب هم رساں — زانکه هستی چاره ساز بیکساں
کے بجهد ما شود وصلت وصول — بلکه آں کس را که تو کردی قبول
پس ترا کس بے تو نتواں یافتن — نیست جز حرزِ خیالی بافتن

این دلِ سرگشته را فریادرس — چون توئی بیچارگان را دادرس
نیست یک لحظه شکیبائی مرا — سوزِ دل کرده است سودائی مرا

در عجز طلب خود

این چنین نادر ندیده هیچ کس — بهر عنقا جستجو دارد مگس
در تمنائے سلیماں مور لنگ — پشّه در شوقِ هما حیران و دنگ
ذرّه مشتاق است مر خورشید را — حسن جز بیداری کند ناهید را
قطره اندر شوقِ بحرِ قلزم است — از فراقِ بحرِ شوریده غم است
صبر نکند این دلِ مجنونِ من — هر زمان از دیده ریزد خونِ من
از پئے تو بیقرارم هر زمان — برد شوقِ تو ز من تاب و توان
هم تو فرما بهرِ من تدبیرِ من — با که گویم چون توئی تقدیرِ من
درد دادی هم دوائے من توئی — دیده کورم ضیائے من توئی
اِنِّی اُشغِفتُ مِن حُبِّ لَدَیک — اللّٰه اللّٰه مولعٌ قلبی الیک
من بدردِ تو بسی ام مبتلا — هست روئی نیک تو مارا دوا
آه و آهی می کنم من روز و شب — روز و شب را میگذارم در تعب

می نہ پرسی از کرم احوالِ من
زاں تغافل کہ بحالِ ما تراست

تو رہینِ نازو ما رہینِ قضا
جانمن این نے نیازی تا بکے

روے خوبت دیدم افتادم بغم
گر نفرماے بحالم مکرمت

ہستم از عمری اسیرِ دامِ تو
چونکہ از عمرے منم بیمارِ تو

گر نہ از رحمت بہ بینی سوے من
یک نظر سوے مریضِ خویش کن

باز آ و باز با من یار باش
باز آمنّت بجانِ من بیا

خویش را با من دمی دمساز کن
از سرِ لطف و کرم اے نازنین

کہ شہیدِ خنجرِ نازند این
وای بر جانِ من و بر حالِ من

جان بیچارہ اسیرِ صد بلاست
نیست چارہ جان ما را جز رضا

ما خمار آلودہ و تو مست مے
ای عجب شد بہرِ من تریاق سم

بالیقیں مید ال کہ میرم در غمت
ہم و جانزادہم بر نام تو

حسرتے دارم پئے دیدارِ تو
کم نہ گردد ہیچ ہائی و ہوئے من

بہرِ حق رحمی بر این دل ریش کن
راحتِ جانِ منِ بیمار باش

داو حسرِ تنہای این خستہ بیا
خوی رحمت گیر و ترکِ ناز کن

یکدمی سوے غریباں باز بیں
ورجفا با مرگ و مسازند این

سوی کوی بسملان سیری بکن / وز زکوٰة حسن خود خیری بکن

حالِ ما بنگر و پرس از ما که چیست / نی تو جانِ خسته پامالِ جنونست

بیزنی صد زخم دل انگه بری / سخت طراری تو اندر دلبری

میکشی خود باز می پرسی که کشت / جانِ من تا چند این خوی درشت

شد مشبک سینهٔ ما زین الم / زار زارم روز و شب از درد و غم

پس علاجِ این دلِ مشتاق چیست / بهرِ من تدبیرای عشّاق چیست

زانکه خوبان پنبه در گوشند سخت / رحم کلّی از دلِ شان بر درخت

در بیان آنکه درد عشق پایانے ندارد و غیر از تسلیم و رضا چاره نیست

نیست پیدا بهرِ دردِ من دوا / واه یارا آه وا غوثاه وا

نی بدل صبری که تا گیرد قرار / نی توانائی که آرد وصلِ یار

این عجب سوداست کز وی چاره نیست / کار جانبازیست این اسطاره نیست

مانَد التسلیم اول این چنین / سنگ آمد سخت آمد یارب این

نیست آسان غیر از فضلِ خدا / جانِ ما بهر [illegible] فدای کرب و بلا

صد ہزاراں عاشقاں جاں دادہ اند ‌ ‌ ‌ بیدلاں مجبور سر بنہادہ اند

سر بکف در کوئے تو استادہ ایم ‌ ‌ ‌ ہرچہ باداباد ما آمادہ ایم

سیر ہستم از حیاتِ خویشتن ‌ ‌ ‌ پیش تو آوردہ ام تیغ و کفن

با مرادِ ما بدہ یا جاں بگیر ‌ ‌ ‌ تا بکے در نزع مانم من اسیر

دادنِ جاں پیش ما دشوار نیست ‌ ‌ ‌ بل ز سر بازی مرا ہم عار نیست

چیست یک جاں من کنم صد جاں نثار ‌ ‌ ‌ گر بدست آید بدینم وصل یار

کے پذیرد آنکہ مستغنی است او ‌ ‌ ‌ صد جہاں را قیمتِ یک تارِ مُو

سخت مشکل آمد این یا ربِّ من ‌ ‌ ‌ سخت دشوار است این یا ذو المنن

پس بگوے عقل تا من چوں کنم ‌ ‌ ‌ یا بمیرم یا جگر را خوں کنم

ہیں بیا و سر بنہ تسلیم شو ‌ ‌ ‌ بر رضای دوست جان را کن گرو

غیر تسلیم و رضا بس چارہ نیست ‌ ‌ ‌ نیست یک دل کاندرین رہ پارہ نیست

در بیان فنا و استغراق کہ چوں سالک بدین مقام رسد انکشاف عالم غیب میگردد

یا مگو یا سوے استغراق رو ‌ ‌ ‌ یا بکن در کوئے حیرت تاک و دو

تا رہد جانِ تو زیں رنج و الم — تا خلاصی آیدیت از درد و غم

با تو گویم از رہِ دیگر نشاں — تا کنی حاصل از و مقصود جاں

فکر کن گیرد خیالِ تو قرار — ترک سازد عادت و رسمِ فرار

در وجودِ تو چو گم گردد خیال — پس روی آنگاہ برتر از مثال

حسِّ رابی خوب اندر خواب کن — سوئے بیرنگی تو فتحِ باب کن

ہمچو حیراں کون شد خفتہ مگر — مثلِ خوابیدہ ز ہر شئے بے خبر

تا ز علمِ خویش کلّی گم شوی — سوئے غیب الغیب پس آنگہ روی

ہم ز ظاہر ہم ز باطن بے خبر — جانت از ہر دو جہاں شد کور و کر

پس ز تو باقی نماند اکنوں نشاں — ہستیٔ تو گشت گم در لامکاں

ایں زمانِ جانِ تو رست از چند و چوں — روز و شب از وقت و ساعت شد بروں

یافتی آرام از درد و الم — رفت جاں سوئے سکوں از کرب و غم

بنگری رویای صادق ایں زماں — بر تو ہم الہام آید بیگماں

روحِ پاکِ انبیاؑ و ہم ملک — منکشف گردد ہم اسرارِ فلک

ہست موقوفِ عنایت ایں تمام — کے بجہدت کارِ تو گیرد نظام

رو بدرگاہِ خدا فریاد کن — صد غم و صد گریہ چوں فرہاد کن

در مدح اولیاء الله رضی الله عنهم اجمعین

یا مدد جو تو ز خاصانِ خدا ... زود اندر سایهٔ پاکاں درآ

تا مدد یابی بمشکل ہائے خویش ... مرہم ایشاں پئے بر سینہ ریش

اندریں عالم وجودِ پاکِ شاں ... رحمتِ حق ہست بہر بیکساں

دادرس ہستند ہر مظلوم را ... شاد گرداننده ہر مغموم را

مضطرب را باعثِ تسکین دل ... موجبِ فرحت بہر غمگینِ دل

چہ عجب بر ما برحمت بنگرند ... از رحیمی چونکہ مسکیں پرورند

فیضِ خاصانِ خدا دایم بود ... بلکہ ہمچوں فیضِ حق قایم بود

ذاتِ ایشاں را تو فیضِ حق بہ بیں ... دیده ام بسیار زاں دارم یقیں

التجا بجناب پیر و مرشد رحمۃ الله علیہ

ای ولیِ حق امامِ دینِ ما ... پیرویت حق کند آئینِ ما

رحمت و رضوان یزداں صد ہزار ... بر تو بادا تا قیامت بار بار

حبِّ تو حبِّ خدا آمد یقیں ... گر ہمانا میکنی، با حق قریں

دستگیری کن غلامِ خسته را | وہ خلاصی از وحل پابستہ را
آخر از تست این غلامِ بیکسی | عاجز و بیمایۂ و بس مفلسی
عیب ہا دیدہ خریدی این غلام | شرم نامِ خویش کن پس ای ہمام
سالہا در خدمتت چوں بودہ ام | در غلامی ہات جاں فرسودہ ام
شرم کن کہ من بنامت زندہ ام | از غلامانت کمینہ بندہ ام
پرتو آید مرا ہانت این غلام | از کرم مگذار کارم ناتمام
رحم کن کاخر غلامانِ تو ایم | گر بدو ور نیک از آن توایم
رحمتی تو بہر ما از سوئے حق | باش اکسیر این مسِ تیرہ ورق
ما مسِ تاریک و تو چوں کیمیا | سوئ مس ای کیمیائے حق بیا
از مسی باکی ندارد کیمیا | مسّ را مس کے گذارد کیمیا
زر بکن این مس تیرہ را تمام | کیمیائے کار ما مگذار خام

در مدح پیرِ خود رحمۃ اللہ علیہ

خوشہ چیں خرمن پیریم ما | او کمان دارست وچوں تیریم ما
از غلامانِ کمینہ او منم | در غلامی ہائے او دم میزنم

جان من بادا فدائے پائے او
این ہمہ سود است از سودائے او

قطرۂ از بحر فیضانِ ویم
ذرّۂ از مہر تابانِ ویم

چونکہ او انداخت در جانم شرر
من ز سوزِ او شدم نے پا و سر

سوز من از سِرِّ سوزش شخی است
جان مفلس را از وصد شوکتی است

رشخی از سرّ و سوزِ جانِ او
بر من آمد آمدم در ہائے وہو

عمر من بگذشت و سودا ناتمام
از ویم ہر اپنچہ ہستم پختہ خام

تو مبیں از من چنیں غوغا و شور
میکند او در دلم صد گونہ زور

من کجا و این چنیں دیوانگی
یک نگاہش برد صد فرزانگی

جوشش اندر سینہ ام او میزند
زاں سبب جانم بہ غوغامی تند

این ز من نے بل ز سودائے ویست
شور و غوغایم ز غوغائے ویست

در تعریف حضرت مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ و ذکر بعضے شرح از کلام او

شد دلیلم نیز مولانائے روم
ہادیٔ کشتیٔ ما ہمچوں نجوم

چوں جلال الدین پیرِ معنوی
طالباں را شد دلیل از مثنوی

رحمتِ حق بر روانِ پاکِ او
هم تحیّت ها ز ما بر خاکِ او

بهر فیضِ دیگراں گفت او کلام
تا نماند طالبے زو بهره خام

صد هزاراں کس ادب آموختند
روئے خود را همچو شمع افروختند

هر کسے بر حسب استعداد خود
یافته از قول پاکِ او رشد

بسط کردم بعض رمز از قولِ او
اندریں اوراق گر بینی نکو

هر یکے آموخت از او ستا فنی
اندراں علم و هنر شد موقنی

پس تو گوئی علم دزدی کرده
ایں چنیں فن از کجا آورده

هر مرید از پیر خود ترتیب یافت
جامهٔ علم و ادب بر خویش یافت

جانِ من آموخت هم ز اسرار او
هستم از عمری چو اندر کارِ او

سبب تالیف ابیات و عذر آں

چونکه از عمرے رهینِ ایں فنم
شد بدو مانوس زیں جان و تنم

گر کسے را دل بچیزے شد گرو
هر زماں باشد مگر همراهِ او

خفته گردد بیند او را هم بخواب
هم به بیداری کند با وی خطاب

چون پریشان گشتم و بی انتظام   پس درین شورش بدو کردم کلام

روبمن آورد چون این اضطرار   اختیارم کرد گوشه اختیار

عقل پنهان گشت و پیدا شد جنون   هوش رفت و آمده وحشت برون

چون گرو شد عقل در دست جنون   لاجرم آمد برون راز درون

بودم از عمری چو خاموش و صموت   وحشتم بشکست این مهر سکوت

شورش بگذشت چون از حد فزون   گشت طبعم همچو گردون بی سکون

پس خموشی عاجز آمد پیش او   عقل ترسان شد ز خوف نیش او

شد ز سودا اسپ طبعم بی لجام   غافل از زیر و زبر بنهاد گام

چونکه وحشت گشت غالب این زمان   جاهلانه شد برون چندین بیان

شعر گوئی کی مراد ماست این   بلکه رفع غلبهٔ سوداست این

پس مرا معذور دار ای با ادب   کس ز مجنون عقل جوید یا ادب

الحذر من هزل و هذیان و جنون   از سر بیهودگی آمد برون

عفو کن ای خواجه زین هزل و هذر   چون کریمان بسر من کن گذر

بلکه چون اهل وقار و چون کرام   کن گذر بر لغو هایم ای همام

نکته گشتم چو از درد نهان   راند دل بی قصد آمد بر زبان

نالہ کے آرد مریض از خویشتن — درد آید گو یدش ہے بانگ زن

اینکہ گفتم آہ دردِ من بدان — شرم از نالہ ندارد نیم جان

ہدل من میدان تو ہذیان مریض — میزند مجبور کوتاہ و عریض

بے مرادش اینکہ گویندش زہے — بل بدفع درد می جوید رہی

کس پسندد یا بہ انکاری رود — ضبط از بیمار آہش کے شود

من ز دردِ خویش می دارم چنیں — نے مرادم ز آہ آمد آفریں

منکہ مجبورم ز دستِ ایں جنون — عقل و ہوشم شد ز افسونش زبون

چونکہ او دارد غلو در جانِ من — گفتنم افتاد ایں قبح و حسن

سیزدہ صد ۱۳۰۰ سال ہجرت بود چون — ریختہ از چشم من ایں سیل خون

در معنی آیت واللہ غالب علیٰ امرہ

بل قضا بر گردنم بنہاد تیغ — میکشد ما را بدیں سو بیدریغ

نوں قضا گیر دگریز از وی چہ سود — جز رضا پیشِ قضا چارہ نبود

کے گریزد او کہ دربندِ قضاست — ہرچہ خواہد خواجہ بندہ را رضاست

گر گریزم او گریباں مے درد — در خمش باشم بہ نالہ آورد

...ا و راحت کے گذارد خود کسے

آہ از راحت بزحمت میروم

من نہ از خود میروم او می کشد

کس برغبت سوئے مردن کے رود

ذلّت خود کسے بر خود گزید

میدرد جانم اگر یابد دستِ غیب

می کشندم با چنیں زنجیرہا

در گلوئے جانِ من طوقِ تو نیست

تو نہ بینی آہ آں نہ پنجۂ غیب

می نہ بگذارند تا یابم نجات

بہرِ قربانی ہلا پُر کی خوش است

ناصحا از پند میگوئی سخن

تو ہمی گوئی کہ عقل ایں برفت

تو ہمی گوئی کہ دیوانہ شدی

[illegible]

پا نہد مجبور بر خار و خسے

در پریشانی و وحشت میروم

با ہزاراں زور ایں سو می کشد

ہاں مگر طوعاً و کرہاً مے رود

جانِ مجنوں از جنوں چارہ ندید

میدوم من در پیش پیشک و ریب

بر کشتن آہ چوں نخچیر ہا

از گمے بیں کہ زمن ایں خود نیست

کہ کشد مارا سوئے شہران و حبیب

کی برغبت کس رود سوئے ممات

عاجز از قہرِ کشندہ سرکش است

غافلی از درد وہم از حالِ من

ایں ندانی کہ تقدیرم گرفت

از طریقِ عقل بیگانہ شدی

آں زماں جانِ تو زیں آگہ شود

پس مرا معذور داری آں زماں | چوں فتد جانِ تو ہم در امتحاں
ہاں سزاوارِ ملامت ہا منم | زانکہ پابند و اسیرِ ایں فنم
عاجزم از درد و عفو غامیکنم | نالہائے سوز خود را میزنم
گر گرانی آیدت رو عفو کن | گوش خود کم نہ بسوئے ایں سخن
چوں ز دردِ عشق دوری دور باش | کارِ خود کن مغز خود را کم خراش
ما دریں دیوانگی شادیم شاد | بہر تو قبض است و بہر ما کشاد
پیش تو حزن است و پیشِ ما سرور | ہمچو سایہ بہر ما پیشت حرور
دور از حالِ تو ایں رنج و الم | رو مرا بگذار اندر درد و غم
تو سلامت باش و کارِ خویش کن | بہر مجنوناں رہا کن ایں سخن
گوئیم اکنوں من سخن با جانِ خویش | میزبانِ خویشم و مہمانِ خویش
من ز دردِ خویشتن دیوانہ ام | روز و شب زیں اندریں افسانہ ام
شد ز سوزش عشق چوں دارد غلو | کلّ عقلی کلّ فہمی زایلو
از جنوں ایں ناطقہ شد بے ادب | آہ چوں سودائیاں بکشاد لب

درخاتمہ

گه از حد گر چه وا ویلا جنون — از هزاران لیکه یک نامد برون

گو که چندین شرح کرد و قصه خواند — لیک بی معنی چو بانگ طیر ماند

نالهای همچو گنگی بی زبان — کرد و لیکن شد نه زو حرفی بیان

بانگ کردم گنگ وش چندانکه من — گفتم و ناگفته ماند آخر سخن

سرّ جان کی آید آخر بر زبان — خود شود آگاه مرد زنده جان

انچه اندر سینه بُد در سینه ماند — ناطقه هر چند اسپ خود جهاند

نالها کردم بسی لیکن چه سود — سرّ جان کی پرده از رخ بر گشود

کرد ظاهر بیقراری های خود — نالها و آه و زاری های خود

لیکه در آخر بحیرت گشت جفت — کس چه گوید زانچه می ناید بگفت

شرح آن چیزی که از گفتن برونست — دم زدن دروی ز نا آشنائیست

عقل حیران است در اسرار او — جان شده مبهوت اندر کار او

نیست کس را بار در ایوان او — غیر حیرت جمله سرگردان او

عقل و علم و قیل و قال اندر سکوت — باقی سبحان حیّ لا یموت

بس کنم دیگر نگویم زین کلام — زانکه نطق اینجاست عاجز والسلام

تاریخ اتمام مثنوی هذا روز جمعه تاریخ نهم ماه ربیع الاول سنه ۱۳۱۱ھ

مثنوی مرآة الجمال

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ای سرِّ ازل بگو تو چونی — وصفیکه کنم از آن برونی

از دیدهٔ عقلها نهانی — لیکن تو ز مهر تر عیانی

جز نام تو در جهان نشان نه — چون تو بجهان کسی عیان نه

چون جان که ز دیدها نهانست — وز ذات چو مهر در عیانست

با اینهمه قرب لیک دوری — پنهان تو ز شدّتِ ظهوری

ز ادراک و ز فهم ما برونی — در خویش ندامت که چونی

دل شیفته از تو جان شده دنگ — معلوم نشد که چونی ای شنگ

در روح زدی تو شعله چون طور — پیش تو چراغ عقل بی نور

آئی بسر دل نشینی — خوش خوش بنشین که نازنینی

جان و دل ما فدای رویت — عمریست که دارم آرزویت

خندان گلِ باغ لایزالی — آرایشِ حسن و بر جمالی

جان و دل ماست هست از تو — بل هستیِ ماست هست از تو

نه اندیشهٔ من تو سر برآری ‌ ‌ طرفه صنمی عجب نگاری

آئینه ز حسن برگزینی ‌ ‌ در روی ز جمال خویش بینی

بینی رخ خود کنی فغانها ‌ ‌ سرّ عجب است کار جانها

بر هر که ز حسن خود نمائی ‌ ‌ یکبار ز هستیش ربائی

پنهان تو بصورت خیالی ‌ ‌ دائم که تو عین هر جمالی

لیلی است نهان بشکل مجنون ‌ ‌ یا صورت چون گرفت بیچون

آمر شده زیر امر پنهان ‌ ‌ تنها همه ظاهر و نهان جان

تو بحری و فکر موجیت آمد ‌ ‌ تو شاه و خیال فوجیت آمد

عکس رخ تو هر آنچه نماند ‌ ‌ در آئینه خیالم آید

پس این حرکت بیان جانم ‌ ‌ پنهان تو کنی و من عیانم

ذات تو مرید و ما مرادیم ‌ ‌ تو چون قلمی و ما سوادیم

تو نائی و ما چو نالهٔ نی ‌ ‌ ای مبدء روی معاد هر شئ

در من بدمی ز عشق خود دم ‌ ‌ می نائی توام و یا که آدم

پیشم بهزار غمزه آئی ‌ ‌ با شوکت و شان دلربائی

چون وادی ایمن از درختی ‌ ‌ یا طور بمظ که سوخت رختی

روزی ز تحیّر یم برآئی — چون کعبہ جمالِ خود نمائی
گاہے بکمال از یقینی — گاہے ز جمال نازنینی
خوش آب لباس ہر کہ خواہی — دانم بہ یقین کہ بادشاہی
خواہی چو ز قرب خود کنی جود — در عینِ یقین شوی تو مشہود
بوئے تو بجز یقین نبوید — گر فکر ہزار سال پوید
در شکل یقین بہ پیشم آئی — زان انس بروح و دل فزائی
دیوانہ کنی و مست سازی — با جان شکستہ عشق بازی
جانم بفدائے غمزہ ات باد — شادم بہ ہوائے عشق تو شاد
ہر غمزۂ تو حیات جانست — ہر عشوہ نشاط این روانست
ای راحتِ روح و نور جانم — حسن تو تجلّیِ عیانم
آئی چو بدل سرور بخشی — آئی چو بدیدہ نور بخشی
آئی بجمال شکل مستی — بخشی بعدم ہزار ہستی
آئی چو بروح مست سازی — بازی بہ دلم ہزار بازی
آئی چو ز راہ این دو گوشم — چون نغمہ بری مزار ہوشم
از دیدہ چو حسن چون در آئی — صد باب طرب بدل کشائی

ای سرو سرور دلنوازی وی مهر سپهر عشق بازی

تو جانی و با حیات جانی با عمر بقا و جاودانی

تو خوبی حسن و جسم جانها تو فرّ و شرف پئے روانها

تو علمی و ما ظلال اویم تو روحی و ما خیال اویم

تو حسن و جمال و ما چو جسمیم تو اصل وجود و ما چو اسمیم

تو مایهٔ بلبلی و مشفقی معشوقی و عاشقی و عشقی

ای خوبی و حسن هر جمالے وی جاه و جلال هر کمالے

ای دولت جان ما غریبان وی بخت بلند نے نصیبان

ای رحمت عام و جود وافر بر مومن و فاسق و بکافر

از مهر تو جان کشاد دارد در عشق تو صد مراد دارد

با عشق تو نسبت است جانرا چندانکه بود تن و روان را

جانم چو تن است و عشق جانست عشق تو درون جان نهانست

جان آمده از برای عشق است فرخنده هوا هوای عشق است

شد خانهٔ تو هوار جانم مخمور مشاهده از انم

این گوهر نے بها درین گرد افلاک ز خاک سر بر آورد

از قوت باد گر در قصاں — باللّه که درین کسے است پنہاں

پس اینهمه شورش و جنونم — از تست که من از اں زبونم

صد فتنهٔ و صد جنوں بجا تست — در دست توام پس این از تست

از عشق تو پرجنون است جانم — شوریده سر و خراب از انم

پرسی از من بگو تو چونی — چوں مست و خراب و پرجنونی

از عشق به پرس حالم ای دوست — نے شرح زباں چو شرح خود اوست

نورِ تو چو آفتاب رخشاں — ذاتِ تو برائے تست برہاں

تو مهری و عقلها چو انجم — شد تابشِ نجم پیش خور گم

برقی چو ز عشق برفروزد — زاں خرمنِ عقل جمله سوزد

ای پرده درِ وقار جانم — وی راه زن قرار جانم

ای شعلهٔ زن دل فسرده — وی آبِ حیات جانِ مرده

ای عیسیٔ روح عشق نامت — مست است جهان جان ز جامت

مست است روان ز بوی مستت — جامِ مستی است خود بدستت

از مستیٔ تو چنانم امروز — کز غیر و ز خود ندانم امروز

گر فکر کنم بفکر نائی — کیں خود تو توئی و با که مائی

مبهوتم و غیر حیرتم نه | در عشق ز ننگ و غیرتم نه

عشق از همه ها فراغ بخشد | دردی و غمی و داغ بخشد

چون حضرتِ عشق رخ نماید | زنگار ز جان ما زداید

جز خویش نه غیر را گذارد | فرصت ندهد که سر بخارد

ای از تو مرا فراغ کم باد | بی یاد تو هستیم عدم باد

چون سوئے تو یکدمی شتابم | از عمر نصیب خویش یابم

ای طایرِ قدس از کجائی | حکمت چه بود به تنگنائی

تو جانی و از دگر جهانی | سیمرغ فزائے لامکانی

از غیب بدین جهان رسیدی | در ملک ز لامکان رسیدی

ای غیب درین جهان تو چونی | آمیخته همچو باد و خونی

با وسعتِ خود تو چون به تنگی | بیرنگی و در میان رنگی

در سینهٔ تنگ چون به گنجی | خورشیدی و در میان کنجی

این گنج خراب از تو آباد | ای طایرِ قدس دائما باد

شهباز شکار دستِ شاهی | ای از چه درین شکارگاهی

دلهای شهان شکار سازی | قربان به بازیت چه بازی

جان و دل ما شکار تو باد | میمون و مبارک است صیاد
چون مرغ دلم شکار کردی | یک درد مرا هزار کردی
ای از تو فغان بجانم اُفتاد | شد ملک وجود از تو برباد
غوغاست بملکت وجودم | تا آمدهٔ تو در شهودم
مستیم چو تو به پیش مائی | پستیم زما چو در خفائی
فرخنده دمی که ما تو باشی | از مائی ما ز دل خراشی
آئی سوی من شوم مسلمان | گبرم چو ز من شوی تو پنهان
آئینم هر آنچه تو بخواهی | الٰهی و بازگاه لاهی
در دست تو جان چو گوی چوگان | هر سو که تو خواهیش همی ران
چون پیش منی بخویش شادیم | پنهان چو شوی همه کسادیم
بی روی خوشت تو ناصبورم | ای مایهٔ هستی و سرورم
از طالبِ خود حجاب کم کن | پیش آ و وجود من عدم کن
زین سوختهٔ حجاب تا چند | عمریست که هستم آرزومند
یکبار ز رخ نقاب بردار | مستانه ببر مرا بیازار
چون من ز شراب عشق مستم | خود شیشهٔ ننگ را شکستم

جفتیم بتو ز ننگ و غم زرد | با دیدہ چو جوئی و رنگ رخ زرد

خود دست ز نان و پلاے کوبان | با نعرۂ و ہائے و ہوئے مستاں

از عشق تو غلغل و فغانہا | آریم ز دل سوئے زبانہا

حاشا للہ نہ شرم دارم | زیں رقص چو یار گشت یارم

مطرب بنواز نغمہ امروز | کز دلبر ماست بخت پیروز

ساقی قدحے دگر مدد کن | زاں مست و خراب تا ابد کن

چوں عکس بمی ز رخ نمودی | جان و دل ما ازاں ربودی

چوں من نشوم فدایت ای دوست | دارد دل من ہوایت ای دوست

شوق است مرا بپاے ساقی | سازیم نثار عمر باقی

ایں ملک وجود ملک تو باد | از عشق تو روح باد آباد

جای تو درون جان من باد | تو جانی و جان من چو تن باد

از عشق تو سینہ ام چمن باد | مہر تو دوائے درد من باد

جز عشق تو ہیچ غم مبادا | مہر تو ز سینہ کم مبادا

از سر تو سینہ ام چو باغ است | عشق تو چمن بود نہ داغ است

شاداں بکمند یار اسیرم | میریم ز غم ولی امیرم

احمد چو گدائے کوئے یارم	فخر است مرا کہ شہریارم
اندر گرہِ ہمت مرا کفن باد	داغِ تو چراغِ گورِ من باد

تمت بالخیر

مثنوی مکالمہ لیلیٰ و مجنوں

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

بشنو از من ای حریف رازداں	اندکے از ماجرائے دردِ جاں
با تو گویم شرحِ جورِ آں نگار	با دلِ پُر درد و چشمِ اشکبار
چشم می پوشد ز حالِ زارِ من	عزم دارد از پئے آزارِ من
دیدہ گریاں سینہ بریانم ازاں	روز و شب چوں شمع سوزانم ازاں
کرد اندر پنجۂ عشقم اسیر	شحنۂ بے درد و خونی سخت گیر
بیکسیٔ ما و ایں جانِ حزیں	تیغ در دست است عشق اندر کمیں
آہ با من عشق بازی می کند	بہر قتلم ترک و تازی می کند
بہرِ خونریزیٔ ما بستہ کمر	دیدہ جز بیم اے خدائے دادگر
نیست بیمِ ما بجز مہر و وفا	ہست در بدلِ وی آں جور و جفا

در ہلاکِ ما چہ اندیشیدہ است ‌‌ صید لاغر ام چہ در من دیدہ است

چشمِ من میریزد از اندیشہ خون ‌‌ دستگیرم باش ای جوشِ جنوں

از من این اندیشۂ جاں دور کن ‌‌ از شرابِ عشق او مخمور کن

تا رہم از عقلِ دور اندیشِ من ‌‌ تا شوم فارغ ز نوش و نیشِ من

جاں برافشانم بہ پائے آں نگار ‌‌ خوردم ورقصاں روم تا پائے دار

سوئے مسلخ تا روم از پائے خویش ‌‌ در بغل تیغ و کفن آیم بہ پیش

زانکہ اندر عشق ہر دم مردن است ‌‌ نیست مردن بلکہ بازی بردن است

بودہ ام من چونکہ اندر عشق خام ‌‌ نالہ آمد بر لبِ من از سقام

از تنگ ظرفی مرا چارہ نبود ‌‌ تا بریں گفتن دہانم بر کشود

میزند از لطمہ میگوید خموش ‌‌ کم کن ای خام از کمیں جورم خروش

سینہ تنگم زاں زبانم بر کشود ‌‌ گشت ظاہر از من این گفت و شنود

لیکہ میگویم برمز دیگراں ‌‌ با حریفاں راز اندرِ دِ نہاں

پے برد خود مرد عاقل ہوشیار ‌‌ راہ سرد و رنگ و رویم حالِ زار

کیں فغان و نالۂ من بہر چیست ‌‌ رازِ من در سینۂ من مختفی است

ظاہر است از نالہ بیماریِ من ‌‌ رازِ من پیدا است از زاریِ من

چوں مغنی من نوائے میزنم | نالها بہر لقائے میزنم
کاندریں الحان پنہاں روزن است | راہ نالاں روزن بجانانِ من است
تا ازاں روزن بہ بینم روی دوست | کہ مراد جان مشتاقِ من اوست
ذکر خوباں راحتِ جان است ازیں | روح بالذکور میگردد قریں
پیش عاشق یاد یار آمد مراد | زیں سماعِ صوفیاں دارد کشاد
جان صوفی رقصد از بانگِ سرود | سوئے جاناں زاں نوا روزن کشود
ذکر خوباں روح را مے پرورد | لحن خوش زیں پردهٔ دل می زند
پس وریں پرده حکایت میکنم | وز جفا ہالیش شکایت می کنم
روزی از بہر تفرّج در بہار | بود لیلیٰ بر سرِ ناقہ سوار
شد بہ صحرا ناقهٔ لیلیٰ رواں | در پیش مجنوں برہنہ پا دواں
رفت در باغی کہ بد رشک ارم | شد خراماں در چمن آں محترم
گفت ای مجنوں تو نیز اینجا بیا | چشم را بر حسن گلہا بر کشا
بنگر اندر تازہ نیناںِ چمن | در گل و در لالهٔ و سرو و سمن
تا بہ بینی صنعت اللہ را | تا ازیں لشکر شناسی شاه را
چوں بہم رفتندشاں در بوستاں | گفت با مجنوں بناز آں داستاں

گاهی تو اندر عاشقی پیرِ کہن
هستی اندر عشق مردِ ممتحن

تو چو مستسقی و خوباں ہمچو آب
کم نگردد ہیچ گاہت اضطراب

نیست سیری مر ترا خود زیں جنوں
ہر زماں عشقِ تو می گردد فزوں

سیر نبود از حسیناں جانِ تو
حسن آمد کعبہ و ایمانِ تو

ہمچو مومن کز عبادت سیر نیست
طاعتِ صد سالہ نزدش اندکیست

روز افزوں می شود سودائے عشق
کم نہ گردد ہیچ گہ دریائے عشق

آفتابِ عشق نپذیرد زوال
فارغ آمد از ہبوط و از وبال

عشق نبود کہنہ ہرگز تا ابد
کرد پیدا عشق را تازہ صمد

خود درختِ عشق را نبود خزاں
دائما ایں پیرِ عشق آمد جواں

بل جواں بخت است چوں دُرِّ خوش آب
پیرِ صد سالہ ز عشق اندر شباب

طینتش با عشقِ حق کردہ خمیر
در ہزاراں سال نبود عشق پیر

بس تو اندر عشقِ من غم می کشی
تلخیٔ درد و بلا را می چشی

ہر زماں خوار و پریشان و خراب
سینہ سوزاں داری و دیدہ پرآب

نے ترا باشد ز حالِ خود خبر
بے خور و بے خواب گرداں دربدر

وز ہوائے من ز تو آرام رفت
وز دلِ تو فکر ننگ و نام رفت

صوفیانه فکر تعلیمت کنم — زنگ غم ها را ز جانت برکنم

یاد کن از ما که نادر حکمت است — تا رود از تو هر آنچه زحمت است

اندرین مسلک اگر پا را نهی — از تعیّن وز تقیّد وا رهی

زین کسان تو هر کرا بینی حسین — در خیالِ خویش دان لیلی است این

خود مراد از حسن باشد نی که جسم — دان که این جسم را لیلی است اسم

حسن اندر ذات نفسِ واحد است — روشن اندر وی این همه خال و خد است

منبسط شد حسن بر اجسادِ ها — نور واحد بود بر افرادِ ها

پیش خور بنهی گر آئینه دو صد — خود نماید هم بقدرِ آں عدد

ذاتِ حق واحد صفت ها بیشمار — بیند عارف آں یکے را در هزار

پس تو هم این راه رو بنمودمت — عقدهٔ مشکل ترا بکشودمت

از فراقِ من اگر باشی زحیر — هر حسینی را بجائے من بگیر

پس محبت کن به او بر جائے من — تا رهد جانت ازین درد و محن

همچو من او را شمر محبوب خویش — در تمامی کار دان مطلوب خویش

فکر گردآری اگر چندین چنین — زین توهّم داروی سوئے یقین

پیش مردم حسن من چندان نبود — لیکه عقلت گم شد و همت ربود

تا در افتادی درین رنج و ملال — که حیات تو شده بر تو وبال

بسته از حسن من چندان خیال — کز هجوم غم شدی همچون هلال

زین تصور مشکلت آسان شود — چند گه فکر تو گر زینسان شود

وارهی از درد و باشی شادکام — فارغ و آزاد زین رنج مدام

داد مجنون پس ظریفانه جواب — ای دل آرام تنها رای ثواب

از کلامت مشکلم حل میشود — کز تصور عشق مبدل میشود

گفت قربانت شوم ای جان جان — آشکارا کرده سر نهان

من چو شاگردم مرا تو اوستا — خود بکن تا همچنان آرم بجا

تا بیاموزم هر آنچه تو کنی — تا رود از جان من این کودنی

اوستاد آرد نخستین بر زبان — بعد از آن شاگرد را گوید بخوان

این سبق را خود تو اول یاد کن — بعد از آن از بهر من ارشاد کن

بر من عاشق باش و معشوقم بدان — تا بکام دل شوم من کامران

چون تو این اندیشه خود قایم کنی — بیخ درد من ز جانم بر کنی

زین تصور جان من بکشای راه — تا رود پایم به فرق مهر و ماه

تا کنم از فخر به چرخ مسنی — وارهم زین تیرگی و روشنی

عمرها شد کز غمت خون میخورم
در دوری یا بکشائش کار من
خوش چه نبود باشد اگر پنهان کنی
وصل من خواهی و مشتاقم شوی
در دل خود آرزوی من کنی
بر بساط قرب مهمانم کنی
زاری و الحاح و لابه جان کنی
گفت لیلی نیست ممکن ای فضول
من که معشوقم چسان عاشق شوم
حق مرا داد است این حسن و جمال
چون ترا از عشق پیشه بوده است
از برای حسن خود جان میدهی
گفت مجنون این سخن از بهر چیست
تو نمیدانی که عشق فتنه گر
خود بشر مجبور میگردد ازو
از هجوم عشق جامه میدرم
دفع گردد جملگی آزار من
جمله مشکلهای من آسان کنی
همچو من اندر پی من تو دوی
عاشقانه جستجوی من کنی
بر سر پر ناز سلطانم کنی
آنچه عاشق میکند با من کنی
تا که عشق تو کند در من حلول
فارغم زین درد چون هر دو دوم
از ورای قوتم هست این کمال
سالها جانت درین فرسوده است
شهرهٔ خلقان شدی در ابلهی
این چنین گفتن نه خود از زیرکی است
می برد از آدمی عقل و هنر
رهن گردد عقل و جان در دست او

تا بجانِ انبیا ہم کرد اثر — پس چہ باشد قوّتِ دیگر بشر

سرورِ عالم محمد مصطفےٰ — با ہمہ عرفان آں نور و صفا

از عشقِ عائشہ مجبور بود — از چنیں علم او مگر مستور بود

با تمامی عدل با ازواجِ خویش — بود عشقِ عائشہ از جملہ بیش

تا چہ آمد پیش داؤدِ نبی — ہادیٔ برنا و ہر پیر و صبی

با چنیں فہم و فراست ہم کیا — دل ربودش زن کہ بود از اوریا

ہمچنیں تو در دلم بہ نشستہ — پایٔ من در زلف خود بر بستہ

چونکہ عینِ حسن من دانم ترا — پس بگو بندم تصور من چرا

در حقیقت ہر عقیدہ مطلق است — گفت نتوانم کہ اسرارِ حق است

حق خبر داد است خود اندر نبی — کہ منم نورِ ہمہ ارض و سما

دانہ ہر ژالہ عینِ آب بود — ہست سنگی لیکہ در چشمِ جحود

چوں خیالی کہ زجاں پیدا شود — اندرونِ جاں بہر سوی دود

باز جاں ادراک آرد کاں در وست — در حقیقت ناظر و منظور اوست

ایں تجلی ہا بود از عینِ ذات — ذات ظاہر آمدہ اندر صفات

داں صفت ہم شکل افعال آمدہ — تا موالیدِ ثلثہ سر زدہ

لاجرم چاره نبود از مدح و ذم | چونکه لطف و قهر هردو شد بهم

من به عشقت گشته ام مجنون لقب | زین لقب من نیستم اندر لقب

عشق تو حق در دلم بنهاده است | از هوای خویش این دل ساده است

قوت من نیست این فعل حق است | قهر فعل او بدلها مطلق است

عشق را حق بر سرم بگماشته | سر نهادم حکم او پنداشته

فعل او را بوده ام من منفعل | گشته ام از هستی خویشم خجل

هستی من چیست یارب چیستم | دم زنم با خود که گویم کیستم

خواستم هرچند تا یابم نجات | لیکه جهد من همه شد ترّهات

پس کرا یارا که سر تابد ازو | جان دوان چو گوی پیش حکم او

عشق آمد از ازل سلطان جان | گوی وش جان زیر حکم صولجان

جان من بود ست در دستش اسیر | چاکرم او را و او ما را امیر

پس مرا بگذار اندر حال من | بر مشیت کار آمد نے به فن

هر دم بروی هر آنچه حق نوشت | گشته ما را آنچنان طبع و سرشت

پیش قدرت لب به بند و دم مزن | خود حکیم است آن خدائے ذوالمنن

عین حکمت دان هر آنچه آرد حکیم | تو ندانی او بدان باشد علیم

نامہ بر نام محمد شد تمام   بر جمال روح افزایش سلام

کم کسے شد محرم اسرار او   جملہ عالم پرتو انوار او

یا رسول اللہ مهمان تو ایم   ریزہ چین سفرهٔ خوان تو ایم

از تو ایم ارچہ غلام ناکسیم   عاجز و نے مایہ و بس مفلسیم

لقمہ ہم سوی ما پرتاب کن   این سگان را سیر و ہم سیراب کن

ناکسان و بیکسان را کس توی   سوی تو آئیم ما را بس توی

عفو کن بر ما جرائم اے جواد   زآفرینش ذات تو آمد مراد

چون تو هستی رحمة للعالمین   سوی ما تیره دروناں نیز بیں

کن ز رحمت سوی ما ہم یک نظر   تا بداد خود رسم اے دادگر

ما زیاں کاریم ما را داد رس   از تو فریاد است ای فریاد رس

ز احمد مسکین بتو بادہ سلام
بر تو و بر آل و اصحابت تمام

فقط

قصیدہ

مراۃ الحقیقت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مطلع

ازل سے حسن اُسکا پردہ ور ہے
کرے کیا عشق جو شوریدہ سر ہے

ایضاً

جمالِ مہر سے خیرہ نظر ہے
وہ اپنے نور میں خود مستتر ہے

ایضاً

غرورِ حسن گو بیداد پر ہے
محبت اُس کی لیکن دادگر ہے

ایضاً

پری پیکر کوئی پیشِ نظر ہے
جنوں سے جسکے دل زیر و زبر ہے

ایضاً

محبت میں وہ اپنی مستتر ہے
دلِ پر درد اُس دلبر کا گھر ہے

ایضاً

مرے آئینہ میں عکسِ قمر ہے	اُسی کے نور سے روشن نظر ہے

ایضاً

وہاں وہ حسن پنہاں جلوہ گر ہے
یہاں شوقِ محبت پردہ در ہے

ہوا ہے حسنِ لیلیٰ جانِ مجنوں
پری شکلِ جنوں میں مستتر ہے

محرّک حسن ہے میری جنوں کا
ہوا سے جیسے جنبش میں شجر ہے

ہمارا عشق ہے بادِ بہاری
اُسی سے گلشنِ دل سبز و تر ہے

ہے اُس کے حسن کا آئینہ عاشق
اسی میں عکس اُس کا جلوہ گر ہے

جنوں سے مجکو ہو کیونکر رہائی
کہ ایک حسنِ پری پیشِ نظر ہے

کسی سے کب چھپا رازِ محبّت
مزاجِ عشق خود ہی پردہ در ہے

جو اُن کا حسن بے پردہ نہ دیکھا
مچایا عشق نے کیوں شور و شر ہے

ہمارا عشق ہے سایہ پری کا
یہ ساری ہائے وہو اُس کا اثر ہے

گمانی ہے پری ہستی آدم
کب اُس سے کم یہ عشقِ فتنہ گر ہے

وہ موجود اور وجود اپنا ہے موہوم
وہی عشق اب یہاں شکلِ بشر ہے

لباسِ عشق میں مستور ہے حسن
بدن میں جان جیسے مستتر ہے

ان آئینوں میں چمکا حسن اس کا
یہ شوق خود نمائی کا اثر ہے
ہیں آئینہ کہوں یا نور خورشید
کہ اس کی شان با صد کرّ و فر ہے
یہ غوغا ہے جہاں میں سب اسی کا
جسے دیکھو وہ ایک شوریدہ سر ہے
قیامت خیز ہے وہ حسن اس کا
کہ جس سے سب جہاں زیر و زبر ہے

غزل

جمال اس کا مرا نور نظر ہے
اسی کے نور سے روشن یہ گھر ہے
مرا یہ خرمن ہستی جلا دے
ارے او برق حسن اب تو کدھر ہے
میرے دل میں میری آنکھوں میں آ بیٹھ
کہ تو جان جہاں نور نظر ہے
محبت ہو تیری یا تو ہو دل میں
یہاں اب دوسرے کا کب گذر ہے
تو اس خلوت سرائے دل میں آ بیٹھ
ترا ای جان جاں یہ خاص گھر ہے
دماغ اپنا بسا ہے اس کی بو سے
کسی گلشن کی ہم کو کب خبر ہے
اگر دل نے نہیں دیکھا کسی کو
تو مضطر بے سبب کیوں اس قدر ہے
پری پنہاں ہے پردہ میں حیا سے
جنوں میری حیا کا پردہ در ہے
ہوا شوق لقا احمدؐ کو جب سے
تڑپتا مرغ دل بے بال و پر ہے

دلِ پُر درد جو رہتا ہے بےچین
محبت کا کسی کی یہ اثر ہے

دیا مجنوں نے بوسہ پائے سگ کو
کہ اس کا کوئے لیلےٰ میں گذر ہے

وہ ہی محبوب جس میں بو ہو تیری
مشامِ جاں میں الفت مستتر ہے

تو ہی وہ جان جس کی جاں ہی جا
تو ہی وہ نور جس کا آنکھ گھر ہے

دل و دیدہ ہیں تجھ سے دونوں آباد
سرورِ دل ہی اور نورِ نظر ہے

نشاں ہی عشق حسنِ بےنشاں کا
نشاں میں بےنشانی مستتر ہے

نشیمن لامکاں ہی مرغِ دل کا
یہ قالب اُس کا گویا عکس پر ہے

ہوا ہے وہ مجاز عین حقیقت
حقیقت کی طرف جو راہبر ہے

خیالِ ہجر حق ہی نیشِ کژدم
رگِ جاں کو وہ مثلِ نیشتر ہے

عجب دار الاماں ہے یہ محبت
تمامی آفتوں کی ایک سپر ہے

خیالِ ماہرو ہی دل میں مہماں
سنور جان کا آج اُس سے گھر ہے

خیالِ یار میں عاشق ہے فانی
بقا اُس کی اسی میں مستتر ہے

کسی کو کوئی جاناں میں ہو کیا دخل
وہاں پر سرفروشوں کا گذر ہے

مگر بازارِ جاں ہے اُن کا کوچہ
جدھر دیکھو متاعِ جان و سر ہے

نہو کیوں جانِ عاشق محو دلبر
کہ ہر دم دل کی وہ پیش نظر ہے

دل و دیدہ میں ہے ایسا بسا وہ	کہ جیسے آنکھ میں نورِ نظر ہے
سوا اُس کے میں دیکھوں کیا کسیکو	وہی اس آنکھ کا نورِ نظر ہے

غزل

جمالِ یار ہر سو جلوہ گر ہے	وہی دل میں وہی نورِ نظر ہے
محبت نے مجھے مجنوں بنایا	مرا دل غیرتِ لیلیٰ کا گھر ہے
بسا دل میں وہ آکر صورتِ عشق	سمایا آنکھ میں مثلِ نظر ہے
مری ہستی حباب اور وہ ہی دریا	مرا دل ہے صدف اور وہ گہر ہے
ہماری بیکلی کو کون جانے	کسی کے درد کی کسکو خبر ہے
مری ہستی میں ایسا ہی وہ پنہاں	کہ جیسے رات میں نورِ سحر ہے
ہوا اُس کا حسن عینِ ہستیٔ عشق	کہ جیسے مہر ہستیٔ قمر ہے
نہالِ عشق کو بے حق نہ سمجھو	وہ اک وادیٔ ایمن کا شجر ہے

خبر دیتا ہے خورشیدِ احد کی
جمالِ احمدی نورِ سحر ہے

مقطع

وہ خورشیدِ تجلّی جلوہ گر ہے — شعاعِ حسن سے خیرہ نظر ہے

ایضاً

جمالِ اُس کا جو نورِ ہر نظر ہے — اُسی کے نور سے روشن بصر ہے

جمالِ اُس کا بروں از حد و تعریف — وہ کب محتاجِ توصیفِ بشر ہے

نگہ کیونکر کرے تعریفِ خورشید — کہ اُس کی دید سے خیرہ نظر ہے

چھپا ہے نور میں اپنے وہ ایسا — کہ چشمِ مدرکہ افگندہ سر ہے

وہی حامد وہی محمود اپنا — اُسی کی حمد اُس سے خوبتر ہے

کرے ممکن وہ کیا واجب کی تعریف — کہ عقلِ حادث اس جا خیرہ سر ہے

وہ ذاتِ محض اور وہ ہستیٔ صرف — کہ بے مثل و نظیر و پاک تر ہے

بایں نزہت ظہور اُس کا ہے بیحد — بانواعِ تجلّی جلوہ گر ہے

وہ ہیں چند آئینہ یا چند الوان — ہر اک خورشید کی پیشِ نظر ہے

جمالِ مہر ہر اک آئینہ میں — برنگِ آب گینہ جلوہ گر ہے

ہے اپنی ذات میں خورشید واحد — ہر آئینہ میں عکس اُس کا دگر ہے

حقیقت سب کی ہی بیشک وہ ہستی — اُسی ہستی سے عالم جلوہ گر ہے

ہی مظہر اُس کی ہر شے اور وہ باطن — تمامی خلق کا جو خشک و تر ہے

ہی اُس سے ہر وجود اور اُس پر قائم
یہ جو ارض و سما جن و بشر ہے

غلط ہے یہ کہ بے ہستی مطلق
وجود اشیا کا اپنی ذات پر ہے

جو ظاہر ہے اُسی سے ہی نمایاں
کہ جو باطن ہے اُس سے مستتر ہے

اُسی ہستی سے ہی ہستی عالم
وجود ان سب کا قائم ذات پر ہے

بانواع تجلّی ہے جو اظہار
تو چشم مدرکہ بھی کور و کر ہے

کرے ادراک حادث جو وہ حادث
کہ حادث خود ہے حادث کی نظر ہے

نہ اُس کی کنہ کو یہ عقل پہنچے
خرد از خویش رفتہ خیرہ سر ہے

ہے سریاں اُس کا ذاتِ جملہ شی میں
احاطہ اُس کا ہر موجودات پر ہے

وجود اُس کا ہی عینِ ذات عالم
تمام اعیان میں وہ جلوہ گر ہے

ان اشیار کا تعقل علم حق میں
یہی اعیان ثابت مشتہر ہے

حقیقت میں ہی علمِ حق کا سایہ
یہ اظہار و بطوں میں جسقدر ہے

ظہور اپنے سے اول جملہ عالم
اُسی کی ذات میں بس مستتر ہے

یہ عینِ ذات تھا ماقبل اُس کے
کہ جس کا نام عالم مشتہر ہے

یہاں پر حق ہے عینِ ذات عالم
وہاں پر خلق حق میں مستتر ہے

ظہورِ ذاتِ حق ہی جملہ اشیا
بطون اُن کا وہی یزدان پر ہے

یہی ثابت ہی نزدِ اہلِ تحقیق — کہ اول جو کہ ادراکِ بصر ہے

ہر ایک اشے میں جو دیکھو وقتِ ادراک — وہی ہستیٔ مطلق جلوہ گر ہے

وجودِ شے اسی کے واسطے سے — نظر بازی میں منظورِ نظر ہے

بہ شکلِ نور در الوان و اشکال — وہ اول درج ادراکِ بصر ہے

پھر اس کے واسطے سے جرمِ اشیاء — جو دیکھو تو محیط اُن پر نظر ہے

مطلع

برنگِ حسن ہر سو جلوہ گر ہے — بہ شکلِ عشق خود ہی پردہ در ہے

ایضاً

کمالِ حسن عاشق عشق پر ہے — کہ وہ آئینہ ہے اُس پر نظر ہے

وہ خود مشتاقِ آئینہ کا تھا حسن — تماشا اپنا منظورِ نظر ہے

نہیں ممکن کوئی دیکھے رخ اپنا — کہ اپنی آنکھ سے رخ مستتر ہے

تو رغبت آئینہ کی پیش آئے — موانع دید کا وہ پردہ در ہے

وہ آئینہ ہو جامع ہر صفت کا — عیاں اُس پر ہو جو کچھ مستتر ہے

تمامی شان کا ہو وہ نمونہ — کہ عکسِ حسن اُس میں جلوہ گر ہے

جہاں کو اُس نے اک صورت بنایا
مگر بے روح کی وہ ایک صور ہے

جلا اُس میں تماشے کی نہ تھی کچھ
صفائی کی جگہ گویا کدر ہے

تمامی امر کا مرجع ہے وہ ذات
اُسی کی سب قضا ہے اور قدر ہے

اُسی سے ہی ہدایت اور نہایت
اُسی سے یہ معادِ خیر و شر ہے

پھر آدم کو ایک آئینہ بنایا
اُسی کا عکس اُس میں جلوہ گر ہے

بنا وہ خلق میں اک روح عالم
جہاں اُس کا مثالِ پاؤ سر ہے

ملک گویا ہیں ایک اعضا جسمی
کہ جیسے جسم میں سمع و بصر ہے

تمامی جمع کونی و الٰہی
ہو شامل جس کی وہ ذاتِ بشر ہے

بنا حق کا خلیفہ اس لیے وہ
صفت حق کی سب اُس میں جلوہ گر ہے

یہ جمعیت خلیفہ کا ہے خلعت
یہ خاص انعام حق انسان پر ہے

ہوا جامع تمامی کون و حق کا
بنا موصوف دونوں کا بشر ہے

یہ دونوں ید قدرت ہیں خدا کے
خمیر اُس کا اُسی کے ہاتھ پر ہے

کہا اُس نے تری سمع و بصر ہوں
مجھی سے تیری جنبش سر بسر ہے

یہ مجموعی ظہور اُس کا ہے ایسا
نہ مثل اُس کے کوئی شانِ دگر ہے

بجز آدم ہوا فائز نہ کوئی
پھر اُس منصب پہ جیسا یہ بشر ہے

خلیفہ تجلی ہے نورِ حق سے — کہ جیسے مہر سے تاباں قمر ہے
جوارح کو مدد ہے روح سے سب — خیال و علم جو سمع و بصر ہے

مطلع

منور اُس سے سب عقل و ہنر ہے — یہ سب قائم اُسی کی ذات پر ہے

ایضاً

صفت کا نور یہ سب جلوہ گر ہے — کہ روشن جس سے یہ قلب بشر ہے
ہو جیسے شمع سے فانوس روشن — خیال اُس نور سے یوں جلوہ گر ہے
خیال آلہ ہے وصفِ نور کا یوں — ہوا کا جس طرح آلہ شجر ہے
ترے دلکو عطا کرتا ہے جو غیب — خیال اُس چیز کی لاتا خبر ہے
جہانِ غیب سے سوئے شہادت — یہی قاصد یہی پیغامبر ہے
خدا سے جسقدر ہے وحی و الہام — خیال اُس علم کو لاتا ادھر ہے
درختِ علم حق ہی اور جہان میں — خدا کے علم کا سایہ بشر ہے
جیسے رویائے صادق ہو اور الہام — وہ سالک محوِ حق میں بیشتر ہے
نثارِ حق ہے جملہ وقت صوفی — وہ حظِّ وقت و حق سے بہرہ ور ہے

بڑی دولت ہی استغراقِ حق ہیں | کہ وہاں جز حق نہ اوصافِ بشر ہے
مبرّا ہو اگر دل وسوسہ سے | تو خوابِ صادقہ آتا نظر ہے
دلِ صافی ہے گویا لوحِ محفوظ | جمالِ غیب اُس میں جلوہ گر ہے
وجودِ آدمی ہے سرِّ ایزد | اور ایک اسرارِ حق جانِ بشر ہے
حجاب اُٹھ جای گر جانِ بشر سے | تو عیسیٰ دم ہر اک جانِ بشر ہے
منور ہے جو دل انوارِ حق سے | یہ سب زیبا اُسی کی ذات پر ہے
مجلّٰی اُس کی ہیں شکلِ خیالات | منور اُس کی سب سمع و بصر ہے
بشر ہیں سب اسیرِ وقت و خاطر | حقیقت اُس کی خود پنہاں پر ہے
جو اول منبسط ہے نور اُس پہ | خیال اُس کا بھی روشن چوں قمر ہے
جہاں ہوتی ہے وارد وحی و الہام | وہاں گم کردہ ہر حسِّ بشر ہے
پھر اس حس کی طرف جب وہ کرے عود | خیال اُس امر کی لاتا خبر ہے
جہاں اک خواب اور انساں ہی نایم | حدیثِ مصطفےٰ سے یہ خبر ہے
یہ جو کچھ دیکھتا ہے صورتِ خواب | جہاں شکلِ خیال آتا نظر ہے
ہوا حاضر ملک پیشِ پیمبر | متشکّل ہو کے با شکلِ بشر ہے
وہ اک شکلِ خیالی تھا نہ آدم | وہی جانے کہ جو اہلِ نظر ہے

کہا حضرت نے ہی روح الامیں یہ | لباسِ جسم میں جو مستتر ہے

وہ جسمِ آدمی سایہ تھا اُس کا | کہ جس میں جبرئیل اب جلوہ گر ہی

یہی نسبت ہی عالم کو خدا سے | کہ جیسے سایہ ہمراہِ بشر ہے

اسی نسبت سے ظلِّ حق ہے عالم | ظہورِ ظل بقائے شخص پر ہے

اُسی کی ہے طرف ہر امر راجع | اُسی سے باہنر اور بے ہنر ہے

یہ کب ہی غیر اُس کی اُس کا سایہ | جدا کب شخص سے ظلِّ بشر ہے

یہاں سے نام ظل کیونکر ہو زائل | کہ وہ اعیان سے سب جلوہ گر ہے

وہ ہی اعیانِ عالم حق کا یوں ظل | عیاں جس طرح سے ظلِّ شجر ہے

تمامی کون ہی اک امر وہمی | خیال اندر خیال اب جلوہ گر ہے

وجود اپنا نہیں ہے یہ جہاں کا | نمایاں دوسرے کا یہ اثر ہے

جدائی ہے محال اس سایہ کو اب | شجر سے کیونکہ وہ ظلِّ شجر ہے

خدا کو ایسے ہی ظل سے ہی نسبت | زجاج ایک شمع سے بس جلوہ گر ہے

ہے ذاتِ حق مثالِ جلوہ شمع | وہ ایک فانوس میں جو مستتر ہے

مگر مانندِ رنگِ آبِ گینہ | نمایاں شمع رنگیں در نظر ہے

وہ اپنی ذات میں ہی نور سادہ | مگر یہاں آبگینہ پر نظر ہے

ہوا جب عقل کو یہ امر تحقیق — تو سب عالم خیالی ایک صورت ہے
خیال اندر خیال اب ہی جہاں سب — ہماری آنکھ میں جو جلوہ گر ہے
وجودِ حق وہی اللہ ہے عین — وہی واحد وہی وہاب و بر ہے
حقیقت میں ہی وہ سب کی ہویت — یہی ثابت بنزد اہلِ نظر ہے
جو شی خالی ہی حق سے وہ ہی باطل — مصدّق اس کا خود خیر البشر ہے
تمام اعداد میں دائر ہے واحد — کہ جیوں ہر عضو میں جانِ بشر ہے
حقیقت میں ہے واحد آب دریا — تعدّد میں وہ ہر قطرہ دگر ہے
زمین و آسماں کا ہی وہی نور — خدا ہی اسکی خود بینا خبر ہے
اُسی کے اسم ہیں اسماء اشیا — ان اسموں میں مسمّی مستتر ہے
کہ جیسے جان کا تو نے سنا نام — حقیقت سے تو اس کی کور و کر ہے
سمجھتا ہے جو تو اپنے کو دانا — بیاں کر جان کیسی ہے کدھر ہے
جمالِ جاں بدن پر کب ہی ظاہر — جمالِ چشم کب آتا نظر ہے
تو اپنی جان کو پہچان پہلے — خدا کی معرفت پھر سہل تر ہے
خدا ہی سے یہ سب عالم ہے قائم — کہ جیسے جان سے زندہ بشر ہے
اُسی سے ہے بقائے جملہ عالم — اُسی کے نور سے روشن یہ گھر ہے

عیاں جس دم ہوا خورشید کا نور — تو تابندہ ہر اک دیوار و در ہے

حسینوں کو ملا ہے عاریت حسن — ان آئینوں میں وہ خود جلوہ گر ہے

وہی بحرِ عطا ہے اور فیّاض — وہی سب کی حیاتِ تازہ تر ہے

نئی ہر لحظہ ہے یہ عمر اپنی — نیا ہر دم یہ سب علم و نظر ہے

ہر اک دم میں نیا ہی فیض اُس کا — نیا عالم نیا سمع و بصر ہے

ہر اک شے جس گھڑی ہوتی ہی معدوم — وہیں موجود مثل اُس کے دگر ہے

جہاں معدومیٔ شے ہے مقرر — وجود ایک دوسرا وہاں جلوہ گر ہے

تو نورِ شمع کو دیکھے ہے قائم — وہ ہر دم اُس میں ایک شعلہ دگر ہی

بہر دم ہے نئی اُس کی تجلّی — بہر آں اُس کی اک شانِ دگر ہی

رواں ہی بحرِ تجدیدِ امثال — یہاں ہر دم اُٹھاتی موج سر ہے

نیا ہر وقت ہے یہ جملہ عالم — نئے امثال و نیرنگ و صور ہے

ذرا باطن میں اپنی فکر کر دیکھ — ترا ہر دم نیا سمع و بصر ہے

بہر آں اُس میں پیدا ہی نیا رنگ — نئی صورت وہیں پر جلوہ گر ہے

ابھی ایک شکل آئی اور ہوئی گم — بہر لحظہ نئی وہاں ایک صور ہے

ہی سب عالم کو یوں تجدید ہر دم — بہر آں اُس کا اک رنگِ دگر ہے

مطلع

نشانِ خاصِ ایزد بوالبشر ہے
کہ جس کا حق بنا سمع و بصر ہے

تمام اسمار اشیا اُسمیں ہیں درج
عجائب یہ خزینہ پُر گہر ہے

تمامی صنعتوں کا ہے وہ مبدع
اُسی سے ہے جو کچھ علم و ہنر ہے

ہوئی پیدا جو حوّا بوالبشر سے
کہ تولیدِ پسر چوں از پدر ہے

بعینہ مثل آدم تھی وہ حوّا
تمامی اُس میں وصفِ بوالبشر ہے

تو کر فکر اور طبیعت کو ذرا دیکھ
کہ اُس میں مندرج کیا کیا ہنر ہے

ہزار اُس میں سے پیدا صورتیں ہوں
مگر کیا اُس کا نقصان و ضرر ہے

نہ نہ ابان ہے عدم اظہار سے وہ
عجب یہ قلزمِ جانِ بشر ہے

وہ جو کچھ ہو رہا ہے اُس سے ظاہر
اُسی کی شکل ہے اُس کی صور ہے

نمونہ ہے وہ اوصافِ خدا کا
تمامی وصف جو سمع و بصر ہے

نشانِ حق ہی انفس اور آفاق
یہ اُسکی وصف کی دیتا خبر ہے

پڑا ہے گرچہ اسفل میں یہ آدم
سب علویات اس میں مستتر ہے

عجب ناسوت مجموعہ ہے سب کا
علو و سفل اور جو خشک و تر ہے

بناعنصر تمامی پنج افلاک
اسی جڑ سے عیاں سارا شجر ہے

فلک کو نشو ہے عنصر سے حاصل
یہ علوی اُمّ سفلی کا پسر ہے

دخان عنصری سے ہیں یہ افلاک
یہ حق قرآن ہیں دیتا خبر ہے

محالِ ہفت کوکب اُن کی ارواح
عناصر سے یہ سب کچھ جلوہ گر ہے

دخانِ عنصری سے سب ہیں ناشی
ملایک ہفت چرخ اور جو صور ہے

ہے آیاتِ خدا انفس اور آفاق
نشانِ حق یہ ان ہیں جلوہ گر ہے

ہے عرفانِ خدا کا حصر اس پہ
وجودِ آدمی گو مختصر ہے

قوی حجت ہے ہمکو من عرف کی
یہ دیتا مخبرِ صادق خبر ہے

شناسا اپنا عارف ہے خدا کا
یہ آیاتِ خدا نفسِ بشر ہے

ہوا پیدا یہ آدم صورتِ حق
وہ صورت کیا ہی سمع و بصر ہے

صفاتِ حق نشانِ ذات ٹھہری
وہی تو ذات کی وہی خبر ہے

حقیقت سے گر اپنی ہو تو آگاہ
محقق ہے تو اور صاحب ہنر ہی

عیاں تجھپر ہو گر یہ جوہرِ جان
یقیں ہو تجھکو دل کانِ گہر ہے

محقق سے جو ہوتا خرقِ عادات
کمال اُس کے یقیں کا یہ اثر ہے

یقیں سے ہے تصرف مردِ حق کا
یقیں ہر قدرِ ایمانِ بشر ہے

جو آدم میں نہاں ہی جوہرِ ذات
وہ منبعِ فیضِ حق کا بسر ہی

بقدرِ علم و تحقیق و یقیں کی
محقق قادر اپنے فعل پر ہے

مراد انسان سے ہی جوہرِ ذات
نہ وہ جو شخص رکھتا ریش و سر ہے

کھلا جس شخص پر جوہر نہ اپنا
وہ اس عالم میں حیواں سے بتر ہے

مخاطب اپنا ہے وہ جوہرِ ذات
کہ جس میں منزوی علم و ہنر ہے

منقش دیکھتا ہے تو جو تمثال
وہ تیرا نقش ہے تیری صور ہے

کہ مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَ قِیَامَتُہٗ
حدیثِ حضرتِ خیر البشر ہے

جو تو معدوم ہے عالم ہی معدوم
جو تو موجود عالم جلوہ گر ہے

ترا عالم ہے تیرے علم کی شکل
تمثل ہے ترا تیری نظر ہے

تو جیسے خواب میں ہے دیکھتا غیر
وہ تیرے علم کی شکل و صور ہے

تو بیداری میں ایسا ہی سمجھ لے
یہ عالم علمِ عالِم کا اثر ہے

تری ہستی اگر فانیِ حق ہو
معیّت حق کی ہی پھر تو جدھر ہے

شہودِ حق اگر ہو علم جاں میں
تو حق ہے پھر ترا سمع و بصر ہے

تجلّی حق کرے شانِ یقیں میں
تری جاں پر یہ حالِ معتبر ہے

تو دیکھے حق کو پھر چشمِ یقیں سے
یہی اربابِ معنی کی نظر ہے

عطاء حق سمجھ عین الیقیں کو — وہی معطی وہی وہّاب و بر ہے

خواص اُس کا ہی پھر احیائے اموات — یہی قربِ نوافل کا اثر ہے

ہے وصفِ روح یہ جسکو کرے مس — وہیں زندہ ہو گرچہ وہ حجر ہے

حقیقت میں یہ اثمارِ یقیں ہیں — وہی جانے جسے اسکی خبر ہے

نہ پہنچا تو اگر عین الیقیں تک — تو یہ وہم اُس جگہ کیا کارگر ہے

یقینِ صرف ہی کشفِ حقیقت — نہ عقل و وہم کا اُس جا گذر ہے

شہودِ حق کو تو عین الیقیں جاں — بصیرت کیا وہی دل کی بصر ہے

صفاتِ روح اور اُس کی جوارح — ارادہ اور یہی سمع و بصر ہے

جو اول روح مبدع ہے صفت کا — صفات اُس سے تمامی جلوہ گر ہے

محرک روح ہی ہر ایک صفت کی — اسی سے سب کو جنبش سر بسر ہے

صفت سے فعل کی تولید ہی یوں — تولد رات سے جیسے سحر ہے

ہے آلہ فعل کا ناسوت کلّی — عیاں اُس سے یہ سب نفع و ضرر ہے

مقدّم سب کا ہے علم و ارادہ — صفت سے جو کہ یہ سمع و بصر ہے

لقب ہے علم مجمل کا ارادہ — مفصل وہ خیالِ خیر و شر ہے

خیال اعضا میں کرتا ہے سرایت — اسی سے فعل کا ظاہر اثر ہے

جوارح اُس کے ہیں تحتِ حکومت
تمامی جسم میں جو پا و سر ہے

عیاں ہے جان سے شکلِ خیالی
کہ جیسے بیج سے پیدا شجر ہے

مشکل ہے وہ ملکِ بے صور میں
مثال اُس کا لقب یہ مشتہر ہے

خیال و جاں ہیں مثلِ آب اور برف
اُسی پانی کی یہ شکلِ دگر ہے

وہ پیدا جان سے لیکن ہے جاں میں
محیط اُس شکل کی جانِ بشر ہے

عیاں صورت ہوئی بے صورتی میں
معادن اس کا ملکِ بے صور ہے

خیال ایک فعل ہے اس جان کا خاص
نمود اُس سے اُسی میں جلوہ گر ہے

ظہورِ جاں ہے بیشک جسم سارا
وہ جو کچھ اُس میں اثر پاتا بسر ہے

وجودِ کون کی نشارہ کو تو دیکھ
اگر ذی عقل و مردِ ذی ہنر ہے

فراست سے ہی ہوتا مردِ فائز
حقایق پر جو اُس سے مستتر ہے

ارادہ میں ترے ہو کوئی مضموں
وہ علمِ نحو سے ہے یا جفر ہے

وجود اُس کا ہے مجمل علم جاں میں
ابھی تفصیل اُس کی مستتر ہے

خیالِ دل میں ہوتی ہیں مفصّل
مضامیں اُس کی جو کچھ خیر و شر ہے

کتابت حرف کی کوئی کرے گر
عیاں جسم اُس کا اب پیشِ نظر ہے

مجسم ہو گیا آ کر یہاں وہ
عجب ناسوت ایک کانِ گہر ہے

کتابت میں ہی کاتب کی ہویّت — لباسِ حرف میں وہ مستتر ہے

ہوا محسوس شکل حرف میں پھر — عیاں وہ ہو گیا جو مستتر ہے

تو سب عالم کو ایسا ہی سمجھ لے — ارادہ حق سے یہ سب جلوہ گر ہے

یہ سب عالم ہی علمِ حق کی صورت — اسی کی یہ قضا ہے اور قدر ہے

معاد و مبدع ان سب کا ہی وہ حق — فنا اس میں اسی سے جلوہ گر ہے

صفات و فعل سے ظاہر ہی عالم — وجود ان سب کا قائم ذات پر ہے

نہاں ہی بیخ اور ظاہر گل و شاخ — اسی جڑ سے یہ سب تخم و ثمر ہے

مثالِ بیخ ہی وہ قدس لاہوت — تجلی اس کی جبروت ایک شجر ہے

بسانِ گل ہے وہ انوارِ ملکوت — اسی جبروت کا ایک برگ تر ہے

وہ کیا ہی جسکو ہم کہتے ہو ناسوت — گلِ لاہوت کا وہ ایک ثمر ہے

موالیدِ ثلاثہ ہے یہ ناسوت — وہ حیوان و نباتات اور حجر ہے

مثالِ تخم ہے انسان کامل — نہاں اس تخم میں سارا شجر ہے

مطلع

شجر سے آشکارا یہ ثمر ہے — ثمر ہی میں نہاں وہ کل شجر ہے

ہے ان سب کا لقب حضرات خمسہ
یہ حق سے ہیں حق ان میں جلوہ گر ہے

جو خامس ہے وہ جامع ہے سبھی کا
درخت کون کا برگ و ثمر ہے

یہ جملہ وصف کونی و الٰہی
ہوا ان سب کا جامع یہ بشر ہے

مطلع

اسی سے یہ خلیفہ مشتہر ہے
یہ سب انعام خاص حق و بر ہے

ہوا ہے یہ خلیفہ روح عالم
اور اشیا اُس کی مثل پا و سر ہے

یہ ذات پاک ہے ختم الرسل کی
کہ جس کا عقل کل دربان در ہے

جمال اُس کا ہے مقناطیس ارواح
جہاں قربان اُس کی گرد سر ہے

ہوئی تکمیل ختم الانبیا پر
وہ مرکز دائرہ کا دور پر ہے

پھر اُس کے بعد جو نائب ہے اُسکا
علی سے ہے کہ وہ نسل عمر ہے

قدم اُس کا نبی کے ہے قدم پر
خدا کی راہ کا وہ راہبر ہے

مظاہر بعض اسم حق کی ہے خلق
تمامی اسم کا مظہر بشر ہے

ہے آدم مظہر کامل خدا کا
اسی سے قرب اس کو بیشتر ہے

نہ تھا گر نور حق آدم میں پنہاں
تو مسجود ملک پھر کیوں بشر ہے

مطلع

جہاں طیران و سیراں یہ بشر ہے … سمیٹے اُس جگہ جبریلؑ پر ہے

خلیفہ حق کا ہے سب خلق میں وہ … اُسی کے تاج عزت زیب سر ہے

جہاں میں منبسط ہے روح اُس کی … اور اشیا مثل اعضا بشر ہے

ارادہ فعل کا کرتی ہے جب روح … بجا لائے یہ کار پا و سر ہے

جہاں اُس کا ہوا تختِ حکومت … یہ تسخیرِ خلیفہ کا اثر ہے

حکومت ہی دلوں پر اہلِ حق کو … کہ اُن کے ہاتھ میں نفع و ضرر ہے

امانت حق نے کی ظاہر سبھوں پر … کہ لے اُس کو جسے حق پر نظر ہے

کسی سے کب اُٹھا بارِ امانت … قوی دل آدمِ خستہ جگر ہے

کرے جو وصف اُس کا ہی بجا سب … یہ حق کے باغ صنعت کا ثمر ہے

عجب با وصف ایں جملہ کمالات … بنا مفلس تو پھرتا در بدر ہے

مطلع

تجھے کب اس شرافت کی خبر ہے … کہ تو حق کے خلیفہ کا پسر ہے

سر افگندہ خلیفہ کا ہو فرزند
کہاں ہے تو کہاں علمِ پدر ہے

کریں سجدہ ملک جس کے پدر کو
مسخّر دیو کا اُس کا پسر ہے

تو کر دیو طبیعت کو مسخّر
سلیماں کا اگر تختِ جگر ہے

تو اپنے باپ کی مسند پہ جا بیٹھ
تری زیرِ حکومت بحر و بر ہے

دلیرانہ تو کر صیدِ طبیعت
نہ بن روباہ تو تو شیرِ نر ہے

غنیمت اپنے اس جینے کو تو جان
کہ ہر اک دم ترا مثلِ گہر ہے

نہ کر ضائع تو اس کو غیرِ حق میں
اگر تو ہوشمند و باخبر ہے

نہو تابع ہوا کا مثلِ حیواں
تو ہی انسان تو کب گاؤ خر ہے

شرف سب پر ہے آدم کو اسی سے
کہ وہ رکھتا تمیزِ خیر و شر ہے

مدد تجھکو نہ دے جو اُس کو کر ترک
یہ قولِ مصطفیٰ خیر البشر ہے

ہوا ہے جو طبیعت کا تو بندہ
تو مشرک ہی خدا سے دور تر ہے

ترے دلمیں جو میلِ غیرِ حق ہو
یہ شرکِ معنوی ہے پُر ضرر ہے

الٰہی کر مجھے غرقِ محبّت
نہ جانوں میں جہاں کیا ہی کدھر ہے

محبت ہی سببِ قربِ خدا کا
نہو جسمیں محبت گاؤ خر ہے

محبت ہی جلا مرآتِ دل کی
محبت صیقلِ جانِ بشر ہے

محبت خاص ہے آدم کا جوہر
نہو تو رنگ آئینہ کدر ہے

محبت سے ہی روشن خاک آدم
محبت نور جانِ ہر بشر ہے

اگر محبوب تیرا ہے خط و خال
تو وہ از بہرِ دل ایک نیشتر ہے

مگر وہ بھی رہا کرتی ہے دل کو
خلش وسواس سے جو پُر ضرر ہے

یہی دَلّالہ ہے وصلِ خدا کی
یہی معراج جانِ ہر بشر ہے

عطائے خاص حق ہے یہ محبت
حصول اس کا نہ از کسبِ بشر ہے

محبت نور ہی خورشید حق کا
شبِ ہجراں کی احمدؔ یہ سحر ہے

تمام شد

۷۸۶

غزلیات اردو

جلوۂ جاناں سے روشن دل کا خلوت خانہ تھا
شمع تھا حسنِ پری اور مرغِ دل پروانہ تھا

عاشقِ شوریدہ سر کو کب ہی رسوائی کا غم
جو نہ دیوانہ ہوا اس عشق میں دیوانہ تھا

دین و دل کو کر چکے تھے صنم پر ہم فدا
کعبۂ جاں اپنا طاقِ ابروئے جانانہ تھا

عشق چشمِ خلق میں ہی اک وبال و کافری
آہ یہ دل کیوں بتوں کے حسن کا دیوانہ تھا

واہ ری وہ چشمِ مخمور اور نگاہِ مست یار
تھا عجب ساقی عجب مے تھی عجب پیمانہ تھا

جان فرطِ بیخودی سے محوِ بیرنگی رہی
فرقِ علم و عالمِ معلوم میں اصلا نہ تھا

جس طرح آئینہ تاباں ہے جمالِ مہر سے
سینۂ احمدؐ محلِّ جلوۂ جانانہ تھا

ایضاً

اک عمر سے دل زخمیِ تیرِ نگاہِ یار تھا
صیدِ خدنگِ ترکِ شوخ اور کشتۂ دیدار تھا

حیرت سے دل آئینہ ساں محوِ جمالِ یار تھا
عکسِ شعاعِ حسن سے اک مطلعِ انوار تھا

خیرہ تھیں آنکھیں دیکھ کر وہ طلعتِ خورشید وش / فرطِ محبت سے یہ دل آشفتۂ دیدار تھا

وہ اُس کی چشمِ پر خمار اور وہ نگاہِ مستِ یار / اک جامِ مئے مستی بھرا اک ساقیٔ سرشار تھا

وہ شاہِ حسنِ دلبراں اور وہ مرادِ عاشقاں / پیدا و پنہاں مثلِ جاں نورِ دل و ابصار تھا

ای عاشقِ جاں سوختہ وادیٔ ایمن کا شجر / نورِ جمالِ منتشر اُس میں پر انگار تھا

جاں جل گئی مانندِ طور اس برقِ حسنِ یار سے / اور مثلِ موسیٰ دل مرا آشفتۂ دیدار تھا

تھی جان غرقِ بیخودی اور محوِ بیرنگی تھی سمجھ / حیرت سے دل مثلِ عدم گم گشتۂ اسرار تھا

شوریدگانِ عشق کو دیر و حرم سے کام کیا / دل کعبہ و بتخانہ میں جو پائے وصلِ یار تھا

زاہد حرم کو چھوڑ کر کل ان بتوں کے عشق میں / بیٹھا درِ بتخانہ پہ پہنے ہوئے زنّار تھا

وہ کون ہے جو عشق میں بدنام ای احمد نہیں / منصور شورِ عشق سے رسوا سرِ بازار تھا

ایضاً

سوختہ ہوں برقِ حسنِ یار کا / کون جانے حال جانِ زار کا

ہم تو اُن کی اک جھلک میں جل گئے / طور وش دیکھا مزا دیدار کا

عشق بننے کی آگے بے پردہ دری / ورنہ مخفی گنج تھا اسرار کا

کعبۂ جاں جس کا روئے یار ہو
اُس کا دل قبلہ نما ہے یار کا

طلعتِ خورشید سے انجم ہیں گم
نورِ حق ہے پردہ در پندار کا

بیخودی سے محو نظارہ تھی روح
ذوق سے مطلع تھا دل انوار کا

جس نے دیکھی وہ تجلیٔ جمال
مثلِ موسیٰ مست تھا انوار کا

ہوں ہیں چشمِ مست ساقی کا خراب
ہے دلِ سرمست گھر خمار کا

جامِ مے میں عکسِ ساقی دیکھ کر
مست و حیراں ہو گیا دیدار کا

جس کے سر میں ہو سر سودائے دوست
ہے وہ رسوا کوچہ و بازار کا

دورِ عالم ہے اُسی کے گرد سر
نورِ احمد نقطہ ہے پرکار کا

ایضاً

جمال اُس کا مرا نورِ نظر ہے
اُسی کے نور سے روشن یہ گھر ہے

مرا یہ خرمنِ ہستی جلا دے
ارے او برقِ حسن اتنو کدھر ہے

مرے دل میں مری آنکھوں میں آ بیٹھ
کہ تو جانِ جہاں نورِ نظر ہے

محبت ہو تری یا تو ہو دل میں
یہاں اب دوسرے کا کب گذر ہے

تو اس خلوت سرائے دل میں آ بیٹھ
ترا اے جانِ جاں یہ خاص گھر ہے

دماغ اپنا بسا ہے اُس کی بو سے
کسی گلرو کی کب ہمکو خبر ہے

اگر دل نے نہیں دیکھا کسیکو
تو مضطرب سبب کیوں اسقدر ہے

پری پنہاں ہے پردہ میں حیا سے
جنوں میری حیا کا پردہ در ہے

ہوا شوقِ لقا احمدؐ کو جب سے
تڑپتا مرغ دل بے بال و پر ہے

ایضاً

جمالِ یار ہر سو جلوہ گر ہے
وہی دل میں وہی نورِ نظر ہے

محبت نے مجھے مجنوں بنایا
مرا دل آج اُس لیلیٰ کا گھر ہے

بسا دل میں وہ آکر صورتِ عشق
سمایا آنکھ میں مثلِ نظر ہے

مری ہستی حباب اور وہ ہے دریا
مرا دل ہے صدف اور وہ گہر ہے

ہماری بیکلی کو کون جانے
کسی کے درد کی کسکو خبر ہے

مری ہستی میں ایسا ہی وہ پنہاں
کہ جیسے رات میں نورِ سحر ہے

ہے اُس کا حسن عینِ ہستی عشق
کہ جیسے مہر ہستی قمر ہے

نہالِ عشق کو نلے حق نہ سمجھو — وہ اک وادیٔ ایمن کا شجر ہے

جنہر دیتا ہے خورشیدِ احد کی
جمالِ احمدی نورِ سحر ہے

ایضاً

آرزو ہے جان محوِ روئے جانانہ رہے — دل شرابِ عشق سے مخمور و مستانہ رہے

جس نے دیکھا ای پری رو اک نظر تیرا جمال — عمر بھر وہ مثلِ مجنوں کیوں نہ دیوانہ رہے

ہم خمار آلودگاں کا تو ہی ہے فریاد رس — خم ترا ساقی سلامت اور پیمانہ رہے

ای شہِ خوباں مرادِ عاشقاں آرامِ جاں — روز و شب لق پہ تیرا جشنِ شاہانہ رہے

دولتِ پیرِ مغاں سے وحشتِ غم گم ہوئی — یا الٰہی تا ابد آباد میخانہ رہے

زاہدا جس نے پیا خمخانۂ وحدت کا جام — کفر و ایماں بھول کر مخمور مستانہ رہے

بیخودی سے ساقیا تو جملہ اہلِ بزم کو — ایک کر دے تا نہ کوئی خویش و بیگانہ رہے

نشۂ وحدت میں میری جان یوں گم کر کہ پھر — ہستیٔ موہوم کا باقی نہ افسانہ رہے

گوشۂ دیرِ مغاں میں با بتانِ ماہ وش — خوب گذرے ساقیا گر دورِ پیمانہ رہے

ہے حیاتِ عاشقاں ای ماہرو تیرا جمال — تیری الفت کا ہماری جان کاشانہ رہے

احمدِ شوریدہ سر کی یہ تمنا ہے مدام

جاں فدا اُس شمع رو پہ مثلِ پروانہ رہے

تمام شد